

Серія II. — «ЗАПИСКИ ЧСВВ» — Секція I.  
Series II. — «ANALESTA OSBM» — Sectio I.

---

ІСИДОР І. ПАТРИЛО, ЧСВВ

ДЖЕРЕЛА І БІБЛІОГРАФІЯ  
ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Том III

Р И М — 1995

---

PP. BASILIANI — VIA SAN GIOSAFAT 8 (AVENTINO)

«ANALECTA OSBM» — «ЗАПИСКИ ЧСВВ»

SECTIO I: OPERA — СЕКЦІЯ I: ПРАЦІ

1. WOJNAR Meletius, *De regimine Basilianorum Ruthenorum*. Romæ 1949, p. XX+218.
2. SOLOWIJ Meletius, *De reformatione liturgica Heraclii Lisowskyj (1784-1809)*. Romæ 1950, p. XI+128.
3. WOJNAR Meletius, *De Capitulis Basilianorum*. Romæ 1954, p. XVI+202.
4. НАЗАРКО Іриней, *Святий Володимир Великий – Володар і Христитель Русі-України (960-1015)*. Рим 1954, стор. XXXII+228 – (St. Vladimir the Great - Ruler and Baptizer of Rus'-Ukraine).
5. НАГАЄВСЬКИЙ Ісидор, *Кирило-Методіївське Християнство в Русі-Україні*. Рим 1954, стор. XVIII+176.
6. СОНЕВИЦЬКИЙ Леонід, *Український єпископат Перемиської і Холмської єпархій в 15-16 ст.* Рим 1955, стор. 108. – (Ukrainian Episcopate of the Peremyśl and Cholm Eparchies in the 15-16 centuries).
7. PEKAR Basilius, *De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis (1771)*. Romæ 1956, p. 136.
8. HOLOWACKYJ Romanus, *Seminarium Vilnense SS. Trinitatis (1601-1621)*. Romæ 1957, p. XIV+157.
9. WOJNAR Meletius, *De Protoarchimandrita Basilianorum (1617-1804)*. Romæ 1958, p. XXVII+298.
10. BARAN Alexander, *Metropolia Kioviensis et Eparchia Mukačoviensis*. Romæ 1960, p. XII+111.
11. BILANYCH Joannes, *Synodus Zamostiana a. 1720*. Romæ 1960, p. 127.
12. STASIW Myron, *Metropolia Haliciensis (eius historia et iuridica forma)*. Romæ 1960, p. XVIII+239.
13. НАЗАРКО Іриней, *Київські і Галицькі Митрополити*. Біографічні нариси (1590-1960). Рим 1962, XVII+271 (Metropolitans of Kiev and Halych).
14. JOUBEIR Antoine, *La notion canonique de Rite*. Rome 1961, XII+104.
15. LOZOVEI Passivus, *De Metropolitaram Kioviensium potestate (988-1596)*. Romæ 1962, p. XVII+142.
16. PATRYLO Isidorus, *Archiepiscopi-Metropolitani Kievo-Halicienses (attentis praescriptis Motu Proprio Cleri sanctitati)*. Romæ 1962, XVI-142.
17. WIWČARUK Stephanus, *De synodo provinciali Berestensi a.1765 non celebrata*. Romæ 1963, p. XII+169.
18. BARAN Alexander, *Eparchia Maramorošiensis eiusque Unio*. Romæ 1962, p. XII+108.

ЗАПИСКИ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО  
ANALECTA ORDINIS S. BASILII MAGNI  
СЕКЦІЯ I СЕКЦІО

Секція - I - Sectio

# ПРАЦІ – OPERA

том – 49 – vol.

Ісидор І. ПАТРИЛО, ЧСВВ  
ДЖЕРЕЛА І БІБЛІОГРАФІЯ  
ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ  
том III.

ISIDORUS I. PATRYLO, OSBM  
FONTES ET BIBLIOGRAPHIA  
HISTORIAE ECCLESIAE UCRAINAE  
VOL. III.

Рим – 1995 – Romae

Серія II. — «ЗАПИСКИ ЧСВВ» — Секція I.  
Series II. — «ANALESTA OSVM» — Sectio I.

---

ІСИДОР І. ПАТРИЛО, ЧСВВ

ДЖЕРЕЛА І БІБЛІОГРАФІЯ  
ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Том III.

Р И М — 1995

---

PP. BASILIANI — VIA SAN GIOSAFAT 8 (AVENTINO)

## В С Т У П

*На початку 70-х років, збираючи найважливіші матеріали до бібліографії Української Церкви, яка мала увійти до запланованої великої англomовної української бібліографії, не думалося тоді про окреме видання. Але, назбиравши чимало бібліографічного матеріалу, наше видавництво видало його в 1975 році окремим томом.*

*В науковому світі ця праця отримала своє визнання і додала мені заохоти до збирання матеріалів до другого тому, що вийшов 1986 р., а нинішнього року – виходить вже третій.*

*Щиро вдячний усім тим, хто мене підтримував своєю заохотою і порадами. Зокрема, складаю найщирішу подяку п. Олегу Сидорові зі Львова, який сумлінно прочитав цей том і вказав на деякі праці з церковного мистецтва.*

*Спочатку ця бібліографія друкувалась у «Записках ЧСВВ» від VIII-го до XIII-го томів. Потім вона появилась в двох окремих випусках першої секції «Записок ЧСВВ» (чч. 33 і 46), – а видрукована в XIV-му томі, увійшла до цього третього випуску, як ч. 49. Друга частина цього третього тому в «Записках ЧСВВ» взагалі ще не друкувалась.*

*Майже всі праці, зазначені в цій Бібліографії, зокрема в цьому III-му томі, зберігаються у двох римських бібліотеках – Папського Східного Інституту і монастиря Головної Управи Отців Василіян. Між ними дуже мало таких, що їх випадково зауважено в інших римських бібліотеках чи поза Римом. Ідучи назустріч побажанням науковців, при рідкісних виданнях в цьому томі подається також книгосховище, в якому їх можна знайти, якщо їх немає в згаданих римських бібліотеках.*

*Як і в попередніх, так і в цьому томі я обмежився тільки до тих видань, що були мені доступні і які мав нагоду особисто переглянути.*

*Більшість видань, наведених у цій Бібліографії появились останніми роками. Правда, цей том не такий багатий, як попередні, але він їх доповнює, бо в ньому багато найновіших студій, праць і видань, що появились зокрема з нагоди 1000-ліття Хрещення Русі-України. Саме ця тематика займає майже третину цілого тому.*

*Друкуємо цей том згідно з прийнятою у попередніх томах системою, з тією відмінністю, що «Джерела», як у другому томі, подано без підрозділів, які виявились непотрібними.*

*Всі праці і статті зібрано в поазбучному порядку, – спершу кириличні видання, а після них друковані латинкою, однак, як вже в 2-му томі, без поділу на більші й менші праці, бо це ускладнює їхнє користування. Нумерацію в цьому томі знову починаємо від ч. 1.*

*На початку подано також усі скорочення, які вживаються у цьому томі, а при кінці, як і в попередніх томах, окремо списки авторів кириличної й окремо латинської абетки. Як і в попередньому томі, подаємо також список усіх видань без імені автора, розподіляючи їх на кириличні й на латинські. Після цих списків, як і в попередніх томах, вміщуємо також покажчики імен і речей.*

*Слід ще зауважити, що числа подані в «Записках ЧСВВ» не відповідають тим, що подані в другому і третьому томах. Тому, цитуючи їх, слід зазначити, чи вони взяті з «Записок ЧСВВ», чи вже з окремих видань.*

*Очевидно, що праця над Джерелами і Бібліографією до історії Української Церкви не закінчується на цьому III-му томі. Бо, як відомо, історично-церковні теми ніколи не вичерпуються. В найближчих же роках – з нагоди 400-ліття Берестейської унії (1596-1996) знову буде опубліковано чимало більших і менших наукових праць.*

*Сподіваюся, що з'являться нові бібліографи, які підготують наступні томи і будуть продовжувати працю у цій царині.*

*А в т о р*

## СКОРОЧЕННЯ

аеп.	— архієпископ
бр.	— брат
ВУЗ	— Варшавські Українознавчі Записки (1989)
гр.-кат.	— греко-католик
Джер.– Б.	— Джерела і бібліографія Української Церкви
друк.	— друкарня
еп.	— єпископ
Зап. НТШ	— Записки Наукового Товариства ім. Шевченка
Зап. Укр. АН	— Записки Української Академії Наук
Зап. ЧСВВ	— Записки Чину св. Василя Великого
Изв.имп. АН	— Известія отделения русскаго языка и словесности импер. Академіи наук - С. Петербург
Инст.Ставр. Бр.	— Інститут Ставропігійського Братства
К.	— Київський
кард.	— кардинал
кн.	— князь
к-ня	— княгиня
кор.	— король
митр.	— митрополит
Наук. Зб.	— Науковий Збірник
НТШ	— Наукове Товариство ім. Шевченка
о.	— отець – священик
пор.	— порівняй
прав.	— православний
рец.	— рецензія
свящ.	— священик
СПб	— Санкт Петербург
УАПЦ	— Українська Автокефальна Православна Церква
УВУ	— Український Вільний Університет – Мюнхен
УГПЦ	— Українська Греко-Православна Церква в Канаді
УКУ	— Український Католицький Університет – Рим
УКЦ	— Українська Католицька Церква
УПЦ	— Українська Православна Церква
У Пошуках...	— У Пошуках Історичної Правди. Збірник на пошану М. Чубатого, т. 205, 1987

- An. OSBM — *Analecta Ordinis Sancti Basilii Magni*
- CIUS — *Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta*
- Chrystus — *Chrystus zwyciężył. Wokół Chrztu Rusi Kijowskiej. Warszawa, Verlinum 1989, s. 239*
- Chrz. a wsp. — *Chrześcijanin a Współczesność. Wrocław 1988*
- Chrz. w św. — *Chrześcijanin w świecie, Warszawa*
- Chrześc. Wschód — *Chrześcijański Wschód a Kultura Polska. Lublin, KUL, 1989, s. 394*
- Dzieło — *Dzieło Chrystianizacji Rusi Kijowskiej. Lublin 1988*
- HUS — *Harvard Ukrainian Studies, Cambridge, Mass., USA*
- JBfGOE — *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, München*
- KUL — *Katolicki Uniwersytet w Lublinie*
- Kw. Hist. — *Kwartalnik Historyczny*
- Mill. K. Rus' — *Zum Millennium der Taufe der Kiewer Ruß, Göttingen 1988, S. 1107*
- Millennium — *The Millennium of Ukr. Christianity, NY, Philosophical Library 1988, p. 617*
- OCH, Or. Christ. — *Orientalia Christiana, Roma*
- OCA — *Orientalia Christiana Analecta, Roma*
- OCP — *Orientalia Christiana Periodica, Roma*
- OKS — *Ostkirchliche Studien, Würzburg*
- Polska-Ukraina — *Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. Przemyśl 1990*
- PIO — *Pontificium Institutum Studiorum Orientalium, Roma*
- Prz. Powsz. — *Przegląd Powszechny, Kraków*
- T. J. Chr. — *Tausend Jahre Christentums in Russland, Göttingen 1988, S. 1107*
- Recenzija — *A Review of Soviet Ukrainian Scholarly Publications. Harvard Ukr. Research Institute, Cambridge, USA*
- rec. — *recensio*
- Ukr. Rel. Exp. — *Ukrainian Religious Experience. Tradition and the Canadian Cultural Context*
- UKU — *Universitas Catholica Ucraina s. Clementis, Roma*

## I.

### ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

1. — АБРАМОВИЧ Д., *Києво-Печерський Патерик* (Вступ, текст, примітки). Київ, «Час» 1991, с. 280.

Це репринтне видання, що його, на основі найдавнішого списку 1462 р., підготував до друку Дмитро Абрамович, один із найавторитетніших знавців української літературної спадщини, а видала 1931 р. Комісія Українського Письменства. Він же написав вступ та коментар до книги. В-во «Час» доповнило книгу післямовою В.І.Крекотня (див. теж «Джерела і бібліографія», т. I, ч. 49).

2. — АРЦИХОВСКИЙ А.В., и М.Н. ТИХОМИРОВ, *Новгородские грамоты на Бересте* (из раскопок 1951). Москва, АН СССР 1953, с. 68.

Після довшого вступу з описом цієї унікальної знахідки давнього руського письменства, опубліковано тексти та ілюстрації 10-х грамот і 9-х написів – з науковим апаратом. При кінці знаходимо ще орієнтовне датування цих грамот і написів, покажчики до окремих слів, що в них зустрічаються, пояснення скорочень та список ілюстрацій.

3. — БЕНЕШЕВИЧЬ В.Н., *Древне-славянская Кормчая XIV Титуловъ безъ толкований*. Томъ первый. С. Петербургъ 1906, с. 840.

Після короткого вступу у виданні опубліковано старослов'янські й грецькі тексти Кормчої Книги XIV Титулів, яка від самих початків була основною книгою закону як для нашої Церкви, так і для всіх Церков візантійського обряду.

4. — (БЕНЕШЕВИЧЬ В.Н.), *Древне-славянская Кормчая XIV Титуловъ*. Труд В.Н. Бенешевича. Том второй. София, изд. Болгарской Академии Наук 1987, с. 332. Под общим руководством Я.Н. Шапова.

У цьому виданні опубліковано, з доповненнями, другий том праці В.Н.Бенешевича про Кормчу Книгу, текст якої він видав ще 1906 р. Крім вступу Я.Н. Шапова, додано тут покажчик імен, заголовків та шифрів.

5. — БОЦЯН Й., *Пастирські листи митрополита Андрея. (Літературний огляд)*. «Богословія» IV (Львів 1926), с. 94-149.

Автор досить докладно описав 6 Пастирських листів Андрея Шептицького, як Станиславівського єпископа, і 60 його Пастирських послань, що їх він написав у перших 20 роках (1900-1920) свого митрополитства.

6. — БУРКО Д., *Українська Автокефальна Православна Церква – вічне джерело життя*. Бавнд Брук 1988, с. 392.

На сторінках збірника в нарисах-спогадах зафіксовано величезну кількість фактів, імен і дат до історії УАПЦ, що інакше могли б назавжди забутись. Подано теж короткі біографічні нотатки багатьох її визначних діячів, між ними – 10-х митрополитів-архієпископів.

7. — ВУЙЦИК В.С., *Державний Історико-Архітектурний Заповідник у Львові*. Львів, «Каменярь» 1991, с. 176.

Книга розповідає про Державний історико-архітектурний заповідник у Львові, створений на території давньоруської та середньовічної частин міста; знайомить із збереженими тут видатними, переважно – церковними, пам'ятками XIII-XX ст., що представляють розвиток усіх історичних стилів і є, – за висловом академіка І. Грабаря, – унікальними не лише у нашому, а й у світовому мистецтві. Резюме опису всіх пам'яток та перелік усіх ілюстрацій подані також російською, англійською та польською мовами.

8. — ГАЛЯТОВСЬКИЙ Іоаннікій, *Ключ Розуміння. Пам'ятки укр. мови XVII ст. Серія публіцистичної та полемічної літератури*. Київ, Наукова Думка 1985, с. 448.

У книзі зібрано твори укр. письменника й культурного діяча другої половини 17-го ст., вихованця, викладача і ректора Києво-Могилянської Академії, автора першого на Україні курсу риторики – Йоаннікія Галятовського. Видання складається з вступної частини, текстів з коментарями і словника малозрозумілих слів.

Рец.: «Варшавські Українознавчі Записки» 1(1989), с.240-1 (М. Чех).

9. — ГОРБАЧ О., *Чи копія частини невіднайденого катихизму Степана Зизанія?* «Богословія» т. 48, Рим 1984, с. 43-58.

У статті подано опис рукопису, який міг би бути частиною катихизму С. Зизанія, що не зберігся.

10. – ГУДЗИЙ Н.К., *Литература Киевской Руси и украинско-русское литературное единение XVII-XVIII веков*. Киев, Наук. Думка, АН УРСР, Институт Литератури, 1989, с. 376.

Книга містить фундаментальні праці визначного українського й російського літературознавця, академіка АН УРСР М.К. Гудзія (1887-1965) про літературу Київської Руси, її зв'язки з іншими слов'янськими літературами, як теж про укр.-російське «з'єднання» 17-18 ст.

11. – ДМИТРИВ І., *Відзначення тисячоліття Хрещення України в Римі*. «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 1027-1049.

Після опису приготувань до тисячоліття Хрещення Руси-України і ювілейних святкувань з цього приводу в Римі й Ватикані (с. 1027-1032), подано тексти Слова Блаженнішого Мирослава Івана на відкриття ювілейних святкувань і його привіту для Папи Івана Павла II перед собором святої Софії (8.7.1988); проповіді Святішого Отця в соборі святої Софії – 9.7.1988; Слова-привіту Блаженнішого Мирослава в базиліці св. Петра – 10.7.1988; Слова архієпископа Мирослава Марусина в базиліці св. Петра, при гробі св. Йосафата – 12.7.1988, а на завершення – текст молитви Київського митрополита Іларіона.

12. – ДОРОЖИНСКИЙ Д., *Матеріялы до исторіи життя и смерти св. свящмч. Йосафата Кунцевича, архієпископа Полоцького. I. Катехизмъ от слуги Божяго Йосафата сочетанный*. Львов, Типогр. Ставр. Института 1911, с. V+17.

Катехизмом, що його опрацював св. Йосафат Кунцевич – Полоцький архієпископ, автор цього видання започаткував широко закроєну програму оприлюднення всіх документів, які стосуються його життя й діяльності. Після короткого вступу із викладом свого задуму та характеристикою цілого корпусу документів, автор вперше опублікував Катехизм Йосафата Кунцевича мовою, якою він був написаний, виправляючи тільки деякі полонізми.

13. – ІВАНУСІВ В.О., *Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії*. С. Кетеринс (Канада), видання св. Софії, рел. товариства українців католиків Канади, 1987, с. 350. (Англійський заголовок: Church in Ruin's St Catherines 1987).

У виданні, присвяченому 1000-літтю християнської України, розпо-

відається про долю 690 церков Перемиської єпархії, що розміщені в 650 місцевостях теперішньої Польщі. Досить багато цих церков перемінено на костьоли, але більшість – знищена вже давніше, решта ж далі руйнується, за винятком невеликого числа цінних пам'яток архітектури, які взято під охорону уряду. У книзі, за деканатами, подано кольорові світлини церков, які ще збереглися. Перша частина охоплює колишню Лемківську Апостольську Адміністрацію, друга – решту Перемиської єпархії. У третій частині поміщено багато рисунків з тих храмів, що вже не існують, а також список знищених церков, з яких не збереглося ні креслень, ні світлин. Скромні за обсягом тексти – українською й англійською мовами. На початку подано короткий історико-політичний і церковний нарис Перемиської єпархії, разом із списком усіх її єпископів (усіх 45). До видання додано карту Перемиської єпархії із зазначенням осель з уцілілими церквами. Місцевості зі зруйнованими храмами позначено червоними написами. Вадою такого розкішного видання є обмаль історичних даних про місцевості й церкви, та брак змісту, через що в книзі складно орієнтуватися.

Рец.: «Богословія» (Рим 1987), с. 176-180 (Добрянський Демкович М.). HUS XIV (1990), р. 191-194 (F. Sysyn).

Пор. ще: ЗЕМБА А., *Католицька Церква в Польщі і Україні після Другої світової війни*. «Сучасність», Мюнхен 1989, ч. 2, с. 70-77.

**14.** – ІЛАРІОН МИТРОПОЛИТ, *Українська Патрологія*. Підручник для духовенства і укр. родини. Частини I-II-III. Вінніпег, «Наша Культура» 1965, с. 164.

У першій частині подано: Вступ в Українську Патрологію; у другій – Хор Укр. Святих, а в третій – Місяцеслов Укр. Святих на 12 місяців.

**15.** – ІЛЬНИЦЬКА Л.І., *Антинародна діяльність Уніятської Церкви на Україні: Бібліографічний покажчик*. Львів, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, АН УРСР, 1976, с. 116.

Покажчик українсько- та російськомовних праць і статей (1946-1975), поділений на 5 розділів: 1. Релігія і атеїзм; 2. Реакційна природа Уніятської Церкви; 3. Боротьба робітників проти Унії і клерикалізму; 4. Антиклерикальні твори, та 5. Оснування науково-матеріалістичного світогляду і перемога над релігійними залишками.

**16.** – ІСАЄВИЧ Я., *Архів Львівського Братства*. «Архіви України», Київ 1968, с. 88-93.

ІСАЄВИЧ Я., *Деякі питання бібліографії видань братств*. Там же 1970, 6, с. 9-16.

ГУМЕНЮК Є., *Архів столових маєтків Галицької митрополії*. Там же 1970, 1, с. 68-72.

У першій статті описано архів одного з найважливіших Братств в Україні – Львівського; у другій – деякі питання бібліографії видань різних Братств в Україні; у третій – архів маєтків Галицької митрополії.

**17.** – ІСІЧЕНКО Ю.А., *Києво-Печерський Патерик у літературному процесі кінця XVI – початку XVIII ст. на Україні*. Київ, Наукова Думка, АН УРСР, Інст. Літератури ім. Т. Шевченка 1990, с. 180.

У монографії досліджуються основні етапи еволюції тексту Києво-Печерського Патерика, відображені в Арсеніївській (1406) та двох Касіянівських (1460 і 1462) редакціях, «Патериконі» Сильвестра Коссова (1635), редакції Йосифа Тризни (середина 17 ст.) і «Патерику Печерському» (1661 і пізніші редакції). Зв'язок Патерика з літературним процесом розглядається у двох площинах – відбиття у нових редакціях Патерика загальних закономірностей розвитку давньої укр. словесности та вплив Патерика на інші писемні пам'ятки того часу.

**18.** – КОНИСЬКИЙ Г., *Філософські твори*. Київ, Наукова Думка, АН УРСР, 1990, т. 1 – с. 496; т. 2 – с. 475.

Це український переклад курсу філософії, що його в 1749-1754 рр. прочитав Георгій Кониський у Києво-Могилянській академії.

**19.** – КРИП'ЯКЕВИЧ І., *Історичні проходи по Львові*. Львів, «Камінь», 1991, с. 168.

Історико-краєзнавча праця видатного українського вченого, академіка, Івана Крип'якевича вперше була видана 1932 р. Вона знайомить з цікавими сторінками давнього минулого Львова, з найважливішими його пам'ятками, зокрема з усіма старовинними церквами, костьолами, монастирями, церковним братством та нехристиянськими святинями.

**20.** – ЛОГВИН Г.Н., *З глибин. Гравюри українських стародруків XVI-XVIII ст.* Київ, «Дніпро» 1990, с. 491.

До книги увійшли ілюстрації українських стародруків XVI-XVIII ст.

– переважно релігійного змісту. Вони супроводжуються нарисом про книгодрукування і розвиток мистецтва гравюри. Наприкінці подано пояснення слів і список усіх 516 ілюстрацій.

- 21.** – МАРУНЧАК М. Г., *Маркіян Шашкевич. Біо-бібліографічний покажчик*. Вінніпег, Інст.-Заповідник М. Шашкевича, 1989, с. 206.

Після короткого нарису про М. Шашкевича та важливіших дат життя, творчості і прослави у виданні подано багату бібліографію в наступних розділах: Студії доби – історико-суспільне тло його виступу; Безавторна кореспонденція, письма, огляди, матеріали, нариси в історіях, антологіях тощо; Оригінальна творчість М. Шашкевича; Переклади М.Ш.; Наукові студії і літературні причинки до творчості й прослави М.Ш.; Преса з нагоди 100-річчя з дня народження; Ступневе зростання ідейної і творчої спадщини всенародної любови й шани; Переклади творів М.Ш.; Твори М.Ш. покладені на музику; Шашкевич в поезії і прозі; *Бібліографія бібліографії* шашкевичіяни; Покажчик авторів та імен в латинській транскрипції. У виданні подано теж 9 світлин.

- 22.** – МИЛЕЦКИЙ А.М.–ТОЛОЧКО П.П., *Парк-Музей «Древний Киев». Историко-археологический и архитектурный комплекс*. Киев, Наукова Думка 1989, с. 152.

У багатоілюстрованому виданні поміщено результати довголітньої праці архітекторів, археологів та істориків над проектом історично-археологічного комплексу «Древній Київ», який значною мірою мав церковний характер. При цьому теж проаналізовано важливі проблеми архітектури, місто будівництва і реконструкції та частково представлено розвиток цих проблем на історичних землях Київської Руси.

- 23.** – НЕБЕСНЯК Є., *Життя і Паломництво Данила Ігумена Руської Землі*. «Визвольний шлях», Лондон 1990, с. 1471-1476; 1991, с. 75-78, 184-192, 302-310, 447-455, 586-594.

Після короткого вступу про особу автора та його твір, о. Небесняк подає свій український переклад цього твору, що має повсюдну і сталу популярність, свідченням чого є переклади на французьку, англійську, німецьку, грецьку й російську мови.

24. – ПОЖИДАЕВА Г.А., *Текстология памятников демественного распева*. «Герменевтика Древнерусской Литературы». Сборник 2, XVI-XVIII веков. Москва, АН СССР, 1989, с. 309-354.

На основі розшифровки гімнів із списків 16-19 століть у статті розкрито музичний зміст т. зв. «демественних» текстів.

Пор. ще: Богомолова М.В., *Неизвестная крюковая нотация второй половины XVII века*. Там же, с. 423-446.

25. – ПРОКОПОВИЧ Ф., *Сочинения* (под редакцией И.П. Еремина). Москва-Ленінград, АН СССР, 1961, с. 503.

У виданні поміщено: промови Т. Прокоповича; трагікомедію «Владимир»; його поезії та «De arte poetica».

26. – ПРОКОПОВИЧ Ф., *Філософські твори I-III*. Київ, «Наук. Думка», 1979-1981, с. 512, 551, 524.

У цьому тритомнику вперше здійснено переклад з латинської мови філософської спадщини Т. Прокоповича. До збірки увійшли курси лекцій, що були прочитані у Києво-Могилянській Академії впродовж 1705-1709 рр. та інші твори. У I-му томі видруковано «Риторику» та «Різні сентенції», виписки Т. Прокоповича різних видатних (в основному античних) авторів; у II-му томі містяться «Логіка», «Натурфілософія або фізика» й «Етика»; у III-му томі друкуються «Математика», історичні праці, вірші, «Життєпис Прокоповича» складений у 18 сторіччі. Т.Г. Баером, витяг з «Опису бібліотеки Т. Прокоповича», список його праць. Томи ілюструються маловідомими портретами Т. Прокоповича та діячів культури 16-18 ст., факсиміле рукописів і зразками стародруків. Наприкінці кожного тому подано список ілюстрацій, а в 3-му томі ще й покажчик імен.

27. – РУДЛОВЧАК О., *Газета «Свет» і її попередники*. Бібліографія матеріалів «Света». «Наук. Збірник музею укр. культури у Свиднику», т. 12 (Пряшів 1985), с. 83-146.

Після довшого вступу (с. 83-103), про періодичну пресу у 19-му ст. на Закарпатті, що була зв'язана з церковними діячами та інституціями, авторка подала Бібліографію матеріалів газети «Свет», яка виходила в Ужгороді в 1867-1871 роках, як видання товариства св. Василя Великого.

28. – СВЕРДЛОВ М.Б., *От Закона Русского к Русской Правде*. Москва, «Юридическая Литература», 1988, с. 176.

Праця присвячена найстаршому руському праву східних слов'ян. В ній відтворюється склад «Руського Закону», простежується історія тексту Короткої і Довгої редакції «Руської Правди» та розкривається її значення як однієї з найважливіших історично-правничих пам'яток.

29. – СВЕНЦІЦЬКА В.І. – СИДОР О.Ф., *Спадщина віків. Українське малярство XIV-XVIII століть у музейних колекціях Львова*. Львів, «Каменярь», 1990, с. 72+132 ілюстрації.

У цьому виданні розповідається про твори українського мистецтва XIV-XVIII ст., що зберігаються у Львові. Багато творів іконопису із львівських збірок – шедеври світового значення. У книзі розповідається про невідомих малярів – творців окремих пам'яток, цілих їх комплексів та відомих художників – Ф. Сеньковича, М. Петраховича, І. Рутковича, Й. Кондзелевича, В. Петрановича та інших. Резюме подано російською та англійською мовами. При кінці поміщено список усіх ілюстрацій, з їхніми даними, словник термінів та коротку бібліографію.

30. – СВЕНЦІЦЬКА В.І., *З нових архівних джерел про Жовківську школу художників. Іван Руткович – маляр жовківський, 2-ої половини 17 ст. та його оточення*. «Архіви України», Київ 1963, 6, с. 38-43.

*Василь Петранович та жовківські малярі першої половини XVIII ст.* Там же 1965, 1, с. 38-41.

*Жовківські сницарі* (С. Путяницький, Ігнатій і Іван Стобенські й Ол. Кулявський). Там же 1965, с. 69-72.

У статтях подано інформації, що їх знайдено в нових архівних джерелах про жовківських мистців.

31. – СТЕПОВИК Д., *Скарби України*. Київ, «Веселка», 1990, с. 192.

Автор розповідає про видатні твори українського й зарубіжного мистецтва, у значній частині церковного, що зберігаються в музеях України, про відомих скульпторів та їхні твори.

32. – УЛАЩИК Н.Н., *Очерки по археографии и источниковедению истории Белоруссии феодального периода*. Москва 1973, с. 304.

У виданні подано досить докладний опис опублікованих збірників з

документами, що стосуються не лише історії Білорусії, а й – історії Київської митрополії. Між ними описано працю та зміст наступних видань: Акты Западной Руси; Акты Виленской Археографической комиссии; Археографический Сборник документов; Историко-юридические материалы; Акты Южной и Западной России; Русская историческая библиотека; Документы объясняющие историю Западно-Русского края та інші. При кінці подано покажчик іменно-особовий та географічний.

**33.** – ШЕПТИЦЬКИЙ А., *Письма-Послання* (1939-1944 рр.). Львів, Фонд дух.відродження ім.м. А.Шептицького, 1991, с.(6)+80+ 458.

У виданні опубліковано передусім важливіші письма і послання митрополита А. Шептицького з часів большевицької окупації, як також його декрети та постанови (часто подаючи тільки їхній зміст) – за роки 1939-1940; потім подано і його письма, послання та декрети з часів німецької окупації. Передрук зроблено з «Львівських Єпархіяльних Відомостей», рукописів та матеріалів «Логосу».

**34.** – ШЕПТИЦЬКИЙ А., *Духовні вправи для священників*. Львів, «Краєзнавець», 1990, с. 137.

Опубліковані матеріали розшукали й до друку підготували Іван Стефанюк та Оксана Гайова. Духовні вправи призначені для частини церковного року: від Пилипівки – до П'ятидесятниці.

**35.** – ШИМЧІЙ Д., *Перший мій рік у Бразилії*. Прудентопіль, в-во ОО. Василіян, 1983, с. 447.

Ці хронікальні записки-спомини зібрано й записано 1947 року, під час довгих місіонерських подорожей до далеких і розкинутих українських душпастирських осередків у Бразилії. Крім опису сьогодні вже далеких обставин, серед яких там працювали українські священники, багато історичного та статистичного матеріалу зібрано також про Українську Католицьку Церкву в південній Америці.

**36.** – ЩАПОВ Я.Н., *Древнерусские письменные источники X-XIII вв.* Москва, «Кругъ» 1991, с. 80.

Разом з іншими 11 співробітниками редактор уклав і вперше опублікував в цій брошурі каталог-перелік давньоруських письмових історичних джерел, якими тепер може користуватися кожний дослідник

Русі X-XIII ст. Перелік складається з 23 розділів (з багатьма підрозділами); останній розділ містить список фальшивих документів. В коротких анотаціях подано наступні необхідні для орієнтації відомості про ці джерела: жанрова група; назва (прийнята в науковому світі); автор – якщо він відомий; основний зміст, якщо він ще невідомий з інших даних; дата твору (що не завжди збігається з часом виконання рукопису) і відгук на першу його публікацію; якщо ж він ще не був друкований – шифр чи інші дані про місце його зберігання. Наприкінці подано покажчик імен.

- 37.** – ШАПОВ Я.Н., *Восточнославянские і южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики I-II*. Москва, АН СССР, Институт истории, 1976, с. 164 + 203.

В обидвох томах подано детальний опис 240 рукописних книг XI-XIX ст., написаних кирилицею (східно-слов'янськими і південно-слов'янськими мовами), які тепер знаходяться в різних бібліотеках Польщі (Варшава, Краків, Люблін, Сянок, Познань, Курник, Перемишль і Вроцлав). Більша частина цих рукописних книг постала в XV-XVII століттях на території південно-східних і східних частин Польщі (етнографічні українські землі) й у суміжних регіонах. В додатку поміщено документальні записи на цих книгах і тексти (II, 110-160), доповнювальні описи рукописів, які виконав Я. Ісаєвич, покажчик імен і прізвищ (170-196) та список 10 ілюстрацій.

- 38.** – *Библиографический указатель историографических работ по истории народов СССР (дооктябрьский период) 1970-1982*. Москва, Академия Наук СССР, Институт истории СССР, 1987, с. 231.

Поміж 1824 виданнями досить багато праць присвячено історії українських земель. Однак, між ними немає таких, що прямо трактували б історію Церкви, зокрема Української.

- 39.** – *Борьба Південно-західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.)*. Київ, Наук. Думка, 1988, с. 288. Ред-кол.: Є.А. Гринів та ін.

У збірнику в українському перекладі подано 181 документ, що висвітлюють стосунки між Південно-західною Росією й Україною – та Ва-

тиканом; простежується діяльність королівської адміністрації та ордену єзуїтів у процесі підготовки та запровадження Берестейської унії 1596 р. При кінці подано покажчик іменний та географічний і словник застарілих та рідковживаних слів.

- 40.** — *Величне українське свято в Лондоні в 1000-ліття Хрещення України.* «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 968-988.

Після опису торжественної Служби Божої з нагоди 1000-ліття Хрещення України, врочистого посвячення пам'ятника Рівноапостольному князеві Володимирові Великому та концерту з цього приводу, далі у виданні подано Проповідь Блаженнішого Мирослава в українській катедрі в Лондоні і його промову під час молебну та посвячення пам'ятника, вітальне слово голови крайового комітету тисячоліття Я. Гавриха; Слово православного митрополита Мстислава на посвяченні пам'ятника; святкове Слово президента СКВУ П. Саварина; Слово В. Олеськова та Заяву Первоієрархів Українських Церков.

- 41.** — *Вибрані Послання Архiepіскопа Івана Бучка, Архипастиря Скитальців.* У 100-річчя його народження, 1891 – 1 жовтня 1991. Рим, В-во ОО. Василян 1991 (Укр. Дух. Бібл. ч. 82), с. 153.

Після вступної статті аеп. Мирослава Марусина, у виданні з нагоди 100-річчя аеп. Бучка поміщено його вибрані послання, пастирські листи й принагідні промови. Під час другої світової війни і після неї він відіграв важливу роль в історії Укр. Католицької Церкви на еміграції й заслужив собі титул «архипастиря скитальців».

- 42.** — *Вітчизняні стародруки у зібранні державного музею книги і друкарства УРСР.* Каталог. Київ, «Час» 1991, с. 56.

У каталозі описано зібрання стародруків Державного музею книги і друкарства України – одне з найбільших у Києві. Ранній період репрезентують видання Івана Федорова, князів Острозьких, Гедеона та Федора Балабанів, Кирила Транквіліона Ставровецького. Найповніше представлено книжкову продукцію Києво-Печерської лаври та львівського Успенського братства. Описи ілюстровано гравюрами українських художників XVI-XVIII ст. Тогочасні стародруки у переважній більшості були релігійно-церковними виданнями.

43. — *Возсоединение Уніятвъ съ православною Церковію въ Російской имперіи*. 1839, с. 40.

Після короткої історії Унії, зокрема – після сумнозвісного твердження, що Уніятська Церква «повернулася» до Православ'я, у виданні подано Листа уніятської єрархії до «Святішого Синоду»; Лист царя і Листи-документи «Святішого Синоду». (*Знаходиться в Бібліотеці Духовної Семінарії в Оттаві*).

44. — *Григорій Сковорода*. Вірші, пісні, байки, діалоги, трактати, притчі, прозові переклади, листи. Київ, Наук. Думка, Бібл. Укр. Літератури, АН УРСР, 1983, с. 514.

Після довшої вступної статті, яку написав упорядник видання й автор приміток. І.В. Іваньо, у книзі знайшли місце твори визначного українського філософа 18 сторіччя – Г. Сковороди. При кінці подано примітки (467-532) і пояснення слів (533-538).

45. — *Документація, Публікації (у зв'язку з 1000-літтям)*. «Сучасність», (Мюнхен 1988), ч. 7-8, с. 248-290.

В українському перекладі подано тут оба листи Папи Івана Павла II з дня 19 березня 1979 р., звернені до аєп. і кардинала Йосифа Сліпого; Папське Послання з дня 14 лютого 1988 р. «Великий Дар Віри», звернене до Українців-Католиків з нагоди хрещення Київської Русі, а також Апостольський Лист «Ідіть у цілий світ» з дня 25 січня 1988 року, написаний з тої ж нагоди тисячоліття хрещення Київської Русі. На с. 281-290 додано до них коментар М. Лабуньки.

46. — *Законодательство Древней Руси*. Том 1. Отв. редактор В.Л. Янин. Москва, Юридическая литература, 1984, с. 432.

Цією книгою розпочинається випуск 9-томного видання «Российское законодательство X-XI веков». В ній поміщено основні закони давньоруської держави (X-XI вв.): «Руська Правда», княжі устави, уставні грамоти й Новгородська та Псковська судні грамоти. Тексти подано за першоджерелами чи за кращими науковими виданнями. Вступ і ширші коментарі до текстів приготували кращі історики права та знавці джерел. При кінці подано бібліографію та покажчики імен, географічних назв і предметно-термінологічний покажчик (390-428).

47. — *Златоструй. Древняя Русь X-XIII веков*. Москва, «Молодая Гвардия» 1990, с. 304.

У багатоілюстрованому виданні відтворюється, як там сказано, складну панораму ідейно-духового життя Давньої Русі, подаючи, з досить обширними вступами, довші уривки з найвизначніших літературних пам'яток її культури. Серед них уривки з «Повісті временних літ», творів Київського митрополита Іларіона, Якова Монаха, Нестора, київського митрополита Юрія, Никифора, Климентія Смолятича, Луки Жидяти, Теодосія Печерського, Володимира Мономаха, Данила Заточника, стародавні апокрифи й афоризми тощо. При кінці подано також список літератури.

48. — *Історія релігій в Україні. Тези повідомлень III круглого столу* (Львів, 3-4 травня 1993 р.). Київ-Львів, Академія Наук України, Інститут Української Археографії, 1993, с. 144.

До Збірника увійшло 73 тези повідомлень III-го круглого столу «Історія релігій в Україні», які висвітлюють широке коло питань з історії християнства, юдаїзму й ісламу в Україні, від часів Київської Русі – до сьогодення. Не залишилася поза увагою і тема взаємозв'язку мистецтва і релігії.

49. — *Колекція та Архів єпископа Павла Доброхотова*. Київ, А.Н. України, Інститут Укр. Археографії, 1992, с. 220.

Колекція єп. Павла Доброхотова, присвячена історії Церкви в Україні, зокрема – Української Католицької Церкви, є однією з найцінніших, можна навіть сказати – унікальною. На початку цього видання В.І. Ульяновський подав короткий біографічний нарис про П. Доброхотова (6-23), історичну довідку про його колекцію (24-41), список літератури про його життя і діяльність, як теж його наукових праць та друкованих промов (42-48). Перша частина видання містить повний опис рукописів з колекції П. Доброхотова, що знаходяться у відділі рукописів Академії Наук (БАН) у Санкт-Петербурзі та попередній опис частини колекції з Архіву Санкт-Петербурзького відділення Інституту історії СРСР АН СРСР. Перший розділ покажчика містить опис доброхотовської колекції БАН, здійсненого за такою схемою: загальна або точна (при її наявності) назва, дата, стиль письма і мова, розміри, кількість аркушів, палітурки, примітки, додаткові дані, зміст, сучасний шифр,

опис або публікація. Другий розділ містить опис першої частини колекції Доброхотова в архіві СПб, Відділення Інституту історії. Схема опису в цьому розділі-спрощена. У майбутній другій частині передбачається описати головну (неописану наразі й найбільш цінну) частину колекції. В третьому додатку опубліковано лист П. Доброхотова до М. Кояловича про освіту, літературні твори св. Йосафата Кунцевича, а в четвертому – рукописи Отців Василян з колекції М. Кояловича та П. Доброхотова.

**50.** — *Литература Древней Руси*. Хрестоматія. Москва, «Висшая школа» 1990, с. 544.

У виданні, що охоплює літературу до 17 ст., перші розділи присвячені творам Київської Русі. З короткими вступами до кожного з них, подано російський переклад уривків з «Повісті временних літ», «Слова о Законі і Благодаті» митр. Іларіона, «Життя Теодосія Печерського». Повністю поміщені «Оповідання про Бориса і Гліба», «Поучення Володимира Мономаха», «Слово о полку Ігоревім» і «Моленіє Данила Заточника».

**51.** — *Літопис Руський*. За Іпатським списком переклав Леонід Махновець. Київ, «Дніпро» 1989, с. 592.

«Літопис Руський» сягає від незапам'ятних часів до кінця XIII ст. і складається з «Повісті минулих літ» (1-178), «Київського Літопису» (178-367) та «Галицько-Волинського» (368-450). Це перший переклад Літопису Руського» (з додатком творів Володимира Мономаха) українською мовою. Книга багато ілюстрована і містить фундаментальний науковий апарат – з іменно-особовим (465-520) та географічно-етнографічним покажчиками (529-577); списками Київських князів і митрополитів, родоводами візантійських імператорів, польських, угорських, чеських, датських, литовських князів і королів, монгольських ханів і руських князів (521-529). При кінці подано перелік 569 документів-ілюстрацій, карти Західної і Східної Європи – до кінця XIII ст.

**52.** — *Матеріали до історії Острозької Академії (1576-1636)*. Бібліографічний довідник. Київ, АН УРСР, Археогр. Комісія. Інститут історії, суспільних наук, 1990, с. 218. Упорядник І.З. Мицько.

У першому розділі подано життєписи викладачів Острозької слов'яно-греко-латинської академії, співробітників літературно-переклад-

ницького гуртка та підпорядкованих Острогу культурно-ідеологічних осередків; працівників друкарні, культурно-ідеологічних діячів із Росії, Греції, Сербії, Болгарії, Молдавії, Волощини, Польщі, представників місцевої світської та церковної адміністрації та вихованців академії. У другому розділі зібрано бібліографічний довідник літературно-наукового доробку діячів академії та пов'язаних з нею осередків; містить відомості про оригінальні прозові та поетичні твори, редакції та списки традиційних для східнослов'янського та південнослов'янського регіонів пам'яток, видання Острозької та Дерманської друкарень. У додатку подані списки культурних осередків та населених пунктів Острожчини 1603 р. та іменний і географічний покажчик, список скорочень, перелік використаної літератури та джерел.

- 53.** — *Мистецтво Київської Русі. Архітектури – Мозаїки – Фрески. Іконопис – Мініатюра – Декоративно-ужиткове Мистецтво*. Київ. «Мистецтво», 1989, с. 63+16+247 ілюстрацій.

Автор-упорядник Ю.С. Асеев. Після довшого вступу з описом давньоруського мистецтва (10-52) та резюме російською й англійською мовами, поміщено 247 ілюстрацій, з творів, що переважно мають церковно-релігійний характер. Головну увагу приділено мистецтву стародавнього Києва, де вже в XI ст. сформувалися основні стилістичні риси давньоруського мистецтва, але показано теж мистецькі здобутки й інших осередків, які на основі Київської традиції розвинули власні художні школи. У першому розділі представлено архітектуру, мозаїки, фрески та різьблену пластику Київської Русі в X-XIII ст. Другий розділ присвячено станковому мистецтву, а третій – мистецтву декоративно-ужитковому. В окремому додатку подано резюме та опис всіх ілюстрацій - німецькою та французькою мовами.

- 54.** — *Номоканон*. Видання 3-є митрополита Петра Могили, Київ 1629. Фотопередрук Олекси Горбача. Рим, Укр. Кат. Унів. ім. св. Климента Папи; Праці Богосл. Факультету, т. 70, 1989, с. 206.

Фотопередруком знову перевидано тут Номоканон з 1629 р.; Передмову П. Беринди до видання Номоканону з 1620 р.; Передмову З. Копистенського до вид. Номоканону з 1624 р. і Післяслово до цього видання О. Горбача (с. 198-205). Привіз цей Номоканон з Атосу Памво Беринда. Був це сербсько-старослов'янський переклад з кінця X ст. знаної в Східній Церкві компіляції канонічного права. В Україні друкувався в

Києві 1620 П. Бериндою, 1624 Захарією Копистенським, 1629 р. архимандритом П. Могилою та 1646 р. у Львові – єп. Арсенієм А. Желиборським. Київські видання з 1624 і 1629 рр. передруковувалися в Москві 1639 і 1658 рр. як додатки до таких же передруків Київського Требника. Грецький рукописний першовзір спирався на св. Письмі, на постановках Вселенських Соборів, на писаннях Отців Церкви та на коментарях давніх каноністів Сходу. Київський Номоканон належить до типу т.зв. епітимійників-пенітенціарів, з казуїстикою душпастирської практики (уділювання св. Тайн, зокрема Покаяння-Сповіді, чернечого життя тощо). Постанови місцевих синодів зобов'язували всіх духовних, щоб користувалися цим Номоканоном. Післяслово видавця розглядає подані в тексті джерела і його мовну проблематику.

**55. – *Нотолінійні рукописи XVI-XVIII ст. Каталог.* Львів, Львівська Наук. Бібліотека ім. В. Стефаника, 1979, с. 114.**

У каталозі, що його уклав Ю.П. Ясиновський за участю О.О. Дзьобана, подано опис 164 нотних рукописів, переважно – ірмологіонів та інших церковних збірників з колекції Львівської Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України. Особливу цінність становлять найдавніші ірмологіони кінця XVI – середини XVII ст., яких тут нараховується 12. Серед них найдавніший нотолінійний Ірмологіон Львівський, ч. 87, який поряд з відомим Супрасльським ірмологіоном з 1601 р. є найдавнішим нотолінійним рукописом в Україні. Значна кількість рукописів зберегла імена їх переписувачів. Позиції каталога містять такі відомості: назву, дату, опис зовнішнього вигляду і стану збереження пам'ятки, кількість аркушів, розміри та тип письма, характер художнього оформлення, важливіші покрайні записи, бібліотечний шифр. До каталога додаються покажчики – іменний, географічний, предметний, а також списки переписувачів та художників.

**56. – *Описание Монастырей, въ Россійской имперіи находящихя, съ показаніемъ времени построения оныхъ, и въ какихъ классахъ положены по штатамъ, также достопамятныхъ произшествій, въ нихъ случившихся, съ присовокупленіемъ:***

1. *Росписи церквамъ, находящимся въ столичномъ городе Москве, и*
2. *Росписи церквамъ, находящимся въ столичномъ городе С. Петербурѣ.* Москва, тип. с. Силеванскаго, 1808, с. 118.

У виданні подано за абеткою список усіх монастирів у Російській

імперії, з інформаціями про час їх побудови, належність до категорій-клясів, із зазначенням найважливіших подій з їхньої історії. В Додатку поміщено опис церков у столичних містах – Москві та с. Петербурзі (Б-ка Дух. Семінарії в Оттаві).

**57.** — *Описи Київського намісництва 70-80 років XVIII ст.* Київ, Наукова Думка, 1989, с. 392.

У Збірнику вперше публікуються описи Київського намісництва 70-80 років XVIII ст., що містять цінні відомості про всю Київську округу, зокрема – обширні описи 12-х Київських монастирів та 31 церкви. Крім того, багато відомостей про церкви й монастирі знаходяться в описах окремих повітів. Видання доповнюють кольорові плани і карти Києва, повітів і міст намісництва кінця XVIII ст. та іменний і географічний покажчики.

**58.** — *Остромирово Евангеліє – 1056-1057.* Ленинград, «Аврора», издательский отдел Московського Патріархата – Москва 1988, с. 16+588 (37.5x31.5).

У вступі (А.Х. Востокова, митрополит Питирим Нечаєв, Н.Н. Розов, Н.Н. Лисовий) подано історію та опис одного з найстарших зразків слов'янського письменства й найдавнішої пам'ятки рукописної книги старої Русі (с. 15), а за ним поміщено факсиміле «Остромирової Євангелії» (формат 37.5x31.5). Книгу написав в 1056-57 роках, за князювання в Києві Ізяслава дяк Григорій – для Новгородського посадника, боярина Остромира, внука Добрині. У ній він переписав євангельські читання на всі дні від Воскресіння до Зіслання Св. Духа, далі на всі суботи й неділі, свята, Страсний тиждень та інші нагоди.

**59.** — *Перший Синод Єпископів УГКЦ в незалежній Українській Державі.* «Визвольний Шлях», Лондон 1992, с. 922-937.

Після короткого загального вступу, в цій збірці опубліковано: Проповідь Блаженнішого Мирослава Івана Любачівського під час св. Літургії з нагоди відкриття першого Синоду УГКЦ у незалежній Українській Державі (17-31.5.1992); «Слово» його на першій сесії Синоду (18.5.1992); його ж проповідь в неділю самар'янки (24.5) і «Слово» до представників Обласної та Міської Рад; «Слово» Апостольського Нунція, виголошене у Преображенському храмі (24.5); Звернення Синоду

єпископів УГКЦ до українського народу (31.5) і Деклярацію уневаження Львівського псевдосиноду 1946 р.

**60.** — *Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI – перша половина XVII ст.)*, Збірник документів. Київ 1975, с. 342.

Збірник присвячено 400-річчю книгодрукування в Україні. До нього увійшли 137 документів про діяльність Івана Федорова та продовжувачів його справи – в оригіналі та в українському перекладі. Ці документи відтворюють роль книгодрукування в Україні в взаємовідносинах з сусідніми народами і в міжнародних культурних стосунках. У виданні багато ілюстрацій з його видань; список друкарень та їх працівників; хронологічна таблиця найважливіших подій з історії друкарства на Україні; словник рідковживаних слів; іменний і географічний покажчики; перелік документів і резюме російською та англійською мовами.

**61.** — *Підготовка до Ювілею 1000-ліття Хрещення Руси-України в Папських Документах*. «Благовісник» XXII (Рим 1986-7), с. 142.

У виданні зібрано всі Папські документи, що стосуються підготовки ювілею 1000-ліття Хрещення Руси-України, починаючи від листа Папи Івана Павла II з 19.3.1979 р., який був звернений до Блаж. архієпископа і кардинала Йосифа Сліпого, Українсько-католицької Єрархії та всього українського народу, а кінчаючи його промовою до Українських Владик й окремо до мирян з дня 29.9.1987 р. Всіх документів зібрано 26; їх видруковано українською мовою, латинською чи італійською. Між документами є і Слово Папи до українців у Філядельфії, Вінніпегу, Куритибі й Буенос Айрес та в Папській Колегії св. Йосафата в Римі.

**62.** — *Рішення Львовського єпархіяльного Собора, відбутого 28 и 29 грудня 1905*. Жовква 1906, с. 75.

У виданні подано акти та рішення Львівського Собору з 1905 р., серед них – поділ архієпархії на 54 деканати. При кінці подано імена всіх учасників Собору.

**63.** — *Рукописная и печатная книга в России. Проблемы собирания и распространения*. Сборник научных трудов. Ленинград, изд. отдел Библиотеки АН СССР, 1988, с. 17.

З конгресу, який zorganizувала Бібліотека Академії Наук ССРСР,

опубліковано 15 статей-доповідей – про рукописну й друковану книгу в Росії та в Україні, починаючи від 11-го – до половини 19-го ст. В них подається багато цінних подробиць, зокрема – про сховище рідкісних рукописів і друків та рекомендацій по пошуках тяжкодоступної другорядної літератури.

Rec.: JBfGOE 1991, S. 112-113 (Heinz Ischreyt).

**64.** – *«Русалка Дністрова»*. Документи і матеріали. Київ, Наукова Думка 1989, с. 544.

У збірнику, на широкому фоні громадського життя 30-40 років 19 ст. й на підставі 327 документів розкриваються основні напрямки суспільно-культурної діяльності авторів альманаху: М. Шашкевича, І. Вагилевича та Я. Головацького. При кінці подано багато приміток (468-509), бібліографію, словник рідковживаних слів та покажчик імен.

**65.** – *Русский Феодальный Архив XIV – первой трети XVI века. I-IV*. Москва, Академия Наук СССР 1986-1988, с. 942.

Після ґрунтового вступу (с. 3-54) у трьох томах, опубліковано з відповідними науковими коментарями, – 157 документів – грамот митрополитів із синодального Збірника, що зберігається в Державному Історичному Музею в Москві під числом (ГИМ) Синод, 562. В Додатках, після вступів, поміщено матеріали, що теж походять з архіву московської митрополії XIV – першої третини XVI ст., але які, з різних причин, не знаходяться в офіційному Збірнику ч. 562. Між ними подано: Старовинний південно-слов'янський письмовник третьої чверті 14 ст.; Сім ханських ярликів для духовенства та митрополитів і неопубліковані грамоти із Збірника ГИМ, УВАР 512.

**66.** – *З синодальних нарад Помісної УКЦ в Римі. «Визвольний Шлях»*, Лондон 1990, с. 18-29.

*З дій відновленої УАПЦ*. Там же, с. 30-34.

*Церковно-релігійне поле (УКЦ)*. Там же, с. 572-577.

*Помісна Українська Католицька Церква*. Там же, с. 708-731.

*Українська Автокефальна Православна Церква*. Там же, с. 733-738.

*Церква і релігія, відкриття Всеукраїнського Собору УАПЦ*. Там же, с. 1102-1111.

*Зустріч об'єднаної Ієрархії УКЦ в Римі*. Там же, с. 1112-1123.

*Церква й релігія в Україні*. Там же 1991, с. 231-245.

У всіх цих числах поміщено багато важливих звітів, постанов, промов та інших документів, що освітлюють останні події в житті Укр. Католицької та Укр. Автокефальної Православної Церков.

**67.** — *Словарь книжников и книжности Древней Руси. Вып. I (XI – первая половина XIV в.).* Ленинград, «Наука» 1987, с. 496.

До першого випуску цього словника увійшли матеріали про давньоруських письменників і книжників XI-XIV ст., як і про анонімні пам'ятки цього періоду. У «Словнику» теж поміщено відомості про перекладні твори, авторські й анонімні, що увійшли до письменства того часу. Кожна стаття складається з коротких відомостей про автора чи пам'ятку і бібліографії його видань та дослідів.

**68.** — *Твори Кардинала Йосифа, Верховного Архиепископа. Opera Omnia Cardinalis Josephi (Slipuj Kobernuskyj-Duckovskyj) Archiepiscopi Maioris.* Рим, Укр. Кат. Університет ім. св. Климента, т. I – 1968, с. 423; т. II – 1969, с. 315; т. III-IV – 1970, с. 900; т. V – 1971, с. 416; т. VI – 1975, с. 457; т. VII-VIII – 1976, с. 291+367; т. IX – 1980, с. 355; т. X-XI – 1979, с. 355; т. XII – 1981, с. 335; т. XIII – 1983, с. 352; т. XIV – 1985, с. 494; т. XV – 1990, с. 181.

Від VII-VIII тому заголовок творів наступний: Твори Патріярха і кардинала Йосифа. Зібрали їх о. І. Хома, о. І. Яцків, о. Ю. Федорів і о. І. Музичка. У цих виданнях опубліковано всі наукові, філософські, богословські, правничі, обрядові, літургічні й аскетичні праці Кардинала Йосифа Сліпого, як також усі його послання, доповіді, привіти, промови й проповіді та описи з конгресів і з'їздів, в яких брав участь.

**69.** — *Твори Митрополита Андрея Шептицького. Пастирські Послання до Духовенства й Вірних (1899-1904).* Львів, Праці Гр.-Кат. Богословської Академії у Львові, т. XIV, 1935, с. (6) + 252.

У цьому виданні поміщено 8 Послань митр. А. Шептицького до духовенства та вірних Станиславівської єпархії:

1. *Перше Слово Пастиря.* 2. *Наша програма.* 3. *Християнська Родина.* 4. *Правдива віра.* 5. *До моїх любих гуцулів.* 6. *На грані двох віків.* 7. *Найбільша заповідь.* 8. *У тісній лучності з Христом.*

З майже 180 Пастирських Листів та Послань митр. А. Шептицького, одна третина, понад 60, знаходиться в бібліотеці Східного Інституту

в Римі. Між ними є також:

*Правды веры. Письмо М. Андрея Шептицького до Русиновъ осілихъ въ Канаді.* Жовква 1902, с. 117.

*Послання: Канадийским Русинам.* Жовква 1911, с. 94.

*О Пренепорочнемъ Зачатю Пресв. Богородицы.* Жовква 1904, с. 52.

*О Квестіи соціальной.* Жовква 1904, с. 71

**70.** — *Тисячоліття Християнства в Україні. Урочистості 1988 року.* Гол. редактор О. Зінкевич. Н. Йорк, Крайовий Комітет Тисячоліття Християнства в Україні, 1992, с. 524.

У книжці зібрано розповіді про святкування тисячоліття Християнства в Україні як в північній Америці – США, так і в інших країнах, де знаходяться українські поселення. Короткі резюме подано в англійській мові.

**71.** — *В 1000-ліття Хрещення України.* «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 143-157, 1155-1176; 1989, с. 37-51, 131-144, 452-457.

Під таким загальним заголовком у цьому періодичному виданні поміщено багато ювілейних проповідей, привітань та інших документів. Серед них є наступні: «Слово» Папи Івана Павла II до українських владик у вересні 1987 р.; його ж проповідь під час св. Літургії в базиліці св. Петра – 10 липня 1988; «Ангел Господній» з Папою; «Слово» Святішого Отця під час ювілейного концерту; «Гомілія» кардинала Уго Полетті; Звернення Блаженнішого Мирослава до духовенства в Україні – 7 липня 1988; його ж проповідь в Мюнхені 24 липня 1988 р.; текст телефонограми з України.

У річнику з 1989 р. описано святкування тисячоріччя в Польщі і в Крижевцях (Хорватія), поміщено проповідь Блаженнішого Мирослава в Ченстохові – 11 вересня 1988 р. і проповідь архієп. Мирослава Марусина – 10 вересня 1988 р.; «Слово» Примаса Польщі на відкритті концерту й на Літургії 11 вересня 1988 р.; привітальне слово настоятеля Отців Павлинів в Ченстохові; Послання польського Єпископату з приводу тисячоріччя, від 18 червня 1988 р., як також – «Слово» єпископа Роберта Москаля в Римі 18 липня 1988 р.; «Слово» владики Платона Корниляка в базиліці св. Климента в Римі – 8 липня 1988 р.; Проповідь владики Інокентія Лотоцького на площі св. Петра в Римі – 9 липня 1988 р.; Проповідь кардинала Ф. Веттера в Мюнхені 24 липня 1988 р.; «Слово» президента німецької єпископської конференції з того ж дня; «Слово кардинала Ф. Кухаріча – 4 вересня цього ж року.

- 72.** — *Требник Петра Могили*. Перевидання з оригіналу, що появився у друкарні Києво-Печерської Лаври 16 грудня 1646 року. Упорядкував Аркадій Жуковський. Канберра-Мюнхен-Париж, УАПЦ в Австралії і Новій Зеландії, НТШ в Європі, Акад. В-во П. Белея, 1988, с. 63+951+430 (34x21).

Після вступу українською, англійською, французькою та німецькою мовами, подано довшу аналізу Требника П. Могили, який опрацював А. Жуковський в наступних розділах: 1. Стан церковних обрядів і видань требників до 1646 року на Україні; 2. Підготовка і обставини видання Требника Могили; 3. Требник Петра Могили 1646 р. і його зміст; 4. Аналіза і джерела Требника Могили; 5. Мистецьке оформлення; 6. Авторство Могилиного Требника; 7. Вплив Требника Могили на пізніші видання требників на Україні та 8. Його оцінка. При кінці додано список літератури й передмову П. Могили в українському перекладі та зміст Требника – в оригіналі та в укр. перекладі (1-63). У наступній частині – факсимільний передрук самого Требника, с. 951 + 430.

Цей Требник у зменшеному форматі перевидано того ж року у Римі під заг. *Евхологiон або Требник митрополита Петра Могили*, Київ 1646. Фотопередрук Олекси Горбача (з його коротким післясловом). Рим, Укр. Кат. Університет св. Климента, 1988, с. 1673 + III.

- 73.** — *Три Українські Катихизми з XVII ст.* Рим, УКУ, Праці Богосл. Факультету, т. 71, 1990, с. 1-81, 206-232, 358-487, 1-20, 1-12.

Офсетним способом опубліковано: 1. Южнорусский православный катехизис 1600 года; 2. Поучение новосвященному іереєви, 1642, А. Желиборського; 3. Краткій катехизис П. Могили, 1645 та Уривки з катехизмів XVII-XIX ст. Перші три публікував раніше С. Голубев у виданні «Чтения в Историческом Обществе Нестора летописца», 1890, кн. 4 й у книзі «Киевский митрополит П. Могила». Наприкінці О. Горбач подав історію українських катехизмів XVII ст.

- 74.** — *Україна – Путівник*. Підготували й упорядкували Осип Зінкевич і В. Гула. Київ-Балтімор, В-во «Смолоскип» 1993, с. 451.

У цьому путівнику, крім багато інших, подано найважливіші інформації про всі пам'яткові церкви та монастирі на території України. Цей сам путівник появився також в англійській мові.

- 75.** — *Українська Література XIV-XVI ст.* Апокрифи, Агіографія, Паломницькі Твори, Історіографічні Твори, Полемічні Твори, Перекладні Повісті, Поетичні Твори. Київ, Наук. Думка, АН УРСР, Бібл. Укр. Літератури, 1988, с. 600.

У виданні зібрано найважливіші пам'ятки староукраїнської мови й літератури XIV-XVI ст., що переважно мають релігійний характер і майже всі – церковного походження. Між ними, з багатим науковим апаратом, – подано 4 Апокрифи, 2 Життя і надгробне слово Григорія Цамблака, 2 Паломницькі твори і багато з полемічної літератури. При кінці додано пояснення малозрозумілих давніх слів.

- 76.** — *Українська Література XVII ст.* Синкретична Писемність, Поезія, Драматургія, Белетристика. Київ, Наук. Думка, АН УРСР, Бібл. Укр. Літератури, 1987, с. 608.

Редактор тому – О.В. Мишанич, автор вступної статті і приміток – В.І. Крекотень. У виданні представлено твори української літератури XVII ст.: полемічні, повчально-приповідничі, історіографічні, поетичні та белетристичні, між ними – уривки Треносу М. Смотрицького і Палінодії З. Копистенського, Густинського Літопису, Синопису і Літопису Самовидця; поетичні твори М. Смотрицького, К. Саковича, К.Т. Ставровецького; уривки Печерського Патерика та повісті й оповідання на мандрівні сюжети.

- 77.** — *Українська Література XVIII ст.* Поетичні Твори, Драматичні Твори, Прозові Твори. Київ, Наук. Думка, АН УРСР, Бібл. Укр. Літератури, 1983, с. 696.

Після вступної статті О.В. Мишанича, який є упорядником текстів і автором приміток, у книзі подано поетичні, прозові й драматичні твори українських письменників XVIII ст., між ними – і Т. Прокоповича, С. Яворського, М. Довгалевського, В. Григоровича-Барського та уривки з Літописів Г. Граб'янки і С. Величка.

- 78.** — *Українська література XVI-XVIII ст. та інші слов'янські літератури.* Редактор – О.В. Мишанич. Київ, Наук. Думка, АН УРСР, Інститут Літератури, 1984, с. 312.

У збірнику вміщено статті вчених Києва, Львова, Москви, Мінська, Житомира й Сум про українську літературу XVI-XVIII ст. у її зв'язках з

іншими слов'янськими літературами; публікуються новознайдені тексти творів давнього письменства 17 і 18 ст. Збірник є продовженням публікації праць відділу укр. літератури Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР, розпочатої книгою «Літературна спадщина Київської Русі та укр. літератури XVI-XVIII ст.» (1981).

**79.** — *Українська поезія XVI століття*. Київ, Радянський Письменник, 1987, с. 288.

Вперше й найповніше в книзі представлено розвиток давньо-української поезії 15-16 ст., яка переважно виходила з церковного середовища і мала релігійний зміст. У виданні зібрано різні за формою та змістом твори поетів-гуманістів України та інших – латинською, польською, старослов'янською, давньоруською літературною та народною мовами.

**80.** — *Українська Поезія*. Середина XVII ст. Упорядники Кречотень В.І. та Сулима М.М. Київ, Наукова Думка, 1992, с. 680.

Після передмови обох упорядників у книзі зібрано тексти української поезії 30-80-х років XVII ст., переважно релігійної (метафізичні вірші, епіграми, присвяти, ламенти, панегірики, псалми), у тому числі вірші А. Ско(у)льського, С.Почаповського, Й.Галятовського, А. Ясинського, І. Величковського, Д. Туптала, як також віршований переклад Т. Тассо (здійснений в XVII ст. під назвою «Действія Кгофрреда или Іерусалиму संबожденнаго»). Наприкінці подано покажчики імен та назв і словник малозрозумілих слів.

**81.** — *Українське літературне барокко*. Збірник наукових праць. Київ, Наукова Думка, 1987, с. 304.

У збірнику (12 авторів) висвітлюються проблеми українського літературного барокко, що переважно мало релігійний зміст – у зв'язку з ідейно-художнім розвитком української літератури 17-18 ст. Розглядаються особливості барокко в поетичних, прозових, драматичних творах, а також взаємодія літератури барокко з музичним та образотворчим мистецтвом.

**82.** — *Хрестоматія Української Релігійної Літератури*. Книга I – Поезія. Мюнхен-Лондон, Наук. Конгрес у 1000-тя Хрищення Русі-України, 1988, с. 572.

Видання упорядкував і вступний есей «Містична функція літерату-

ри та укр. релігійна поезія» написав Ігор Качуровський. Хрестоматія релігійної поезії задумана як перша частина загальної Хрестоматії укр. релігійної літератури, до якої мали б увійти у дальших томах добірки з прозової і драматичної творчості. Це – насамперед історичний документ, свідцтво християнської духовости в укр. літературі, заперечення пропагандивних тез про атеїзм чи антирелігійність багатьох письменників й доказ невмирущости християнства. Крім п'ятох творів невідомих авторів у Хрестоматії є вибір кращих творів 157 поетів 18-20 ст., при чому виразно відзначається, наскільки релігійність враз із почуттєвістю і поетичністю творить одну з найважливіших рис української духовности упродовж століть. Мистецьку вартість видання збільшують дібрані Лідією Качуровською-Крюков 23 ілюстрації та багато заставок, бордюри і кінцівок із відомих укр. стародруків. Про кожного автора подано найважливіші дати й коротку характеристику.

**83.** – *Християнський Голос. Журнал Католицької Церкви в Україні. Ч. 1 (31).* Львів 1988. В-во Укр. Пресової Служби, Рим 1989, с. 123.

У цьому і подальших числах «Християнського Голосу» подаються описи фактів і подій з життя Української Католицької Церкви в Україні, звернення, наукові розвідки, вісті з парафій, біографічні довідки, а також списки мирян, що поставили там свої підписи за легалізацію Української Католицької Церкви.

**84.** – *BLAŽEJOWSKYJ D., Hierarchy of the Kyivan Church (861-1990).* Rome, Univ. Cath. Ucrainorum S. Clementis Papae, v. 72, 1990, p. 539.

Після багатой бібліографії й довшого історичного вступу, на підставі всіх можливих згадок у джерелах, та на основі праць різних авторів, у цьому енциклопедичному виданні подано вичерпні статистичні та історичні інформації про цілу Київську і Львівську митрополії, як також про всі українські Церкви на еміграції, як також в повоєнній Польщі та Чехословаччині. Працю поділено на сім розділів:

1. Єпархії Київської Церкви, – в різних історичних періодах і час їх заснування; 2. Списки усіх митрополитів та єпископів, з багатими даними про них – з різних джерел, до 1054 року (с. 61-70); 3. Списки всіх митрополитів та єпископів Київської Церкви, під Константинополем – до 1686 р. (с. 71-246); 4. Митрополити і єпископи, – знову з багатими даними про кожного – Київської Церкви, з'єднаної з Римом, і також Львівської митрополії і Укр. Католицької Церкви на еміграції та За-

карпатті, Мадярщині і Югославії (с. 247-367); 5. Митрополити і єпископи Київської Церкви, під Москвою, від 1686-1990 р. (с. 368-417); 6. Неукраїнські Автокефальні Церкви на укр. землях, в Польщі і Чехословаччині 1921-1990 (с. 418-427). 7. Укр. Автокефальна Православна Церква з усіма їхніми митрополитами та єпископами – 1921-1990, в Україні і на еміграції (428-442). При кінці, крім того, подано список всіх єпархій з їхніми єпископами та адміністраторами (443-471); хронологічні карти всіх єпархій та владик (472-501); 8 карт, та у відповідних місцях – рисунки усіх катедральних соборів; багаті поазбучні списки єпархій та єпископів й адміністраторів (510-538).

**85. –** BLAŽEJOWSKYJ D., *Schematism of the Ukrainian Catholic Church. A Survey of the Church in Diaspora.* Rome, «An. OSBM» section I, vol. 45, 1988, pp. 1318.

У великому документальному виданні подано обширний довідник Української Католицької Церкви в діаспорі, тобто – поза межами України і в Польщі та Югославії, з іменами та короткими історикостатистичними даними про всі митрополії, єпархії, екзархати, парафії, церковні організації, семінарії, колегії, школи, чоловічі й жіночі монастирі. Шематизм містить назви 1175 парафій і місійних станиць. При кожній зазначено, дату заснування, які були парохі і в яких роках, який теперішній стан, скільки було вірних у 1986-7 роках, скільки – хрещень, шлюбів, похоронів, дітей на навчанні катехизму й укр. мови, які були організації (коли засновані і їхній стан), чи існує епарафіяльний бюлетень, чи друкуються щорічні фінансові звіти та чи їх зберігається. Також подано перелік дочерних церков чи місійних станиць, що належать до даної парафії. У шематизмі можна знайти основні відомості про всіх владик, та все єпархіяльне й монаше духовенство, як також загальні відомості про всі чоловічі й жіночі монастирі, великі й малі семінарії, колегії, середні школи, про всі церковні організації і товариства. Шематизм поділений на 9 розділів, в яких подано історію і відомості про укр. установи та клир в Римі (17-29), про Укр. Католицьку Церкву в Північній Америці – ЗСА (30-300), Канаді (301-677), Австралії, Бразилії, Аргентині з парафіями в Парагваю і Венесуелі (678-842), як також у Франції, Західній Німеччині, Великобританії, Югославії, Польщі та Австрії (843-1041), та відомості про всі чоловічі й жіночі монаші спільноти (1042-1203), про укр. католицькі середні й вищі школи (1204-1231) та організації (1232-1266). Наприкінці шематизму, крім світлин усіх

катедральних храмів, є ще відомості про закриті парафії, 19 карт та покажчики осіб і місцевостей.

Рес.: ОСП (1989), р. 473-4 (R. Taft).

- 86.** — BLAŽEJOWSKYJ D., *Ukrainian Catholic Clergy in Diaspora (1751-1988)*. Annotated List of Priests who Served Outside of Ukraine. Rome, Ed. Univ. Cath. Ucrainorum S. Clementis Papae, vol. 69; Sacrum Ucrainae Millennium, vol. 2, 1988, p. 284.

Це енциклопедичний поазбучний довідник українського католицького духовенства, що працювало впродовж останніх 237 років серед українців у Югославії, Австрії, Америці, Канаді, Бразилії, Аргентині, Італії, Німеччині, Франції та Бельгії, а по 1947 році також в Англії, Австралії та Польщі. У виданні зібрано прізвища 1903 священників, з яких 940 народилося в Галичині, 377 – в Європі поза Галичиною, 174 – у Канаді, 230 – у Північній Америці, 89 – в Бразилії, 11 – в Аргентині, 6 – в Австралії, 1 – у Венесуелі, а походження 75 – невідоме. З них 622 були висвячені в Галичині, 594 – в Європі поза Галичиною (з них 214 – у Римі), 236 – в Канаді, 188 – у Північній Америці, 61 – в Бразилії, 12 – в Австралії, 8 – в Аргентині, 11 перейшло від нез'єднаних; даних про 171 – нема. Про більшість священників подано дату і місце народження та свячення, хто святив та всі місця його душпастирювання (з роками праці у кожній місцевості), а про покійних, також дату і місце смерті. Це видання є ніби доповненням до виданого 1988 р. «Шематизму Укр. Католицької Церкви в діаспорі», який також вийшов в англійській мові. При кінці книжки подано також статистику про всіх священників, що працювали серед української діаспори, і тих, що належали до єпархіяльного духовенства, і тих, що були членами різних монаших Чинів та Згромаджень, українських і чужинецьких. Священиків-ченців працювало серед укр. еміграції – 530. З них 346 Василіян, 99 Редemptористів, 21 Салезіян і 17 Студитів та 47 з чужих монаших згромаджень.

Крім того, наприкінці додано список усіх укр. католицьких парафій і станиць з датами їх установаження і список таборів та укр. скупчень у Німеччині, з картою місцевостей та статистичними даними про кількість людей у таборах та різних місцевостях в роках 1945-51; подано також мапку Галичини з границями єпархій та назвами повітів.

- 87.** — ВОУКО М., *915 Year of Ukrainian Bibliography in Eastern Europe (1073-1980)*. «Ukr. Quaterly», N.Y. 1990, 1, p. 59-73.

У статті автор коротко описує 915 років української бібліографії –

починаючи від Ізборника Святослава з 1073 р., – яка до кінця 18 ст. була майже цілком церковною.

- 88.** – CAVALLERI O., *L'Archivio di Mons. Achille Ratti, Visitatore Apostolico e Nunzio a Varsavia (1918-1921)*. Inventario. In Appendice le Istruzioni e la Relazione Finale, a cura di Germano Gualdo. Città del Vaticano, Archivio Vaticano, 1990, p. XLIV + 250.

Після довшого вступу, що передусім присвячений авторові цього Збірника, подано докладний інвентар (томи 190-207) архіву Монс. А. Ратті, пізнішого папи Пія XI, який в рр. 1918-1922 був у Польщі Апостольським Візитатором і Нунцієм. На цьому становищі він часто зустрічався з політичними й церковними проблемами Західної України, Холмщини, Підляшшя та інших укр. земель. Про них згадується на багатьох сторінках, зокрема на с. 16-17, 26-27, 48-49, 84-88, 109, 115-116 тощо. Багато про укр. політичні й церковні справи головно в Додатку, де опубліковано декілька документів, на с. 127-140, 152, 169-170, 177, 180-1, 183, 190 і 202.

- 89.** – CIOFFARI G., *La Legenda di Kiev. La traslazione delle reliquie di S. Nicola nel racconto di un annalista russo contemporaneo*. Bari, Centro Studi e Ricerche «S. Nicola» 1980, p. 166.

У виданні подано довший історично-літературний вступ з повним перекладом італійською та англійською мовами Київської легенди – «Слово о перенесении мощей св. Николая чудотворца». До тексту легенди додано критичні примітки, репродукцію 6 кодексів, що їх автор взяв до уваги, та покажчик імен.

- 90.** – DANIEL EGUMENO, *Itinerario in Terra Santa*. Introduzione, traduzione e note a cura di Marcello Garzanti. Roma 1991, p. 210.

У науковому виданні після довшого вступу (2-59) і бібліографії опубліковано в італійському перекладі «Хождение игумена Данила», в якому він у 12 столітті описав свою прощу до св. Землі. Вступ і переклад та багаті примітки опрацював М. Гарцанті. При кінці подано ще покажчик імен та місцевостей.

- 91.** – GRZESIK W. - TRACZYK T., *Beskid Niski. Przewodnik krajoznawczy. Od Komańczy do Bartnego*. Warszawa, 1992, s. 302.

Крім опису місцевостей на Лемківщині, між Команчею і Братним

(1-194), у виданні зібрано багато матеріалу, дотичного до церковного життя, зокрема, досить детально описано усі храми. В другій частині розповідається про походження лемків, їх побут, культуру та віровизнання, а наприкінці подано бібліографію до видання і покажчики (іменний та предметний).

**92.** – HAUSER L., *Monografia miasta Przemyśla. Przemyśl, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu*, 1991, s. XXV + 275.

Це перевидана праця, яка появилася ще 1883 р., але й досі не втратила своєї актуальности, бо ще не заступило її жодне інше видання. В праці багато уваги присвячено матеріалам до церковної історії Перемишля (7-18), так римо-католицької Церкви (182-217), як і Церкви греко-католицької (218-231). Крім короткої їхньої історії, подано там імена всіх єпископів, опис церков, теж вже неіснуючих, і їхню статистику.

**93.** – HOFMANN G., *Der Hl. Josaphat, Erzbischof von Polozk und Blutzzeuge. Quellenschriften in Auswahl. I. Zu Josaphats Blutzzeugnis. OCH 6*, (1923), S. 297-320.

Після бібліографії та вступу опубліковано тут 7 документів, у яких подано звіт про мученицьку смерть св. Йосафата Кунцевича та його похорон.

**94.** – HORBATSH O., *Adelphotos. Die erste gedruckte griechisch-kirchenslavische Grammatik. Lviv-Lemberg 1591. Frankfurt a.M.; Kubon & Sagner, 1973, S. XVI + 217.*

Цю граматику видало 1591 р. Львівське Ставропігійське Братство. Описав її ще К. Студинський у «Записках НТШ», том 7 (1895), с. 1-42. Більшу студію про цю граматику опрацював у цьому виданні визначний мовознавець О. Горбач.

**95.** – HORBATSH O., *Adelphotos. Die erste gedruckte griechisch-kirchenslavische Grammatik, Lviv-Lemberg 1591. 2., um das Faksimile erweiterte Auflage. München, Otto Sagner, 1988, S. XVI + 182b.*

У цьому виданні поміщено попередньо названу працю О. Горбача, з додатком у другій частині факсиміле самої граматики. Повний її заголовок: *Аделфотес. Грамматика Доброглаголиваго Еллинословенскаго языка. Совершеннаго искуства осми частей слова. Ко наказанію многоименитому*

*Россійскому роду*. Во Львовѣ в друкарни Братской. Року 1591. Під грецьким заголовком ще додано: Грамматика сложенна от различныхъ грамматикъ, спудейми иже въ лвовской школѣ.

96. – HORBATSH O., *Epitome Praeceptorum Rhetoricorum. Počajiv 1764*. Die lateinische Schulrhetorik des Basilianerordens aus dem d.J. 1764. München, Verlag Otto Sagner, 1992, S. 254.

У Почаївській друкарні появилось двоє видань Реторики – 1764 і 1771 року. Вони були призначені передусім для Василянських шкіл, в яких кандидати на священників навчалися, крім інших предметів, також красномовства, тобто – вмілого приготування та виголошення проповідей. З обох видань збереглося тільки по одному примірнику. Після короткого наукового вступу О. Горбача, у цьому виданні перевидано факсиміле Реторики з 1764 року.

97. – HORBATSH O., *Hrammatiki ili Pismenia Jazyka Sloven'skaho*. Kremjaneč 1638. Eine gekürzte Fassung der kirchenslavischen Grammatik von Meletij Smotryčkyj. Frankfurt a.M. 1977, S. XVI + 121.

Після довшого, опрацьованого О. Горбачем вступу, у цьому виданні з науковим апаратом перевидано слов'янську граматику, що вийшла друком у Крем'янці 1638 р., але яка є тільки скороченим варіантом граматики М. Смотрицького. У різних місцях збереглося тільки 6 відомих досі примірників цього видання.

98. – HORBATSH O.,– SMOTRYČKYJ M., *Hrammatiki Slavenskija Pravilnoe Syntagma (Jevje 1619)*. Kirchenslavische Grammatik (Erstausgabe). Frankfurt a.M., Kubon & Sagner, 1974, S. XXII + 280.

Грамматика Мелетія Смотрицького вважається однією з найважливіших слов'янських граматики. Про це свідчать багато її копій, нові видання, опрацювання й навіть переклади цього твору. Після довшого наукового вступу О. Горбача, у цьому виданні поміщено повний текст граматики, з деякими доповненнями та коректурами, як також з додатком різних показників наприкінці.

99. – JARCO J., *Kalendarium «Sacrum Russiae Millennium»*. «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 48-105.

Щоб подати легкий і практичний виклад «тисячі фактів тисячоліття», автор, мабуть перший в такому обсязі, уклав календар 1000-ліття

християнської Русі, подаючи найважливіші події в Україні та в Росії, насамперед церковні, але також частково й політичні – в контексті польсько-руських зв'язків. Цей календар поділено на 6 періодів: 1. Первісне руське християнство; 2. Між старим Заходом і новим Сходом (1300-1448); 3. До «Третього Риму» (1448-1589); 4. Між патріархом і царем (1589-1700); 5. Під оберпрокурором (1700-1917); 6. Кеноза Русі від 1917 р.

**100.** – KENNEDY GRIMSTED P., *Archives and Manuscripts Repositories in the USSR; (S. 3): Ukraine and Moldova*. Book 1: *General bibliography and Institutional Directory*, N.J., Princeton Univ. Press, 1988, pp. LIII + 1107.

Після двох великих томів з описом архівів і музеїв у Москві та Ленінграді (тепер знову Петербурзі) і в Естонії, Латвії, Литві та в Білорусі, у цьому виданні найперше подано короткий загальний опис поодиноких архівів і музеїв в Україні та в Молдавії і відповідні докладні інформації про них (1-158). Далі подано загальну бібліографію архівів в Україні і в Молдавії, описано склади їх у Києві, Львові, Харкові та інших областях, як Чернівці, Станиславів, Крим, Карпатська Україна, Волинь та інші (163-878) й описано теж адміністрацію архівів і рукописів у Молдавії. При кінці поміщено ще вказівки про організацію архівних складів, їх відкриття, друковані каталоги і можливості копіювання (903-931), конкорданцію назв місцевостей (933-959), покажчик авторів (963-989), покажчик наголовків (991-1045) і предметний (1047-1107).

**101.** – KENNEDY GRIMSTED P., *The Fate of Ukrainian Cultural Treasures During World War II: The Plunder of Archives, Libraries, and Museums under the Third Reich*. JbFgOE (1991), 1, S. 53-80.

Друга світова війна спричинила втрату й знищення багато культурних скарбів, між ними багато релігійних і церковних. Авторка з'ясує у статті грабіж архівів, бібліотек та музеїв, яку на українських землях доконали німці під час останньої світової війни.

**102.** – KENNEDY GRIMSTED P., *The Stefanyk Library of the Ukrainian Academy of Sciences: A Treasure of Manuscript Collections in Lviv*. «Harvard Ukr. Studies» 1981, p. 195-229.

Це обширний опис однієї з найбільших бібліотек України – Бібліотеки Укр. Академії Наук ім. Стефаника у Львові, яка тепер має понад

5.000.000 томів і понад 100.000 рукописів, що їх зібрано з різних львівських бібліотек та з околиці, зокрема з бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка та бібліотеки й центрального архіву ОО. Василян у Львові. Бібліотеку відкрито 2 січня 1940 р.

- 103.** — KOROLEVSKIJ C., *Les fonds Borghèse et Barberini au Vatican. Leur importance au point de vue de l'histoire ecclésiastique et de celle de la Métropole de Kiev en particulier.* «Bohoslovia» IV (Lviv 1926), p. 164-169, 257-266, 343-356.

Вказавши на важливість для історії Київської митрополії документів, що знаходяться у Ватиканських фондах *Borghese* та *Barberini*, автор подає докладніший їхній опис.

- 104.** — KOWALSKA M., *Ukraina w połowie XVII w. w relacji arabskiego podróżnika Pawła, syna Makarego z Aleppo.* Warszawa, Akademia Nauk 1986, s. 120.

Авторка переклала з арабської мови ті частини твору дякона Павла з Алеппо, сина патріярха Макарія з 17 століття, в яких він описує подорож по Україні і багато уваги присвячує церковним справам. Після короткого вступу і самого перекладу, авторка подає коментар до незрозумілих частин перекладу (91-101), бібліографічний список творів, що стосуються цього щоденника дякона Павла, резюме, покажчики та 16 сторінок ілюстрацій на окремі вкладці.

Ширший огляд цього перекладу подав Музичка І., *Важний переклад цінного твору.* «Богословія» (1990), с. 145-163.

- 105.** — KRAJCAR J., *Some Remarks on the Vat. Slav. 12.* OCP 35 (1969), p. 497-508.

Автор описує Ватиканський слов'янський кодекс ч. 12 та його 10 документів: 1. Про Флорентійський собор; 2. Перенесення мощей св. Миколая; 3. Лист кардинала Ісидора до холмського старости; 4. Лист представників руської ерархії і шляхти з Вильна 1476 р. до папи Сикста IV; 5. Собор у Феррарі і Флоренції; 6. Життя блаженного Кирила філософа; 7. Смерть Бориса і Гліба; 8. Слово митр. Григорія Цамвлака 1402 р. на честь свв. апостолів Петра і Павла; 9. Привілей короля Володислава 1443 р. і 10. Лист царгородського патріярха Ніфона 1487 р. Останні два документи подані в латинській мові.

- 106.** – KRAWCHUK A., *A Finding Aid for Holdings in History at the Special and Rare Books Collection of the Ukrainian Catholic Seminary Library in Ottawa*. Ottawa, UCS Press 1988, p. 43.

*Finding Aid № 2. Liturgy, Christian Life and a Supplement to Finding Aid № 1 (Holdings in History)*. Ottawa, UCS Press 1990, p. 69.

В обох випусках зібрано всі рідкісні вже видання з ділянки історії, зокрема історії Української Церкви, що зберігаються в бібліотеці Укр. Католицької Семінарії в Оттаві – переважно тільки заголовки книги і їх автора, та місце й рік видання.

- 107.** – KRYCIŃSKI S., *Cerkwie w Bieszczadah*. Warszawa. nakł. autora, 1991, s. 54+67 ilustracje.

З деканатів: Балигород, Тісна, Лютовиська, Турка і Жукотин зібрано в цьому виданні найважливіші інформації, до останніх часів, про всі церкви та інші церковні будівлі, як також імена колаторів, парохів і кількість вірних у роках 1890, 1919 і 1938.

- 108.** – (LEMEŠEVSKIJ M. – PATOCK C.), *Die Russischen Orthodoxen Bischöfe*. Bio-Bibliographie von Metropolit Manuil (Lemeševskij) bis zur Gegenwart ergänzt von P. Coelestin Patock OSA.

Teil III: David (Kačachidze) – Iona (Stal'berg), S. 414.

Teil IV: Ionafan (Rudnev) – Mstislav (Skrypnik), S. 441.

Teil V: Nazarij (Andreev) – Rufim (Troickij), S. 502.

Teil VI: Savva (Babinec) – Juvinalij (Tarasov), S. 532.

Erlangen, Oikonomia — Quellen und Studien zur orthodoxen Theologie, Band 20, 23, 24, 26 — 1984, 1986, 1987, 1989 (Auslieferung: Lehrstuhl für Geschichte und Theologie des Christlichen Ostens).

У III томі, в азбучному порядку, митр. Мануїл Лемешевський подав коротші (інколи тільки ім'я) чи довші дані (також і негативні факти) про 175 єпископів, від Давида Качахидзе до Йони Стальберґа; між ними є 6 нових.

У IV томі зібрано подібні бібліографічні дані про 142 єпископів, від Йонатана Руднева до Мстислава Скрипника; між ними є 15 нових.

У V томі – про 174 єпископів від Назарія Андреева до Руфима Троїцького, між ними – 8 нових, а в останньому, VI томі – про 171 владику, від Савви Бабинця до Ювіналія Тарасова. В 3, 4 і 5 томах Паток Ц. по-

дав разом 29 імен тих осіб, що стали єпископами після смерти митр. Мануїла (1956), а в 6-му томі – 30 таких же імен, до яких додав ще 16, що знайдені ним у Варшавській газеті з 1928 року.

У всіх томах ті бібліографії, на основі нових джерел, доповнив чи й виправив Ц. Паток. Наприкінці кожного тому подано азбучний список єпископів (Пор. Джер. і Б., т. II, ч. 144).

- 109.** – LENHOFF G., *The Martyred Princes Boris and Gleb: A Socio-Cultural Study of the Cult and the Texts*. Columbus, UCLA Slavic Studies 19, 1989, p. 168.

Культ почитання святих князів Бориса і Гліба, за думкою автора, розпочався не в княжих колах, а радше в середніх і нижчих – в схрещенні поганських і християнських понять. Щойно потім 1039 р. митрополит Іван потвердив цей культ. З чудотворців і зразків побожності в 11-му столітті, в богослужбах вони стали в 12-му столітті заступниками руських князів і країни.

Rec.: JBfGOE 1991, S. 117-119 (Ludwig Steinförff).

- 110.** – MATTHIESEN R., *Two Contributions to the Bibliography of Meletij Smotryc'kyj*. «Harvard Ukr. Studies» 1981, p. 230-244.

Студія присвячена церковно-слов'янській граматиці Мелетія Смо-трицького (1578-1633). У ній подано, за маловідомими джерелами, список усіх знаних 35 примірників першого видання, наводячи місця їх зберігання, а також перелік 7-ми видань цієї граматики.

- 111.** – MORAWSKI D., *Pomost na Wschód. Obserwacje i refleksy Watykanisty*. Londyn-Lublin, Odnova-Norbertinum, 1991, s. 252.

В обсерваціях та рефлексіях автора, знавця Ватиканських справ, всюди багато згадок про українські справи. Українській Церкві присвячено два розділи: «Православні і грекокатолики в Польщі» (130-135) і «Україна – Церква мучеників» (138-163).

- 112.** – NAŁĘCZ A., *Cerkwie greckokatolickie w Diecezji Przemyskiej po roku 1945. Zarys problematyki*. Przemyśl, Biblioteka Przemyska, seria historyczna, t. VI, 1988, s. 176.

У Перемиській з'єднаній єпархії і в Апостольській Адміністрації Лемківщини 1938 р. було 54 деканати (45+9), 1326 церков (1133+193)

для 1.286.685 греко-католиків. Коло 490 церков залишилося у межах нинішньої Польщі. З них, після другої світової війни, 168 церков перебрала латинська Перемиська дієцезія; к. 20 залишились опущені, а 144 були знищені. У цьому, не зовсім проглядному виданні, після вступної частини: «З минулого Церкви і старання Перемиської єпископської курії про відзискання церков у світлі документів 1947-1970», описано ті церкви, які в роках 1966-1987 перебрала латинська Перемиська дієцезія: 1) 9 церков на території Лемківської Адміністрації; 2) 29 церков у Перемиській єпархії, у південних деканатах і 3) 19 інших церков. При кінці подано покажчик імен та місцевостей.

**113.** – OJTOZI E., *A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárának Szlav És Román Cirillbetűs Könyvei*. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, 1985, l. 84.

У виданні подано список старослов'янських і румунських книг, що були друковані кирилицею і тепер зберігаються в бібліотеці Духовної Академії в Ніредьгазі. Про кожну подано найважливіші дані, а при кінці ще й 20 світлин з цих книг.

Пор. теж новіше видання цієї ж авторки: *Slavische und Slaven Betreffende Alte Drucke der Universitätsbibliothek zu Debrecen I*. Debrecen 1987, S. 114.

**114.** – OJTOZI E., *A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárának megalakulása és fejlődése (1950-1986)*. «A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987», Nyiregyháza 1987, l. 137-157.

У статті під заг.: «Заснування і розвиток бібліотеки греко-католицької Семінарії (1950-1987)», що постала разом з відкриттям семінарії в 1950 р., авторка описала її заснування і розвиток. Там, у порозумінні з університетською бібліотекою у Дебреціні, єп. І. Тимко створив окремий відділ літургійних рукописних і старовинних церковно-слов'янських книг, що їх зібрав з окремих парафій (колись по-церковно-слов'янськи правила в усіх парафіях Гайдудорозької єпархії) та із зліквідованого 1950 р. Василіянського монастиря у Маріяповчі. Авторка зареєструвала 743 рідкісні книги з 16-17, й початку 18 ст., та 30 рукописних книг. Книги, друковані перед 1700 роком, були передані до унів. бібліотеки в Дебреціні, а в Ніредьгазі зберігаються стародруки з 18 ст. Деякі книги були підписані єп. М. Ольшавським (1743-1767) та єп. А. Бачинським (1773-1809). Найстарша книга з Ніредьгазької книгозбірні –

Євангеліє, друковане у Вільні 1600 р. Семінарійна бібліотека в Ніредьгазі стала філією славистичного відділу унів. бібліотеки у Дебреціні.

**115.** – PAYER ALJA, *Bibliographie: Das Christentum in Russland in der deutschsprachigen Literatur von etwa 1930 bis 1985*. «Der Christliche Osten», Würzburg 1987, S. 165-192, 222-246, 276-318.

У цій Бібліографії зібрано всі німецькомовні видання, статті й матеріали, що стосуються християнства в Росії, в ширшому розумінні, отже – теж християнства в Україні. В основному зібрано тільки те, що появилось між 1930-1985 роками, хоч до них, як виняток, включено і деякі важливіші видання з-перед 1930 р. Бібліографічний покажчик поділено на 12 головних груп, з яких майже всі мають ще більше підрозділів, деколи і по шість. Головні групи наступні:

1. Загальна література про православ'я (енциклопедії, історії літератури, річники, журнали тощо).
2. Виклади про православ'я.
3. Православна теологія і філософія релігії.
4. Літургіка.
5. Духовне життя.
6. Гагіографія та іконографія.
7. Історія російської Церкви і культури. В тому один підрозділ присвячений прийняттю християнства та історії Церкви Київської Руси.
8. Християнські і релігійні товариства в СРСР і поза ним.
9. Російська Православна Церква і західне християнство.
10. Церковне право.
11. Російське православ'я в літературних творах.
12. Релігійне мистецтво.

Пор. також: Nachtrag 1986-1988 und ergänzende Literatur zu der Berichtzeit 1930-1985. Ibidem 1989, S. 326-342; 1990, S. 44-49, 94-114, 179-199; 1991, S. 94-114...

**116.** – POLJAKOV F.B., *Nachträge zur Bio-Bibliographie der neueren russischen Hierarchie von Metropolit Manuil (Lemischevskij) I*. «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1987, 1, S. 17-30.

До великої праці митрополита Мануїла Лемешевського подано декілька доповнень зі старших видань, на які автор не звернув уваги.

- 117.** – SAŁADIĄK A., *Pamiętki i zabytki kultury ukraińskiej w Polsce*. Warszawa, Burchard Edition, 1993, s. 511.

Згадавши біля 1300 місцевостей, в яких проживали українці, та кілька тисяч об'єктів української культури, найбільше уваги та місця автор присвячує храмам та іншим церковним будовам й інституціям, які сьогодні опинилися на терені Польщі. Описи ці дуже багаті на історичну й фактологічну інформацію, хоч не вся вона достатньо точна. На церкви і монастирі подано час їх будівництва, стилістичний характер споруди, стан збереження та їхніх нинішніх користувачів. Майже на кожну місцевість подано й кількість грекотоликів, як звичайно – з 1938 р.

Rec.: «Słowo», Dziennik katolicki, n. 33 (9.3.1993): Pamiętki i zabytki a rzeczywistość (Ryszard Brykowski).

- 118.** – ŠEVČENKO I., *On Some Sources of Prince Svjatoslav's Izbornik of the Year 1076*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, 1991, p.241-261.

«Ізборник» князя Святослава 1076 року багато хто вважає оригінальним твором. Розглядаючи кілька його фрагментів, автор подає подібні паралельні місця з грецьких творів, що можуть вказувати на їхні впливи на автора чи авторів цього «Ізборника».

Статтю взято з: Orbis Scriptus: *Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag*, ed. Dietrich Gerhardt, Wiktor Weintraub, and Hans-Jürgen zum Winkel (Munich, 1966), p. 723-738.

- 119.** – ŠEVČENKO I., «*Ljubomudrějšij Kyr*» *Agapit Diakon: On a Kiev Edition of a Byzantine Mirror of Princes*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, Mass. 1991, p. 497-557.

У довшому вступі йдеться про автора твору – диякона Агапіта, великий вплив його твору між східними слов'янами і румунами, як також – і в західних країнах, та про друкований його переклад 1627 року. Далі подано факсиміле цього першого друкованого слов'янського видання.

Передруковано з: *Recenzija 5:1 – Supplement*, p.1-32 (Fall-Winter 1974).

- 120.** – ŠEVČENKO I., *Remarks on the Diffusion of Byzantine Scientific and Pseudo-Scientific Literature among the Orthodox Slave*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, Mass. 1991, p. 585-615.

В Київській Русі, як і в південній та східній Європі, вся перекладена візантійська література була переважно церковною і релігійно-духов-

ною. Наукові та філософські праці були рідкісними. Автор подає у статті деякі зауваження про поширення цієї наукової і псевдо-наукової літератури між слов'янами, зокрема – на Русі, де, починаючи з 17 століття, вона була змушена поволі уступати впливам західної літератури.

Передрук з: *Slavonic and East European Review* 59:3, p. 321-345 (1981).

**121.** – SIELICKI F., *Kroniki Staroruskie*. Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987, s. 292.

Після довшого вступу Ф. Селіцкого, що є також автором усіх приміток та коментарів, у виданні подано в польському перекладі вибрані частини з «Повісті временних літ» – з Київського, Галицького і Густинського Літописів. При кінці додано покажчик імен осіб, назв народів та важливіших племен.

Пор. ще: HUETT-FOLTER G., *Ueber Nestor und seine Chronik*. «Studia Slavica R. Picchio dicata», Roma, Ist. Univ. Orient., Napoli 1988, 329-333.

**122.** – SUBTELNY O., *Pylyp Orlyk in Exile: The Religious Dimension*. HUS XIV (1990), p. 584-592.

Гетьман Пилип Орлик був найбільш вчений і найбільш релігійний між козацькими провідниками, який глибоко і щиро був відданий християнській науці. Найкраще це видно з його великого Щоденника (Діярюша). У статті, в скороченні, передано звіт з одного пережиття, яке його глибоко діткнуло.

**123.** – TARNANIDIS I.C., *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: St. Catherine's Monastery, Mount Sinai and the Hellenic Association for Slavic Studies, 1988, p. 363.

У старинному монастирі св. Катерини на горі Синай збереглося багато рукописів у різних мовах – серед них і в старослов'янській; знайдено їх 1975 року. Між ними 5 – написані глаголицею, а 36 – кириличними буквами. Усі глаголичні рукописи походять з 11 і 12 століть, а кириличні від 11 до 16 століття. Після передмови, у виданні поміщено в англійській і грецькій мовах довший вступ автора, опис його в англійській мові всіх рукописів (65-181), головно цих з новими листками; кольорові фотографії усіх глаголичних рукописів і дві третіх – кирилич-

них (185-216) і чорно-білі фотографії усіх нових листків (219-351). При кінці подано ще коротку бібліографію та покажчик.

Rec.: HUS, vol. XV (1991), p. 192-199 (Mathiesen R.).

- 124.** – TERELYA J., *Witness to Apparitions and Persecution in the USSR. An Autobiography with Michael H. Brown.* Milford, Ohio, Faith Publishing Co., 1991, p. 324.

Йосиф Тереля, правозахисник Укр. Католицької Церкви, який до 43-го року життя понад 20 років провів у в'язницях, концтаборах і поліцейних психіатричних лікарнях – у формі спогадів описує своє життя і боротьбу за свою Церкву. В них дуже багато матеріалу до історії переслідування тієї Церкви.

- 125.** – WOJTYSKA H.M., S.P., *Acta Nuntiaturæ Polonæ. Tomus I. De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem Nuntiorum series chronologica.* Romæ, Institutum Historicum Polonicum Romæ, 1990, p. XXVIII + 477.

Після скорочень і багатой бібліографії, у виданні описуються джерела Папської Нунціатури в Польщі та їхні дослідження і видання (1-189). Далі в хронологічному порядку описано всіх Нунціїв в Польщі: їхні особисті дані, головні збірки їхніх праць, видання, бібліографію до кожного з них та їхні найновіші видання (191-339). В Додатку поміщено 35 документів у справі Нунціатури в Польщі (343-430 – останне з 17.7.1989) та покажчик імен осіб, назв інституцій і місць та зміст видання. Ці самі Ап. Нунції трактували також всі справи Укр. Церкви.

У широко запрограмованій серій документів до 1994 р. вже появилося шість томів:

- Том II, 1992, с. LXII+498 – містить акти Нунціатури за роки 1519-53;
- Том III/1, 1993, с. X LIII+500 – акти Нунціатури за роки 1555-1557;
- Том IV, 1991, с. XXXIV+286 – за роки 1606-1607;
- Том XVIII/1, 1990, с. XXX+442 – за роки 1606-1612;
- Том XXIV/1, 1992, с. XII+454 – за роки 1630-1636;
- Том XLI/1, 1991, с. XVII+372 – за роки 1707-1708.

У II, III/1 і VI томах майже немає матеріалів до історії Української Церкви. В наступних томах їх досить багато, хоч досі майже всі вони були опубліковані у видавництві «Записки ЧСВВ» чи у видавництві Українського Католицького Університету в Римі.

Документи цієї нової серії зібрані не тільки в Римі, але й по інших архівах. Кожний том починається довшим вступом, а при кінці має багаті покажчики імен, інституцій та місцевостей.

**126.** – ZIEGLER A.W., *Vier bisher nicht veröffentlichte griechische Briefe Isidors von Kijev*. «Byzantinische Zeitung» 44, 1951, S. 570-577.

*Die restlichen vier unveröffentlichten Briefe Isidors von Kijev*. ОСР XVIII (1952), S. 135-142.

HOFFMANN G., *Quellen zu Isidor von Kiev als Kardinal und Patriarch*. ОСР XVIII (1952), S. 143-157.

У перших двох журналах поміщено 8 грецьких листів Київського митрополита й кардинала Ісидора, які не були досі опубліковані; в останньому – його листи до Флоренції та Венеціанських дожив, як також кілька листів до нього.

**127.** – *About the Harrowing of Hell. A Seventeenth-Century Play in its European Context*. Translated, with Introduction and Notes, by Irena R. Makaryk. Ottawa, Dovehouse Editions, CIUS, 1989, p. 213.

Після довшого опису релігійної драми «Про збурення пекла» та історії цього твору, подано англійський переклад та його оригінальний текст, а при кінці багату, хоч тільки вибрану літературу.

**128.** – *BIBLIOGRAPHIE*. «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1952-1991.

Кожне число цього церковно-історичного кварталника від 1952 р., подає дуже багату бібліографію з усіх ділянок науки про Східну Церкву, як напр.: теологію і філософію, догматику, моральну й пасторальну, патрологію, літургіку, екзегезу, церковне право, історію, археологію, монашество, аскезу, іслам, комунізм, літературу, мистецтво, бібліографію тощо. В деяких числах ця бібліографія сягає майже 50 сторінок. До історії Української Церкви, зокрема, багато можна знайти в розділах про історію Церкви в східній Європі та про комунізм, в таких числах: 1952 рік, с. 308-311; 1953, с. 152-5, 159-160, 302-3, 306-7; 1956 рік, с. 74-77; 217-219, 302-4; 1957 рік, с. 73-77, 210-213, 317-9; 1958 рік, с. 111-114, 128-131, 224-226; 1959 рік, с. 155-9, 272-5; 1960 рік, с. 89-94, 231-3; 1961 рік, с. 95-96, 316, 322; 1962 рік, с. 68-69, 232-236; 1964 рік, с. 90-104, 230-244, 357-364; 1967 рік, с. 380-383; 1968 рік, с. 94-112, 252-273, 364-375; 1969 рік, с. 246-258; 1973 рік, с. 354-373; 1975 рік, с. 72-97, 363-

372; 1979 рік, с. 249-277, 357-363; 1980 рік, с. 96, 227-240; 1985 рік, с. 358-372; 1986 рік, с. 79-104, 232-271; 1987 рік, с. 101-104, 230-243.

Бібліографію до 1960 року збирали: MAULHARDT G. і PLANCK B. Від 1961 року: TRETNER H.

**129.** – *La Chiesa Cattolica nell'Europa dell'Est. Persecuzione, Libertà, Rinascita.* Königstein, Aiuto alla Chiesa che soffre, 1990, p. 141.

У збірнику поміщено доповіді з міжнародної конференції про ситуацію Церкви в східній Європі – 27-29 березня 1990 р. Про Укр. Католицьку Церкву доповідь опрацювали І. Дацько і М. Томашек під заг.: «Українська Греко-Католицька Церква сьогодні», с. 51-65.

**130.** – *Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius.* Acts of the International Congress held on the Eleventh Century of the Death of St. Methodius, Rome, October 8-11, 1985, under the direction of the Pontifical Oriental Institute. Roma, Pont. Institutum Studiorum Orientalium 1988, p. IX + 409. OCA 231.

У виданні поміщено 7 більших і 32 менших доповідей про слов'янських апостолів Кирила і Методія, їхню діяльність між слов'янами та їхню спадщину. При кінці подано покажчик імен.

**131.** – *Chronicle of the Catholic Church in Ukraine.* «The Ukr. Review», London 1985, 3, p. 61-82.

В англійському перекладі перевидано «Хроніку Католицької Церкви в Україні» ч. 6, в якій зібрано багато подій у зв'язку з діяльністю Ініціативної Групи на захист прав віруючих і Церкви в Україні. Подібні матеріали з життя Укр. Кат. Церкви в Україні – у всіх подальших числах цього журналу, напр.: 1985, 4, с. 57-83; 1986, ч. 1, с. 61-75; ч. 2, с. 81-93; с. 76-85; 1987, 1, с. 60-72; 2, с. 56-70; 3, с. 83-93; 1988, 1, с. 81-86; 4, с. 40-47.

**132.** – *COLLOQUIUM LUBELSKIE między zgodną a niezgodną Bracią. Narodu Ruskiego, VIGORE Constitucyey Warszawskiej na dzień 24 Stycznia, Anno 1680 złożone.* Do uwagi wiekom, informaciy RZECZY POSPOLITEY. Decysiy, I.K.M.P.N. Miłościwego PRZYPISUJĄC. W Drukarni Collegium Societatis Iesu, Leopoli, p. 98.

На ширшому історичному тлі церковної Унії Київської митрополії з Апостольським Престолом, у цьому виданні описано т. зв. «Люблінське

коллоквию», тобто Люблінську розмову, між представниками обох Церков (З'єднаної і Православної), яка була призначена на 24 січня 1680 р. в Любліні. На основі численних документів у цій дуже заплутаній праці представлено: Якою ця Розмова між обома Церквами була і якою мала б бути. Підготував це видання Київський митрополит Кипріян Жоховський 20 квітня 1680 року в Дерманській архимандрії.

Фотографічну копію цього видання для Редакції «Записок ЧСВВ», зроблено з оригіналу, який знаходився у Вільні.

- 133.** — *The Edificatory Prose of Kievan Rus'*. Translated by W.R. Veder with Introductions by W.R. Veder and A. Turilov. Harvard Univ. Press, 1994. p. LIII + 203.

Після довшого вступу (XII-XLII) В.Р. Ведера та А. Турилова, у книзі вміщено англійський переклад *Ізборника 1076 р.* та гомілії Григорія Філософа (121-168). В додатку знаходяться примітки до тексту *Ізборника*, бібліографія, покажчики біблійних посилань, імен та предметів.

- 134.** — *Fifty Steps Forward*. 50th Anniverary St. Vladimir's College 1942-1992. Roblin, Man. 1991, p. 224.

У виданні поміщено в англійській та українській мовах короткий нарис про Малу Семінарію – Ювенат Отців ЧНІ в Західній Україні та Малу Семінарію Українських Редемптористів в Канаді, як також багато світлин і статистичних даних до постання, розвитку й праці Малої Семінарії в Робліні, Канада.

- 135.** — *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts, vol. I. Collected Works of Meletij Smotryckyj*. Cambridge, Mass., Ukr. Research Inst., Harvard Univ. Press, 1987, p. XXXVIII + 805.

У цьому виданні факсимільним способом відтворено 10 найважливіших друкованих творів М. Смотрицького, починаючи від Треносу (1610) й кінчаючи на Екзетезісі. Вступ до видання виготовив Д.А. Фрік.

- 136.** — *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts, vol. II. The Je-vanhelije Učytelnoje of Meletij Smotryckyj*. Cambridge, Mass., Ukr. Research Inst., Harvard Univ. Press, 1987, p. XVI + 552.

Вступ до цього твору виготовив Д.А. Фрік, після чого факсимільним способом видруковано в близькій до народної староруській мові *Єван-*

геліє *Учительное* М. Смотрицького (недільні і празничні євангелія, разом з науками до них), яке він видав 1616 р., разом з трьома його передмовами.

137. – *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts, vol. III. Lev Krevza's Obrona iednosci cerkiewney and Zaxarija Kopysten's-kyj's Palinodija. With an Introduction by O. Pritsak and B. Struminsky. Cambridge, Mass., Ukr. Research Inst., Harvard Univ. Press, 1987. p. LVIII + 596.*

У вступі О. Прицак і Б.Струмінський аналізують життєписи Л. Кревзи і З. Копистенського, місце їх творів у полемічній літературі, зв'язки між обома текстами та рукопис Палінодії. Потім факсимільним способом видруковано полемічний католицький твір Льва Кревзи: *Оборона церковної єдності* (3-67), і рукопис православного полемічного твору З. Копистенського: *Палінодія* (71-396).

138. – *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts, vol. IV. Seventeenth-Century Writings on the Kievan Caves Monastery. With an Introduction by Paulina Lewin. Cambridge, Mass., Ukr. Research Inst., Harvard Univ. Press, 1987, p. XXXV + 429.*

Факсимільним способом відтворено у цьому томі: *Paterikon abo Zywoty Oycow Pieczarskich, S. Kossova (1635); ТЕРАТУРГНМА lubo Cuda... w... monasteru Pieczarskim Kijowskim, iako w obydwu swiętych Pieczarach – A. Kalnofoyskiego (1638); Religiosæ Kioviensis Cryptæ – M. Johannes Herbinus (Jenæ 1675, p. 329-429).*

139. – *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts, vol. VIII. Староруські Київські і Галицько-Волинські Літописи: Острозький Список (Хлебніковський) і Список Четвертинського (Погодінський). Кембрідж, Масс., Укр. Наук. Інст., Гарвард. Університет, 1990, с. LXXXIX+761.*

Після вступу О. Прицака в англійській та укр. мовах і бібліографії, у цьому томі опубліковано давньоруські літописи «Іпатського тексту» з двох найстарших списків, створених на Україні: Хлебніковського (Острозького) та Погодінського (Четвертинського) з додатком втрачених частин Погодінського тексту за Краківським рукописом.

**140.** – *Házad Ékessége. Görögkatolikus templomok, ikonok, ikonosztázok Magyarországon.* Nyíregyháza 1991, l. 115.

Після короткого вступу у виданні зібрано 114 кольорових світлин з церков, ікон та іконостасів Гайдудорозької єпархії, візантійського обряду в Мадярщині, з їх важливішими даними.

**141.** – *Het Millennium Van Het Heilig Doopsel Van Kiev-Roesj, 988-1988.* Leuven, Oekraiens Huis, 1988, S. 204.

У багатоілюстрованому виданні подано короткий нарис історії Української Церкви (34-87) та багато матеріалу до ювілею 1000-ліття хрещення.

**142.** – *5 Jahre Religions- und Kirchenpolitik unter Gorbatschov.* Königstein, Kirche in Not/Ostpriesterhilfe, 1990, S. 120.

Видання присвячене розвитку релігійної і церковної політики в Радянському Союзі в останніх 5 роках, за М. Горбачова, до всіх Церков – в тому і до Української Католицької Церкви.

**143-4.** – *Libertà per la Chiesa cattolica ucraina.* «L'Altra Europa», Milano, Centro Studi Russia Cristiana, 1989 (5), p. 56-74.

У журналі поміщено наступні матеріали про Українську Католицьку Церкву в Радянському Союзі: заклики-звернення до різних інституцій та поодиноких визначних особистостей у справі легалізації У.К. Церкви; описи демонстрацій та релігійних функцій; позицію Російської Православної Єпархії, погляди на УКЦ Київського православного митрополита Філарета й академіка Сергія Філатова; інтерв'ю єп. В. Стернюка та виступ на оборону УКЦ православного вірного – В. Поришева.

**145.** – *The Life of Paisij Velyčkov'skyj.* Translated by J.M.E. Featherstone, with introduction by Anthony-Emil N. Tachiaos. Cambrige, Mass., Ukr. Research Institute of Harvard Univ., 1989, p. 172.

В англійському перекладі видано тут незакінчену автобіографію визначного ченця П. Величковського (1-89) і біографію, яку написав його учень Митрофан. Довше введення до видання вигодував Тахайос А.Е.Н. (XIII-XXXII). При кінці додано велику вибрану бібліографію та покажчик імен. Обидва життєписи в оригіналі пор. Джер. і Б., т. II, ч. 966.

Rec.: «Irenikon» (1991: 1), p. 151-152.

- 146.** – *J.S. Martyrologium głównych Kościołów Wschodnich na Rusi po Rewolucji.* «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 120-136.

Після короткого вступу подано тут мартирологіон – список, у хронологічному порядку, коло 500 Владик, які в Радянському Союзі були арештовані й померли, переважно – у в'язницях, таборах чи й були розстріляні, – з короткою інформацією про обставини смерті, якщо вони відомі. За «Богословією» окремо подано мартирологіон 8 українських католицьких єпископів та 162 священиків, хоч не всі дані точні.

- 147.** – *Opowieść o niewidzianym grodzie Kiteżu. Z legend i podań dawnej Rusi.* Wyboru dokonał, tłumaczył i z języka staroruskiego i rosyjskiego, wstępem i przypisami opatrzył Ryszard Łużny. Warszawa, Pax, 1988, s. 420.

Після довшого вступу (5-33), у виданні опубліковано в польському перекладі (переважно – першому), староруські легенди. У I-й частині зібрано легенди з «Повісти временних літ» про початки християнства, далі – легенди про плоди Володимирового засіву, оповідання з «Киево-Печерського Патерика» і з часів руського середньовіччя, життєписи з «Прологу»; у II-й частині зібрано народні легенди, а в III-й – спадщину староруської легенди в новітній російській літературі.

- 148.** – *An Orthodox Pomjanyk of the Seventeenth-Eighteenth Centuries.* Edited by M. Altbauer with collaboration of I. Ševčenko and B. Struminsky. Cambrige, Harvard Univ. Press 1989, p. X + 292.

У «Пом'янику» 17-18 ст. з монастиря св. Катерини на Синаю подано імена жертводавців на цей монастир, з іменами їхніх родин, за роки 1630-1730. Імена в більшості були вписані українською мовою. У виданні – фоторепродукція оригіналу та покажчик усіх імен.

- 149.** – *Die Orthodoxe Kirche in Russland. Dokumente ihrer Geschichte (860-1980).* Im Auftrage des Studienausschusses für Fragen der orthodoxen Kirchen bei der Evangelischen Kirche der Union (Bereich Bundesrepublik Deutschland und Berlin-West) und in Verbindung mit dem Ost-Kirchen-Institut der Westfälischen Wilhelms-Universität hrsg. von Peter Hauptmann und Gerd Stricker. Göttingen, Verlag Vandenhoeck & Ruprecht, 1988, S. 958.

У великому збірнику опрацьованих документів до історії Української Церкви майже в цілості стосується 1-ша частина (35-133), яка сягає

до 1240 р. Її опрацював знавець цього періоду – Л. Мюллер, використавши не тільки староруські, але й візантійські, латинські та східні джерела. В більшій мірі знову до Укр. Церкви стосуються: VI частина, присвячена 19 століттю – до першої світової війни і IV частина «Російська Православна Церква в Радянському Союзі». При кінці подано використану літературу (925-948) і покажчик імен (949-958).

Rec.: JBfGOE, Stuttgart 1991, S. 149-252 (Frank Kämpfer).

**150.** – *The Paterik of the Kievan Caves Monastery*, translated by Muriel Hoppell. Cambridge, Mass., USA, Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. I, 1989, p. 52 + 362.

Це перший повний переклад «Печерського Патерика» на англійську мову – з довшим вступом (52 с.), картою Русі, обширною бібліографією, індексом та іншими додатками.

Rec.: «Irenikon» 1991/1, p. 151-152 (A.L.); HUS, June 1991, p. 200-201.

Пор. ще німецький переклад: *Das Väterbuch des Kiever Höhlenklosters*. Graz, Styria Verlag, 1988.

**151.** – *Die Römisch-Katholische Kirche in der Sowjetunion*. Königstein, Kirche in Not/Ostpriesterhilfe, 1990, 2 Auflage, S. 144 + 7.

Після вступної статті, у книзі описано історичний розвиток латинської Церкви в Радянському Союзі після жовтневої революції та актуальний стан тієї ж Церкви в окремих республіках, з багатьма статистичними даними, теж в Україні, а при кінці ще й коротко про російську та вірменську католицькі Церкви.

**152.** – *Sermons and Rhetorics of Kievan Rus'*. Translated and with an Introduction by Simon Franklin. Harvard Univ. Press – Harvard Library of Early Ukrainian Literature, vol. V, 1991, p. CXV + 213.

В обширній передмові (115 сторінок) автор перше знайомить з перекладеними текстами та їхніми авторами і розглядає літературні прикмети, як також текстові неясності цих визначних літературних творів Київської Русі. Потім подає в англійському перекладі «Слово о Законі і Благодаті» київського митрополита Іларіона, «Лист до Томи» – митр. Кліма Смолятича та 3 науки і 8 проповідей – Кирила Турівського. При кінці, крім інших додатків, подано ще велику бібліографію, покажчик біблійних цитат та покажчик імен.

153. — *Soviet Repression of the Ukrainian Catholic Church*. U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs. «Ukr. Quarterly», N.Y., 1987, 3-4, p. 187-199.

В офіційному повідомленні Б'юро Північної Америки для Людських прав і гуманітарних справ з січня 1987 р. з'ясовано: Стан Церкви в Радянському Союзі за 1917-1946 роки; Ліквідацію Української Католицької Церкви 1946 р.; Стан Церкви в катакомбах; Хроніку Церкви та причини її переслідування.

154. — *A Thousand Years of Christianity in Ukraine*. An Encyclopedic Chronology, Compiled and Edited by O. Zinkewycz and A. Sorokowski. N. York-Baltimore-Toronto, Smoloskyp Publishers and the National Committee to Commemorate the Millennium of Christianity in Ukraine, 1988, p. 312.

У розкішному виданні зібрано дуже багато матеріялу до історії християнства в Україні від найдавніших часів – до останніх днів. Видання поділено на 10 розділів, які часто майже співпадають зі століттями. Найдовші розділи присвячені періодам від 1596 до 1686 р., та від 1917 до 1988 років (112-150, 205-274). Кожний розділ містить такі підрозділи:

1. Загальна хроніка: політична ситуація в східній Європі; релігійне становище в Європі; політична ситуація в Русі-Україні та її володарі, якщо такі були.

2. Хронологія найважливіших подій цього періоду, за роками.

3. Найважливіше у церковній діяльності католицької і православної ерархій, з іменами всіх митрополитів та єпископів у всіх епархіях.

4. Будова церков і монастирів, з поданням років та кому вони були присвячені. В останньому розділі, за роки 1917-1988, на цьому місці подано нищення церков і монастирів на українських землях.

До останнього розділу включено також протестантські Церкви.

При кінці – список усіх католицьких і православних митрополитів та єпископів, володарів України, бібліографія та покажчик імен. Видання збагачене великим числом історичних ілюстрацій. Шкода тільки, що подані матеріяли недостатньо удокоментовані.

Рец.: «Укр. Історик» XXV, 1989, с. 150-152 (О. Домбровський).  
HUS XV (1991), p. 177-180.

- 155.** – *Two Documents of the Ukrainian Catholic Church 1911-1976.* Address to their Lordships the Archbishops and Bishops of Canada. Address to his Holiness Pope Paul VI. Winnipeg, ed. M.H. Marunchak, 1977, p. XIII + 25.

Після довшого вступу, головню про обставини проживання українців католиків у Канаді, видання подає лист митрополита Андрея Шептицького з 18 березня 1911 р., адресований до католицької ерархії в Канаді щодо потреби окремого єпископа для українських католиків, та звернення української ерархії з дня 13 грудня 1976 р. до папи Павла VI – з питання прав УКЦ.

- 156.** – *Die Ukrainische Katholische Kirche.* München, Ostpriesterhilfe – Kirche in Not, 1988, S. 108.

*Український Вісник.* Громадський літературно-художній та соціально-політичний журнал. Київ-Львів 1987 серпень, вересень, жовтень-листопад, випуск 7, 8, 9-10. Передрук: в-во Смолоскип, Балтимор-Торонто 1988.

В обох виданнях багато матеріялу з життя Церкви в Україні в останніх роках; у другому – головню с. 87-93, 293-302, 539-579.

- 157.** – *Das Väterbuch des Kiewer Höhlenklosters.* Hrsg. von Dietrich Freydank und Gottfried Sturm unter Mitarbeit von Jutta Harney. (Aus d. Altrussisch-Altkirchenslawischen übers. von Waldtraut u.a.). Graz-Wien-Köln, Verlag Styria, 1988, S. 390.

Видання в німецькому перекладі зі вступом (Günther Stökl), підготувало кілька авторів. Прикрашують його 46 дереворитів, взятих з першого видання 1661 р. Після тексту подано деякі вістки з Хроніки, що його доповнюють, список настоятелів Печерського монастиря, митрополитів та великих князів з 11 та 12 століть, як також – покажчик імен.

Рец.: «Jahrbücher für Geschichte Osteuropas» (München), 1990, S. 578-579 (Joseph Bujnoch).

## II.

### БІБЛІОГРАФІЯ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

#### 1. ЗАГАЛЬНІ ЦЕРКОВНО-ІСТОРИЧНІ ПРАЦІ

**158.** – КОСИК В., *Тисячоліття Християнства в Україні (988-1988)*. Брюссель-Лондон, накл. Европ. Ювіл. Комітету 1000-ліття Хрещення України, 1987, с. 64. УВУ (Варія ч. 32а).

Це короткий огляд історії Української Церкви, від прийняття християнства до розпаду Київської держави, з додатком сумарних даних з пізніших віків і численними світлинами.

Пор. теж: GLINKA L., *Milenio del Cristianismo en Rus'-Ucraina*. Buenos Aires, Ed. Lumen, 1988, p. 42.

**159.** – ЛЕВИЦЬКИЙ Ю., *Коротка історія Київської (Української) Церкви*. Львів, «Свічадо», 1993, с. 55.

В науково-популярному нарисі автор подав для ширшого загалу читачів дуже стислу історію Української Церкви, обмежуючись тільки короткими згадками про найважливіші події.

**160.** – ЛЕНЦИК В., *Рим і Україна*. Львів 1993, с. 78.

Після короткого чотиристорінкового вступу, автор на 72 сторінках подає 379 історичних церковних дат – з поясненнями, в одному чи в кількох реченнях. Це насправді історія Укр. Католицької Церкви в її датах. Перше, менше видання тієї праці під таким же заголовком появилось 1952 р.

**161.** – МАРТОС АФАНАСИЙ аеп., *Беларусь в исторической, государственной и церковной жизни*. Буенос Айрес 1966, с. 302.

Велика частина праці, написаної православним архієпископом, присвячена церковній історії всієї Русі, хоч головну увагу у ній приділено білоруським землям.

- 162.** – МУДРИЙ С., *Нарис історії Церкви в Україні*. (Для приватного вжитку – друге видання). Рим, Укр. Папська Колегія св. Йосафата 1990, с. XIII + 296 (4).

Це спроба нарису історії Церкви на українських землях, від перших сторіч – до наших часів, який постав з лекцій для студентів богослов'я в Укр. Папській Колегії в Римі. В основу цих викладів лягло 9 томів історичних нарисів о. А. Великого під заголовком «З Літопису Християнської України».

- 163.** – НИКОЛЬСКИЙ Н.М., *История Русской Церкви*. Москва, изд. Полит. литературы, 1988, с. 448.

В 4-му виданні цієї праці з 1930 р. до історії Укр. Церкви безпосередньо стосується тільки розділ: Насажждение християнства и организация Церкви (21-37) і також широкий опис сектанства в Росії, теж на українських землях (269-403).

- 164.** – ОРТИНСЬКИЙ І., *Хрищення, хрест та харизма України*. Рим – Мюнхен-Фрайбург, В-во ОО. Салезіян, 1988, с. 200.

Автор навітлює історію Української Церкви й народу, при тому також відкриває глибину історії 1000-річчя укр. християнства та поринає у духовність українського буття.

- 165.** – ПАНАС К., *Історія Української Церкви*. Львів, НВП «Трансітех», 1990, с. 160.

В історичному нарисі, що базується як на присвячених цій темі працях минулих часів, так і на сучасних наукових монографіях, навітлено (дещо поверхово й некритично) процес становлення і розвитку Української Католицької Церкви від найдавніших часів – до останніх років.

- 166.** – ANDRIANYI G., *Geschichte der Kirche Osteuropas im 20 Jahrhundert*. Paderborn, München, Wien, Zürich, Schönningh, 1992, S. 207.

У виданні подано історію католицької Церкви у різних країнах східної Європи в ХХ-му сторіччі між ними – також в Україні (42-61). При кожному нарисі вміщено карту дієцезій, стислу бібліографію та предметний покажчик.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1993, 4, s. 345-347 (M. Wittig).

**167.** – CHIROVSKY N., *The Development of the Christian Church in Ukraine from an Historical Perspectiv.* «Millennium», N.Y. (1988), p. 37-85.

У довшій розвідці автор розглядає початки християнства на українських землях; первісний стан Церкви в Київській Русі; Православну й Латинську Церкви в Литовсько-Руській й потім Польській державах; Берестейську унію; Християнські Церкви в козацько-гетьманській державі; Українську Церкву, Православну й Католицьку, в російській імперії; Православну й Католицьку Церкви після першої світової війни.

**168.** – CHODKIEWICZ A., *Organizacja Kościołów chrześcijańskich na ziemiach Ukrainy i Białorusi (1772-1945).* «Chrz. w św.» n. 8-9, Warszawa 1988, s. 140-160.

Предметом розвідки є опис організації християнських Церков на землях України й Білоруси в рр. 1772-1945. Найперше описано організацію латинської та з'єднаної Церкви в Росії й Австрії та відродженій Польщі, а потім ширше ще організацію Церкви Православної – за царів, за радянської влади, в міжвоєнній Польщі та під час II-ої світової війни.

**169.** – DMYTRYSHYN B., *The Ukrainian Church: Observations on the Occasion of its Millennium.* «Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)». Crestwood, N.Y., 1988, pp. 41-57.

У статті-довіді автор подав короткий огляд історії Української католицької Церкви від хрещення – до останнього часу.

**170.** – DOERMANN H.-D., *Die orthodoxen Kirchen.* Berlin, Union-Verlag, 1991 s. 383.

Видання присвячене православним Церквам – їх початкам, становленню, структурі, богослуженням, св. Тайнам, різним обрядам та участі в екуменічному русі. Один розділ (310-352) присвячений з'єднанням із Римом Церквам, також – і в Україні. У виданні подано багато світлин, а при кінці – стислу бібліографію.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1992: 2-3, s. 216-218 (R. Horst).

**171.** – HORBATSCH A.H. *Tausendjahre Christentums in der Ukraine.* «Der Christ. Osten», Würzburg, 1988, 2. S. 77-86.

У статті подано короткий огляд християнства на українських землях – від прийняття нової віри аж до найновіших часів.

172. – JANIW W., *Die Lage der Ukrainischen Katholischen Kirche*. Regensburg, Verlag J. Habel, 1975, S. 18.

У доповіді – статті подано короткий нарис Укр. Католицької Церкви – від хрещення кн. Володимира, через Берестейську унію, до останніх часів, зокрема ширше представлено повне її знищення в Радянському Союзі 1946 р. і становище західної Церкви до цих переслідувань.

173. – KOSYK W., *The millennium of the Christianisation of Ukraine (988-1988)*. «The Ukr. Review», London 1988: 1, p. 18-36; 2, p. 8-20.

У розвідці, з картою Київської Русі і міста Києва, окрему увагу присвячено початкам християнства на території України, початкам Київської Русі, розвитку Київської імперії, хрещенню мешканців Києва, назві: Русь й Україна, поширенню християнства в Київській імперії, упадкові цієї імперії і Церкви, після роздріблення Київської держави – аж до Берестейської унії і дальшій її долі, та підчиненню Української Православної Церкви Московському патріархові, як також церковним подіям після першої і другої світової воєн.

174. – LITAK S., *Chrześcijaństwo na ziemiach Ruskich i Litewskich Dawnej Rzeczypospolitej do końca XVIII wieku*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 128-139.

У короткому нарисі подано опис християнських Церков на землях руських і литовських в давній Річипосполитій – до кінця XVIII століття: опис Церкви руської – з'єднаної і православної та Церкви латинської.

175. – PRYSZLAK M., *Millennio del Battesimo della Rus'-Ucraina 988-988*. Roma 1988, p. 149.

У популярній формі навітлено у виданні найважливіші моменти в історії Української Церкви, від хрещення кн. Володимира Великого до останніх часів, поділивши ціле тисячоліття на 4 епохи: 1. Від хрещення Русі-України до упадку Києва 1240 р.; 2. Від 1240 – до Берестейської Унії 1596 р.; 3. Від 1596 – до 1900 р. і 4. Митрополит А. Шептицький і кардинал Йосиф Сліпий. В заключенні представлено сучасний стан Укр. Католицької Церкви і додано Ап. Лист Папи Івана Павла II з нагоди 1000-ліття «Великий Дар Хрещення».

- 176.** – SENYK S., *A History of the Church in Ukraine*. Vol. I. To the End of the Thirteenth Century. Rome, Pontificio Instituto Orientale, 1993, pp. XV + 471.

Історію Церкви в Україні авторка запланувала викласти у чотирьох томах. Перший том, який охоплює період до кінця тринадцятого століття, складається з 8-ми розділів, а саме: 1. Раннє проникання християнства на Русі; 2. Ольга – перша християнська правителька (33-48); 3. Хрещення Русі – за кн. Володимира Великого (49-81); 4. Церковна організація в Київській Русі (82-181); 5. Прийняття християнства (182-241); 6. Чернецтво (242-297); 7. Релігійна культура Київської Русі (298-419); 8. Церква Русі в 13-му столітті (420-449). Наприкінці подано покажчики (іменний та предметний).

Rec.: «Ricerche Slavistiche», vol. 39-40, (1992-93), p. 290-300; «The Slavonic Review» 1994, p. 316-317 (A. Sorokowski); «Eastern Churches Journal» 1994, n° 2, p. 169-171 (Graham Woolfenden).

- 177.** – SMOLITSCH I., *Geschichte der russischen Kirche*. Band I. Leiden, E.J. Brill, 1964, s. LVIII + 734.

– *Geschichte der russischen Kirche*. Band II. Hrsg. von Gregory L. Freeze, Berlin, Otto Harrassowitz Wiesbaden, 1991, s. 536.

У своїй монументальній праці автор передусім докладно представив історію Російської Православної Церкви від 1700 до 1917 р., але не обминув своєю увагою й історії інших віровизнань та сект в Росії, яким присвятив два окремі розділи – 7-й і 9-й. У 9-му розділі, серед іншого, досить багато місця присвячено також «Уніятській Церкві» (с. 390-421), історію якої він намагається висвітлити об'єктивно. Ціла велика двотомна праця ділиться на 9 наступних розділів: 1. Установлення державної Церкви; 2. Церква і держава; 3. Єпархіяльне управління; 4. Парафіяльне духовенство; 5. Церковне шкільництво; 6. Церковна обслуга вірних; 7. Розколи і секти та контрзаходи проти них; 8. Місії; 9. Відношення Російської Православної Церкви до інших християнських віровизнань.

В першому томі міститься багато статистичних таблиць, а в другому подано обширну бібліографію (459-520) та покажчики (іменний та географічний).

Rec.: JfGOE, München 1992, s. 557-561 (Renate Weber).

- 178.** – STRÖM C.G. – BAIER S., *Kirche im Kampf. Christlicher Aufbruch in Russland und der Ukraine*. Mit einem Vorwort von Bischof Josef Stimpfle und Bilder von Traudl Bühler. Augsburg 1989, Universitas, S. 127.

У розкішному виданні з багатьма ілюстраціями до історії Укр. Церкви зокрема стосуються наступні розділи: Важливіші дати до церковної історії в Росії та Україні (13-16); Християнська віра в Росії перед і після жовтневої революції (17-27); Зміни в радянській церковній політиці (30-38); Російська православна Церква під радянською владою (39-56); Українці Католики залишають катакомби (57-70); і Владика в підпіллі (71-78).

- 179.** – SZEWCIW I., *O Milenio do Cristianismo na Ucraina*. Curitiba, Eparchia Ucraina de São João Batista, 1988, p. 129.

У популярному виданні з багатьма світлинами подано короткий історичний огляд Української Католицької Церкви і церковного містечтва та її стан і розвиток у вільному світі. Ця частина була перекладена з англійського тексту. До нього ще окремо додано короткий огляд Укр. Кат. Церкви в Бразилії та Апостольський Лист Папи Івана Павла II з нагоди 1000-ліття хрещення Київської Русі – «Euntes in mundum».

- 180.** – *Historia Kościoła*. Warszawa, Pax, vol. 3 – 1986, s. 420; vol. 4 – 1987, s. 524; vol. 5 – 1985, s. 612.

У великій Історії Церкви, з численними світлинами, картами та таблицями, у 3-му томі подано короткий нарис української католицької і православної Церков в границях Польщі й Литви (173-183); у 4-му томі описано конфесійну ситуацію (400-4); уніятські єпархії і парафії – розвиток і латинізацію (416-424); розвиток і відродження шкільництва (436-444); ставлення загарбників до латинської і східної Церков (461-9); ліквідацію Унії (481-2); духовенство латинське і уніятське (489-495); у 5-му томі – тільки згадка про ліквідацію Унії 1839 і 1875 рр. (577-8).

- 181.** – *Millennium of Christianity in Ukraine*. Rome 1988, p. 94.

У популярному виданні, з багатьма світлинами, що було призначене для чужинців, подано загальниково історичний розвиток Української Церкви впродовж її 1000-ліття, зосереджуючи головну увагу на останніх 100 років та її сучасний стан, як у вільному світі, так і в катакомбах – на рідних землях.

Це видання появилось також в італійській, німецькій та французькій мовах.

**182.** – *Die Russische Orthodoxe Kirche*. Herausgegeben von Metropolit Pitirim von Volokolamsk und Jurjev. (Kirchen der Welt, XIX; hsg von H. Harms, H. Kruger, G. Wagner, H. Wolf), Berlin - New York, W. de Gruyter & Ev. Verlagswerk, 1988 in - 8, s. XV + 453, 38 Illustr.

У спільній праці різних авторів подано історію Російської Православної Церкви, від її заснування – до останнього часу, в тому числі і про т. зв. Живу Церкву, Церкви за кордоном, про особливе становище Церкви в Україні, хоча, зрозуміло, мова про все йде ще в офіційному тоні, зокрема про період після революції 1917 р. У виданні описано також Літургію та літургічне життя, різні форми набожності, особисті молитви, розвиток богословських наук, релігійне мистецтво тощо. Наприкінці додано стислу бібліографію.

Rec.: «Irenikon» 1991, p. 593-4 (A.L.); «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1993, s. 61-62 (Joachim Danz).

**183.** – *Die Ukrainische Katholische Kirche*. Königstein, Kirche in Not/Ost-priesterhilfe, 1991, 2 Auflage, S. 218.

У статтях, опрацьованих різними авторами, описано історичне минуле Укр. Католицької Церкви та її актуальний стан, як також близькі їм проблеми – з численними документальними матеріалами, між якими знаходиться Папський Лист «Великий Дар Віри» з 1988 р., з нагоди 1000-річчя хрещення, та звіт єп. Й. Штімфле про єпархіяльну прощу авгсбурзької дієцезії в Україну і Росію 2-17 вересня 1988 (с. 137-165).

## 2. ЦЕРКВА ДО XII СТОЛІТТЯ

**184.** – АНДРУСЯК М., *Нариси з історії християнства на Русі-Україні*. Том перший. Нью Йорк. Консисто́рія Укр. Прав. Церкви в Америці і Канаді, 1988, с. 320.

Це 28 розділів-нарисів з історії християнства на Русі-Україні, починаючи від апостольської діяльності Андрія Первозванного і на 11-му столітті кінчаючи. Найбільше уваги в цьому першому томі присвячено періодові кн. Ольги та кн. Володимира Великого (с. 52.-145).

- 185.** – АНДРУСЯК М., *Початки християнства в Україні*. «Укр. Історик», Нью Йорк 1979, 61-64, с. 5-14.

У статті автор розглядає джерела та історіографію, у яких висвітлено початки християнства в Україні – ще з 4-го століття, зокрема в 9-му ст. за патріярха Фотія.

- 186.** – БЕРЕЖНИЦЬКИЙ Ю., *Ікони Київської Русі 11-13 століть*. «Сучасність», Мюнхен 1988, ч. 7-8, с. 118-142.

У статті подано короткий нарис про ікони Київської Русі; розглядається багатство іконописного мистецтва, що розвинулося в Києві в 11-13 століттях.

- 187.** – БИБИКОВ М.В., *Византия – Славянский мир – Русь – Христианство*: По материалам дискуссий XVI Международного конгресса исторических наук (Штутгарт, 1985 г.) и XVII Международного конгресса византинистов (Вашингтон, 1986 г.). «Русь между Востоком и Западом», Москва, АН СССР, 1991, с. 290-314.

Культурні й релігійні відносини та впливи між Візантією та слов'янським світом, зокрема – з Руссю, були предметом доповідей на Міжнародному конгресі істориків у Штутгарті 1985 р. і на Конгресі візантиністів у Вашингтоні 1986 р. Ці доповіді аналізуються у названому огляді.

- 188.** – БИБИКОВ М.В., *Русь и Византия: встреча культур*. (Обзор новейшей отечественной историографии). «Русь между востоком и Западом», Москва, АН СССР, 1991, ч. III, с. 212-263.

З нагоди 1000-літнього ювілею християнства на Русі і 300-ліття російського патріярхату, починаючи з 1987 року, з'явилося багато праць, присвячених візантійсько-руським зв'язкам і впливам, а також передісторії поширення християнства на руських землях, обставинам хрещення і його наслідкам. Багато з них згадані в цьому огляді. Список літератури містить понад 195 назв за 1985-1990 рр.

- 189.** – БІЛАНЮК П.Б.Т., *Апостольське походження Української Церкви*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес 1000 (1988-1989), с. 61-73.

Автор описує довгий процес християнізації сучасних українських

етнографічних земель, який почався в часи Апостолів Христових, особливо внаслідок євангельської проповіді св. ап. Андрея Первозванного.

- 190.** – БІЛАНЮК П.Б.Т., *Божественна краса як апологічний мотив прийняття християнства в Київській Русі-Україні*. «Богословія», том 53 (1989), с. 99-122.

Стаття присвячена божественній красі як мотивації прийняття християнства в Київській Русі-Україні за княгині Ольги і кн. Володимира та його утвердженню в домонгольську епоху.

- 191.** – БІЛОН П., *950-ліття роковини хрещення Русі України 988-1938*. Філадельфія, друкарня «Дніпро», 1938, с. 24.

З нагоди 950-ліття Хрещення України, у популярному виданні коротко описано релігійний стан на Україні перед хрещенням, початки християнства на Русі-Україні, її хрещення та перші роки після нього.

- 192.** – БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ Д., *В 1000-ліття Хрещення Русі-України*. «Перший Мирянський Конгрес УКПО», Лондон 1982, с. 73-87.

У статті-довідці подано найважливіші відомості про розвиток християнства на українських землях, від початків – до хрещення за князя Володимира Великого.

- 193.** – БОГАТЮК М., *Устав Володимира Великого і суспільно-економічні зносини з Церквою*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 108-135.

Християнізація княжої України привела до постановня церковної організації та першого церковного кодексу, яким був Устав кн. Володимира В., де подано норми суспільно-економічних відносин з Церквою. У розвідці розглядається його постановня, автентичність та зміст.

- 194.** – БОРОВСКИЙ Я.Е., МОЦЯ А.П., *Концепция язычества и христианства в зарубежной историографии и данные археологии*. «Славяне и Русь» (в зарубежной историографии). Сборник научных трудов. Киев, Наукова Думка 1990, с. 121-138.

Стаття містить сучасні дані про поширення християнства в Київській Русі, формує наукове розуміння суті тих процесів, які там відбува-

лися. На основі останніх здобутків науки, розглядаються такі проблеми як поганство і християнство, причини християнізації Русі та синкретизм вірувань східних слов'ян на початку 2-го тисячоліття.

- 195.** – БОРОДИН О.Р., Мюллер Л. *Крещение Руси. Ранняя история русского христианства до 988 года.* «Русь между Востоком и Западом» Москва, АН СССР, 1991, ч. III, с. 9-23.

Стаття присвячена аналізу нової праці німецького славіста Л. Мюллера, яка появилася в Мюнхені 1987 року (с. 132).

- 196.** – БРАЙЧЕВСЬКИЙ М.Ю., *Утвердження християнства на Русі.* Київ, Наукова Думка, 1988, с. 262.

На основі вивчення численних джерел у монографії показано тривалість і складність процесу утвердження християнства та висвітлюється його роля в історії Русі, в наступних розділах: Християнство у сх. слов'ян до середини IX ст. (с. 5-36); Перше (Аскольдове) хрещення Русі (с. 36-76); Боротьба християнства та язичества протягом X ст. (с. 77-114); Володимирове хрещення (с. 115-165); Виникнення «Володимирової легенди» (с. 166-205); Наслідки християнізації Київської держави (с. 206-228). При кінці подано 903 номери цитованої літератури (с. 229-225) і резюме англійською мовою.

Рец.: «Укр. Історик» XXV (1989), с. 148-150 (М. Антонович).

Ця сама праця появилася також в російській мові: *«Утверждение христианства на Руси»*, Київ, Н. Думка, 1989, с. 296 – тільки без резюме.

- 197.** – БРЮСОВА В.Г., *Когда и где был поставлен митрополит Иларийон?* «Герменевтика древнерусской литературы». Сборник 1, XI-XVI века, Москва, АН СССР, 1989, с. 40-51.

Як впливає з текстологічної аналізи літописних записів і комплексного вивчення історичних фактів – Іларіон, правдоподібно, був поставлений Київським митрополитом 1044 р. у самому Києві, а Константинопільський собор 1051 р. признав законність цього вибору.

- 198.** – БУСЕВА-ДАВЫДОВА И.Л., *Символика архитектуры по древнерусским письменным источникам XI-XVII вв.* «Герменевтика древнерусской литературы XVI-XVIII веков», Сборник 2, Москва, АН СССР, 1989, с. 279-308.

На основі давніх писемних джерел з 11-17 століть у статті розгля-

дається символіка церковної архітектури, яка базувалася головню на грецьких джерелах.

- 199.** — ВИНАР Л., *Християнізація України і розвиток писемної культури й освіти в Києві в X і XI століттях (вибрані теми і гіпотези)*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 630-677.

Завданням цієї статті було насвітлити вибрані методологічні аспекти дослідження культури княжої держави X-XI століть, обговорити джерела для вивчення писемної культури в Україні та насвітлити розвиток писемної культури до і після прийняття християнської віри Володимиром Великим в 988 р.

- 200.** — ВЛАДЫШЕВСКАЯ Т.Ф., *Византийская музыкальная эстетика у ее влияние на певческую культуру Древней Руси*. «Византия и Русь», Москва, Наука, 1989, с. 145-159. (Памяти В.Д. Лихачевой 1937-1981).

З прийняттям християнства Київська Русь прийняла з Візантії, між іншим, музикальну культуру й естетику, які мали вплив на розвиток вокальної культури на Русі.

- 201.** — ВОЙНАР М., *Право Католицької Церкви за св. Володимира. (Джерела і Збірники)*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 547-576.

Стаття присвячена джерелам і збірникам права Київської Церкви за св. Володимира. В першому періоді це було візантійське грецьке право, а в другому, вже за Володимира В., право власне: переклади Номоканону св. Методія і 14 Титулів, або Великого Канону та Церковний Устав св. Володимира, до якого дає літературу і видання та накреслює автентичність й подає аналізу.

Пор. теж його: *Церковний Устав Ярослава Мудрого*. «Сучасність» 1989, ч. 6, с. 56-63.

- 202.** — ГОЛОВКО А.Б., *Древняя Русь в историко-культурном развитии славянских народов*. «Культурные общественные связи Украины со странами Европы», Киев, Наук. Думка, 1990, с. 16-34.

Розвиток духовної культури Київської держави та її внесок в куль-

тури слов'янського світу – це тема цієї статті, в якій, зокрема, велику увагу присвячується зв'язкам Київської Русі з Болгарією, Польщею та Чехами і вплив на ці взаємини релігійного фактора.

**203.** – ГОЛОВКО А.Б., *К оценке исторических обстоятельств введения христианства на Руси*. «Материалы школы молодых славистов и балканистов», Москва, Ак. Наук СССР, 1990, с. 14-24.

До 1000-тя введення християнства на Русі появилось багато монографій і статей про причини, передісторію та сам процес християнізації Русі та його наслідки. Висвітлення цих проблем дуже часто були неоднозначними у різних дослідників. Автор у своїй статті зупиняється тільки на деяких оціночних моментах найбільш вузлових питань, які характеризують особливості зміни релігійних зображень на Русі.

**204.** – ГОЛУБОЦЬКИЙ П.В., *Православ'я: Хрещення Русі – правда і вигадки*. Київ 1981, с. 80.

У брошурі з позицій марксистсько-ленінської методології, як там сказано, аналізуються соціально-економічні причини виникнення й запровадження християнства на Русі. Брошура появилася у видавництві політичної літератури.

**205.** – ГОРБАЧ О., *Гіпотези про шляхи християнізації України в світлі мовознавчо-філологічної критики*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 516-546.

Автор розглядає гіпотези про шляхи християнізації України, зосереджуючи увагу, зокрема, на мовознавчих і філологічних аспектах проблеми. А ці найбільше вказують на Кирило-Методіївську місію на Моравії, на Охриду і Солунь в Македонії та Преслав у Болгарії.

**206.** – ГОРБАЧ О., *Староцерковнослов'янська мова і церковнослов'янський переклад Святого Письма*. «Христ. Голос», Мюнхен 1972, чч. 8, 10, 12, 17, 20-1, 24-28 (сторінок 19).

У довшій розвідці автор присвячує увагу порівнянню староцерковнослов'янської мови стосовно староукраїнської та діяльності св. Кирила й Методія – основоположників староцерковнослов'янської мови й перекладачів церковних книг.

**207.** – ГОРСКИЙ В.С., *Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII в.* Киев. Наукова Думка, 1988, с. 216.

На основі аналізу літературних пам'яток Київської Русі автор описав у монографії розвиток філософської думки в XI до початку XII ст. Головну увагу звернув на те, як діячі давньоруської культури розуміли суть філософії, які були їхні погляди на проблему пізнання, на світ і на історію та сутність людини і сенс її буття.

**208.** – ГРОМОВ М.Н., КОЗЛОВ Н.С., *Русская философская мысль X-XVII веков.* Москва, изд. Московского унив., 1990, с.288.

В монографії подається інформація про пам'ятки духовної творчості давньої Русі, про форми давньоруського світогляду, моральної й естетичної свідомості, релігійних і філософських уявлень та про соціально-політичні й правові ідеї.

**209.** – ДОМАШОВЕЦЬ В., *Ювілей Тисячоліття Християнства в Україні.* «Післанець правди», Морріс Плейнс, ЗСА, 1985-1988 (майже в кожному числі).

Впродовж майже чотирьох років у двомісячнику «Післанець Правди», органі Всеукр. Євангельсько-Баптистського Братства, з нагоди 1000-ліття хрещення України автор досить обширно розглядає доцільність відкинення поганства і слушність прийняття князем Володимиром християнства. Спочатку він радше популярним способом, з власними рефлексіями, описує вірування і божища укр. предків, прийняття і поширення християнства від Костянтина до поділу, єдиної до 1054 р., Церкви, початки християнства на українських землях і все більше його поширення, причини прийняття християнства саме з Візантії і заходи щодо його введення, разом з поширенням науки й культури та їхній вплив на життя народу, як також боротьбу за незалежність Української Церкви за Володимира і Ярослава Мудрого і коротко, в двох передостанніх числах, дальший розвиток Київської митрополії.

**210.** – ДОМБРОВСЬКИЙ О., *Дохристиянські вірування населення території України.* «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 136-153.

На основі розкопаних могил з їхнім інвентарем, писаних джерел, –

головно Геродотової «Скитії», – та ранніх руських писемних пам'яток у статті висвітлено релігійні вірування населення, яке проживало на території України.

**211.** – ДУЛУМАН Е.К., ГЛУШАК А.С., *Введение христианства на Русь: легенды, события, факты*. Симферополь, «Таврия» 1988, с. 184.

В науково-популярному виданні, з матеріалістичних позицій, розглядаються причини, обставини та наслідки введення християнства на Русі, яке не було тоді ні західним, ні східним, але – руським.

**212.** – ЗАМАЛЕЕВ А.Ф., ЗОЦ В.А., *Мыслители Киевской Руси*. Киев, Вища Школа, 1987, с. 184.

На основі багатих джерельних матеріалів у праці висвітлюються філософсько-теоретичні погляди визначних мислителів Київської Русі Х-ХІІІ ст.: митрополита Іларіона, Теодосія Печерського, Нестора, Луки Жидяти, Данила Заточника, Кліма Смолятича, Кирила Турівського та ін., дається характеристику національної своєрідності давньоруської філософії й розкривається її зв'язки з культурою інших народів.

**213.** – ЗУБАЛЬ В.М., ПАВЛЕНКО Ю.В., *Херсонес Таврический и Распространение христианства на Русь*. Киев, Наукова Думка, 1988, с. 208.

На тлі історії християнства в м. Херсонесі, яке служило мостом між Візантією і Київською Руссю, у науково-популярному виданні розглядається процес проникання і становлення християнства на Русі та довголітня боротьба з залишками поганства.

**214.** – ИВАНОВ С.А., *Проблемы ранней истории Руси и ее христианизации*. «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. III, с. 124-146.

Міжнародний конгрес, який з нагоди 1000-ліття християнства на Русі відбувся у Равенні 1988 року, був між багатьма іншими, мабуть, найбільшим і найважливішим. В огляді згадані лише ті його доповіді, що зосереджувалися передусім на історичних аспектах, зокрема – на візантійсько-слов'янській проблематиці.

**215.** – ІЛАРІОН МИТРОПОЛИТ, *Дохристиянські вірування українського народу*. Вінніпег, Тов. «Волинь», 1965, с. 424.

Після вступу, предметом праці є: Дохристиянські вірування; Українська мітологія і демонологія; Дохристиянська богослужба; Відунство й повір'я; Життя людини в обрядах і повір'ях; Смерть, похорон і загробне життя; Стародавні народні свята; Двоевір'я; Вдача і суспільне життя наших предків; Вивчення дохристиянських вірувань (джерела й література) та на закінчення: Глибока християнізація України. Наприкінці подано покажчики іменний та предметний.

**216.** – КЛОЧОВСЬКИЙ Є., *Київська Русь X-XII століть*. ВУЗ, Варшава, В-во. ОО. Василян, 1989, с. 40-47.

Автор намагається подати синтезу найновіших опіній та дискусій про головний історичний процес християнізації на Русі в 10-12 ст., хоч про самі його початки залишилося дуже мало певних матеріалів.

Пор. ще: ЗАБРОВАРНИЙ С., *Київська Русь у другому столітті після хрещення 988 року*. «Гр.-Кат. Календар», Варшава 1991, с. 149-156.

**217.** – КНИШ Ю., *До питання впливу методіївської Архиепархії на раннє київське християнство*. «Український Історик» чч. 97-100, (1988), с. 43-57.

Розвідка присвячена поширенню паростків Методіївського християнства в Київській Русі ще перед охрещенням Володимира Великого. Це питання, однак, ще достатньо не висвітлене, і в праці над цією проблемою виринатиме ще не одне сенсаційне відкриття.

**218.** – КОЗАК С., *На перехресті писемності та християнства*. «Гр. кат. церк. Календар», Варшава 1988, с. 34-43.

У статті висвітлюється проблема постановня слов'янської писемности, яку викликала потреба християнізації слов'янських народів.

Пор. ще: Полярний В., *Вплив християнства на українське письменство*. «Вісник», Філядельфія 1988, с. 85-93.

ИВАНОВА К., *Болгарская переводная литература X-XIV вв. в контексте «Slavia orthodoxa»*. «Studia Slavica... R. Picchio dicata», Roma, Ist. Univ. Or., Napoli 1988, p. 361-372.

- 219.** – КОЗАК С., *Християнізація Київської Русі і питання кирило-мефодіївської традиції*. ВУЗ, В-во ОО. Василян, 1989, с. 4-24.

У статті розглядається процес християнізації Київської Русі, який тривав довший період і закінчився щойно 988 р. за кн. Володимира Великого, як також ролі в ньому традицій, започаткованих діяльністю Кирила і Методія.

- 220.** – КОРОЛЕВА С.Ю., *Проблема «Крещення Русі» в Трудах Советских Историков* (историографический обзор). «Церковь... в феод. России», Москва 1990, с. 335-350.

Стаття присвячена історіографічному оглядові тих праць радянських істориків, які досліджували тему введення християнства на Русі.

- 221.** – КРАМАР Є., *До питання про релігійний вибір князя Володимира*. «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 29-44, 156-167, 280-289.

У статті аналізуються підстави, що привели князя Володимира Великого до прийняття християнської віри, та втілення в життя цієї епохальної для Русі ідеї за його князювання (а частково – ще й перед ним).

- 222.** – КРАСКОВСЬКА Л., *Західні впливи в українській архітектурі Х-ХІІІ ст.* «Збірник укр. наук. Інституту в Америці», Сент Пол, Мінн. – Прага, 1939, с. 110-128.

Стаття присвячена оглядові західних впливів у церковній архітектурі княжих часів від ХІ до ХІІІ століття, зокрема у монументальних будівлях київських, чернігівських, а пізніше й галицьких князів.

- 223.** – КУЗЬМИН А., *Падение Перуна. Становление христианства на Руси*. Москва, «Молодая Гвардия», 1988, с. 240.

Автор книги розглядає різні шляхи проникання християнства на Київську Русь та його поширення в наступних розділах: Факти, гіпотези, проблеми; Корсунська легенда і Десятинна церква; Між Римом і Константинополем; Місія Кирила і Методія до наддунайських слов'ян; Руські «письмена» із «Життя Кирила»; Варяги в християнізації Русі; Поширення християнства на Русі й Організація ранньої Церкви. При кінці подано коротку бібліографію.

**224.** – КУМОР Б., *Питання єдності Церкви в Київській Русі з Католицькою Церквою до кінця XII століття*. ВУЗ, Варшава, В-во. ОО. Василіян, 1989, с. 48-54.

Події поділу Церков 1054 р. не мали впливу на Київську Русь і Церкву, які підтримували добрі стосунки з Заходом. Антилатинську пропаганду принесено на Русь з Візантії щойно в 12-му столітті.

**225.** – КУРБАТОВ Г. Л., ФРОЛОВ Э. Д., ФРОЯНОВ И. Я., *Християнство: Античність – Візантія – Древня Русь*. Ленінград, Лениніздат 1988, с. 336.

У вказаному виданні Фролов Э.Д. опрацював першу частину під заголовком: *Возникновение христианства (15-106)*; Курбатов Г.Л. – другу частину під заголовком: *Византийская Церковь IV-XII веков (107-188)*; Фроянов И.Я. – третю частину під заголовком: *Начало христианства на Руси*, з наступними розділами: 1. Восточнославянское общество VIII-X веков; 2. Крещение Руси; 3. Церковь в социальной системе Древней Руси; 4. Христианство и язычество на Руси XI-XII веков. Праця написана ще з позицій діалектичного матеріалізму.

**226.** – ЛАБУНЬКА М., *Релігійні центри та їхні місії до Києва і Київської Русі: Від Ольги до Володимира*. «Записки НТШ», том 225, Львів 1993, с. 104-132.

Завданням цього огляду подій за вказаний період (від Ольги до Володимира) є ідентифікувати сили, що були вирішальними у заключному й тривалому процесі християнізації Київської Русі-України. Основні події та джерела, які про них говорять – загальновідомі, тому автор обмежується до відзначення лише найважливіших фактів і випадків, а також деяких теорій і гіпотез, що їх учені розвинули за останні роки. В основу статті покладено доповідь, що була виголошена 1988 р. на Науковому конгресі в Равенні, присвяченому 1000-літтю хрещення Русі-України.

**227.** – МАРУСИН М., *Введення християнства в Київській Русі*. «Зап. ЧСВВ» XIII (1988), с. 3-14.

На тлі історичної місії християнства впродовж перших 9 віків, автор розглядає введення цього віровчення в Київській Русі, в тогочасних конкретних обставинах.

- 228.** – МЕЛЬНИКОВА Е.А., *Христианизация Руси в контексте русско-скандинавских связей: Зарубежная историография 1970-1980 гг. (Обзор)*. «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. II, с. 141-152.

Як видно з названого огляду, висновки історіографії поза Радянським Союзом вказують, що скандинавський вплив на хрещення Київської Русі був зовсім незначний.

- 229.** – МИКУЛА В., *Хрещення Руси-України і розвиток християнства в Київській державі*. «Виз. Шлях», Лондон, с. 148-155, 290-297.

У своїй статті автор відзначає поширення християнства в Русі-Україні ще перед кн. Володимиром Великим, але наголошує на офіційному прийнятті й розвитку релігії тут – вже за його князювання.

- 230.** – МОКРИЙ В., *Українські поетичні молитви. (Період Київської Русі)*. ВУЗ, Варшава, В-во ОО. Василян, 1989, с. 55-73.

У статті розглядаються поетичні молитви в літературі Київської Русі, ранні приклади яких є вже в Повісті временних літ, зокрема в молитвах кн. Володимира Великого. Автор аналізує релігійні літературні твори найважливіших письменників Київської Русі.

- 231.** – МОЛДОВАН А.М., *«Слово о законе и благодати» Илариона и «Большой Апологетик» патриарха Никифора*. «Герменевтика Древнерусской Литературы». Сборник 1, XI-XVI века. Москва, АН СССР, 1989, с. 5-18.

В минулому столітті ще вказували автори, що деякі фрагменти цього твору м. Іларіона мають аналогії у міркуваннях інших східних Отців. У цій статті розглядається паралелізм «Слова о законі і благодаті» і «Більшого Апологета» – ісповідника Никифора, царгородського патріярха (ок. 758-829).

- 232.** – МУЗИЧКА І., *Значення Літургії у благовістванні в Київській Русі*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 418-457.

На основі передусім літератури Київської Русі, автор у статті розглядає значення, яке сама Літургія мала в голошенні та поширенні християнської благовісти.

**233.** – НАГАЄВСЬКИЙ І., *Християнські основи української княжої держави*. «У Пошуках...», НТШ, т. 205 (1987), с. 287-296.

Після вступних завваг у статті описано: Хто і коли створив укр. княжу державу; Війни Русі з Константинополем і хрещення князя та його дружини та Початки письменства і культури в Русі-Україні.

**234.** – НАЗАРЕНКО А.В., *Попытка крещения Руси при княгине Ольге в контексте международных отношений 60-х годов X. в.* «Церковь... в феод. России» 1990, с. 24-40.

В контексті міжнародних відносин 60-х років X ст. автор розглядає спробу хрещення Київської Русі в роки правління княгині Ольги.

**235.** – НИМЧУК В.В., *Киевские глаголические листки: история открытия и изучения*. «Рукописные фонды Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского». Киев, Наукова Думка, 1989, с. 39-53.

У короткій статті описано історію відкриття «Київських глаголических листків» та їхніх дослідів.

Пор. теж» Мороз Т.И., Попов Ю.П., *Оптические методы исследования Киевских глаголических листков*. Там же, с. 53-59.

Нимчук В.В., Визирь Н.П., Попов Ю.П., Зыков Г.А., *Лазерные исследования Киевских глаголических листков*. Там же, с. 59-64.

**236.** – НИМЧУК В.В., *Давньокиївські написи – пам'ятки літератури XI-XIII ст.* «Писемність Київської Русі...», Київ 1988, с. 24-32.

Об'єктом цієї розвідки є ті, з виявлених на стінах собору Київської Софії написів – графіти, які своїм змістом можна зарахувати до літературних текстів. Були це звичайно своєрідні короткі молитви про прощення провин і каяття в гріхах.

**237.** – НОВИКОВ М.П., *Христианизация Киевской Руси: методологический аспект*. Москва, изд. Моск. университета, 1991, с. 176.

Справжнє значення акту християнізації Київської Русі – це провідна тема праці, у якій розглядаються теж головні проблеми, з цим зв'язані, та дається «інтерпретацію цього культурно-історичного процесу».

- 238.** – ОГІЄНКО І., *Початки християнства серед українського народу*. «Київська Старовина», 1992/1, с. 124-137.

Стаття передруковується з «Духовної Бесіди» ч. 9-11, Варшава 1925. У ній автор хоче «коротко й приступно» прознайомити читача з головними положеннями, до яких дійшла наука у висвітленні питання про початки християнства серед українського народу – ще до охрещення кн. Володимира.

- 239.** – ОГІЄНКО І., *Хрещення українського народу*. «Київська Старовина», 1992/2, с. 110-120.

Хрещення українського народу автор описав у наступних розділах: Стара українська віра; Вибір віри за літописом; Літописне оповідання про хрещення Володимира; Де й коли хрестився Володимир; Причини Володимирового охрещення; Охрещення Киян; Охрещення України; Князь Володимир по охрещенні.

- 240.** – ОЛЯНЧИН Д., *До хронології життя Олафа Трігвісона у зв'язку з його загадковим перебуванням при дворі Володимира Великого*. «Укр. Історик», чч. 97-100 (1988), с.58-71.

У розвідці автор розглядає хронологію життя Олафа Трігвісона, пізнішого норвезького короля, який перед тим мав би перебувати при дворі Володимира Великого і, вірогідно, взяв участь у його наверненні та охрещенні.

- 241.** – ПАТРИЛО І. – БАЛИК І.Б., *Християнські риси кн. Володимира Великого*. «Збірник Праць Ювілейного Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес 1000-тя, 1988-1989, с. 1-37.

На підставі свідчень руських і західноєвропейських джерел у статті описано християнські риси кн. Володимира Великого: його віру і хрещення та християнську духовність в житті, зокрема – його милосердя і добродійність. В додатку подано текст листа еп. Бруна з Кверфурту та «Похвалу» кн. Володимиру – митрополита Іларіона.

- 242.** – ПЕВНА О., *Архітектура стародавнього Києва у «Повісті временних літ»*. «Сучасність», Мюнхен 1988, ч. 7-8, с. 143-162.

Ні архітектура, ні мистецтво не були головним предметом зацікав-

лення «Повісті временних літ». Однак авторка віднайшла там 73 згадки про них, які досить широко описала, користаючи теж з інших джерел.

**243.** – ПЕРХАВКО В.Б., *Церковь и внешне экономические связи Руси в XI-XIV вв.* «Наука», 1990, с. 46-66.

На основі письмових свідчень та археологічних матеріалів автор статті намагається представити, якою була участь Церкви у зовнішній торгівлі із сусідніми країнами.

**244.** – ПОППЕ А.В., *Заснування митрополії Русі в Києві.* «Український Історичний Журнал», Київ 1969/6, с. 91-105.

Згадавши всі інші теорії проникнення християнства в Київську Русь, автор обстоює свою теорію, згідно з якою руська Церква з самого початку свого існування була митрополією – церковною провінцією константинопільського патріарха.

Пор. теж його: *Заснування Софії Київської.* Там 1965, ч. 9, с. 97-104.

**245.** – ПОППЕ А.В., *Перші сто років християнства на Русі,* ВУЗ, В-во ОО. Василян, 1989, с. 25-39.

У статті трактуються важливі ідеологічні та соціальні зміни, які зайшли в Київській державі в першому періоді християнізації, зокрема між вищими верствами, – і які залишилися вже на ціле тисячоліття.

**246.** – ПОППЕ А.В., *Русские митрополии Константинопольской патриархии в XI столетии.* «Византийский Временник» XXVII (1968), с. 85-108; XXIX (1969), с. 95-104.

У статті автор розглядає «Начало софії Київської» й питання митрополій у Києві, Переяславі та Чернігові.

**247.** – ПРИЦАК О., *Коли і де хрестилася Ольга?* «Записки НТШ», том 225, Львів 1993, с. 133-146.

На основі аналізу Візантійських і Руських джерел та Лотарингських хронік, автор робить висновок, що княгиня Ольга хрестилася в Царгороді 957 р., як це подано і в Густинському літописі. Імператор Константин VII або Роман II напевно радили їй запросити на Русь місіонерів від

Оттона I, єдиного на той час активного прихильника місіонерської діяльності у східній Європі.

В основу статті покладено доповідь, що була прочитана 3 листопада 1988 р. на 12 сесії «Християнізація Русі» III-го Всесвітнього конгресу славістичних та східноєвропейських досліджень у Вашингтоні.

**248.** — РАПОВ О.М., *О дате принятия христианства князем Владимиром и киевлянами.* «Вопросы истории» 1984, 6, с. 34-47.

У статті розглядаються усі гіпотези різних авторів про дату хрещення кн. Володимира та й самих киян.

**249.** — РАПОВ О.М., *Русская Церковь в XI-первой трети XII в. Принятие христианства.* Москва, Высшая школа, 1988, с. 416.

У книзі розглядаються причини, які привели до прийняття на Русі християнства; сам процес введення нової релігії в Київській державі; розкриваються важливіші заходи, яких кн. Володимир вжив для впровадження серед народу християнської науки; з'ясовується правдива хронологія етапів початкового хрещення та показується вплив нової релігії на розвиток суспільства, культури й побуту Київської держави. При кінці поданий покажчик імен.

**250.** — РАУШЕНБАХ Б.В., *Сквозь глубь веков. Реформы великого князя Владимира.* «Религии Мира», Москва, «Наука», 1990, с. 116-128.

Головну увагу у статті звертається на значення акту хрещення, що його довершив кн. Володимир Великий, і тих усіх реформ, які він після цього здійснив у своїй державі.

**251.** — РОЗОВ Н.Н., *Книга Древней Руси.* Москва, «Книга», 1977, с. 167.

Студія ділиться на дві частини. У першій описано дві типові староруські книги: перекладний Ізборник з 1073 і 1076 рр. та оригінальне «Слово о законі і благодаті». В другій частині розглядаються питання про кількість книг, про читачів та переписувачів.

Rec.: «Harvard Ukr. Studies» 1981, г. 258-262 (E. Kasinec).

252. — РОНИН В.К., *Древняя Русь – «Латинский» Запад – Византия: Взаимодействие культур*. «Русь между Востоком и Западом...», ч. I, Москва, АН СССР, 1991, с. 88-113.

Через хрещення Київська Русь включилася в систему державних і культурних зв'язків з європейським християнським світом. Автор висвітлює особливості цих відносин, їх бачення сучасниками, форми, яких вони набирали та методи їх вивчення.

253. — РОНИН В.К.(III), ЯКОВЕНКО С.Г. (VI), МОРОЗОВА Л.Е. (IX), *Право. Политические институты. Идеология. Представления о власти, империи в свете универсалистской концепции «Рим-Константинополь-Москва»* (Обзор материалов Международного семинара исторических исследований «От Рима к Третьему Риму»). «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР 1991, ч. II, с. 177-221.

Автори цього огляду враховують матеріали радянських і зарубіжних істориків, які присвячено ідеї формування «Третього Риму», починаючи від давнього, старинного Риму, через Константинопіль, слов'янські країни і Русь – Москви.

254. — РЫБАКОВ Б.А., *Язычество Древней Руси*. Москва, «Наука», АН СССР, 1987, с. 784.

Це видання є продовженням, наче другим томом, його праці, що появилася в 1981 р. під заг.: *Язычество древних славян*. Воно посвячене ролі, яку в державному й народному житті відіграла стара поганська релігія перед прийняттям християнства. Автор показує рівень світоглядних поглядів поганства, його обрядів та як вони проявлялися в щоденному житті і мистецтві. Третя частина присвячена двоєвір'ю, яке практикувалося у XI-XIII століттях.

255. — САС П., *Концепція хрещення Русі Лаврентія Зизанія*. (До питання про методи ренесансного історизму в українській історіографії другої половини XVI – першої третини XVII століть). «Записки НТШ, том 225, Львів 1993, с. 204-231.

У статті розглядається метод ренесансного історизму, який Лаврентій Зизаній застосував до обґрунтування ідеї поступового хрещення Русі, у зв'язку з чим він оспорював виняткову роль кн. Володимира Вели-

кого як хрестителя Русі. Аналіз джерел вказує на те, що він користувався хроніками, котрі не дійшли до нас, і в яких, скорше всього, знаходилися записи ще з-перед IX і X ст.

**256.** – СЕДАКОВА О.А., *Обращение киевского князя Владимира и его последствия, XI-XIII вв.* (Обзор концепции). «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. II, с. 117-140.

VODOFF V., *Naissance de la chrétienté russe: La conversion du prince Vladimir de Kiev (988) et ses conséquences (XI-XIII siècles)*. P. Fayard, 1988, 494 p. Bibliogr.: 405-446.

Основними темами значної праці В. Водова є: політична мотивація «навернення Русі», головна роля князя в процесі християнізації і культ княжої влади, недостатнє засвоєння богословських й етичних християнських засад у Київській Русі і значення для неї Кирилometодіївської спадщини. О. Седакова у своїй статті робить глибоку аналізу цієї праці, порівнюючи її результати з думками інших авторів, додаючи й свої зауваження.

**257.** – СЕДАКОВА О.А., *О принципе подхода к изучению древнерусских апокрифов.* (Обзор книги А.Е. Наумова «Апокрифы в системе церковнославянской литературы»). «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. II, с. 306-324.

Аналізована польськомовна праця А. Наумова вирізняється оригінальним підходом до апокрифів на Русі. О. Седакова показує, що основною ідеєю цієї праці було довести, що церковнослов'янські апокрифи повинні простежуватися не самі по собі, але в контексті загальної системи середньовічної літератури.

**258.** – СЕДАКОВА О.А., *Тысяча лет христианства в России: к тысячелетию крещения Киевской Руси.* (По материалам международного симпозиума в Тутцингене, 7-10 мая 1987 г.) «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. III, с. 24-88.

Християнство на Русі серед інших східних християнських традицій, зокрема, стосовно Візантійської Церкви – це одна з головних тем симпозиуму 1987 р. в Тутцингені. В огляді взято до уваги не тільки доповіді, де вияснюються ступені подібності чи різниці у візантійській і руській спадщині, але й ті, що присвячені загальним елементам східного хри-

стіянства, зокрема, далеким від християнства західного. Огляд складається з 5 розділів: 1. Візантійська спадщина і «руська» православна Церква; 2. «Руська» православна Церква. Європа. Ойкумена; 3. До історії російської православної Церкви ХІХ-ХХ ст.; 4. Церква і радянська культура; 5. До історії церковнослов'янської мови і церковної музики.

**259.** – СЕМЧИШИН М., *Тисяча років української культури*. Історичний огляд культурного процесу. Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, НТШ 1985, с. XXVI + 550.

В перших розділах автор розглядає культурне життя на давньоукраїнських землях, а потім широко представляє культурний процес, який почався з християнізацією Русі-України, з її впливом на освіту, науку, друкарство, й літературну творчість та мистецтво – аж до найновіших часів. Бібліографічний покажчик використаної літератури й індекс імен закінчують видання.

**260.** – СОКОЛОВ Е.И., ЯСТРЕБИЦКАЯ А.Л., ИСАЕВА В.И., *Церков на Руси X-XIII вв.* Советская историография, 60-80-е годы. (Научноаналитический обзор). «Русь между Востоком и Западом». Москва, АН СССР, 1991, ч. III, с. 161-211.

В науково-аналітичному огляді про Церкву на Русі в X-XIII ст., зібрано праці радянської історіографії за 60-80 роки та їх висліди в наступних 5 розділах: 1. Основні етапи вивчення православної Церкви домонгольського періоду в радянській історіографії; 2. Прийняття християнства Руссю як офіційної релігії; 3. Матеріальне забезпечення Церкви і церковне право; 4. Політичні функції Церкви і її структура; 5. Церква в щоденному і в духовному житті давньої Русі.

Пор. ще: КИАС А., *Własność kościelna na Rusi posątków XIII wieku*. «Słowianie w dziejach Europy». Poznań 1974, s. 115-120.

**261.** – СОЛОВЬЕВ А.В., *О печати и титуле Владимира Святого*. «Byzantinoslavica» IX, 1947-8, с. 31-44.

У розвідці описано свинцеву печать, що її 1901 р. знайшов в Білгородку археолог В.В. Хвойко, зокрема її напис, у якому міститься неповний титул.

**262.** – СТЕБЕЛЬСЬКИЙ Б., *Християнство й українська культура*. «Вісник», Філадельфія, 1988, с. 69-84, 171-179.

У статті висвітлюється сприйняття християнства серед українського народу на тлі його культури і взаємні впливи між ними. Ця наукова праця є укр. версією англomовної – у книзі «Тисячоліття укр. християнства», що появилася 1988 під редакцією М. Чировського (див., ч. 389).

**263.** – ТОЛОЧКО П.П., *Древняя Русь. Очерки социально-политической истории*. Киев, Наукова Думка, 1987, с. 248.

На основі письмових й археологічних джерел у монографії відтворено картину суспільно-політичного життя стародавньої Русі від її постановня до 40 років 13 ст. Розглядаються у ній початки та формування державної влади, та зокрема введення на Русі християнства і роля Церкви в житті країни.

**264.** – ТОЛОЧКО П.П., *До питання про сакральні чинники становлення князівської влади*. «Археологія» 1, Київ 1990, с. 51-63.

На основі літописних записок з 10-11 ст. автор припускає, що на Русі, як і всюди, початок становлення феномену «монарха» треба шукати поза клясовою та економічною аналізою й розглядати його як елемент сакральної сфери.

**265.** – ФИЛАРЕТ, Митр., *Тысячелетие Крещения Руси*. «Поместный Собор Русской Православной Церкви» 6-9 июня 1988 года. Материалы. Издание Московской Патриархии 1990, с. 73-125.

У статті – доповіді, виголошеній під час помісного Собору Російської Православної Церкви (6-9.VI.1988), представлено поширення християнства перед 988 роком та офіційне хрещення кн. Володимира і всього народу, як також його наслідки.

**266.** – ФИЛИСТ Г.М., *Введение христианства на Руси. Предпосылки, обстоятельства, последствия*. Минск, «Беларусь» 1988, с. 256.

У монографії розглядаються ті чинники, які вплинули на введення християнства на Русі; хто, коли і якими засобами хрестив її населення та який вплив мало воно на розвиток культури та матеріального виробництва.

- 267.** — ХОМА І., *Єпископи на Русі перед хрищенням князя Володимира*. «Богословія», т. 50 (1986), с. 152-165.

Згадавши про єпископів на українських землях в перших сторіччях християнства, автор зокрема багато уваги присвятив існуванню єпископств та перебуванню єпископів серед українського народу в період слов'янських апостолів Кирила і Методія, як також охрещенню княгині Ольги і її старанням про єрархію – спочатку з Візантії, а пізніше зі Заходу.

- 268.** — ХОМА І., *Церковна організація на Русі княжих часів*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 74-107.

У розвідці описано, звідки прийшли до Києва церковна єрархія, канонічне становище Руської Церкви в першу добу її існування, незалежну самоуправу, зв'язки з Римом, як також владу митрополита, єрархії й єпископів, духовенство і монашество, синоди і канонічні збірники та єдність Церкви.

- 269.** — ЦЮЦЮРА Т., *Церква і держава в Київській Русі. Проблематика державности і статусу Церкви*. «Збірник праць Ювілейного Конгресу», Мюнхен, Науковий Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 848-862.

Автор розглядає статус Церкви в Київській Русі і відносини між Церквою та державою, які були зовсім відмінні від подібних взаємин в новіших часах. Було це співіснування в одному суспільстві двох систем, що були зобов'язані до взаємної підтримки.

- 270.** — ЧИЧУРОВ И.С., *«Хождение Апостола Андрея» в Византийской и Древнерусской церковно-идеологической традиции*. «Церковь... в феод. России», 1990, с. 7-23.

Використовуючи порівняльно-історичний метод, автор аналізує взаємозв'язки між візантійськими та руськими апокрифічними переказами про місію апостола Андрія на Київських землях, й доходить до висновку, що вони, – як здається, – були написані майже незалежно одні від одних.

271. – ШТОГРИН Д., *«Слово о законі і благодаті» в літературній критиці; огляд головніших праць*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 588-605.

У статті подано огляд головніших праць, присвячених найстаршому в нас літературному творові: «Слово о Законі і Благодаті» Київського митрополита Іларіона, хоч ця визначна літературна пам'ятка й досі ще достатньо не вивчена, не проаналізована та науково не схарактеризована.

272. – ЩАПОВ Я.Н., *Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI-XIII вв.* Москва, Наука, 1978, с. 292.

Монографія присвячена дослідженню на Русі правової і культурної спадщини Візантії і південно-слов'янських країн – в наступних розділах: 1. Кормчая книга як предмет вивчання; 2. Давньоруська Кормчая на Балканах і на Русі; 3. Сербська редакція Кормчої; 4. Руська редакція Кормчої XIII ст. (159-254).

На основі вивчення коло 180 списків Кормчих XII-XVIII ст. автор відтворив ранню історію Кормчих книг на Русі, в тому числі – місцевої Руської редакції XIII ст., яка включала в собі староруські пам'ятки – Руську Правду, княжі устави Володимира і Ярослава, південно-слов'янські пам'ятки та ін. При кінці подано теж опис списків Кормчих книг (255-275), покажчики імен осіб, географічних назв і шифрів рукописів.

273. – ЩАПОВ Я.Н., *Государство и Церковь Древней Руси X-XIII вв.* Москва, «Наука», 1989, с. 232.

Праця присвячена першим етапам історії церковної організації на Русі в її взаєминах з княжою владою, – в X-XIII століттях; історії створення митрополії в Києві і системі єпископств; засобам матеріального забезпечення Церкви і її суддівській діяльності. У виданні опрацьована теж історія появи соборів на Русі та княжих монастирів. У Додатку, за Е. Поппе, подано багато матеріалу про руських митрополитів та єпископів (191-213), резюме англійською мовою та покажчик імен, географічних та топографічних назв.

274. – ЩАПОВ Я.Н., *Княжеские устави и Церковь в Древней Руси XI-XIV вв.* Москва, Наука, 1972, с. 340.

На основі княжих Уставів описано в книзі з'єднування і розвиток церковної організації; Зв'язок Церкви з державою та її місце в процесі

розвитку феодального суспільства на Русі. При кінці подано покажчик імен осіб і місцевостей.

**275.** – ЩАПОВ Н.Я., *Церковь в древней Руси (до конца XIII в.)*. «Русское Православие: Вехи Истории», Москва, изд. политической литературы, 1989, с. 10-70.

У своєму розділі колективної монографії автор розглядає Церкву древньої Русі (до кінця XIII ст.) в наступних аспектах: Поганство в древній Русі; Прийняття християнства; Формування і розвиток церковної організації; Первісні форми забезпечення Церкви; Земельна власність катедр та її роль; Церковна юрисдикція; Монастирі і їхнє місце в загальній структурі; Міські організації чорного і білого духовенства; Міжнародний статус; Участь Церкви в політичній діяльності; Церква та монголо-татарське ярмо.

**276.** – *Введение христианства на Руси*. – Крещение Руси: что в основе – религия или политика? Запад или Восток – на что ориентировался русский вариант христианства? Введение христианства – единовременный акт или длительный процесс? Была ли Библия основой древнерусской философии? Почему Православная церковь на протяжении веков не могла справиться с двоеверием? Москва, «Мысль» 1987, с. 304.

Автори книги – радянські філософи, історики й філологи – на основі джерел стараються вказати на дійсні причини запровадження християнства на Русі та його вплив на культуру цілої держави. Авторами цього видання являються: Сухов А.Д., Кузьмин А.Г., Новосельцев А.П., Абрамов А.И., Рапов О.М., Щапов Я.Н., Творогов О.В., Пустарнаков В.Ф., Мильков В.В. і Пилюгина Н.Р. При кінці подано генеалогічну карту руських князів до Ярослава Мудрого, покажчик імен, словник термінів та хронологічну таблицю. Видання збагачене 88 кольоровими знімками.

Пор.: HUSAR L., *Die Bedeutung des Millenniums für die Ukrainer*. «Die Slawischen Sprachen», Band 16, Salzburg, Institut für Slawistik der Universität Salzburg, 1988, S. 43-53.

**277.** – *Введение Христианства у народов центральной Европы. Крещение Руси*. (Сборник тезисов). Москва, Ак. Наук СССР, 1987, с. 64.

У ротапринтному виданні подано 27 тез із прочитаних на Конгресі

доповідей, в яких розглядаються проблеми введення християнства на Русі, в середній та східній Європі, як також відкривається історичне значення зрушень, які в древній Русі та зв'язаних з нею країнах східної Європи виникли у зв'язку з введенням у них християнської релігії.

**278.** — *Відгомін великого Ювілею 1000-річчя Хрещення Руси в «Оссерваторе Романо» 1988.* «Богословія», Рим 1988, с. 209-220.

У статті згадано про всі промови папи Івана Павла II і Блаженнішого Мирослава Любачівського з нагоди 1000-річчя Хрещення Руси-України, описи українських ювілейних торжеств у Римі – від 9-11 липня 1988 р. та подано зміст 13 статей, які у зв'язку з цим ювілеєм появилися в «Оссерваторе Романо» та зміст статті проф. Джіно Піовесано п.н.: «Історичні відомості про Тисячоріччя Київської Руси», яку помістив езуїтський двотижневик «La Civiltà Cattolica» – 2.4.1988 р.

**279.** — *Восточная Европа в древности и средневековье. Проблемы источниковедения. Чтения памяти члена-корреспондента В.Т. Пашуто, Москва 18-20.IV.1989. Тезисы докладов.* Москва, Ак. Наук СССР, 1990, с. 158.

Між цими тезами наступні доповіді були присвячені церковноісторичним темам:

БЫЛХОВА М.И., *Древнерусские источники об истории монастырей с XII по середину XIV в.* (Особенности информации), с. 17-22.

ПЕРХАВКО В.Б., *Киево-Печерский Патерик о торговле солью в Древней Руси*, с. 105-109.

РОЖДЕСТВЕНСКАЯ Т.В., *Проблемы письменной культуры Древней Руси и древнерусская эпиграфика*, с. 119-122.

СТАРОСТИНА И.П., *Судебник Казимира 1468 г. и Русская Правда* (130-133).

ЩАВЕЛЕВА Н.И., *К изучению молитвенника княгини Гертруды* (147-150).

**280.** — *Дорога, Правда і Життя, 988-1988.* Ювілейний збірник матеріалів для відзначення тисячоліття Українського Християнства. Редактор Я. Чумак. Торонто, видання Укр. Церкви Східної Канади, 1988, с. 115.

У I-ій частині поміщено багато статей, під спільним заголовком: Велич і краса християнства. II-га частина присвячена ювілеєві 50-ліття

священства і 40-ліття єпископської хіротонії єп. Ісидора Борецького. У III-ій частині описано: Життя і працю парафій і місійних станиць східної Канади, як також – ОО. Василян, ОО. Редемптористів, ОО. Студитів та Сестер Служебниць і Сестер Христової Любови. У виданні багато світлин.

**281.** – *Запровадження християнства на Русі. Історичні нариси.* Київ, Наукова Думка, 1988, с. 256.

Монографія присвячена проблемам запровадження християнства на Київській Русі та виникнення церковної організації на східнослов'янських землях. У ній також досліджуються боротьба з поганськими віруваннями, вплив прийняття християнства на економічний розвиток, соціальну структуру, політичне й культурне життя та міжнародне становище давньоруської держави.

**282.** – *Збірник Праць Ювілейного Конгресу.* Редактор: В. Янів. Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-ліття Хрищення Руси-України у співпраці з Укр. Вільним Університетом, 1988-1989, с. XVI + 1002.

В ювілейному збірнику поміщено 36 доповідей, що були виголошені під час Наукового Конгресу до 1000-ліття Хрищення Руси-України (26 квітня – 2 травня 1988 р.) і Матеріяли Конгресу та Міжнародної Зустрічі (865-1002). Після кожної доповіді подано резюме одною з європейських мов.

**283.** – *Как была крещена Русь.* Москва, Политиздат, 1988, с. 384.

У першій частині, на широкому історичному тлі автор, Прошин Г., описує як християнство стало офіційною релігією на Русі. При кінці тієї частини наведено фрагмент з «Повісті временних літ», в якій описано цей перехід від поганства до християнства. В другій частині поміщено окремі досліді на цю тему наступних авторів: Б.В. РАУШЕНБАХ, А. ПОППЕ, Й. GERMAN, Г.Г. ЛИТАВРИН, З.В. УДАЛЬЦОВ, Б.А. РЫБАКОВ, Ю.В. КРЯНЕВ і Т.П. ПАВЛОВА.

**284.** – *Київська Русь. Культура – традиції.* Київ 1982, с. 152.

У збірнику статей досліджується матеріальна і духовна культура Київської Русі, висвітлюються результати археологічних досліджень слов'яноруських пам'яток Наддністрянщини, аналізуються писемні

джерела про культурну спадщину стародавнього Києва та Київської Русі. Ряд статей присвячено розвитку філософської думки Київської Русі, ролі давньоруських традицій у розвитку культури. Цим питанням зокрема, присвячені наступні статті:

ПЕТЕГИРИЧ В.М., *Археологічні джерела про писемність на південно-західних землях Київської Русі.*

РОГОВИЧ М.Д., *Філософські джерела епохи Київської Русі.*

ПІКУЛИК Н.Ф., *Проблеми моралі в літературних пам'ятках Київ. Русі.*

КАШУБА М.В., *Давньоруські традиції трактування образу жінки...*

ХАХАРА І.С., *Історія Київ. Русі в оцінці діячів К.-Могілянської Академії.*

ПАСЛАВСЬКИЙ І.В., *Кирило-Транквіліон Ставровецький і філософські традиції Київської Русі.*

**285.** — *«Крещение Руси» в трудах русских и советских историков.* Москва, «Мысль», 1988, с. 336.

Після довшої вступної статті А.Г. Кузьміна: «Крещение Руси»: концепции и проблемы, с. 3-56, у збірнику подано основні концепції російської і радянської історичних наук про введення християнства на Русі – наступних авторів:

АНИЧКОВ Е.В., *Боги Владимира по свидетельству летопису (57-71);*

ВАСИЛЬЕВСКИЙ В.Г., *«Крещение Руси» по византийским и арабским источникам (72-106);*

ЛЕВЧЕНКО М.В., *Крещение Руси при Владимире (107-138);*

ПРИСЕЛКОВ М.Д., *О болгарских истоках христианства на Руси (139-169);*

НИКОЛЬСКИЙ Н.К., *О западнославянском влиянии на идеологию и письменность Руси (170-198);*

РАММ Б.Я., *Католическая экспансия на Руси в X-XI вв. (199-226);*

ПРЕСНЯКОВ А.Е., *Организация церкви на Руси при Владимире (227-244);*

ЩАПОВ Я.Н., *Церковь в системе государственной власти Древней Руси. Десятина и ее происхождение (245-257);*

ТИХОМИРОВ М.Н., *Об общеславянской основе института десятины (258-264);*

МУРЬЯНОВ М.Ф., *О летописных статьях 1039 и 1131 гг. (265-269).*

В додатку поміщено уривки з давньоруських літописних та інших

джерел, як також з джерел чужих, які мають зв'язок з хрещенням Русі (с. 270-306). При кінці подано покажчик авторів, з короткими анотаціями, та покажчик імен.

**286.** – *Культура и общество Древней Руси (X-XVII в.)*. (Зарубежная историография). Реферативный сборник: чч. I, II, Москва, АН СССР, 1988, с. 248, 280.

До першої частини включено матеріяли закордонних авторів, які характеризують історіографічний контекст (методика, методологія) соціальнокультурних дослідів; в них розвивають вивчення проблем, які зв'язані з християнізацією Русі. У другій частині, крім цього, велику увагу присвячують «хрещенню Русі», ролі Церкви в давньоруському суспільстві та окремим аспектам історії давньоруської культури. Зокрема до церковної історії стосуються наступні огляди:

*Русь между Византией и Западом (обзор)*, I, с. 72-96 (СЕРИКОВ Н.И.);

*Некоторые методические аспекты зарубежных исследований древнерусской культуры*. По матеріялам сборника «Средневековая русская культура» (обзор), I, с. 162-208 (СЕДАКОВА О.А.).

*Византия – Славянский мир – Русь – Христианство*: По матеріялам дискуссий XVI Междун. конгресса исторических наук (Штутгарт, 1985 г.) и XVII Междунар. конгресса византинистов (Вашингтон, 1988 г.). (Обзор), I, с. 223-247 (М.В. БИБИКОВ).

*Христианство в политической жизни и идеологии Древнерусского государства*. (Обзор работ А. Поппэ), II, с. 13-34 (НАЗАРЕНКО А.В.).

Поппэ А., *Политические причины крещения Руси: Византийско-русские отношения в 986-989 гг.*, с. 35-40 (Басовская Н.И.).

Подскальский Г., *Христианство и теологическая литература в Киевской Руси (988-1237)*. (Анализ концепции), II, с. 49-114 (Ястребицкая А.Л.).

Поппэ А., *Зарождение культа Бориса и Глеба*, II, с. 41-48 (Седакова)

*Восточноевропейская политика византийской церкви в концепции И. Мейендорфа*. (Обзор), II, с. 127-149 (Вин Ю.Я.).

**287.** – *Науковий конгрес у тисячоліття хрищення Русі-України*. Том I. Збірник Мовознавчої Ком. Ред. О. Горбач. Мюнхен 1988, с. 248.

У Збірнику поміщено наступні огляди:

ВЛАСЕНКО-БОЙЦУН А., *Цитування й парафрази св. Письма в творчості Т. Шевченка* (7-28).

ГОРБАЧ О., *Мовостиль новітніх перекладів св. Письма на українську мову* (29-98); *Українська народня релігійно-християнська термінологія й лексика* (99-146).

ЖИЛА В., *Давньохристиянська тема у творчості. Л. Українки: мовні засоби й льокальний кольорит* (147-156).

KOROWYTSKY I.H., *The Word for «God» (bog) in Kievan Rus'* (157-168).

ЛЕВ В., *Боротьба за церковну мову в церковному вжитку*. (Спроби перекладу св. Письма від 16 ст. почавши) (169-184).

МИЗЬ Р., *Народня церковно-релігійна термінологія й лексика в говірці бачвансько-срімських українців («русинів») у Югославії* (185-198).

PAULS J.P., *The Lords Prayer (Old Church Slavonic) in Polissian Dialect* (199-202).

ПШЕПЮРСЬКА-ОВЧАРЕНКО М.М., *Мова перекладу «Нового Завіту» П. Морачевського* (203-248).

**288.** — *Обряды и верования древнего населения Украины*. Сборник научных трудов. Киев, Наукова думка, 1990, с. 136.

У збірнику поміщено 7 наукових дослідів про ідеологічні та релігійні погляди, обряди та вірування народів на землях України, починаючи від бронзової епохи. Зокрема близькі до церковної історії наступні статті: ОРЛОВ Р.С., *Язычество в княжеской идеологии Руси* та МОЦЯ А.П., *Некоторые сведения о распространении христианства на юге Руси по данным погребального обряда* (101-133).

**289.** — *Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси*. Москва, «Наука», 1988, с. 272.

У виданні різними авторами (Г.Г. ЛИТАВРИН, О.В. ИВАНОВ, Е.П. НАУМОВ, А.И. РОГОВ, В.К. РОНИН, Б.Н. ФЛОРЕЯ, В.П. ШУШАРИН) опрацьовано процес християнізації у Візантії, Болгарії, на сербських і хорватських землях та на Балкані, у Великій Моравії та Чехії і Польщі, на Мадярщині та середполабських сербів, як також – на Русі. В книзі аналізується перехід від поганських вірувань до християнства, становище Церкви, стосунки між Церквою та державою, багато уваги присвячується ролі християнства в розвитку культури, зокрема писемности.

**290.** — Пропам'ятна книга «Української Молоді-Христові». (Парма) 1991, с. 464.

У багатоілюстрованому монументальному збірнику на 464 сторінки великого формату, у 12 розділах змальовано біля 60 років змагань Української католицької молоді в Україні і діяспорі – до Христа Спасителя. На початку багато уваги присвячено величавому святу «Укр. Молоді-Христові» (УМХ) 1933 р. у Львові. Обширно описано теж усі здвиги УМХ, понад два десятки яких відбулося пізніше в діяспорі. Докладне обговорення знайшли також організації укр. католицької молоді. Окремі розділи присвячено голодові в Україні 1933 р., 950-літтю хрещення України і видавництву для молоді.

**291.** — *Русская Православная Церковь 988-1988. Очерки истории I-XIX вв.* Выпуск первый. Москва, изд. Моск. патриархии, 1988, с. 112.

До історії Української Церкви, зокрема, стосуються розділи: Основание Русской Православной Церкви (3-13); Русская Прав. Церковь под управлением митрополитов 988-1589 (14-29); Киевская митрополия XV-XVII века (37-72); частково також: Русская Прав. Церковь – Синодальный период.

**292.** — *Русь между Востоком и Западом: Культура и Общество, X-XVII вв.* (Зарубежные и советские исследования). Часть I-III. К XVIII Международному конгрессу византинистов (Москва, 8-15 августа 1991 г.). Москва, АН СССР, отделение истории, 1991, с. 315, 348, 264.

Основу цього видання становить реферативний збірник, що його підготував відділ історичних наук ИНИОН АН СССР до 1000-ліття хрещення Русі. Його доповнено й іншими оглядами. З майже к. 50 усіх статей – більше як одна третина стосується цього 1000-нього ювілею.

**293.** — *Тысячелетие Крещения Руси.* Международная Церковно-историческая Конференция, Киев, 21-28 июля 1986 года. Материалы. Москва, изд. Московской Патриархии, 1988, с. 352.

Ряд поміщених доповідей у виданні пов'язані з історією Української Церкви, і серед них слід згадати наступні: М. Филарет, Установление христианства на Руси. Крещение святого князя Владимира и Русской Земли (39-63); Сабев Т., Болгарский вклад в церковно-культурный рас-

цвет (70-8); Экономцев И., Крещение Руси и внешняя политика Древнерусского государства (103-109); Зисис Ф., Константинопольская Церковь как фактор единства христианизированного ею Русского народа (123-131); Раух А., Церковный раскол 1054 года и Русская Православная Церковь (157-162); Оксюк Ф., Первые Столетия христианства на Руси и Латинский Запад (167-185); Дедман Г.Д., Древнерусское благочестие в «Поучении Владимира Мономаха» (199-205); Шаховский Д.М., Значение крещения Руси в развитии Русской культуры (206-211); Шпидлик Т., Авторитет книги в Древнерусском монашестве (211-214); Макарий (Веретенников), Русская Православная Церковь и освобождение от монголо-татарского ига (259-264). Видання – багатоілюстроване. Наприкінці подано резюме до всіх доповідей, також – англійською мовою.

**294.** – *Філософія відродження на Україні*. Київ, Наукова Думка, 1990, с. 236.

Вперше в науковій літературі дається системний аналіз зародження й утвердження ідей гуманізму та реформації в духовній культурі України, які йдуть ще від епохи Київської Русі. На матеріялах Києво-Могилянської академії прослідковано їх переростання в ідеологію раннього Просвітництва. Зроблено теж першу спробу розкрити взаємозв'язок у розвитку таких ідей на Україні з подібними процесами в країнах Західної Європи.

**295.** – AMMANN A.M., *Die Anfänge der Hierarchie im Kiewer Rus'-Reich. «Ostkirchliche Studien»*, Würzburg 1953, S. 59-64.

*Gedanken zu einigen neueren Veröffentlichungen aus der frührossischen Kirchengeschichte. Ibidem* 1960, S. 97-122.

У першій статті автор підтримує думку, що за князювання Володимира Великого не було в Києві зорганізованої церковної єрархії з митрополитом у проводі. Міг там бути тільки єпископ.

У другій розвідці дає він ширші зауваження та доповнення до кількох новіших публікацій з ділянки церковної історії Давньої Русі, зокрема до праці Рамма Б.Я.: «Папство і Русь в X-XV вв.» (див. Джер. і Б., том I, ч. 260) і Мюллера Л.: «До проблеми єрархічного стану і юрисдикційної залежності руської Церкви перед 1037 р.» (див. т. I, ч. 275).

**296.** – ANATOLIJ (Kuźniecowa) Br., *Zabytki Chrześcijańskiej kultury Dawnej Rusi i ich znaczenie teologiczne. «Chrystus...»*, 1989, s. 65-76.

У статті розглядаються: Кирило-Методіївська спадщина на Русі;

специфіка давньоруської богословської думки; літературні пам'ятки та церковне мистецтво.

**297.** — AUGUSTIN (NIKITIN), archim., *Metropolit Evgenij (Bolchovitinov) und die Zeit der Taufe der Rus'*. OKS, Würzburg 1991, 2/3, S. 133-144.

У статті описано внесок Київського митрополита Євгенія Болховітінова (1767-1837) у відкриття і вивчення старовинних пам'яток Києва, зокрема тих, що зв'язані з прийняттям та розвитком християнства на землях Київської Русі.

**298.** — BAŁYK B.J., *Problem słowiańskiej Liturgii świętych Cyryla i Metodego w świetle ich żywotów*. «Dzieło...» Lublin 1988, s. 9-21.

Автор розглядає проблему літургії Кирила і Методія, за зразком книг, написаних глаголицею, стараючись відповісти на питання: яку мову взято за основу перекладу та обмірковуючи їхній характер стосовно візантійської і латинської літургій.

**299.** — BILANIUK P.B.T., *The Apostolic Origin of the Ukrainian Church*. Parma, Ohio-Toronto, Ont., 1988, p. XVII + 208.

На тлі історичних даних й економічно-культурних відносин автор розглядає у публікації питання можливих апостольських початків Церкви в Україні.

Пор. дискусію на цю тему: Домбровський О., *До проблеми апостольських початків Церкви в Україні*. «Укр. Історик» (1990), с. 154-163.

**300.** — BOISCLAIR G., *Saint Volodymyr. The Beautiful Sun. Grand Prince of Kiev*. Winnipeg, Ukr. Millennium, 1988, p. 63.

В науково-популярному виданні описано початки Київської Русі, християнства за княгині Ольги, володіння кн. Володимира та його рішення прийняти хрещення і охрестити свій народ.

**301.** — CHOMA I., *Church Organization in Ukraine in the Kyivan-Galician Times*. «Millennium», N.Y. (1988), p. 323-351.

У статті автор розглядає різні теорії про можливий початок церковної організації на Русі; правне становище Київської Церкви, яка до 1037 р. була, мабуть, незалежною, на правах патріархату; зв'язки Ки-

ївської Церкви з Римом та її організаційну структуру; клир, митрополіти, єпископи та єпархії, синоди, крилоси, єпископські вікарії-синкели, соборчики, єпархіяльна адміністрація, десятина, церковні маєтки, парафії, монастирі й церковне право, – закінчуючи загальним оглядом про єдність Київської митрополії.

**302.** – CONVENT M.S., *The Millennium of the Holy Baptism of the Kievan Rus'*, 988-1988. Leuven, Ukr. House, 1987, p. 204.

Видана різними мовами, з багатьма світлинами, праця присвячена 1000-літтю хрещення Київської Русі. Зокрема, гідні уваги розділи: Короткий нарис Укр. Католицької Церкви (34-88); Київська Софійська катедрa (98-121) та Деякі ікони Божої Матері (134-199).

**303.** – CUCCIA N., *Il Millennio del Battesimo della Rus' di Kiev. Oriente Cristiano*, Palermo 1988, 3-4, p. 3-20.

На тлі й у світлі ювілейних святкувань 1000-тя хрещення Русі-України у статті подано короткий нарис про християнство Русі – між Римом і Константинополем, й на шляху до повного церковного об'єднання.

**304.** – CZECH M., *Chrystianizacja Rusi a literatura polemiczna unicko-prawosławna (do połowy XVII) wieku*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 176-189.

Окрема увага присвячена у статті полемічній літературі, яка між з'єднаними та православними розвинулася після Берестейської унії – до половини 17 століття, і яка в тому періоді найбільше займалася питанням: яким було прийняття християнства на Русі – між Візантією і Римом.

**305.** – FAENSEN H., *Byzantinische und romanische Motive in der Baukunst der alten Rus'*. «T.J. Chr.» 1988, S. 525-538.

У розвідці з численними рисунками та 12 таблицями розглядаються візантійські та романські впливи в церковній архітектурі Давньої Русі, зокрема – Київського періоду.

**306.** – FEATHERSTONE J., *Olgá's Visit to Constantinople*. HUS XIV, 3/4, December 1990, p. 293-312.

Де і коли кн. Ольга була охрещена – ще далі дискутують. Описуючи поїздку кн. Ольги до Царгороду, автор намагається кинути трохи нового світла на цю проблему.

- 307.** – FEDOTOV G.P., *The Russian Religious Mind. Kievan Christianity*. Cambridge, Harvard Univ. Press, 1946, vol. I, p. XVI + 438.

У першому томі цього видання розглядається релігійне життя Київського християнства – у середовищі ченців і священників, серед мирян, як також відображення його в літературі та джерелах. При кінці подано вибрану літературу та покажчик імен.

Другий том, с. XVI + 423, присвячений переважно християнському життю в Московщині (13-15 століття).

Пор. також його: *Святые Древней Руси (X-XVII ст.)*. Париж, Імка, 1931, с. 261.

- 308.** – FRANKLIN S., *Greek in Kievan Rus'*. «Dumbarton Oaks Papers» N.46 (1992), pp. 69-81 (4<sup>o</sup>).

У статті розглядається питання про місце грецької мови в культурі Київської Русі, і відзначається роль, яку вона відігравала в церковних колах.

- 309.** – GAJECKI S., *Święci Starej Rusi*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 87-97.

У статті подано короткі життєписи «рівноапостольних» князів Володимира і Ольги, двох стратотерпців – Бориса і Гліба, основників Києво-Печерської Лаври – Антонія і Теодосія та святого єпископа Кирила Турівського, яких, як первістків древньої та ще не поділеної християнської Русі, вибрано з-поміж багатьох інших, як найбільш визначних і типових.

- 310.** – GAJEK J.S., *U początków świętości Kijowskiej*. «Chrystus...», 1989, s. 95-105.

Автор подає короткий нарис про святість в Київській Русі – в її святих князях, перших святих Печерських ченцях та в описі життя св. Кирила Турівського.

- 311.** – GEORGE M., *Die 900-Jahr-Feier der Taufe Russlands im Jahre 1888 und die Kritik Vladimir Sergeevič Solovevs am Verhältnis von Staat und Kirche in Russland*. JBfGOE, Wiesbaden 1988, 1, S. 15-36.

У статті описано святкування, які 1888 р. відбулися з нагоди 900-ліття хрещення Київської Русі і критику з цього приводу В. Соловйовим відносин, що запанували в Росії між Церквою і державою.

- 312.** – GOLDBLATT H., *On «russkymi pismeny» in the Vita Constantini and the Rusian Religious Patriotism*. «Studia Slavica Mediævalia et Humanistica R. Picchio dicata», Roma, Istituto Univ. Orientale, Napoli, 1986, p. 311-328.

У розвідці розглядається проблема правдоподібно оригінального запису в творі «Життя Константина» – про знайдені в Херсоні на Кримі Євангеліє і Псалтир, які були написані, як там сказано, «Роуськими писмени». Порівнюється його з подібним записом в «Сказаніє о грамоті роусьтей».

- 313.** – HANNICK CH., *Annexions et reconquêtes byzantin: Peut-on parler d'«uniatisme» byzantin?* «Irénikon», Chevtagne 1993, p. 451-474.

Стаття була виголошена на симпозіумі у Шевтонь, Бельгія, 1991 р. Автор обмежив тему про візантійський «уніятизм» тільки до періоду між IX й XI ст. й розглядає її на прикладі різних областей та країн, які належали до Царгороду чи були під його впливом. Серед них окрему увагу присвячено візантійському «уніятизмові» в Київській Русі.

- 314.** – HRYNIEWICZ W., *Gnade und Wahrheit in der Menschheitsgeschichte*. Die geschichtlichtheologische Sicht in den Schriften des Metropoliten Ilarion. «Ostkir. Studien», Würzburg 1992, 4, S. 301-321.

Автор присвятив статтю розглядові історичних та богословських моментів, які знаходяться у писаннях Київського митр. Іларіона.

- 315.** – HRYNIEWICZ W., *«Christus hat gesiegt»*. Das Gedächtnis der Taufe der Rus in der Schriften des Metropoliten Ilarion und des hl. Kirill von Turov. «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1990/1, S. 22-39.

У статті описано, як історичну подію хрещення Русі сприймали у своїх творах – Київський митрополит Іларіон та св. Кирило Турівський.

- 316.** – JARCO J., *Święty Andrzej – Apostol Rusi*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 28-45.

У статті автор розглядає легенду про перебування св. Андрея на Русі, зокрема на Київських горах, та її джерела: скитські та ахайські, як також сенс цієї староруської легенди.

Пор. ще його: — «Rus» – «Nome batesimale» dei popoli Europei orien-

*tali. Un significato ecclesiastico del termine «Ruś».* — «Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius». Rome, Orientalia Christiana Analecta 231, 1988, p. 237-244.

**317.** — JARCO J., *Tradycje Cyrylo-Methodiańskie Rusi Kijowskiej.* «Dzieło...», Lublin 1988, s. 23-33.

Історичні джерела не говорять про пряму місію слов'янських апостолів Кирила і Methodія в Київській Русі, але вони вказують на безсумнівну живу Кирило-Methodіївську традицію, яку занесли сюди їхні учні, і на велике її значення для цих земель. Про те свідчать «Повість временних літ» та інші джерела, живий культ св. Кирила і Methodія та богослужбові тексти.

**318.** — KACZUROWSKYJ-KRIUKOW L., *Ukrainische Buchmalereien im Psalter Egberts von Trier.* «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1988, S. 181-197.

У розвідці авторка подала опис 5-х цінних Київських мініатур, які походять з 11-го століття, між 1078 і 1087 рр., і знаходяться в т.зв. Псалтирі аеп. Егберта з Трієру чи в Гертрудському кодексі, названому так від імені пізнішої власниці, що нею була дружина великокиївського князя Ізяслава. Рукопис зберігається тепер у Національному Археологічному Музеї в містечку Чівідале біля Удіне, Італія. На одній з цих мініатур представлено коронування сина Ізяслава, кн. Ярополка і його дружини Ірини. Стаття ілюстрована 14-ма кольоровими знімками з мініатур цього кодексу.

**319.** — KANIA J., *Ruś a Stolica Apostolska do XII wieku.* «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 110-127.

У розвідці розглядаються факти й ситуації, які засвідчують фактичну єдність Київської Церкви з Апостольським Престолом – до XII ст.

**320.** — KEAVAN I., *Ukrainian Church Painting in the Kyivan-Galician Times.* «Millennium», N.Y. (1988), p. 525-546.

У розвідці розглядається українське церковне малярство, найперше Київського, пізніше – Галицько-Волинського періоду та оздоблення рукописних книжок.

- 321.** – KIMBALL A., *Russia and the Millennium*. «The Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)», Crestwood, N.Y 1990, pp. 1-11.

У доповіді-статті автор висвітлює роль, яку в хрещенні Київської Русі відіграла Київська княгиня св. Ольга та княгиня Анна – дружина князя Володимира Великого.

- 322.** – KEMPF A., *Chrzest Rusi*. «Chrześcijanin...» 1988, s. 60-67.

На основі чужих, головню арабських джерел, – покликуючись на праці А. Поппе та Л. Мюллера, – автор спростовує та доповнює оповідання «Повісті временних літ» про хрещення кн. Володимира Великого і Київської Русі, в якій християнство почалося вже 100 років раніше від офіційного його прийняття.

- 323.** – KNYSH D.G., *Eastern Slavs and Christian Millennium of 1988*. Winnipeg, Central Jubilee Committee, 1987, p. 31.

У статті розглядається, як далеко сягала християнізація руських земель за князя Володимира, і коли вона досягла дальші периферії.

Рец.: «Укр. Історик» XXV (1989), с. 152-153 (М. Антонович).

Пор. теж його: *Мілленіум християнізації України і проблеми історичної термінології*. «Укр. Історик» XXV (1988), с. 226-229.

- 324.** – KORCHMARYK B., *The Christianization of the Northeastern Borderlands of the Ukrainian-Rus Empire*. «Millennium», New York (1988), p. 111-128.

Стаття присвячена широкій місіонерській діяльності Київської Церкви, зокрема її участі в поширенні християнства на далеких північно-східних землях в XI-XIII ст.

- 325.** – KOSYK W., *Le Baptême de l'Ukraine*. «L'Est Européen», Paris 1987, p. 37-58.

У статті подано коротку історію походження Русі та прийняття нею християнської релігії – від своїх сусідів з Візантії та Болгарії.

Пор. теж: ЗАБРОВАРНИЙ С., *Хрещення Київської Русі 988 року*. «Гр. кат. Календар», Варшава 1988, с. 26-33.

Луців В., *Перші вісті про хрещення України-Руси*. «Вісник», Філядельфія 1988, с. 195-204.

- 326.** — KOZAK S., *Dzieła Cyryla i Metodego – Droga na Ruś*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 55-76.

Предметом розвідки є місія слов'янських апостолів Кирила й Методія. Вона відкрила нові перспективи на Київській Русі, яка потім сама мала найбільший вплив на розвиток, головно ж на примноження добробуту і багатства Кирило-Методіївської традиції.

Пор. теж: EL DAROW G., *Una «pista bulgara» nella conversione della Russia*. «Cyrille-Methodiana», Roma 1988, Archivio Cattolico Bulgaro di Roma, ABGAR, p. 27-31.

- 327.** — KOZAK S., *Spuścizna Cyrylo-Methodejska w procesie chrystianizacji Rusi*. «Chrystus...» 1989, s. 13-28.

У статті автор розглядає: початки діла Кирила і Методія; болгарський період і перебрання Кирило-Методіївської спадщини Руссю, яка відтоді зробила найбільший внесок у розвиток Кирило-Методіївської традиції.

Пор. теж його: *Spadkobiercy Cyryla i Metodego*. «Polska-Ukraina...» 1990, s. 77-93.

- 328.** — KRAMAR Y., *The Question of Prince Volodymyr's Religious Choice*. «The Ukr. Review» (1988), n. 2, p. 21-35; n. 3, p. 30-40; n. 4, p. 16-23.

Автор у статті особливо наголошує на давніших і новіших обставинах, які вплинули на це, що кн. Володимир від ревного поганина звернувся до християнської релігії.

Пор.: BARAN A., *The Motivations for the Volodymyr's Acceptance of Christianity*. «An. OSBM» XIII (Rome 1988), p. 371-377.

- 329.** — KUMOR B., *Problem jedności Kościoła na Rusi z Kościołem Katolickim do końca XII wieku*. «Chrystus...» 1989, s. 45-53.

На основі династичних зв'язків та дипломатичних контактів, як також на основі літургичних текстів, автор насвітлює проблему єдності Київської Церкви з католицьким Заходом – до кінця 12 ст.

- 330.** — KURINNY P., *Reimser Evangeliar – Das Aelteste Schriftdenkmal der Kyiver Ruś*. «Wissenschaftliche Mitteilungen» 1965-66. München, Ukr. Freie Universität, 1966, S. 19-54.

У розвідці подано історичний опис кириличної Реймської Євангелії,

що – за дослідями автора – в 1009 р., чи найпізніше 1008 р., списав у Києві чи Вишгороді св. Прокопій; привезла її до Франції княжна Анна Ярославна, котра 1051 р. вийшла заміж за французького короля Генріха I-го. На цій Євангелії французькі королі складали свою присягу.

**331.** – LEŚNY J., *Konstantyn i Metody – Apostołowie Słowian – Dzieło i jego losy*. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1987, s. 164.

Використавши всі здобутки науки в цій ділянці, автор у центрі своєї праці ставить слов'янських апостолів Кирила і Methodія. Відтворено їхню діяльність та показано сутність і розвиток Кирило-Methodіївської ідеї, як також дороги, якими вона проникала до різних слов'янських країн та їхніх сусідів. Праця збагачена численними світлинами із зображень на історичну тематику, а при її кінці подано бібліографію та покажчик імен.

Пор. теж: SNOBKIEWICZ A., *Kult Cyryla i Metodego na ziemiach polskich*. «Polska-Ukraina» 1990, s. 263-270.

**332.** – LUCIW W., *The Baptism of Ukraine: Early Reports*. «Ukr. Quaterly», N.Y., 1988, p. 7-15.

У статті, після короткого вступу автор розглядає джерела, у яких згадується або й ширше описується хрещення Русі, зокрема – джерела арабські.

Пор. ще: BRAICHEVS'KYJ M., *Christianization under Prince Askold*. Ibidem, p.16-20. — SHIROVSKY N.L., *The Christianization of Ukraine*. Ib., 21-26.

**333.** – MAJESKA G.P., *Russia: The Christian Beginnings*. «The Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)», Crestwood, N.Y., St Vladimir's Seminary Press, 1990, pp.17-32.

У своїй статті-доповіді автор описує початки християнства на Русі, доповоджуючи розповідь до татарської навали 1240 р. та її наслідків.

Пор. ще: WATSON W., *Arabic Perceptions of Russia' Christian Conversion*. Ib. pp. 33-40.

**334.** – MARICHAL R., *Primi cristiani della terra russa*. Brescia, Morcelliana, 1988, p. 164.

Це переклад праці, яка появилася французькою мовою в Парижі 1966 р. Після довшого вступу про хрещення Київської Русі (с. 11-34), на

тлі діяльності визначних її представників, подано вибрані тексти з найстарших письмових джерел, якими ілюструється процес християнізації на руських землях – аж до кн. Володимира, розвиток Київської Церкви та боротьба з поганством.

**335.** – MARUSYN M., *Początki chrześcijaństwa na Rusi Kijowskiej*. «Ewangelia i Kultura», Rzym, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, 1988, s. 209-219.

У доповіді-статті представлено короткий нарис про поступове поширення християнства на землях Русі, передусім з часу місійної діяльності слов'янських апостолів Кирила і Methodія, і потім за князя Ігоря та княгині Ольги, та саме хрещення князя Володимира і його землі.

Пор.: BRAICHEVSKY M., *Christianization under Duke Askold*. «The Ukr. Review», London 1985, 3, 33-36.

**336.** – MASON R.A.E., *Kyivan Pilgrims in the Holy Land*. «Ukr. Quarterly» 1990, 1, p. 9-32.

Автор описує у статті прощі ранніх християн Київської Русі до Святої Землі, зокрема до Єрусалиму – на основі згадок про них у релігійних поемах та в історичних документах, в яких описано такі прощі Полоцької княжни Предслави-Євфросинії, Полоцького архієпископа Антонія, зокрема ж – Чернігівського ігумена Данила Паломника.

**337.** – MASON R.A., *Some Remarks on the Ancient Religion of Rus'*. «Ukr. Quarterly», N. York 1990, p. 300-310.

У нарисі автор описує релігійні вірування, які були поширені на Русі перед прийняттям християнства.

**338.** – MASON R.A., *Olha's Christianity and Its Sources*. «Millennium», N. York (1988), p. 86-99.

У статті розглядаються початки християнства в Київській Русі, зокрема – характер християнства княгині Ольги, яке майже певно розвивалося в слов'янським обряді.

**339.** – MASON R.A.E., *St. Volodymyr and His Reforms*. «Ukr. Quarterly», N. York 1989, p. 133-157.

Автор розглядає реформи, що їх Київський князь Володимир Великий впровадив у своїй державі після прийняття християнства.

- 340.** – MASON R.A.E., *St. Volodymyr and the Norse Sagas*. «Ukr. Quarterly», N. York 1991, p. 120-137.

Скандинавські саги є прикладом анонімної народної поетичної творчості, але в них збереглося багато історичних фактів, про які інші джерела не згадують. У статті автор розглядає ті місця, в яких у сагах згадується кн. Володимир Великий, зокрема його хрещення.

- 341.** – MASON R.A.E., *Western Missionaries to Kyivan Rus' and their Influence on the Development of the Slavonic Rite*. «Ukr. Quarterly», N.Y., 1988, p. 27-55; 181-223.

Стаття присвячена акції західних місіонерів у Київській Русі та їхньому впливу на розвиток слов'янського обряду, про що йде мова у наступних розділах: 1. Євангелізація за перших Рюриковичів; 2. Розвиток християнства перед хрещенням Володимира Великого; 3. Св. Володимир як християнський монарх і західні впливи на його реформи та 4. Занепад Київської Церкви по смерті Володимира Великого.

- 342.** – MAZURKIEWICZ R., *Eschatologia Rusi Kijowskiej*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 51-93.

На основі творів Київського митр. Іларіона, Кирила Турівського та Авраама Смолинського, автор розглядає головні есхатологічні ідеї, які через візантійську традицію були поширені в Київській Русі X-XIII ст.

- 343.** – MEZENTSEW V.I., *The Masonry Churches of Medieval Chernihiv*. HUS 1987, p. 365-383.

Метою автора було подати результати багатьох історичних досліджень про відносно добре збережені і до первісного вигляду відновлені муровані церкви в Чернігові, де після хрещення споруджено багато визначних церковних пам'яток, і який став осередком церковного будівництва всієї південно-східної Русі.

- 344.** – MOROZIUK R.P., *Politics and Ecumenics of the Millennium of Christianity in Kyivan Rus'*. «The Ukr. Quarterly», N.Y. 1989, p. 120-132, 318-331.

Ці проблеми автор розглядає в наступних розділах: Millennium – Ukrainian or Russian? Politics; Religion; Kyivan Christianity; Moscovite

Christianity; Statistics; Whose Millennium is it? Commemorative Protocol; Millennium – Orthodox or Catholic? Ecumenical Achievements.

**345.** – MOROZIUK R.P., *Theological Characteristics of Kyivan Christianity*. «The Ukr. Quarterly», N.Y. 1989, p. 128-138.

Автор у статті розглядає характерні теологічні риси, які були властиві Київському християнству і такими залишилися впродовж цілого тисячоліття.

**346.** – MYKULA W., *The Christianisation of Rus-Ukraine and the Development of Christianity in the Kyivan State*. «The Ukr. Review», London 1988, n. 3, p. 14-21; n. 4, p. 8-15.

У науково-популярному нарисі описано початки та поширення християнства на українських землях, ще з апостольських часів, зокрема – після місійної праці слов'янських апостолів Кирила і Методія, аж до його офіційного прийняття за кн. Володимира Великого.

**347.** – MÜLLER L., *Die Taufe Russlands. Die Frühgeschichte des russischen Christentums bis zum Jahre 988*. München, Erich Wewel, 1987, S. 131. = Quellen und Studien zur russischen Geistesgeschichte Band 6.

На основі найновіших історичних дослідів автор подав загальний огляд християнства на руських землях – перед офіційним хрещенням кн. Володимира Великого.

Rec.: JBfGOE, B. 36 (1988), S. 559-561 (Günther Stökl).

**348.** – NODZYŃSKA L., *Pateryk Kijowsko-Pieczerski o Chrystianizacji Rusi*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 117-125.

Київський Патерик – одне з головних джерел пізнання процесу християнізації Русі. Авторка розглядає відповідні місця Патерика, передусім ті, що стосуються хрещення в'ятичів.

**349.** – NODZYŃSKA L., *O pierwszym Polskim opracowaniu «Pateryku Kijowsko-Pieczerskiego»*. «Chrześć. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet, 1989, s. 219-227.

Стаття присвячена обставинам, що зумовили публікацію Києво-Печерського Патерика 1635 р., як також особі Сильвестра Коссова, який приготував це видання у польській версії.

**350.** – OBOLENSKY D., *Ruś i Bizancjum w połowie X stulecia: Problem Chrztu Księżnej Olgi*. «Chrystus...», 1989, s. 29-43.

У розвідці автор головну увагу присвятив проблемі навернення кн. Ольги, хоч відкритими і далі залишаються питання: коли і де вона була охрещена.

**351.** – OSTROWSKI D., *The Christianization of Ruś in the Soviet Historiography: Attitudes and Interpretations (1920-1920)*. HUS 1987, p. 444-461.

На основі історичних праць радянських авторів: С.В. Бахрушина, І. У. Будовіца, В.Д. Грекова, М.Н. Покровського та М.Н. Тихомирова, автор розглядає їхнє ставлення до інших істориків, своїх і чужих; їхній погляд на джерела і на впливи ранішого християнства на Русі на хрещення кн. Володимира В. та впливи візантійські – політичні й економічні.

**352.** – PAPROCKI H., *Chrzest Świętego Włodzimierza*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 46-54.

У статті коротко описано дорогу християнства на Київській Русі – аж до кн. Ольги, особливо – охрещення кн. Володимира Великого та охрещення його держави.

**353.** – PODSKALSKY G., *Ekumeniczna otwartość metropolity Joanna II z Kijowa (1076/77 - 1089)*. «Chrystus...», 1989, s. 55-64.

Автор розглядає головні риси богослов'я в Київській Русі за роки 988-1247 та контакти Києва з Римом, ще кілька десятків років після великої схизми 1054 р., зокрема – київського митрополита Йоана II (1076/7-1089).

**354.** – PODSKALSKY G., *Principal Aspects and Problems of Theology in Kievan Ruś*. HUS 1987, p. 270-286.

У статті автор розглядає проблеми, яким найбільше уваги присвячувано в богословській літературі Київської Русі (аріянізм і двоєвір'я) та інші головні аспекти цієї літератури (есхатологія і наслідування Христа).

**355.** – PODSKALSKY G., *Die Tausendjahrfeier der «Taufe der Ruś» (988-1988) zwischen Erbe und Auftrag*. «T.J. Chr.», 1988, S. 481-495.

Після короткого опису того, як прийшло на Русі до хрещення та які

були окремі риси староруського християнства, автор подає огляд: який кут зору на Київський період, між 988 і 1237/40 роками, мала російська історіографія – перед 1917 роком, а пізніше – історіографія в Радянському Союзі.

**356.** – POPPE A., *How the Conversion of Rus' was Understood in the Eleventh Century*. HUS 1987, p. 287-302.

На основі джерельних свідчень про хрещення Київської Русі, автор обстежує обсяг знань різних письменників XI століття про навернення Русі та її володаря, кн. Володимира Великого, і як вони цю подію сприймали і трактували.

**357.** – POPPE A., *Uwagi o najstarszych dziejach Kościoła na Rusi*. «Przełąd Historyczny», Warszawa 1964, s. 369-361, 557-572; 1965, s. 557-569.

У статті автор розглядає: Початки Київської митрополії і справу архикатедрі; Переяславську митрополію і Послання про опрісноки та Чернігівську митрополію.

**358.** – POPPE A., *Werdegang der Diözesanstruktur der Kiever Metropolitankirche in den ersten drei Jahrhunderten der Christianisierung der Ostslaven*. «T.J. Chr.» 1988, S. 251-290.

У розвідці автор досліджує розвиток єпархіяльної структури в руській церковній провінції з її 18 єпархіями – в 13 столітті, та їхній вплив на християнізацію всієї країни, беручи до уваги обставини, які мінялися.

**359.** – POPPE A., *Once Again Concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus'*. «Dumbarton Oaks Papers», n. 46, 1992, pp. 271-277.

На основі всіх знаних джерел автор пропонує свою версію питання про навернення кн. Ольги, яке, – на його думку, – мало б відбутися біля 955 р; мабуть – у зв'язку з переходом до неї влади після смерти кн. Ігора.

**360.** – PRITSAK O., *Kiev and All of Rus': The Fate of Sacral Idea*. HUS 1986, p. 279-300.

У розвідці автор намагається зробити аналізу проявів міту стосовно Києва і титулу «всієї Русі». Подаючи, що міт, в інтересах і під впливом

Візантії, постав на церковному тлі, після хрещення кн. Володимира Великого, автор прагне відкрити справжні причини, що зумовили і підтримували його.

- 361.** – PRITSAK O., *On the Writing of History in Kievan Rus'*. Cambridge, USA, Ukr. Studies Fund, Harvard Univ. (Millennium Series). «History and Heroic Tale: A Symposium Tore Nyberg, ed. Odense Univ., 1983: The Pověst' vremennux lět and the Question of Truth», p. 133-172.

Автор аналізує історичні події і дати, які записані в Повісті временних літ, і вказує, наскільки вони вірогідні, щоби покликатися на них.

- 362.** – PRITSAK O., *What really happened in 988?* «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 5-19.

На думку автора «Повість временних літ» має не історичний, але географічний характер і тому там не слід шукати за точними датами. На основі інших джерел, чужих, головню Яїї, та пізніших руських: кн. Володимир правдоподібно хрестився вже 1 січня 988; Русь і кияни – 8 квітня або 27 травня 988. Вінчання з Анною відбулося в Києві того ж року перед походом на Корсунь, який він здобув для візантійського імператора.

- 363.** – ROGOV A.I., *Die Kulturbeziehungen zwischen der Kiever und den anderen slavischen Ländern zum Zeitpunkt der Christianisierung Kievs im 10/11 Jahrhundert.* «T.J. Chr.» 1988, S. 291-299.

Автор розглядає впливи, які на християнізацію Київської Русі мали сусідні слов'янські країни, зокрема – Болгарія, Чехи й Моравія та й Польща. Частково за їхнім посередництвом Русь перебрала візантійську культуру та велику Кирило-Методіївську спадщину.

Пор. ширший його виклад на цю тему, який появився в книзі «Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси», Москва 1988, під заг.: *Культурные связи Киевской Руси с другими славянскими странами в период ее христианизации*, с. 207-234.

- 364.** – RUDNYTZKY A., *Die Taufe der Rus'-Ukraine in den Werken von Johannes Bobrowski.* «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1987, S. 201-210.

У статті розглядається поетичний опис Хрещення Русі-України за

кн. Володимира, який у своїх поезіях залишив німецький поет Йоган Бобровскі (1917-1965), що походив зі східної Пруссії.

**365.** – SENYK S., *The Religious Literature of Rus'-Ukraine*. «A Millennium of Christian Culture in Ukraine», London 1988, pp. 116-156.

Метою авторки статті було не укладення повного каталогу релігійної літератури Київської Русі, а радше спроба окреслити її характеристику, беручи до уваги найважливіші твори: як перекладені з грецької мови, перейняті від інших слов'янських народів, так і власні, що постали на території Київської Русі. Наприкінці додано багато ілюстрацій, пов'язаних з аналізованими літературними творами.

**366.** – ŠEVČENKO I., *Byzantine Cultural Influences*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, Mass. 1991, p. 107-149.

Питанню візантійських культурних впливів на Русь, зокрема – у церковно-релігійному секторі присвячена ця розвідка, в якій представлено і трактування цієї проблеми радянською науковою літературою.

Статтю передруковано з: *Rewriting Russian History: Soviet Interpretations of Russia's Past*, ed. C.E. Black (New York, 1965; 2nd ed. 1962), pt.2: The Application of Theory: Selected Examples, chap. 6, p.143-197.

**367.** – ŠEVČENKO I., *Byzantine Elements in Early Ukrainian Culture*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, Mass. 1991, p. 163-172.

Візантійська спадщина між усіма неслов'янськими впливами відіграли найбільшу роль у розвитку ранньої української культури. Автор зазначає ці впливи на різних ділянках, зокрема – на релігійно-церковному полі.

Взято з: *Ukraine: A Concise Encyclopedia*, ed. V. Kubijovyč (Toronto, 1963), vol. I, p. 933-940.

Пор. ще також цього ж автора: *Byzantium and the Slavs*. *Ib.* p. 3-15; *HUS* (December 1984) 8: 3-4, p. 289-303.

**368.** – ŠEVČENKO I., *Byzantine Roots of Ukrainian Christianity*. Cambridge, USA, Harvard Univ. (The Millennium Series), 1984, p. 26.

Під цим заголовком містяться дві статті: «Християнізація Київської Русі», що появилася в Польському Рев'ю, V, ч. 4, Н. Йорк, 1960; і «Візан-

тійські елементи в ранній українській культурі», яку взято з англomовної Енциклопедії Українознавства, т. I, Торонто, 1963.

Пор. теж його: *The Christianization of Kievan Rus'* – in «The Polish Review» 5, n. 2, 1960.

**369.** – ŠEVČENKO I., *On the Social Background of Cyril and Methodius. «Byzantium and the Slavs»*, Cambridge, Mass. 1991, p. 479-492

У статті автор розглядає соціальне і культурне середовище, з якого вийшли, вирости та сформувалися слов'янські апостоли свв. Кирило і Методій.

Передруковано з: *Studia Paleoslavonica* (Prague, 1971), pp. 341-351.

**370.** – SIERCZYK W., *Znaczenie Chrztu Rusi dla Europy Wschodniej. «Chrz. w św.»*, n. 8-9, Warszawa 1988, s. 77-86.

На історичному тлі запровадження християнства в Київській Русі автор, зокрема, розглядає впливи цієї релігії на всю східну Європу, яка, на його думку, вибрала східний світ ідеалів, ідей та політичної практики, хоч потім трансформувала їх у власну, оригінальну форму, як також виробила спосіб їх реалізації.

**371.** – ŚLIWA T., *Początki chrystianizacji Rusi Kijowskiej. «Premislia Christiana»*, t. I, Przemyśl 1987-1988, s. 141-152 (4<sup>e</sup>).

У статті автор подає короткий нарис про початки християнізації Київської Русі – аж до офіційного хрещення за кн. Володимира Вел.

**372.** – SOROKIN V., *Die Geschichte der Kirchenslavischen Bibelübersetzung unter besonderer Berücksichtigung des Neuen Testaments. «T.J. Chr.»* 1988, S. 511-524.

У розвідці автор старається висвітлити побутування в Русі текстів літургичних книг, на слов'янську мову перекладених свв. Кирилом і Методієм, та простежити напрямок їх досліджень, згадуючи тих, хто пізніше особливо піддавався студіям цих біблійних текстів.

**373.** – STOJKOV V., *Das Historische Ereignis der Taufe der Kiever Rus'*. «T.J. 1988, S. 61-83.

На основі джерел та літератури автор переповідає початки хри-

стіянства на Русі; довше зупиняється над хрещенням кн. Володимира Великого і Київської Русі, та над його впливами на життя цілої країни.

**374.** – STRATONOV I., *Die Krim und ihre Bedeutung für die Christianisierung der Ostslaven*. «Kyrios», Königsberg-Berlin 1936, S. 381-395.

У статті описано значення впливу, який мав Крим на поширення християнства серед східних слов'ян, зокрема – у Київській Русі.

**375.** – STUPPERICH R., *Die Kirche des alten Russland in ihrer nationaler Eigenart*. «Kirche im Osten», Göttingen 1986 (11), S. 9-25.

Автор описує, як християнство поширювалося в перших століттях хрещення Русі, у Київській митрополії – набуваючи власних національних рис.

**376.** – SUCHOW A., *Wprowadzenie chrześcijaństwa na Rusi. Społeczne przestanki i skutki*. «Euhemer», Przegląd Religioznawczy, Warszawa 1987, s. 27-38.

У статті простежуються суспільні умови, що привели Київську Русь до прийняття християнства з Візантії, та наслідки цього, які – на думку автора – не можна вважати найуспішнішими.

**377.** – SWASTEK J., *Chryścianizacja Rusi Kijowskiej do Czasów Księcia Włodzimierza Wielkiego († 1015)*. «Studia Theol. Varsaviensia» 26, 1988, 2, s. 81-100.

З нагоди 1000-ліття у статті подано короткий нарис про: Передхристиянську Русь; Початки християнства в час володіння кн. Ольги; Хрещення Русі за кн. Володимира В. та про Організацію Київської Церкви.

**378.** – SYDORENKO A., *On Early Kievan Christianity*. «The Historian», New York-Toronto-München, 1988, n. 87-100, p. 72-83.

Стаття присвячена поширенню християнства в Русі-Україні перед хрещенням кн. Володимира Великого – хоч мало знаємо про його організацію – та обрядам у цьому періоді. Перші книги, мабуть, були грецькі, але Київ постійно незалежноувався від Візантії і більше був зв'язаний з болгарською церковною літературою.

**379.** – TOLOCHKO P., *Religious Sites in Kiev During the Reign of Volodimer Sviatoslavich*. HUS 1987, p. 317-325.

У статті коротко описано поганські і християнські храми з часів кн. Володимира Великого; поганські капища, які спорудив кн. Володимир Великий: 1. на Київських горах; 2. на Володимирській вулиці; 3. на Старо-київській горі і святилище Велеса на Подолі – і християнські святині; 4. Іллінську церкву над почайною, на Подолі; 5. катедру св. Софії, що її 952 р. мала поставити кн. Ольга, і яку, по знищенні, відбудував разом з монастирем кн. Володимир В., а на їх місці велику кам'яну катедру збудував кн. Ярослав Мудрий; 6. церкву св. Василя, яку поставив кн. Володимир у Києві після хрещення та 7. Десятинну церкву і церкву св. Миколая над Аскольдовою могилою.

**380.** – VODOFF V., *Naissance de la Chrétianité Russe. La conversion du prince Vladimir de Kiev (988) et ses conséquences (XI-III siècles)*. (Paris), Fayard, 1988, p. 493.

Перша частина присвячена початкам християнства та організації Церкви (митрополія, єпархії, церковні добра, монастирі й монахи, парафії і духовенство), а друга – християнізації Русі. При кінці подано хронологію найважливіших подій, загальних та церковних, в Русі та Європі (391-404), велику бібліографію (405-446); таблиці й карти (447-456) і покажчик імен.

Rec.: «JBfGEO» 36 (1988), N. 3, S. 433-435 (Stöckl Günther).

**381.** – *Il Battesimo delle Terre Russe. Bilancio di un Millennio*. A cura di Sante Graciotti. Firenze, Leo S. Olshki Editore, MCMCI, p. 517 + (XV). Fondazione Giorgio Cini.

У ювілейному виданні, з нагоди 1000-ліття Київського християнства, опубліковано доповіді, що були прочитані на симпозиумах у Венеції і в Римі, 7-12.11.1988. До історії Церкви, зокрема, стосуються наступні статті:

IVANOV V., *La situazione etnica e religiosa nell'Europa Orientale nel X secolo* (3-16);

TOLSTOJ N.J., *Il battesimo della Rus'. La nascita di un nuovo sistema di idee e di valori spirituali* (17-24);

FACCANI R., *Jan' Vyšatič e l'«anno dei maghi». Episodi del conflitto tra la «nuova» e la «vecchia fede» nella Rus' dell'XI secolo?* (25-44);

- WASILEWSKI T., *La place de l'État russe converti dans l'Europe chrétienne* (45-58);
- PRITSAK O., *Christian Missionary activities in the «Pax Mongolica»* (59-72);
- HANNICK C., *Chronologie et temps liturgiques en Russie kiévienne* (73-108);
- PODSKALSKY G., *Grundzüge der altrussischen Theologie (988-1237)*. III: besondere Aspekte des Mönchtums in der Kiever Rus' – 988-1240 (109-122);
- VODOFF V., *Aspects et lites de la notion d'universalité dans l'eclésiologie de la Russie ancienne* (143-166);
- TVOROGOV O.V., *La letteratura anticorussa dei secoli XI-XIV*. Percorsi di ricerca (187-196);
- ČERNUŠENKO V., *Il ruolo della tradizione vocale nella cultura russa dall'antichità ai nostri giorni* (197-212);
- KLOCZOWSKI J., *L'expérience de pluralisme religieux et culturel des ruthènes*. Les ukrainiens et les biélorossiens dans la Fédération polono-lithuanienne des XIV-XVI siècles (303-322);
- PERI V., *I precedenti storici ed ecclesiologici dell'Unione de Brest* (323-334);
- SENYK S., *Uniatism and Universalism in the Life and Activity of Metropolitan Veljamyń Rutskyj* (335-344);
- ZELINSKYJ V., *Dono ed enigma della «Santa Rus'»* (477-496).

**382.** – *Chrystus Zwycięzył. Wokół Chrztu Rusi Kijowskiej*. Praca zbiorowa pod redakcją J.S. Gajka, W. Hryniewicz. Warszawa 1989, s. 239.

Крім статей-доповідей, які згадано окремо, у збірному виданні поміщено наступні доповіді, в яких чимало матеріалу до історії Української Церкви:

- KUZNIECOW ANATOLIJ Bp, *Zabytki chrześcijańskiej kultury Dawnej Rusi i ich znaczenie teologiczne* (65-76);
- (PAWLOW) INNOKENTIJ, *Nowy testament «czudowski» (ok. 1355 r.) – cenny zabytek słowiańsko-ruskiej kultury religijnej* (77-80);
- MEYENDORFF J., *Powszechność świadectwa a tożsamość Kościoła lokalnego w prawosławiu rosyjskim – 988-1988* (117-136);
- RAUCH A., *Kościelne i ekumeniczne znaczenie kongresów milenijnych* (137-147);
- LUŻNY R., *Kultura staroruska w optyce polskiej – wczoraj i dziś* (149-165).

GÓRKA L., *Chrzest Rusi – dar i posłannictwo* (167-174);

HRYNIEWICZ W., *Podsumowanie sympozjum* (175-177).

Після привітів поміщено ще теж Апостольський лист та Послання Папи Івана Павла II: «*Euntes in mundum*» і «*Magnum Baptismi donum*» та Слово Комісії єпископату до справ єкуменізму на тиждень загальної молитви про єдність християн 1988 р.

Rec.: «*Ostkirchliche Studien*», Würzburg 1989, S. 185-191.

**383.** – *Conversion of Ukraine: The Continuing Story*. Parma, Ukr. Cath. Diocese of St. Josaphat in Parma 1988, p. 54.

У виданні поміщено наступні статті: Мірчук І., *Історичне тло навернення України*; Чировський А., *Традиція української духовости. Історія парадоксів*.

**384.** – *The Hagiography of Kievan Rus'*. Translated and with an Introduction by Paul Hollingsworth. Cambridge, Mass., Ukr. Research Institute of Harvard University, 1992, pp. XCV + 267.

Після довшого історичного вступу перекладача, вперше англійською мовою друкуються зібрані разом Життєписи князів Бориса і Гліба, Теодосія Печерського, Авраамія Смоленського та «Пам'ять і Похвала князю Рускому Володимиру... и како крестися баба Вьладимерова Олга преже Володимера» (Якова монаха). У виданні міститься одна карта сх. Європи XI-XIII ст. та 7 додатків: до життєпису кнн. Бориса і Гліба, вибрана бібліографія, індекси біблійних цитат, грецьких і слов'янських термінів, покажчик імен.

Rec.: ОСР 1994, р. 307-308 (Podskalsky G.).

**385.** – *The Legacy of Saints Cyril and Methodius to Kiev and Moscow. Proceedings of the International Congress on the Millennium of the Conversion of Rus' to Christianity*. Thessaloniki 26-28 November 1988. Ed. by Anthony-Emil N. Tachiaos. Thessaloniki, Hellenic Association for Slavic Studies, 1992, p. 622.

Усі доповіді Конгресу (яких було 47) якоюсь мірою мають відношення й до історії Української Церкви. Зокрема, безпосередньо стосуються її наступні виступи:

POPESCU E., *Quelques donnees sur le relations de l'Église de Dobrudja et de Moldavie avec l'Église Russe aux XII-XIV siècles* (143-155);

- MATANOV CH., *Bulgarian-Russian Cultural Relations in the Early Middle Ages*. (Historiographic Aspects (157-165);
- CONSTANTELOS D.J., *Greek Missions Precursor to Russia's Conversion to Christianity* (247-266);
- L'HULLIER P., *The First Hierarchical Status of the Church in Russia* (281-8);
- SEIBT W., *Der historische Hintergrund und die Chronologie der Taufe der Rus' – 988* (289-303);
- HANNICK CH., *Liturgische Merkmale einer Bestimmung der kirchlichen Einflüsse in der Kiever Rus'* (305-193);
- MÜLLER L., *Zur Frage nach dem Zeitpunkt der Kanonisierung der heiligen Boris und Gleb* (321-339);
- PODSKALSKY G., *Die Idee der Kirche in der Theologie der Kiever Rus' – 988-1237* (409-416);
- VODOFF V., *Quelques questions sur la langue liturgique à Kiev au debut du XI siècle* (435-448);
- KISSAS S.K., *The Sarcophagus of St. Olga of Russia* (565-573);
- ЧИЧУРОВ И.С., «*Хождение апостола Андрея*» в византийской и древнерусской литературной традиции (195-213);
- ЛИТАВРИН Г.Г., *Византия и древняя Русь в конце IX-X в.* (225-232);
- ГРЕБЕНЮК В., *Крещение Руси у еволюция героико-патристического сознания в русской литературе XI-XII вв.* (267-279);
- НИКИТИН А., *Студийский монастырь и древняя Русь (из истории русско-византийских связей)* (365-407); та ще одна доповідь грецькою мовою – про причини, через які князь Володимир прийняв хрищення, і то – у візантійській формі (215-224); автором її – KARAGIANNPOULOS I.
- Rec.: «Ostkirchliche Studien» 1993:4, S. 337-342 (Plank Bernhard).

**386.** – *Nel Millennio del Battesimo della Rus' di Kiev*. Città del Vaticano, Libreria Ed. Vaticana 1988, p. 77.

У збірнику перевидано наступні статті, які з нагоди 1000-ліття хрещення України друкувалися у Ватиканському «L'Osservatore Romano»:

- RIZZI M., *La chiamata alla Fede e alla Grazia dei popoli della Rus' di Kiev* (5-10);
- PIOVESANA G.K., *Il Millennio. La chiamata sacramentale dei popoli della Rus'* (11-14);

- SCRIBANO S.B., *La spiritualità della Chiesa di Kiev* (15-19);  
 FORTINO E.F., *Per il Millenio della Rus': «Una Fede, un Battesimo, un Signore»* (20-26);  
 PERI V., *La versione slava del Cristianesimo* (27-35);  
 GŁÓDZ S.L., *Le relazioni di San Vladimiro con l'Occidente cristiano* (36-40);  
 ŚPIDLIK T., *La pienezza del tempo* (41-45);  
 ARRANZ M., *Dove e come il principe Vladimiro divenne christiano* (46-49);  
 WENGER A., *Il culto di San Clemente papa e di San Nicola come espressione ecumenica* (55-59);  
 BERGER M., *L'arte sacra nella Rus' di Kiev* (60-67);  
 MACCARRONE M., *La conversione della Rus' di Kiev e l'Europa cristiana* (68-75).

**387.** — *Millennium of Christianity in Ukraine 988-1988*. Ed. by Gerus O.W. and Baran A. Winnipeg, UVAN, 1989, p. XII + 302.

У ювілейному виданні наступні доповіді-статті стосуються історії Української Церкви:

- BILANIUK P.B.T., *Scythian Monks and the Christian West* (1-10);  
 KNYSH G.D., *St. Gorazd in Ukraine: a New Hypothesis Concerning the Missionary Activity of St. Methodius's Designated Successor* (11-51);  
 OHIENKO I., *Glagolitic Script is not Derived from Greek Minuscule* (53-71);  
 BARAN A., *State and Church Ideology in Ilarion's «Sermons»* (73-80);  
 REZNOWSKI L., *Contempt of the World and the Exaltation of Chastity in the Paterikon of the Kievan Monastery* (81-138);  
 GAJECKY G., *The Stauropegian Assumption Brotherhood of Lviv* (127-137);  
 STUS I., *The Early Years of the Kievan-Mohylian Academy* (139-145);  
 ROZUMNYJ J., *The «Ostrih Bible» and others Sources of Pamvo Berynda's Lexikon – 1627* (147-162);  
 YERENIUK R., *Ukrainian Religious Printings in the Kievan Metropolis and Ukrainian Hetmanate* (163-176);  
 STRUMINSKY B.A., *The Orthodoxy of Ukrainian Church Slavonic and Ukrainian (11-12 centuries)*, p. 193-218;  
 GERUS-TARNAWECKY I., *Ukrainian Naming Practices from a Historical Perspective* (219-238);

GERUS O., *Metropolitan Ilarion Ohienko and the Ukrainian Greek-Orthodox Church of Canada (239-273)*;

DENEKA V., *Ukrainian Church Architecture of Canada: Yesterday, Today and Tomorrow (275-293)*.

Rec.: HUS XV (1991), p. 177-191 (Gudziak B.).

**388.** — *Millennium of Christianity in Ukraine. A Symposium. Ottawa, S. Paul University, 1987, p. 304.*

У виданні поміщено наступні доповіді, які були прочитані на конференції – з нагоди 1000-ліття Християнства в Україні, організованої на католицькому університеті св. Павла в Оттаві:

PRITSAK O., *The Baptism of Ukraine and Its Historical Significance*.

POSPISHIL V., *The Ukrainian Catholic Church: an Associated Church of the Catholic Communion (31-50)*;

PEKAR A., *The Origins of Monastic Life in Rus'-Ukraine (51-66)*;

GAJECKY G., *Church Brotherhoods and Ukrainian Cultural Renewal in the 16th-17th Centuries (67-78)*;

BOCIURKIW B., *Suppression de l'Église gréco-catholique ukrainienne après la deuxième guerre mondiale en URSS et en Pologne. Une comparaison (79-104)*;

FLORIDI A., *The Church of the Martyrs and the Ukr. Millennium (105-118)*.

BILANIUK P., *Search for Religious Identity by Eastern Slavs, IX-XII Centuries (119-154)*;

BOURDEAUX M., *Ukraine and the World. A Christian View (154-162)*;

ZUK R., *Some Geometric Characteristics of Ukrainian Church Architecture (163-204)*;

MYTROWYTCH C., *La christianisation de la Rus'-Ukraine dans le contexte européen (205-212)*;

BARAN A., *The Ukrainian Patriarchate of Pope Gregory XVI (213-224)*;

MONCZAK I., *The Kyivan Church during the Councils of Florence and Brest (225-252)*;

MORRISEY F., *Relations between Oriental Rite and Latin Rite Catholics in Canada (253-267)*.

Rec.: HUS XV 1/2, 1991, p. 182-188.

**389.** — *The Millennium of Ukrainian Christianity*. Editor in Chief: N. Chirovsky. New York, Philosophical Library (1988), p. 617.

Крім статей, які подано окремо на своїх місцях, у виданні з численними історичними світлинами, 2 картами та покажчиком імен, чимало матеріалу до історії Української Церкви можна знайти в наступних нарисах:

LUBACHIVSKY M., *Was It Really Russia That Was Christianized in 988?* (100-110);

LYPKIVSKY V., *Four Sermons* (212-224);

LUBACHIVSKY M., *The Russian Orthodox Church an Instrument of Moscow's Imperialism* (242-259);

CHIROVSKY A., *The Ukrainian Church in the Second Millennium* (260-286).

MIRCHUK R., *Modern Understanding of Christianity by the Ukrainian Young Generation* (287-299);

HOLOWINSKY I., *Christianity and the Formation of the Ukrainian National Character. A Brief Psychological Perspective* (413-421);

STEBELSKY B., *The Impact of Christianity on Ukrainian Culture* (422-439).

**390.** — *Polska-Ukraina. 1000 Lat Sqsiedztwa*, t. I. Studia z Dziejów Chrześcijaństwa na Pograniczu Etnicznym. Przemyśl, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1990, p. 286.

Ціле видання присвячене церковно-релігійним проблемам Української Церкви в сусідстві з Польщею, з нагоди 1000-ліття хрещення Київської Русі. 19 статей зібрано у двох частинах: Хрещення Русі і його значення для українського народу, та Християнство на польсько-українським пограниччі. Більші статті подані окремо.

**391.** — *Proceedings of the International Congress Commemorating the Millennium of Christianity in Rus'-Ukraine*. Gen. Editors O. Pritsak and I. Ševčenko with the assistance of M. Labunka. HUS XII/XIII, 1988-1989, Cambridge, Mass., p. 894.

У великому виданні наступні статті були присвячені християнству на Русі-Україні:

PRITSAK O., *At the Dawn of Christianity in Rus': East Meets West* (87-113);

PERI V., *La brama e lo zelo della Fede del popolo chiamato «Rhos»*(114-131);

- PICCHIO R., *From Boris to Volodimer: Some Remarks on the Emergence of Proto-Orthodox Slavdom* (200-213);
- THOMSON F.J., *The Bulgarian Contribution to the Reception of Byzantine Culture in Kievan Rus': the Myths and the Enigma* (214-261);
- MÜLLER L., *Ilarion und die Nestorchronik* (324-345);
- TACHIAOS A.E.N., *The Greek Metropolitans of Kievan Rus': An Evaluation of Their Spiritual and Cultural Activity* (430-445);
- VODOFF V., *Pourquoi le prince Volodimer Svjatoslavič n'a-t-il pas été canonisé?* (446-466);
- POPPE A., *Two Concepts of the Conversion of Rus' in Kievan Writings* (488-504);
- BIRNBAUM H., *When and How was Novgorod Converted to Christianity* (505-530);
- DUNIN-WĄSOWICZ T., *Projets missionnaires cisterciens dans la Rus' du sud-ouest aux XII<sup>e</sup>-XIII<sup>e</sup> siècles* (531-550);
- BERCOFF G.B., *The History of Christian Rus' in the «Annales Ecclesiastici» of Cæsar Baronius* (551-575);
- DJUROVA A., *L'integration du monde slave dans le cadre de le communauté orthodoxe (IX<sup>e</sup>-XII<sup>e</sup> siècles): Notes préliminaires* (643-671);
- AVENARIUS A., *Metropolitan Ilarion on the Origin of Christianity in Rus': The Problem of the Transformation of Byzantine Influence* (689-701);
- PODSKALSKY G., *Der hl. Feodosij Pečerskij: historisch un literarisch betrachtet* (714-726);
- HANNICK CH., *Kirchenrechtliche Aspekte des Verhältnisses zwischen Metropolitens und Fürsten in der Kiever Rus' (727-742)*;
- GIRAUDO G., *Voprošanie Kirikovo: Remarques sur la vie d'une communauté paroissiale dans la Rus' kiévienne du XII<sup>e</sup> siècle* (743-760);
- PELENSKI J., *The Contest for the «Kievan Succession» (1155-1175): The Religious-Ecclesiastical Dimension* (761-780);
- TOLOCHKO P., *Volodimer Svjatoslavič's Choise of Religion: Fact or Fiction?* (816-829);
- FRANKLIN S., *Booklearning and Bookmen in Kievan Rus': A Survey of an Idea* (830-848);
- GIEYSZTOR A., *En guise de conclusion: la religion traditionnelle slave et la christianisation de la Rus', changement et continuité* (870-877);
- Наприкінці подано покажчик імен.

Пор.: ЖИЛА В., *Під прапором тисячоліття* (Враження з Равенського Наукового Конгресу). «Укр. Історик» XXVI, 1989, 65-73.

Пор. ще також: ДОМБРОВСЬКИЙ О., *Наук. Конгрес у Мюнхені з нагоди 1000-ліття Хрещення України-Руси*. «Укр. Історик» XXVI, 1989, 65-73.

**392.** – *Tausend Jahre Christentum in Russland. Zum Millennium der Taufe der Kiewer Rus'*. Hrsg. von Karl C. Felmy, G. Kretschmar, Fairy von Lilienfeld und Claus Jürgen Roepke. Red. Wolfgang Heller. (Uebersetzungen aus dem Russischen von G. Kobro un Nadja Simon). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1988, S. 1107 (incl. ill).

Кілька важливіших доповідей зареєстровано окремо. Крім них у великому збірнику багато матеріалу до історії Української Церкви знаходиться теж в інших статтях, головню в наступних:

MEYENDORFF J., *From Byzantium to Russia: Religious and cultural legacy* (85-101);

MARTIN GEORGE, *Die 900-Jahr-Feier der Taufe Russlands. Ein kritischer Blick auf die Aesserungen zum Jubiläum im Jahre 1888* (391-400);

РАТОСК С., *Die russischen orthodoxen Bischöfe der letzten 100 Jahre* (435-444).

Доповіді були виголошені на міжнародному симпозиумі, який відбувся в Тутцінген, Німеччина, 7-10.V.1987; їх зорганізувала євангеліцька академія.

**393.** – *1000-Lecie Chrztu Rusi Kijowskiej*. Materiał z sesji naukowej sekcji historii najnowszej. Gdańsk, Koło Naukowe Historyków Uniwersytetu Gdańskiego, 1988, s. 132.

До історії Української Церкви зокрема стосуються наступні доповіді:

ZBIERSKI A., *Początki Rusi* (10-20);

MOSZYŃSKI L., *Cerkiew czy Kościół – skąd się wzięli i czego dowodzą różnice języka* (21-25);

ŁESIÓW M., *Wpływ Chrztu Rusi Kijowskiej na Rozwój Ukrainieckiego Języka Literackiego* (26-36);

OLSZAŃSKI T.A., *O Koronę Królewską w Haliczu. Proby Realizacji Unii Kościelnej w Księstwie Halickiem w XIII i XIV w.* (37-45);

KAKAREKO J., *Idea Unii Kościelnej w Czasach Władysława Jagiełły* (46-54).

МОКРЫ WL., *Kościół Grecko-Katolicki – jego Dzieje i Sytuacja Obecna* (98-112);

СТЕПАН А., *Українська Дреwniana Architektura Cerkiewna w Dawnej Diecezji Przemyskiej* (113-131).

- 394.** – *O Wprowadzeniu i Ustaleniu Wiary Chrześcijańskiej na Rusi*. Ks. A. D. z Walawy. «Schematismus Universus Venerabilis Cleri Dioceseos Gr.-Cath. Premisliensis» 1841, p. 182-199.

В нарисі розглядається: Християнство на Русі перед Володимиром В.; хрещення кн. Володимира та киян; дальше поширення християнства на Русі та його утвердження.

### 3. УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА В XIII-XVI СТ.

- 395.** – БЕГУНОВ Ю.К., *Академик Н.К. Никольский о Григории Цамблаке (к вопросу об изучении и издании сочинений Григория Цамблака)*. «Studia Slavica... R. Picchio dicata», Roma, Ist. Univ. Or., Napoli, 1988, p. 19-30.

Після короткої інформації про наукову працю Н.К. Никольського, подано текст з його записаних лекцій про Київського митрополита Григорія Цамблака, до якого автор додав власний коментар, зокрема про план видання його (митрополита) численних творів.

- 396.** – БОРИСОВ Н.С., *Церковные деятели средневековой Руси XIII-XVII вв.* Москва, изд. Московского Унів., 1988, с. 200.

Книга, переважно до с. 121, присвячена історії єдиної ще на Русі Київської митрополії. Подано загальні відомості про внутрішній устрій тієї Церкви в 13 ст., висвітлено найважливіші моменти її історії та наведено суспільно-політичні життєписи визначніших церковних діячів, зокрема митрополитів: Петра (1308-1326), Теогноста (1328-53), Олексія (1354-78), Кипріяна (1375-1406), Фогія (1408-31) та Ісидора (1436-58).

- 397.** – ДМИТРИЕВ М.В., *Православие и реформация*. Изд. Московского Університета 1990, с. 136.

У монографії розглядається історія суспільно-релігійних рухів, що

були спрямовані проти православної Церкви на українсько-білоруських землях Польсько-Литовської держави другої половини 16 ст. Йдеться про основні етапи цього процесу, їхню соціальну базу, зв'язок з суспільним розвитком та місце в загально-європейській реформації.

**398.** – ЗАМАЛЕЕВ А.Ф., *Философская мысль в средневековой Руси (X-XVI вв.)*. Ленинград, изд. «Наука», АН СССР, 1987, с. 248.

На основі багатьох письмових пам'яток XI-XVI ст. у книзі систематично проаналізовано систему поглядів найбільших книжників-мислителів Русі (Іларіона, Кліма Смолятича, Ніла Сорського, Андрія Курбського та ін.), як також зміст найвизначніших філософських збірників та їх залежність від грецьких і болгарських традицій.

**399.** – КРАВЧЕНКО О., *Полемічна література передунійного періоду: Події, Проблеми, Постанови*. (Православна перспектива). «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 154-177.

На історичному тлі у статті розглядається полемічна католицька й православна література, яка постала і розвинулася ще перед Берестейською унією.

**400.** – ПЛИГУЗОВ А.И., ХОРОШКЕВИЧ А.Л., *Русская Церковь и Антиордынская Борьба в XIII-XV вв.* (по материалам краткого собрания ханских ярлыков русским митрополитам). «Церковь... в феод. России», Москва 1990, с. 84-102.

У статті йде мова про ханські ярлики-привілеї, що видавалися Київським митрополитам, котрі на той час уже перенесли свою резиденцію на північ, про зміст цих ярликів та участь Церкви в протимонгольській боротьбі XIII-XV ст.

**401.** – САХАРОВ А.М., ЗИМИН А.А., КОПЕЦКИЙ В.И., *Церков в обществе развитого феодализма (XIV-XVI вв.)*. «Русское православие – Вехи Истории», Москва 1989, с. 71-152.

В цьому розділі найбільше уваги присвячено Церкві на давньоруських північно-східних землях, але часто розглядається ситуація також і на південно західних землях, зокрема – в розділі «Церква в період монголо-татарського ярма».

Церкви в Україні опосередковано стосуються й інші розділи книги, а саме: Волков М.Я., *Русская православна Церковь в XVII в.* (с. 153-229); Риндзюнский П.Г., *Церковь в дворянской империи (XVIII в.)* (с. 230-308).

**402.** – ЯКОБСОН А.Л., *Закономерности в развитии средневековой архитектуры.* Ленинград, Наука, 1985, с. 152.

В книзі описано розвиток середньовічної архітектури, від 5-6 до 14-15 століть, у східних країнах над середземним морем, на близькому Сході, Закавказзі й середній Азії, а також на Русі (93-104).

**403.** – ЯКОВЕНКО С.Г., *Римская Курия и планы церковной унии на восточнославянских землях (60-е годы XVI в).* «Церковь, Общество и Государство в Феодалной России», Москва, «Наука», 1990, с. 253-260.

У статті розглядаються плани Римської Курії щодо церковної Унії православних з Апостольським Престолом на землях Польщі та Литви – в 60-тих роках XVI ст.

**404.** – ЯКОВЕНКО С.Г., *К вопросу о миссионерской и просветительской деятельности католической церкви на восточно-славянских землях Речи Посполитой* (вторая половина XVI в.). «Материалы школы молодых славистов и балканистов», Москва, АН СССР, 1990, с. 60-76.

У статті подано огляд місіонерської й освітньої діяльності, яку в другій половині 16 ст. західні латинські ченці (зокрема – єзуїти) розгорнули в цілій Польщі, в т.ч. – на східних і південних її теренах – серед українців і білорусів.

**405.** – BOROVOY V., *The Destiny of the Union of Florence in Poland and the Great Lithuanian Principality (Byelorussia and the Ukraine).* «Christian Unity» (Alberigo G.). Leuven 1991, p. 355-375.

Автор (православний) розглядає у своїй доповіді долю Флорентійської унії в Польщі й Великому Литовському князівстві, зокрема ж на Білорусі й Україні; її вплив на поділ Руської (Київської) митрополії (1458); спроби відновити Унію за митрополитів Мисаїла і Йосифа Болгариновича та значення Флорентійської унії для історії православних націй східної Європи – в Росії, Україні і Білорусі.

- 406.** – BUDZYŃSKI Z., *Sieć parafialna prawosławnej diecezji Przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku. Proba rekonstrukcji na podstawie rejestrów podatkowych ziemi przemyskiej i sanockiej.* «Polska-Ukraina...» 1990, s. 135-155.

На основі податкових реєстрів перемиської і сяноцької земель автор старається відтворити парафіяльну мережу православної Перемиської єпархії при кінці 15 – на початку 16 ст., подавши теж назви всіх місцевостей, де парафії знаходилися.

- 407.** – GENCZAK S.A., *Sytuacja wyznaniowa w Przemysłu za Władysława Jagiełły.* Wybrane problemy. «Polska-Ukraina...» 1990, s. 105-133.

У 7-х розділах автор обмірковує наступні питання: 1. Церкви й костьоли в Перемишлі в 1387-1399 роках; 2. Участь православних перемиських кругів у реалізації мистецького задуму Ягайла; 3. Перша зміна в стані посідання храмів – її причини і наслідки; 4. Проблема незнаного перемиського владики на тлі забрання катедри на замку; 5. Духовна й артистична кар'єра Галасія і далші контакти Ягайла з перемиськими малярами ікон; 6. Справа православної катедри в Перемишлі по 1412 р.; 7. Фіктивна заборона на будову церкви в світлі деяких документів.

- 408.** – HRYNIEWICZ W., *The Florentine Union. Reception and Rejection. Some Reflections on Unionist Tendencies among Ruthenians.* «Christian Unity» (Alberigo G.), Leuven 1991, p. 521-554.

Завданням цієї доповіді було висвітлити еклезіологічні підстави та наслідки унійного руху на Русі. Автор зробив це в наступних 7-и розділах: 1. Перші спроби на Русі відновити Флорентійську Унію; 2. Латинське духовенство і Флорентійські постанови; 3. Флорентійські принципи й унійний рух у 16 ст.; 4. Сотеріологічний ексклюзивізм від Флоренції до Берестя; 5. Спротив відносно Берестейської Унії і його причини; 6. Флорентійська традиція і проект руського патріархату та 7. Кінцеві рефлексії.

- 409.** – KOSMAN M., *Polsko-Litewsko-Białoruskie Związki Wyznaniowe w Dobie Reformacji i Kontrreformacji.* Kraków 1973, s. 14. (Symposium Międzynarodowej komisji Studiów Słowiańskich), Kraków 29-31 sierpnia 1973).

У статті розглядаються віроісповідні зв'язки в Польщі, Литві й на Русі в епоху реформації і контрреформації.

- 410.** – MONČAK I., *Florentine ecumenism in the Kyivan Church*. Rome, Ed. Univ. Cath. Ucrainorum; Opera G.-Cath. Academiae Theologicae, vol. LXIII-LXIV, 1987, p. 376.

Після довгих теоретично-богословських міркувань про єдність Церкви у різnorodності, особливу увагу присвячено участі Київської митрополії у Флорентійській унії 1439 р., її проголошенню на Русі пізнішим кардиналом Ісидором, та її долі за його наступників – аж до Берестейської унії 1596 р. Закінчується огляд висновками про особливості автономії Київської митрополії, її відношення до єдності та про боротьбу Київської митрополії за взаємоприйнятне з'єднання.

- 411.** – ORZECZOWSKI J., *Okcydentalizacja Rusi Koronnej w XIV-XV wieku*. «Dzieje Lubelszczyzny I. Między Wschodem i Zachodem», Część I. Warszawa, Państwowe Wyd. Naukowe, 1989, s. 21-40.

У статті розглядається окциденталізацію, тобто вплив, який мала на Русь, в границях Польщі, західна, зокрема польська культура, в тому теж – вплив на церковному полі.

- 412.** – ŠEVČENKO I., *Russo-Byzantine Relations after the Eleventh Century*. «Byzantium and the Slavs», Cambridge, Mass. 1991, p. 267-283.

Візантійські впливи на Київ, а пізніше теж і на Москву, то перебільшуються, то применшуються. Стаття з'ясує якими були після 11-го століття загальні стосунки між Візантією і різними частинами поділеної вже Русі, якими – літературні та церковні контакти, зокрема – в 14-му столітті.

- 413.** – ŚLIWA T., *Kościół prawosławny w państwie litewskim w XIII-XIV wieku*. «Chrzest Litwy», Lublin KUL 1990, s. 15-32.

Автор описує вплив, який у 13-14 ст. православна Церква Київської митрополії мала на ще поганську тоді Литву, що в тому часі зайняла велику частину українських земель.

- 414.** – *Christian Unity. The Council of Ferrara-Florence, 1438/39-1989*, edited by G. Alberigo (Bibl. Eph. Theol. Low. XCVII). Louvain, University Press-Peeters, 1991, p. XII + 684.

У виданні зібрано 30 доповідей, що були виголошені з нагоди 550-

ліття Флорентійської Унії (1489-1989). Доповіді поділено на три секції: 1. – Собор – дорога до єдності; 2. – Двозначність у богословських питаннях і 3. – Прийняття соборових постанов.

Rec.: «Irénikon» 1992:1, p. 155-157 (E.L.).

#### 4. БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ І ЇЇ ДОБА

**415.** – АНДРЕЙ, Митрополит, *Римська Унія не для Українців. Експерименти Риму над Українською Душею*. Вінніпег, Місійний відділ при Консistorії У.Г.П.Ц. в Канаді, 1984, с. 137.

У двомовному (українському та англійському) тексті православний митрополит вказує на ще й тепер «тяжкі наслідки Берестейської унії для українського народу».

**416.** – БАРАН О., *Спроби єдності Церков в Католицькій перспективі*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 236-268.

На широкому церковно-історичному тлі автор представляє спроби поєднання Церков, починаючи ще з Флорентійської унії, і присвячує головну увагу унійним змаганням Київських митрополитів – Йосифа Рутського й Петра Могили.

**417.** – БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ Д., *Українські Церковні Унії: Константинопільська, Римська і Московська*. «У Пошуках Історичної Правди. Збірник на пошану М. Чубатого» (У Пошуках...), Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, НТШ, Історично-філософічна секція, т. 205, 1987, с. 219-285.

У розвідці зроблено спробу розглянути українські церковні Унії: Константинопільську, Римську і Московську з української національної позиції. З'ясовується наскільки вони були корисними для українського народу, що дали для вироблення і втримання церковної й національної ідентичності та для інтернаціональних релігійних, культурних і політичних зв'язків.

Стаття появилася також окремою відбиткою. Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто 1987, с. 68.

**418.** – ГАРАСИМ І., *Берестейське церковне з'єднання*. (Спроба оцінки). Календар «Благовіста», Гурово Ілавецьке, 1993, с. 41-59.

Стаття є спробою відповіді на питання, чи католицька Церква візантійсько-українського обряду, спадкоємець Берестя, розробила і зберегла внутрішньо-церковну та еклезіяльну (церковну) свідомість. Ця проблема розглядається у наступних 3-х розділах: 1. Винесення проблеми – об'єктивні закономірності явища; 2. Берестейська Унія – історичний нарис: причини виникнення, історичні замітки та наслідки Берестейської Унії – спроба оцінки; 3. Берестейська унія в контексті богословсько-юридичному: аспекти богословський, юридичний, екуменічний та суспільно-політичний; остаточні підсумки. Праця появилася окремою відбиткою у В-ві «Свідчадо», Львів 1994, с. 33.

**419.** – ГРУШЕВСЬКИЙ М., *Культурно-національний рух*. «Жовтень», Львів 1989, ч. 1, с. 95-108; ч. 2, с. 101-116; ч. 3, с. 93-105; ч. 4, с. 86-102.

Праця (передрук книжки з 1912 р.) академіка М.Грушевського складається з передмови, короткого вступного слова та 17 розділів, що присвячені явищам і процесам на Україні кінця XVI – початку XVII ст. Майже всі вони розвивалися на тлі церковного життя в Україні, а його прояви переважно є прямим предметом дослідів автора, як засвідчують уже й назви тринадцяти розділів праці: «Занепад укр. життя у XV-XVI вв.»; «Консервативні поступові течії»; «Ідеї національної освіти»; «Острозька академія»; «Вступ до релігійно-національної боротьби; справа календаря»; «Унія»; «Боротьба з унією»; «Літературна полеміка з приводу унії»; «Політична боротьба».

Вперше вони були прочитані як лекції у Києві 1908 р. Подальші чотири розділи: «Козаччина в обороні церковної справи»; «Перенесення культурної роботи до Києва»; «Київське Братство й організація національних сил» та «Нова ерархія» побачили світ шойно з виходом монографії.

Праця М. Грушевського під заголовком: *Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці* була друкована теж в Києві 1919 р., с. 248.

Пор. ще: ПАСЛАВСЬКИЙ І., *Реформація та її впливи на українське духовне життя в історіософії Михайла Грушевського*. «Михайло Грушевський». Збірник наукових праць і матеріалів міжнародної ювілейної конференції, присвяченій 125-й річниці від дня народження. Львів, НТШ у Львові, 1994, с. 162-175.

Пор. теж: ПАТРИЛО І., *Відображення церковного життя в «Історії України-Руси» Михайла Грушевського і сучасні історіографічні дослідження*. «Михайло Грушевський», Львів, НТШ, 1994, с. 176-182.

**420.** – ГУДЗЯК Б., *Західна історіографія і Берестейська Унія*. «Богословія» 1990, с. 123-136.

На тлі західної церковно-релігійної історіографії, автор дає концептивний огляд унієзнавства від 1896 р. – часу тристалитнього ювілею Берестейської Унії.

Пор. ще також: ЛЕНЦИК В., *Берестейська Унія в світлі сучасної історіографії*. «Сівач», Стемфорд 1990, чч. 17, 18, 19, 20.

**421.** – ГУДЗЯК Б., *Історія відокремлення: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської Унії*. «Ковчег», число І. Львів, Інститут історії Церкви, 1993, с. 1-22.

У статті наголошено на деяких чинниках, що привели до Берестейської унії, і це викладено у наступних розділах: Середньовічне тло; Доля Флорентійської унії; Криза в Царгородській і Київській Церквах; Відродження наприкінці XVI ст.; Розрив з Царгородом та союз з Римом.

**422.** – ДМИТРИЕВ М.В., *Брестская уния 1596 г. как форма революционного движения в славянских странах*. «Материалы школы молодых славистов и балканистов», Москва, АН СССР, 1990, с. 76-86.

Базуючись передусім на листах митрополита Іпатія Потія та о. Петра Скарги, єзуїта, автор бачить церковну Унію в Бересті 1596 р. як результат намагань православної і католицької єрархій зупинити за її допомогою реформаційний рух у Польщі, подолати глибоку кризу православної Церкви та здійснити її внутрішню реформу.

**423.** – ЖИЛА В., *Національно-релігійні особливості католицької полемічної літератури в Україні кінця XVI – початку XVII сторіч*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Науковий Конгрес у 1000-тя», 1988-1989, с. 178-207.

На церковно-історичному тлі автор аналізує національно-релігійні особливості католицької полемічної літератури на українських землях при кінці 16 – на початку 17 ст., та її головних представників.

- 424.** — КОСІВ М.В., *Повернення до віри батьків – процес невідворотний*. «Нова Зоря», Шикаго 1990, ч. 9, 10, 11.

У статтях представлено невідворотний, за словами автора, процес повернення до віри батьків, на який при кінці 16-го століття рішилися церковні провідники не з особистих міркувань, а щоб вивести народ з глухого кута, і тим самим не зрадити його, а – порятувати.

- 425.** — МИКИТАСЬ В.Л., *Українська література в боротьбі проти Унії*. Київ, «Дніпро» 1984, с. 253.

В суто «антиуніятському» виданні описана «довговікова ідеологічна боротьба української прогресивної дожовтневої і радянської літератури проти насильних зрадницьких Берестейської й Ужгородської Уній», з окремими розділами, які присвячені І. Вишенському, М. Андреллі, І. Франкові та Я. Галанові.

- 426.** — МИЦИК Ю., *Із листування українських письменників-полемістів 1621-1624 років*. «Записки НТШ», т. 225, Львів 1993, с. 310-347.

Після ґрунтовного вступу про обставини, в яких ці листи писалися і про їхніх авторів у публікації поміщено 12 листів православних полемістів. Ці документи є цінним джерелом до історії міжконфесійних відносин в Українській Церкві. Вони подаються у своєму автентичному вигляді – польською мовою, а також в українському перекладі. Це – 10 листів до князя Криштофа II Радзівілла від митрополита Й. Борецького, А. Мужилівського і М. Смотрицького; один лист митр. Й. Борецького до Слуцького протопопа А. Мужилівського, а також – скарга Й. Борецького до Київського гродського суду з 1621 р.

- 427.** — МОНЧАК І., *Берестейська ідея Київської Церкви*. «Богословія», том 52 (1988), с. 51-85.

Берестейську ідею Київської Церкви – Берестейську унію автор розглядає в наступних розділах: 1. Уніформізм і екуменізм; 2. Київська Церква і Фльорентійський собор; 3. Київська Церква з Першим і Другим Римом; 4. Йосиф Болгаринович – взірець для Берестя; 5. Уніформізм Скарги та екуменізм Острозького; 6. Берестейська ініціатива і патріарх Константинополя; 7. Перший документ Берестейської помісности; 8. Здержлива реакція польських уніформістів; 9. Торчинський до-

кумент; 10. Берестейські артикули; 11. Проблеми загального Собору; 12. Київська делегація в Римі; 13. Останній Берестейський синод; 14. Уніформістична інтерпретація Берестя; 15. Вселенське значення Берестейської ідеї.

**428.** – МОНЧАК І., *Помісність Київської Церкви на Берестейських синодах*. «Укр. Історик» (Кент 1990), с. 12-27.

У статті описано Берестейські синоди, що не означали ані віроісповідної, ані обрядової, ані юрисдикційної зміни, а були тільки прагненням Київської єрархії до утвердження помісних прав Київської Церкви, яке вони залишили до завершення наступним поколінням.

**429.** – ПАСЛАВСЬКИЙ І., *Справа аналізу Берестейської Унії з Римом*. «Патріярхат», Нью Йорк 1994, чч. 5-7, с. 9-12, 17-19, 17-20.

Стаття – один з розділів підготованої до друку більшої праці під заголовком «Між Сходом і Заходом. Нариси з культурно-політичної історії Української Церкви», в якій описано концепцію релігійно-політичного розвитку України, яка орієнтувала українську суспільність на західні духовні й політичні вартості. Цій меті мала служити Унія Української Церкви з Римом, у протилежність до «тенденцій московських», які переважали в середовищі нез'єднаних православних.

Пор теж: Блажейовський Д., *Берестейська реунія*. Там же, чч. 6-7/8.

**430.** – ПЕТЛЯКОВ П.А., *Уніатська Церква – ідейний ворог трудящих* (Критика ідеології і політики клерикального антикомунізму). Львів, «Вища Школа», 1976, с. 156.

«У монографії – за словами цього видання – на широкому історичному матеріалі, який здебільшого ще не залучався до наукового обігу, розкрито реакційну роль уніатської церкви як знаряддя національного і соціального гноблення західноукраїнських трудящих».

**431.** – СЕНИК С., *Українська Церква в XVII столітті*. «Ковчег» ч. I. Львів, Інститут історії Церкви, 1993, с. 23-66.

Авторка статті розглядає розвиток українсько-білоруської Церкви упродовж першого століття після Берестейської унії – у таких розділах: Перші десятиріччя після Берестейської унії; Дві Ієрархії; Святий Йоса-

фат; Часи митрополита Петра Могили; Підпорядкування Православної Церкви Москві; Уніятська Церква періоду козацьких війн; Унія на території трьох українських епархій; Внутрішнє життя; Пастирські справи; Біле духовенство; Релігійна література; Чернече життя; Взаємини між уніятами і латинською Церквою.

**432.** – СЛІПІЙ Й., *Берестейська Унія (Unio Berestensis)*. «Історія вселенської Церкви на Україні», том IV, частина друга. Маклаково, Єнісейський р-н, Красноярський край 1957, Extractum e «Bohoslavica» t. 57 (1993). Рим, видання «Богословія», ч. 61 (1993), с. 91.

Це тільки частина великої праці кард. Йосифа Сліпого під заг.: «Історія Вселенської Церкви на Україні». Вона складається з наступних 9 розділів: 1. – Ідеологічний підклад Унії; 2. – Білорусь; 3. – Значення слів католик і православний «ортодокс» в історії Української Церкви; 4. – Події перед заключенням Унії; 5. – Дальший хід і переговори єпископа Іпатія Потія з князем Константином Острозьким в справі Унії; 6. – Заключення Унії в Римі; 7. – Собор в Берестю дня 6 жовтня 1596 р. і проголошення Унії; 8. – Погляд на добу Уній; 9. – Загальний погляд. Наприкінці редакція подала коротку довідку про написання цієї «Історії...» та кілька фрагментів з самого рукопису праці.

**432/2.** – СЛІПІЙ Й., *Історія Вселенської Церкви на Україні*. Том V (1596 – початок XVIII ст.). «Богословія» т. 58 (1994), с. 3-88.

У праці автор продовжує історію Берестейської унії в наступних розділах: Після проголошення Берестейської унії; Римські Папи і геройська доба Унії; Діяльність митрополита Іпатія Потія і правна основа Унії (1600-1613); Митрополит Йосиф Велямин Рутський (1613-1637); Відновлення нез'єдиної ієрархії єрусалимським патріархом Теофаном і козацтво (1618-1621); Витебська трагедія 1623 року і врятування Унії; Осяг митрополита Рутського в час митрополитування і його кончина (1637).

**433.** – СТАХІВ М., *Вся Ієрархія за з'єднання з Римом*. «Сівач» 1992, ч. 3-5. *Берестейська Унія. Умови з'єднання Укр. Церкви з Римом*. Там же 1992, ч. 8-16.

Обидві статті з цими назвами – це уривки з книжки цього ж автора: «Церква Христова в Україні». У першому нарисі описано активну участь

усіх єпископів Київської Митрополії у справі з'єднання її з Ап. Престолом, а в другому – подано умови, які вся єрархія поставила перед приступленням до з'єднання.

**434.** – СТАХІВ М., *Причини відновлення унійних заходів*. «Сівач», Стемфорд 1991, чч. 15-22; 1922, ч. 1.

На основі підтверджених документально історичних фактів, у статті вказується, по ініціатива у справі з'єднання Церкви Києво-Галицької митрополії вийшла від самих українців і білорусів, від церковних і світських чинників Церкви.

Пор. теж його: *Вся Ієрархія за з'єднання з Римом*. Там же 1992, ч. 3-10.

**435.** – УТКІН О.І., *Унія: шлях зради і ганьби*. Ужгород, «Карпати», 1987, с. 176.

У пасквілі, що його названо «науково-популярним виданням», як там сказано, «аргументовано викриваються спроби фальсифікаторів, піддається неспростовній критиці реакційна діяльність еміграції».

**436.** – ЯКОВЕНКО С.Г., *Брестская церковная Уния: политические и идеологические аспекты* (Вторая половина XVI в.). Москва, АН СССР, 1988, с. 22.

В авторефераті подано характеристику дисертації на цю тему, структуру та основний зміст праці. Вона складається з огляду історіографії та використаних джерел, опису контрреформації, зокрема – на землях Польщі другої половини 16-го ст. та опису в цьому контексті основних етапів реалізації церковного з'єднання, завершеного 1596 р. в Бересті.

**437.** – *Берестя. Жовтень, 1596 рік*. упорядники: Гайова О., Стефанюк І. Львів, Фонд дух. відродження ім. А. Шептицького, 1990, с. 46.

Видання присвячене Берестейській Унії 1596 р. та пов'язаним з нею документам. Сюди увійшли: Декрет Унії, що його 18.X.1596 р. підписали всі владики Київської митрополії, крім Львівського та Перемиського; видання з 1896 р.: «*Памятка 300-літнього Ювілею Унії Берестейской*» (с. 13-27); видання з 1973 р.: ШЕВЦІВ І., «*За Єдність Церкви і Народу*» (с.29-44), в якому подано 7 чинників, що – на думку автора – спричинили об'єднання Київської митрополії з Апостольським Престолом.

438. — *История Унии Церковной на Руси*. В 300-річні роковини Унії Берестейської. Написав Ф.П. На українсько-руську мову переклав Е. Б. Львів, накладом Товариства педагогічного, 1896, с. 51.

У виданні подано коротку історію Української Католицької Церкви, починаючи від кардинала Ісидора і Флорентійської Унії – до часів автора.

439. — *Славяне и их соседи*. Выпуск 3. *Католицизм и православие в средние века*. Москва. АН СССР, Инст. Славяноведения и Балканистики, 1991, с. 176.

Збірник доповідей з XVIII міжнародного конгресу візантиністів в більшості присвячений проблемам Укр. Церкви, головно в періоді Берестейської Унії. В окремий спосіб до неї стосуються наступні доповіді-статті: ЯКОВЕНКО С.Г., *Православная иерархия Речи Посполитой и планы церковной унии в 1590-1594 гг.* (41-58); ФЛОРЯ Б.Н., *Брестские синоды и Брестская Уния* (59-75); ДМИТРИЕВ М.В., *Религиозно-культурная и социальная программа греко-католической церкви в Речи Посполитой в конце XVI – первой половине XVII в.* (76-95); КУРАКИН Ю.Н., *Распространение католичества и униатства на землях Черниговского воеводства Речи Посполитой в первой пол. XVII в.* (96-108); РОГОВ А.И., *Киевский митрополит Петр Могила как антиуниатский полемист* (109-118); ТУРИЛОВ А.А., *К истории проектов ликвидации Брестской унии* (неизвестное послание князя К.К. Острожского патриарху Йову – 1604); ФЛОРЯ Б.Н., *Послание Йосифа Курцевича князю Григорию Четвертинскому*.

440. — BARAN A., *Die Bemühungen um die kirchliche Einheit aus katholischer Sicht*. «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1988, s. 97-127.

У розвідці представлено унійні змагання Української Церкви, починаючи ще з 13-го ст.; на Ліонському Соборі 1245 р., через Флорентський і Берестейські Собори, – до пізніших спроб поєднання між З'єднаною і Українською Православною Церквами, зокрема – за митрополитів Веляміна Йосифа Рутського та Петра Могили.

441. — DESCHLER J.P., *Unierte Kirchen*. Einheit und Trennung, Schisma und Union in Geschichte und Gegenwart. «Der Christ. Osten» Würzburg 1991, S. 83-89, 152-160, 215-230, 289-300.

У статті «З'єднані Церкви: Єдність і Поділ; Схизма й Унія в минуло-

му й сьогодні» автор аналізує: 1. Унії державні й церковні; 2. Автономні території в одній Церкві; 3. Різні церковні обряди і їхні назви, в тому теж Українську Католицьку Церкву, з біографіями її підпільних єпископів; 4. Причини поділу; 5. Невдалі церковні Унії; 6. Часткові Унії, при тому найбільше про Берестейську Унію 1596 р., з короткою історією Української Католицької Церкви, з її катакомбами і «перестройкою» та часткові Унії – екуменічна проблема.

**442.** – DUPUY B., *Recherches sur l'Union de Brest*. Fascicule tiré de la revue ISTINA XXXV (1990), n. 1, p. 72.

У 35-му томі «Істини», ч. 1, подано в окремому випуску: Коротку історію Берестейської Унії; Артикули Берестейської Унії; Діялог Рутський-Могила в справі з'єднання всіх русинів, а в додатку – Пропозиції київського митрополита Й. Рутського з 1624 р. для Конгрегації Поширення Віри, і список Київських та Московських митрополитів.

**443.** – GUDZIAK B.A., *How did they drift apart? The Kievan Metropolitanate, the Patriarch of Constantinople, and the Genesis of the Union of Brest*. «Logos» 34 (1993), Ottawa 1993, p. 43-66.

У статті висвітлюються: 1) передумови відходу Київської митрополії від Царгородського патріархату, до якого вона належала; 2) генеза Берестейської Унії, внаслідок якої ця митрополія приєдналася до Апостольського Престолу в Римі.

**444.** – HALECKI O., *Dzieje Unji Kościelnej w Wielkiem Księstwie Litewskiem (do r. 1596)*. «Pamiętnik VI Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie», Lwów 1935, s. 311-319.

ТОМКІЄВІЧ W., *Dzieje Unji Kościelnej w Wielkiem Księstwie Litewskiem (1596-1795)*. Ibidem, s. 320-328.

Перший автор дає перегляд кількох унійних спроб ще перед Берестейською Унією, а другий – подібний огляд про церковну Унію після 1596 – до 1795 р., зокрема – на Литві.

**445.** – MEIJER J., *The Union of Brest-Litovsk, 1595*. «Diakonia» (1967:2), pp. 359-373.

На основі лише літературних творів автор у своїй статті роздумує, як дійшло до Берестейської Унії 1596 р., творці якої у з'єднанні з Римом бачили єдину розв'язку для піднесення Православної Церкви.

446. – MIRONOWICZ A., *Unia Brzeska w świetle historiografii. Uwagi o stanie badań*. «Chrs. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 161-175.

У світлі історіографії автор подав свої зауваження про стан дослідів над Берестейською Унією 1596 р., зібравши і стисло схарактеризувавши майже всю багату історичну літературу, яка цій темі була присвячена, зокрема – після останньої війни і передусім – у Польщі.

447. – PEKAR A., *The Union of Brest and Attempts to Destroy it* «Analecta OSBM» XIX, Rome 1992, p. 152-170.

Після опису постійних прагнень Української ієрархії до єдності з Апостольським Престолом, автор наголошує на потребі зревідувати (у світлі новоопублікованих документів з Римських архівів) ворожі писання проти Берестейської унії, як також говорить про опозицію до неї кн. Костянтина Острозького, козацтва і Москви.

448. – RECHOWICZ M., *Plany Misyjne Kongregacji de Propaganda Fide na Bałkanach a Unia w Polsce (1622-1635)*. «Nasza Przyszłość», Kraków 1947, 2, s. 135-145.

На тлі діяльності київського митрополита Й.В. Рутського та аналізу його листів, автор розглядає три проекти Конгрегації «Пропаганди Фіде», що їх вона збиралася доручити Місіонерам з Київської митрополії: 1. Справу єпископа-помічника Марчанського в Хорватії; 2. Навернення гори Атосу; 3. Душпастирство над православними русинами в Константинополі, яких там було дуже багато.

449. – SENYK S., *Vicissitudes de l'Union de Brest au XVII<sup>me</sup> siècle*. «Irénikon» 4, 1992, p. 462-487.

У статті авторка описує мінливий стан Берестейської унії у XVII ст. й говорить про ті політичні та релігійні чинники, що мали великий вплив на її розвиток.

450. – STEPOWYK D., *Cristianesimo e cultura in Ucraina: prospettive e conclusioni*. «Cristianesimo e Cultura in Europa». Atti del Simposio presinodale (Vaticano 28-31 ottobre 1991). Roma-Forlì, p. 69-81.

Предметом доповіді є розвиток християнства серед українського на-

роду, зокрема – в період Берестейської унії (1596) і після неї, та його сучасний стан.

У збірнику багато інших статей, які теж заторкують чи насвітлюють й Українську Церкву.

**451.** – SUTTNER E. Chr., *Gründe für den Misserfolg der Brester Union*. «Der Christ. Osten», Würzburg 1990, 5, s. 230-241.

У статті автор розглядає – хоч не всі і не найважливіші – чинники, що не дозволили Берестейській Унії 1596 р. об'єднати всіх українських і білоруських вірних в одну Церкву, а навіть довели до їхнього поділу.

**452.** – SUTTNER E. Chr., *Brachte die Union von Brest Einigung oder Trennung für die Kirche*. «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1990/1, S. 3-21.

У дискусійній статті описано позитивні й, на думку автора, негативні сторінки Берестейської унії, що, однак, зв'язані з кожною більшою, меншою чи, навіть індивідуальною, унією. Досі вони в комплексі ніколи належно не розумілися загалом, і не кожен хоче їх зрозуміти.

**453.** – SZEPTYCKYJ A., *Le Rôle des occidentaux dans l'Oeuvre de l'Union des Églises*. «Stoudion» 1926, 6, p. 152-169; 1927, p. 3-18, 49-60.

Це доповідь, яку митр. А. Шептицький прочитав у Римі 1923, з доданим вступом та поясненнями. Предметом доповіді були: проблема масових поворотів до Єдності; три теорії про поворот Росії до Єдності; міркування про Унію в Росії й на Заході.

Голяндською мовою появилася ця стаття старанням о. Перрідона в: Nijmegen, «Instituut voor Byzantijnse Studies», 1959, p. 34.

Пор. ще його: *Twee Mentaliteiten de Psychologie van de Hereniging*. 'S Hertogenbosch, Periodieke Uitgave van Het Geert Groote Genootschap, N. 708, 1958, S. 36.

**454.** – WERHUN P., *Geschichte der Union im Ostslawischen Raum*. «Der Christliche Osten», Regensburg 1939, S. 311-336.

Стаття – короткий нарис про унійні змагання впродовж історії серед українців, білорусів та росіян.

Пор. теж його: *Geschichte der Union in Byzanz und Südosteuropa*. Ibidem, S. 294-310.

455. — ZYLA W., *Die national-religiösen Besonderheiten der katholischen polemischen Literatur in der Ukraine Ende des 16. Anfang des 17. Jahrhunderts.* «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1988, S.45-71.

Після довшого навітлення церковних та політичних обставин на українських землях, у статті розглядається полемічна література, яка при кінці 16-го і на початку 17-го ст. розвинулася тут після Берестейської Унії 1596 р.

Пор. ще: GIRAUDO G., *L'eresie come «filo rosso» nella storia della Rus'.* «Studia Slavia... R. Picchio dicata», Roma, Ist. Univ. Or., Napoli, 1988, p. 299-310.

456. — *Unia Brzeska.* Genesa, dzieje i konsekwencje w kulturze narodów słowiańskich. Praca zbiorowa pod redakcją: R. Luźnego, F. Ziejki i A. Kępińskiego. Kraków, «Universitas», 1994, s. 559.

У великій збірній праці, з нагоди 400-ліття Берестейської Унії (1596-1996), опубліковано про саму Унію близькі до неї теми 40 докладів різних авторів. Збірка ділиться на три частини: Генеза і дії Унії; Унія у світлі польського письменства і Роль Унії в житті й культурі східнослов'янських народів. Між ними на окрему увагу заслуговують: Генеза і завершення Унії (Кумор Б.); Відношення державних і церковних московських властей до православної української Церкви і з'єднаної – у 17-20 століттях (Мокрий В.); Пастирський лист А. Шептицького до поляків греко-католицького обряду (Висоцька Ф.); Василянські школи на Білорусі у світлі звітів народної едукативної Комісії (Недзеля З.); Унія й уніяти після розбору Польщі в навітленні журналу «Холмско-Варшавський Епархиальний Вестник» (Куновска-Порембна М.); Козацтво й Унія (Сергійчук В.); До питання про перехід козаків в Унію (Агашков М.) та інші. Статті друквані в мовах: Польській, українській, російській і білоруській. Після кожної статті подано резюме в мовах англійській та польській або російській. При кінці видання подано ще покажчик імен та місцевостей.

457. — *L'union de Brest (1596) et l'Avenir de l'Eglise d'Ukraine.* «Istina» XXXV, Paris 1990, p. 1-107.

Це число майже в цілості присвячене Київській митрополії після Берестейської Унії: з короткою її історією (Dupuy В.) та додатками, що появились окремим виданням під заголовком: Recherches sur l'Union de Brest (1990), а також – зі статтями:

DUPRE B., *L'«orthodoxie» de la Rus de Kiev* (80-99).

МАКСЫМІВ V., *La constitution de la hiérarchie dans la Rus de Kiev* (89-93).

DUPUY B., *La concession du saint myron à la métropole de Kiev (XIV siècle) et ses aspects actuels* (94-104).

## 5. УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІСЛЯ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ

**458.** – ГРИНИК В., *Мучеництво гр. кат. Церкви на Волині і Білорусі 1827-1839*. «Бескид», Перемишль 1939, чч. 16-24.

У 9-х числах тижневика «Бескид» автор описав мучеництво гр. кат. Церкви на Волині та Білорусі, яке довершено в 1827-1839 рр. Причинами упадку тієї Церкви були: 1. Насильство російського уряду; 2. Зрада вищого духовенства; 3. Латинізація і полонізація через польських священників і дідичів; 4. Незгода між єпархіяльним і монашим духовенством та 5. Неосвіченість й обтяженість родинами світського духовенства.

**459.** – ГЕРИЧ Ю., *Сучасна ситуація в нашій Церкві і який вихід*. Торонто, Братство Укр. Католиків Торонт. Єпархії, 1976, с. 27.

У статті-довіді стисло окреслено питання: 1. Чому занепала наша Церква на Батьківщині? 2. Чому і як дійшло до церковної кризи в діаспорі? та 3. Який вихід з такої ситуації?

**460.** – СЕНИК С., *Латинізація в Українській Католицькій Церкві*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 269-287.

У розвідці авторка аналізує початки та причини й розміри латинських впливів, які частково мали місце в Українській Католицькій Церкві після Берестейської унії 1596 р., зокрема – у 18 ст.

**461.** – СУХОМЛИТОВ М., *Уничтоженная диссертация Н.И. Костомарова в 1842 году*. «Древняя и новая Россия». Исторический иллюстр. ежемесячный сборник 1877, год третий, т. I, с. 42-55.

ХЛЕБНИКОВ Л.М., *Сожженная диссертация Н.И. Костомарова*. «Вопросы истории» 1965, 9, с. 213-215.

*Автобіографія Н.И. Костомарова. Москва 1922, с. 155-164.*

У всіх статтях описуються обставини, що передували рішенню спалити докторську дисертацію М. Костомарова «О значенні Унії в історії Зап. Руси», бо в ній «множество дерзких выражений насчет восточной церкви и ее патриархов, критиковалася мудрая политика государей».

**462.** – ADAMCZYK M., *Spoleczno-gospodarskie położenie ludności unickiej diecezji przemyskiej w latach 1772-1848*. «Przemyskie Zapiski Historyczne» 1987, s. 89-122.

Предметом цього огляду, з численними таблицями, є греко-католицька людність, що замешкувала терен Перемиської єпархії, особливо – її суспільне і господарське становище в 1772-1848 рр., та частково – стан духовенства і парафій, порівняно з латинськими.

**463.** – BIENKOWSKI L., *Kultura intelektualna w kręgu Kościoła Wschodniego w XVII i XVIII w.* «Dzieje Lubelszczyzny», VI. «Między Wschodem i Zachodem», część I. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989, s. 107-126.

У нарисі схарактеризовано рівень культури з'єданого духовенства, єпархіяльного й монашого (Василіян), тобто – їхню освіту, виховання, інтелектуальну діяльність в Литовсько-Польській державі.

**464.** – FENCZAK A.S., *Z dziejów inicjatyw polskich na rzecz uregulowania stosunków między obrządkami Kościoła katolickiego – «artykuły» arcybiskupa lwowskiego Jana Skarbka z 1714 r.* «Polska-Ukraina», 1990, s. 167-180.

У статті автор розглядає: автентичність артикулів аеп. Скарбка в справі налагодження стосунків між обрядами Католицької Церкви; обставини, в яких вони постали і їхній зміст та історичне значення. При кінці подано текст цих артикулів.

**465.** – GAWRYŚ C., *Ruska Wiara*. «Więź», Warszawa 1988, n. 7-8, s. 116-130.

Стаття присвячена парафії в Костомлотах над Бугом, єдиній т.зв. неоуніятській громаді, що має офіційну назву: Католицька парафія візантійсько-слов'янського обряду. Її осередком є стара, пам'яткова, де-

рев'яна церква 17 ст., на фасаді якої над дверима виписано: «Святилище Підляських уніятів», а на бічній стіні: «1000 років», признаючись тим самим до тисячоліття хрещення Київської Руси.

**466.** – HRYNIEWICZ W., *Der «Uniatismus» im katholisch-orthodoxen Dialog*. OKS, Würzburg 1990, s. 319-338.

У статті описано постановня дискусійної спільної декларації, з якою інтернаціональна комісія для діалогу між Католицькою і Православною Церквами, з днем 15 липня 1990 р. виступила в справі т.зв. «уніятизму» в східних Церквах, зокрема – в Укр. Католицькій Церкві.

Пор. на цю тему ще: FORTINO E.F., *Il Dialogo con l'Ortodossi e le Chiese Orientali Cattoliche*. «Oriente Cristiano», Palermo, 30-3, 1991, p. 3-9.

RIZZI M., *Unione e Uniatismo*. Ibidem, p. 10-15.

**467.** – HRYNIEWICZ W., *Der «Uniatismus» und die Zukunft des katholisch-orthodoxen Dialogs*. OKS. Würzburg 1991, 2/3, S. 210-221.

Автор розглядає проблему т.зв. «уніятизму», точку зору православних, і шлях яким, при повній свободі сумління, можна продовжити діалог між Церквами – католицькою і православною.

**468.** – KOŁBUK W., *Przechodzenie Unitów na obrządek łaciński w diecezji Chełmskiej w XIX wieku*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 209-220.

У розвідці автор розглядає масштаби переходу Холмських уніятів на латинський обряд в 19 ст., зокрема – причини того переходу: брак підтримки з боку польського духовенства, перемішання обох обрядів і страх перед насильним приєднанням до православ'я. В кращих обставинах можна було цього переходу уникнути.

**469.** – KOŁBUK W., *Duchowieństwo Unickie w Królestwie Polskim wobec Polskich Poczynań Niepodległościowych*. «Chrześc. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet, 1989, s. 21-30.

В історичних джерелах мало даних про ставлення греко-католицького духовенства Холмської єпархії до польських повстань 1830 і 1863 рр. Виглядає, що значна його частина цим повстанням симпатизувала, а декотрі з духовних і їхніх родин навіть брали в них активну участь.

470. — KOŁBUK W., *Martyrologium Unitów Podlaskich i Chełmskich w prozie i poezji końca XIX i początku XX wieku*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 208-217.

У розвідці зібрано відгуки польської прози й поезії кінця 19-го – початку 20-го ст., зокрема – С. Жеромського, С. Реймонта, С. Коверської, М. Конопницької та інших – на переслідування Холмських і Підляських уніятів.

471. — KOŁBUK W., *Duchowienstwo Unickie w Królestwie Polskim*. Materiały do atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce. Lublin, Tow. Naukowe Katol. Uniw. Lubelskiego, 1992, s. 194.

У сімох розділах автор представив: характеристику холмської з'єднаної (уніятської) єпархії; численність її духовенства в 1835-1875 рр.; його походження; освіту; кар'єру; життєві умови і пастирську діяльність; участь греко-католицького духовенства в ліквідації Унії. Наприкінці подано список духовенства за 1835-1875 рр., з найважливішими фактологічними даними, як також – резюме німецькою мовою.

472. — KUMOR B., *Projekt organizacyjnego zjednoczenia Kościoła Łacińskiego i Unickiego w Polsce w 1789 roku*. «Chrześc. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet Lubelski, 1989, s. 11-19.

У статті розглядається латинськомовний проект 1789 року, за яким вірні східного й західного обрядів мали підчинятися тільки одному єпископові. На східних теренах Литовсько-Польської держави, крім Київської архієпархії, мали б існувати три єпископства латинські і три східні.

473. — ŁOMACZ B., *Neounia w Diecezji Siedleckiej*. «Chrześc. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet, 1989, s. 55-75.

Предметом огляду є т.зв. «Неоунія», яка постала у міжвоєнній Польщі, зокрема її впровадження в Седлецькій дієцезії – в трьох етапах: 1. Початки неоунії, які були спробою зорієнтуватися в потребах населення; 2. Експансія неоунії – від заснування першої парафії візантійського обряду в 1925 р. – до видання 1929 р. Буллі «Laudabili»; 3. Стабілізація неоунії – до вибуху другої світової війни.

474. – PIWOWAR E., *Pierwszy Synod Unicki Eparchii Przemyskiej (1693)*. «Polska-Ukraina...», 1990, s. 157-166.

Стаття присвячена I-му Синодові Перемиської єпархії 1693 року, що його скликав єп. Інокентій Винницький. Подається причини його скликання, час, місце й кількість учасників; синодальні тексти і рішення, що на синоді були ухвалені.

475. – SENYK Sophia, *The Ukrainian Church and Latinization*. OCP 1990: 1, p. 165-187.

У статті авторка розглядає латинські впливи на Літургію та обряди З'єднаної Церкви Київської митрополії – після Берестейської Унії 1596 р., до останніх часів.

Пор. теж її: *Латинізація в Українській Церкві Католицькій*. Люблін, Свічадо, 1990, с. 31.

476. – SENYK S., *Uniatism and Universalism in the Life and Activity of Metropolitan Joseph Veljamyn Rutskyj*. Estratto dal volume: *Il Battesimo delle Terre Russe*. Bilancio di un Millennio, a cura di S. Graciotti. Firenze, Leo S. Olschki ed., 1991, p. 334-344.

Київський митрополит Й.В. Рутський – один з найвизначніших митрополитів З'єднаної Української Церкви. Авторка намагається відповісти на питання: чим була для нього Унія – З'єднання з Апостольським Престолом і як він бачив цю, очолювану ним Церкву, у взаємовідносинах з іншими Церквами.

477. – *The Ukrainian Catholic Church 1945-1975*. A Symposium. M. Labunka and L. Rudnytsky, editors. Philadelphia, Pa, The St. Sophia Religious Assoss. of Ukr. Catholics, 1976, pp. 162.

Крім тих статей, які ановані окремо, чимало матеріалу до історії Української Церкви, міститься теж в інших статтях, цього видання, зокрема – у наступних:

POSPISHIL V.J., *The Saga of the Ukrainian Churches*. Introductory Remarks. Ibidem pp. 13-19

BILANIUK P.B.T., *The Ukrainian Catholic Lay Movement 1945-1975: An Interpretation*. Ibidem pp. 90-106.

PELIKAN J., *The Ukrainian Catholic Church and Eastern Spirituality*. Ibidem pp. 114-127.

RUDNYTZKY L., *A Calendar of Selected Dates and Events in the Ukrainian Catholic Church: 945-1975*. Ibidem pp. 146-157.

## 6. УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ВІД XVII СТ.

**478.** – АНТОНОВИЧ М, *Українська Православна Церква в XVIII і XIX століттях*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 288-300.

У статті описано Українську Православну Церкву 18 і 19 ст. з поділом її історії на 4 періоди: 1. Період Гетьманської України до 1760 р.; 2. Період до початку 19-го століття, коли російський уряд посилив уніфікаційний процес; 3. Період найбільшого занепаду – до кінця Кримської війни і 4. Період відродження свідомого укр. релігійного життя, який не кінчається 1900 роком, але продовжується до революції 1917 р.

**479.** – ВОРОНИН О., *І світло в темряві світить*. (Українська Православна Церква під час другої світової війни). «Сучасність», Мюнхен 1987, чч. 7-8, с. 137-149; ч. 9, с. 67-74.

Стаття – короткий нарис про стан і діяльність Української Православної Церкви в час другої світової війни, від 1939 – до 1944 року, коли майже всі єпископи виїхали на Захід.

Пор. теж його: *Від Великодня до Великодня. З хроніки УАПЦ*. Там же 1990, с. 213-219.

**480.** – ВОРОНИН О., *У темній неволі: Укр. Православна Церква у 19 столітті*. «Сучасність», Мюнхен 1988, ч. 7-8, с. 206-217.

Православна Церква в Україні від 1686 р. була підпорядкована чужій владі. Її очолював чужий єпископат і навіть єпископи українського походження були далекі від свого народу. Тільки частина священства зуміла зберегти пошану до свого народу, хоча й воно було виховане в проросійських семінаріях. З числа 12.000 священників на території України тільки малий відсоток включився після 1917 р. у боротьбу за незалежність, і тільки 11% парафій перейшли до Української Автокефальної Православної Церкви.

- 481.** – ВОРОНИН О., *Царгород і Православна Церква на Україні після Переяславської угоди*. «Сучасність», Мюнхен 1989, ч. 3, с. 74-82.

Автор розглядає стан Української Православної Церкви після Переяславської Угоди, та її передачу з-під юрисдикції Царгородського патріарха – під Москву.

- 482.** – ЄРИНЮК Р., *Підпорядкування Київської митрополії московській Патріархії 1685-86*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 732-749.

У статті автор аналізує проблему автономії Української Православної Київської митрополії в 2-ій половині 18-го століття, її підпорядкування Московському патріархатові, а також подає оцінку цього питання українською, московсько-російською та радянською історіографіями.

- 483.** – ЖУКОВСЬКИЙ А., *Справа єдності Церков у XVII ст.* (Православна Перспектива). «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 208-235.

У статті описано спроби поєднання Церков, які мали місце в 17 ст., і в яких центральною постаттю був київський митрополит Петро Могила.

- 484.** – КРОТЕВИЧ А., Аеп., *До ідеології Української Автокефальної Православної Церкви*. «Сучасність», Мюнхен 1990, ч. 7-8, с. 199-212.

У статті, яку передруковано з органу УАПЦ «Церква і Життя», ч. 1, 1928, розглядається: Відокремлення Церкви від держави; Соборноправність; Українізацію; Християнізацію; Автокефалію; та Єднання Церков.

Пор. теж. HAYER F., *Wandlungen in der ukrainischen autokephalen orthodoxen Kirche*. «Kyrios», Berlin 1970, S. 84-89.

- 485.** – КУПРІЯНОВИЧ Г. – РОЩЕНКО М., *Православна церква Преображення Господнього в Любліні*. Люблін, Люблінсько-Холмська православна єпархія, 1993, с. 52.

З нагоди 360 річниці посвячення церкви Преображення Господнього в Любліні, подано коротку історію тієї церкви, як також інших церков в цьому місті. Видання збагачене численними ілюстраціями. При кінці подано ще резюме в російській, англійській та німецькій мовах. (Пар. бібл. в Новому Ульмі).

**486.** – ЛИПКІВСЬКИЙ В., *Українська Православна Церква*. (Коротка історія). Вінніпег 1934, с. 36.

В передруку з журналу «Церква і Життя», автор коротко описав: Українську Церкву в давньому минулому, спосіб, у який її позбавлено автокефалії та розірвано її зв'язок з Царгородським патріархом, повернення собі волі Українською Церквою, та ролю рідної мови в ній.

**487.** – МІНЕНКО Т., *Змагання за незалежнення Української Православної Церкви*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 763-791.

У статті автор подає короткий огляд змагань Української Православної Церкви після 1917 року до свого незалежнення чи автокефалії – в Україні, Польщі і також – на еміграції.

**488.** – ПЛОХИЙ С.Н., *Борьба украинского народа с католической экспансией (XVI-XVII вв.)*. Днепропетровск, Министерство высшего и среднего специального образования СССР – Днепропетровский Государственный Университет, 1987, с. 64.

У навчальному посібнику простежуються джерела до історії проти-католицької боротьби серед українців від 2-ої половини 16-го – до середини 17-го ст. Багато уваги приділяється класифікації Ватиканських документів та характеристиці умов, у яких з'явилися й діяли найважливіші папські документації. В посібнику є огляд основних публікацій Ватиканських джерел з історії східно-слов'янських земель цього періоду й подається характеристика джерельних збірок в архівах та бібліотеках Радянського Союзу, зокрема – в Центральній Науковій бібліотеці АН в Ленінграді та у Львівській Бібліотеці ім. В. Стефаніка АН України.

**489.** – СИСИН Ф., *Релігія, культура та нація на Україні в XVII ст. в українській православній думці ХХ-го ст.* «Сучасність», Мюнхен 1989, ч. 1, с. 50-62.

У розвідці обговорюється, наскільки в 17-му ст. в Українській Православній Церкві можна встановити головні засади автокефальної ідеології, якими є: Відокремлення Церкви від держави; Автокефалія; Соборноправність; Українізація і Християнізація життя.

**490.** – ТРОХАНОВСЬКИЙ П., *Дніпрове Тисячоліття на схилах Карпат*. «Церковний Календар», Сянік, Прав. Єпархія Перемисько-Новосанчівська, 1989, с. 60-73.

*Святкування 1000-ліття Хрещення Київської Русі у парафіях Перемисько-Новосанчівської Єпархії*. Там же 1990, с. 79-111.

У хронологічному порядку описано святкування, що з нагоди 1000-ліття хрещення Київської Русі проводилися в різних місцевостях православної Перемиської єпархії, з додатком до кожної короткої їхньої попередньої історії та світлин.

**491.** – ХОРОШЕВ А.С., *Политическая история канонизации (XI-XII вв.)*. Москва, изд. Московского Университета, 1986, с. 208.

Предметом студії, з марксистських позицій, є політична історія канонізацій в Православній Церкві, спочатку в Київській Русі, пізніше – тільки в Московщині. При кінці подано покажчик імен.

**492.** – ЧЕХІВСЬКИЙ В., *За Церкву, Христову громаду, проти царства тьми*. «Сучасність», Нью Йорк 1991, ч. 2, с. 89-117.

Богословську статтю В. Чехівського видано окремою брошурою в Харкові 1922 р. й перевидано в Парижі 1947. У ній автор прагне виправдати постання Української Автокефальної Православної Церкви й висвячення її єрархії – без участі єпископів.

**493.** – *Владения и крепостные крестьяне Русской церкви в конце XVII века*. Москва, Академия Наук СССР, Институт истории СССР, Центральный Государственный Архив Древних Актов, 1988, с. 168.

Після короткого вступу, у виданні, на основі перепису 1678 р., подано відомості про маєткові посілости духовенства та монастирів в Росії кінця 17-го ст. В коментарі окремо розглядаються міські посілости Церкви в Росії другої половини 17-го сторіччя (с. 103-129), та її землеволодіння від 10-го до 20-го ст., в тому теж – на українських землях. В Додатку (с. 143-164), подано огляд усіх монастирів і монашества від 9-го ст. до 1917 р. в цілій російській імперії, отже – і в Україні.

**494.** – *Русское православие: вехи истории*. Москва, Изд. Политической Литературы, 1989, с. 720.

У збірному виданні 14 істориків і філософів висвітлюють широке

коло проблем, зв'язаних з історією Православної Церкви на Русі і пізніше – Росії. Визначається її роля і місце в культурно-історичному процесі – аж до радянського періоду. Перший розділ: *Церква в Давній Русі до кінця XII ст.* (10-70) – опрацював Я.Н. Щапов. До цього періоду частково стосується також розділ: *Землеволодіння Православної Церкви і її господарсько-економічна діяльність (XI – поч. XX в.)*, який опрацював А.И. Володарский. При кінці подано покажчики предметний та іменний.

**495.** – ANTONOVYČ M., *Die Ukrainische orthodoxe Kirche im 18. und 19. Jahrhundert.* «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1988, S. 128-139.

Огляд присвячено Православній Церкві на Україні у 18-му та 19-му ст., коли її підпорядковано Московському патріархатові, а пізніше – синодіві, який царські власті використовували для російщення вірних.

**496.** – AUGURSKIJ M.S., *Die Judenchristen in der Russisch-Orthodoxen Kirche.* «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1974, S. 138-176; 281-300.

Автор розглядає поширену серед жидів тенденцію до прийняття християнської релігії в рамках Російської Православної Церкви, також і – на українських землях. Стаття обмежується передусім до 19-го ст., і містить довші біографії 4-х визначніших конвертитів: архимандрита Натанаїла (1820-1887), родом з Теофополя на Волині, Олександра Алексеева (1820-1895) з Поділля, С.Н. Слепяна (1852-1912) з Мінська, та П. Дрейзіна († 1894) з Житомира.

**497.** – BAUMER I., *Die Orthodoxe Kirche in Polen.* Reise und Gesprächsnotizen und systematisch-historischer Ueberblick. «Der Christliche Osten» XLVIII (1993) 6, S. 286-302.

У статті подано декілька спостережень про православну Церкву в Польщі, в якій велику частину становлять теж українці; зроблено їх після її відвідин 1993 року.

**498.** – BENDZA M., *Tendencje unijne względem Cerkwki Prawosławnej w Rzeczypospolitej w latach 1674-1686.* Warszawa, Chześcijańska Akademia Teologiczna, 1987, s. 243.

У праці розглядаються: 1. Проблеми Православної Церкви на конвокаційному, елекційному та коронаційному сеймах у 1674-1676 pp.; 2.

«Colloquium Amicabile» (1679); 3. Унійні тенденції владик Львівської, Перемиської та Луцької і Могилівсько-Мстиславської єпархій, і 4. Втілення Київської митрополії у Московський патріархат та Гжимултовський трактат і його вплив на долю Православної Церкви в польсько-литовській державі. При кінці подані джерела й література.

- 499.** – DZIEGIELEWSKI J., *O Tolerancję dla zdominowanych: polityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986, s. 300 + 20.

В об'ємистому науковому виданні представлено відносно толерантну релігійну політику, яку в часі королівства Владислава IV Польсько-Литовська Річпосполита проводила як до православних, так і до протестантів.

Rec.: HUS, vol XIV (1990), p. 191-194 (Sysyn F.).

- 500.** – GOLDBLATT H., *Orthodox Slavic Heritage and National Consciousness: Aspects of the East Slavic and South Slavic National Revivals*. HUS 1986, p. 336-354.

Метою статті було показати, передусім на історичному тлі Руської Церкви, що в 17-му та 18-му сторіччі постали в православно-слов'янській культурі нові відносини між наднаціональними тенденціями та народними течіями.

- 501.** – HRYWNA I., *Cerkiew prawosławna na Chełmszczyźnie i południowym Podlasiu w dwudziestoleciu międzywojennem*. «Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze», Kraków, Uniwersytet Jagielloński, s. 355-364.

Стаття присвячена Православній Церкві на Холмщині та південному Підляшші – впродовж міжвоєнних десятиліть.

- 502.** – JOUKOVSKY A., *Der Versuch einer Kirchenvereinigung im 17. Jahrhundert. Aus der Perspektive der Orthodoxen*. «Jahrbuch der Ukrainkunde» 1988, s. 72-96.

Автор розглядає спроби церковного об'єднання між обома українськими Церквами, що їх в першій половині 17-го ст., провадив зокрема, Київський митрополит Петро Могила. Прикінці додано 2 документи з римських архівів, які ці зусилля ілюструють.

**503.** – KANIA J., *Likwidacja Cerkwi na Lubelszczyźnie w okresie międzywojennym*. «Chrześcijanin w Swiecie», 14, 1982, nr. 6 (108), s. 50-89.

*Rozbiórki Cerkwi na Lubelszczyźnie w Roku 1938, a stanowisko biskupa Fulmana*. «Chrześc. Wschód» 1989, s. 31-53.

У першій статті автор описує ліквідацію українських церков на Люблінщині в міжвоєнній Польщі, а в другій – говорить про нищення церков у 1938 р. й осудження цієї акції Люблінським еп. Фульманом.

**504.** – KOHUT Z.E., *The Problem of Ukrainian Orthodox Church Autonomy in the Hetmanate (1654-1780)*. HUS XIV, 3/4 (1990), p. 364-376.

У нарисі автор описує долю Православної Церкви впродовж цілого гетьманського періоду і міру її спроможності зберегти елементи своєї автономії – перед тим, як вона була цілковито абсорбована в Російську Православну Церкву.

**505.** – KRAWCHENKO O.A., *L'Église orthodoxe en Ukraine après l'Union de Brest*. «Irénikon» 1992:2, p. 180-193.

Після короткого історичного огляду про Українську Церкву, доповідь-стаття представляє екуменічну діяльність кн. Костянтина Острозького і Київського митрополита Петра Могили.

**506.** – KROCHMAL A., *Prawosławne duchowienstwo diecezji chełmsko-warszawskiej pochodzące z Galicji (1875-1905)*. Archiwum Państwowe w Przemyślu. «Rocznik Historyczno-Archiwalny». Przemyśl 1989, s. 37-48.

Використавши багаті джерельні фонди Люблінських архівів, автор досить детально описав участь галицького за походженням духовенства у переведенні Холмської єпархії до Російської Православної Церкви; в 1886 р. з усіх 352 священиків – 135 походили з Галичини.

**507.** – LUZHNYTSKYJ G., *The Russian Persecution of the Ukrainian Orthodox Church*. «The Ukr. Review», London, 1988, 1, p. 47-58.

У першому розділі описано боротьбу за встановлення Укр. Автокефальної Православної Церкви в Україні після революції 1917 р., а в другому – дві хвилі переслідування тієї Церкви, які комуністична влада провела в 1918 і в 1936 рр.

- 508.** – MIRONOWICZ A., *Podlaskie ośrodki i organizacje prawosławne w XVI i XVII wieku*. Białystok, Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1991, s. 303 + mapa.

Монографія окрім вступу складається з 6-х наступних розділів: 1. Берестейська Унія у світлі історіографії; 2. Стан Православної Церкви на Підляшші в 2 пол. XVI ст.; 3. Православна спільнота Підляшшя у відношенні до Церковної Унії; 4. Зміни в становищі Православної Церкви по Берестейській Унії до кінця XVII ст.; 5. Підляські осередки і православні організації в XVII ст.; 6. Православна Церква на Підляшші в XVII ст. та Прикінцеві завваження. Наприкінці подано серед іншого список підляських парафій перед 1596 р., їх приналежність, устаткування, кількість духовних і сакральних об'єктів, привілей І. Потія для Братства в Більську та бібліографію і карту Православної Церкви на Підляшші в 2 пол. XVI століття.

Пор. ще його: «*Struktura organizacyjna Kościoła Prawosławnego w Polsce (X-XVIII w.)*». «Церк. Вестник», 1992, 7, Варшава, с. 29-34

- 509.** – PAPIERZYNSKA-TUREK M., *Kościół prawosławny na ziemiach ruskich, Litwy i Korony*. «Przemyskie Zapiski Historyczne», Przemyśl 1990, s. 139-162.

Авторка намагається подати у статті характеристику Православної Церкви на руських землях, які спершу увійшли до Литовського князівства, а згодом – до Польсько-Литовського королівства, і з яких складалася Київська і Галицька митрополії.

- 510.** – PAPIERZYŃSKA-TUREK M., *Między Tradycją a Rzeczywistością. Państwo wobec Prawosławia 1919-1939*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989, s. 484.

Предметом праці є політика другої Річипосполитої стосовно Православної Церкви в Польщі у рр. 1918-1939. Після першої, історичної частини, у другій головній частині розглядаються: Основи і напрямки політики польської держави відносно православної Церкви, з наступними розділами – Політичні аспекти автокефалії Православної Церкви; Її правне положення; Питання національного обличчя Православної Церкви, Величина її інституцій та її матеріальний стан і Неоунійна акція. При кінці подано велику бібліографію та іменний покажчик.

- 511.** – PAPIERZYŃSKA-TUREK M., *Prawna i materialna sytuacja Kościoła Prawosławnego oraz jego wewnętrzny konflikt narodowy jako część składowa kwestii ukraińskiej*. «Sprawa Ukraińska w drugiej Rzeczypospolitej 1922-1926». Kraków, Wyd. Literackie, 1979, s. 100-113.

Спочатку у статті описано правовий і матеріальний стан Православної Церкви в Польщі у 1922-1926 рр., як також внутрішній національний конфлікт всередині самої Церкви.

Крім того, на с. 170-172, згадано справу Православної Церкви на сеймі; на с. 245-7 – проблему впровадження Григоріянського календаря; на с. 274-5 – нові стосунки між православною єрархією й українськими послами, в 1924-5 роках.

Греко-католицьку Церкву й українське питання авторка розглядає на с. 94-99.

- 512.** – PAPIERZYŃSKA-TUREK M., *Prawosławie w II Rzeczypospolitej*. «Rocznik Historyczno-Archiwalny», t. IV, 1987, s. 25-54.

У статті авторка намагається відповісти на питання: яке місце займала Православна Церква в Польщі; яка була її національна структура; який був національно-політичний характер тієї Церкви як інституції; і нарешті – яка була державна політика стосовно Прав. Церкви, та які були наслідки цієї політики.

- 513.** – PICCHIO R., *Letteratura della Slavia Ortodossa (IX-XVIII)*. Bari, ed. Dedalo, 1991, pp. 546.

У виданні зібрано 15 нарисів, в яких автор розглядає різні аспекти літератури православного слов'янства від IX-XVIII ст. Більшість з них уже друкувалися різними мовами: італійською, англійською, французькою, болгарською та російською.

Rec.: OCP, Roma 1993:1, p. 312-314. (G. Minčev).

- 514.** – SCHWEIGEL J., *Die Hierarchien der Getrenten Orthodoxie*. I. *Ihr Gegenseitiges Verhältnis*. II. *Ihre Kanonische Grundlagen*. «Oriet. Christ.» 46 (1928), S. 1-76; 54 (1929), S. 277-357.

Після вступу та бібліографії автор подає нарис про Православну Церкву в Радянському Союзі після жовтневої революції, у тому – й на українських землях. Зокрема, описано стосунки між декотрими єрар-

хами, що відокремилися і не творили вже церковної єдності, та висвітлено канонічні основи, на яких ці поділені єрархії базувалися.

**515.** – ŠEVČENKO I., *The Many Worlds of Peter Mohyla. «Byzantium and the Slavs»*, Cambridge, Mass. 1991, p. 651-687.

Майже 20 років (1626-1646) митрополит Петро Могила відігравав провідну роллю в культурному й церковному житті Києва і цілої митрополії. Цьому періодові передусім присвячена розвідка. У ній представлено ранні роки Могили і його освітній почин, інтелектуальні горизонти його і студентів Київської Колегії, ставлення Колегії та її засновника до польської кільканаціональної держави та до козацтва.

**516.** – STEINDORFF L., *Die orthodoxe Kirche in der Sowjetunion (1921-1939) im Siegel des britischen Confidential Print*. JBfGOE, München 1991: 4, S. 533-549.

У розширеній редакції вступної лекції з 24.6.1991 на університеті в Мюнстер (Німеччина) автор представив, як сприймали православну Церкву в Радянському Союзі у 1921-1939 рр. англійські дипломати, які пересилали про неї вірогідні повідомлення до свого уряду. Важливіші повідомлення розмножувалися друком і розсилались урядовим чиновникам та своїм закордонним представникам. З них можна відтворити досить вірний образ православної Церкви в СРСР між двома світовими війнами.

**517.** – STUPPERICH R., *Der Anteil der Kirche beim Anschluss Der Ukraine an Moskau (1654)*. «Kirche im Osten», Göttingen 1971 (14), S. 68-82.

У статті йдеться про участь Церкви у приєднанні України до Москви 1654 р. Висвітлено у ній церковні й богословські питання; політичні плани грецьких патріархів; протилежні тенденції серед українського духовенства та ставлення гетьмана до різних «партій».

**518.** – SUTTNER E. Chr., *Peter Mogilas Eintreten für die Taufe abendländischer Christen*. «T.J. Chr.» 1988, S. 903-914.

У статті розглядається відношення Московської Церкви до західного хрещення в першій половині 17-го століття та позиція Київського митрополита Петра Могили, вчення якого про важність неправославного хрещення перебрала пізніше також і Російська Церква.

**519.** — VLASOVSKY I., *The Subjugation of the Kyivan Metropolitan to the Authority of Moscow's Patriarch*. «Millenium», N.Y. (1988), p. 129-146.

У статті описано правовий стан Київської митрополії після Переяславського договору; московські старання, щоб підпорядкувати її московським патріархам; правовий стан Київських митрополитів у відповідності до декретів царя й московського патріарха з 1685 року, та переговори московського уряду й патріарха з Царгородом у справі підпорядкування Київської митрополії Москві.

**520.** — *Orthodoxia 1988-1989*. Millennium Rus' 988-1988. Regensburg, Ostkirchliches Institut, 1988, in-12, 196 S.

Видання, що з'явилося з нагоди 1000-ліття хрещення Київської Руси містить перелік усіх православних єпископів (в т.ч. – в Україні), свячення яких визнається канонічно правильним. Подано теж список єпископів-старовірів, як і тих, що знаходяться поза кордоном. При кожному імені даються, по можливості, всі його найважливіші дані.

Rec.: «Irenikon» 1988, p. 150-151 (E.L).

## 7. ГАЛИЦЬКА МИТРОПОЛІЯ

**521.** — БАЛИК Б., *Відібрання від Русинів катедральної церкви в Перемишлі в 1412 р.* «Богословія», т. 49 (Рим 1985), с. 49-88.

Після короткої згадки про заснування української катедри в Перемишлі на замку, яку 1412 р. польський король Ягайло передав латинському єпископові, у статті докладніше окреслюється розміщення на Замковій горі та вказується на її значення, як головної святині Перемиського єпископства. Опісля розглядаються загальні політичні та місцеві обставини, що спонукали короля Ягайла позбавити Перемиських русинів їхньої святині. На кінці з'ясовується її перехід на власність латинян та дальша її доля під владою Перемиських єпископів латинського обряду.

**522.** — БАЛИК Б., *Церква св. Миколая в Перемишлі в XVI ст.* «Богословія», т. 50, Рим 1986, с. 21-66.

Студія присвячена дослідям про церкву св. Миколая, яка була збу-

дована на початку XI ст. під Замковою горою. Князь Лев продав її на власність перемиському війтові Іванові, під магдебурське право, а близько 1384 року забрано її від русинів і передано на катедру латинського обряду.

Пор. ще вище польською мовою: СТЕПАН А., *Українська дерев'яна церковна архітектура в Давній Перемиській єпархії у: 1000-letcie Chrztu Rusi Kijowskiej, Gdańsk 1988, s. 113-131.*

**523.** – БАНДРІВСЬКИЙ М., ЛУКОМСЬКИЙ Ю., СУЛИК Р., *З історії дослідження Успенського собору в Галичі.* «Записки НТШ», том 225, Львів 1993, с. 393-405.

У своєму повідомленні сьогоднішні члени Археологічної Комісії НТШ описали розкопки княжого Галича, зокрема – його Успенського собору, який належав до найбільших княжих будівель Галицько-Волинської держави. Після довгих студій і розшуків його було відкрито ще 27 липня 1936 р. Собор виявився тільки на півтора метра коротший і стільки ж вузчий від Київської Софії. Під час подальших розшуків у ньому було знайдено й останки Галицького князя Ярослава Осмомисла. Перед останньою світовою війною др. Я. Пастернак заховав їх у крипті Святоюрського собору і їх віднайшли автори повідомлення щойно 1991 року.

**524.** – БАНДРІВСЬКИЙ М., ЛУКОМСЬКИЙ Ю., СУЛИК Р., *Катедральні храми Галичини.* Львів, «Мета», 1992, с. 48.

У виданні подано коротку історію двох катедральних храмів – Успенського в старому Галичі та Святоюрського у Львові, бажаючи стисло ознайомити громадськість з результатами досліджень останніх років.

**525.** – БОРОВИК М., *Галицька митрополія; її історичний нарис; в 1000-ліття Хрищення Руси-України.* «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 927-943.

Автор подає короткий історичний нарис Галицької митрополії, від її початків за княжої доби – аж до 1946 року, коли за радянської влади скликано «Собор», який вирішив уневажнити постанови Берестейського собору 1956 р., зірвати канонічний зв'язок з Римом та «возсоединитися» з московською православною Церквою.

**526.** – ВІРХНЯВСЬКИЙ П., *Православ'я на Лемківщині в 1926-1931 роках*. Причини відходу від Греко-католицької Церкви. «Зустрічі», Варшава 1989, IV, с. 111-121.

У статті описано постання православ'я на Лемківщині в 1926-1931 роках та його розвиток, зокрема – причини відходу від гр.-кат. Церкви, з численними даними. На цей процес впливали не так релігійно-віроісповідні, як радше національні та економічні чинники. Він був пов'язаний зі зменшенням престижу гр.кат. пароха і завмиранням патріархальних стосунків між селом і парохом. Учасниками цього процесу найчастіше були ті, що поверталися із заробітчанської еміграції.

**527.** – ТАРНАВСЬКИЙ Ф., *Спогади. Родинна хроніка Тарнавських, як причинок до історії церковних, священницьких, побутових, економічних і політичних відносин у Галичині в другій пол. ХІХ сторіччя і в 1 декаді ХХ сторіччя*. Торонто, «Добра Книжка», 1981, с. 266.

Видання упорядкували і зредагували Анатол М. Базилевич і Роман Данилевич. Перша частина – це спогади о. Филимона Тарнавського (1862-1948), а друга – «додаток» з життєписами автора і його родини. У спогадах дуже багато матеріалу до церковної історії в Зах. Україні, зокрема – про життя й діяльність духовенства. Окремі розділи присвячені: митр. Й. Сембратовичеві – ініціаторові акції тверезости; москвофільству; Василянській реформі й митрополитові А. Шептицькому – захисникові укр. церковної старини. У виданні багато знімок (117-131); при кінці подано покажчики імен і місцевостей та фрагмент адміністративної карти Галичини.

**528.** – ХИМКА І., *«Апологія» Михайла Малиновського: до історії кризи у греко-католицькій Церкві і характеристика поглядів «святоюрців»*. «Записки НТШ», том ССХХV, Львів 1993, с. 365-392.

На початку, у розлогіму вступі (365-375), автор представив особу та діяльність Львівського крилошанина – о. Михайла Малиновського (1812-1894) – одного з головних персонажів і жертв кризи 1882 р., найближчого дорадника митр. Йосифа Сембратовича, чільного представника старорусинського або святоюрського табору, видатного історика Галицької Церкви. Після цього подано «Апологію» (виправдання перед Римською Курією) в оригінальній версії латинською мовою та в українському перекладі.

- 529.** — ХИМКА І., *Греко-Католицька Церква і національне відродження у Галичині 1772-1918*. «Ковчег», ч.1. Львів, Інститут історії Церкви, 1993, с. 67-100.

Предметом дослідження є роль, яку Українська Католицька Церква відіграла в національному відродженні галицьких українців в Австрії. У статті порушено шість проблем: 1. Церква і Габсбурги; 2. Церква і освіта; 3. Роль Церкви у формуванні національної ідентичності; 4. Місце духовенства та церковних установ в українському національному русі; 5. Церква і світська інтелігенція; 6. Церква і селянство.

- 530.** — ХОМА І., *Доля митрополичого архіву в часі першої світової війни*. «Богословія» т. 50, Рим 1986, с. 143-151.

У статті описано долю Львівського митрополичого архіву під час першої світової війни та після неї – аж до 1928 року, коли його через проф. Свенціцького знову повернено до Львова і передано митр. Андрееві Шептицькому.

- 531.** — ЧАЙКОВСЬКИЙ А., *Жонаті чи безженне священство?* Станіславів, «Укр. Книгарня», 1924, с. 48.

У відповідь на брошуру «Жонатий клир, а безженство клиру», автор без глибокого розгляду проблеми, у журналістському стилі, відкидає ідею безженного священства.

- 532.** — *Альманах Станіславівської землі*. Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини. Том II. Редактор-Упорядник М. Климишин. Н.Й.-Париж-Сідней-Торонто, НТШ, Укр. Архів т. ХХІХ, 1985, с. 900.

Як продовження матеріалів першого тому (див. Дж. і Б., т. II, ч. 406), у другому томі історія Укр. Церкви висвітлюється у статтях:

Шумська-Гриневиц М., *Про село Золота Липа і децю про Інститут Сестер Василіянок* (56-68);

Микитюк Я., *Згадка про малий Семінар ім. Священномученика Йосафата в Станіславові* (68-79);

Штундер О., *Що оповідала моя мати про слугу Божого Митрополита А. Шептицького* (373-375);

- МИКИТЮК Я., *Перші кроки слуги Божого Кир А. Шептицького на владичому престолі в Станиславові* (375-377);
- КНЯЖИНСЬКИЙ А., *Кир Григорій Хомишин* (377-379);
- ПЕКАР А., *Великий Праведник – Владика Микола Чарнецький* (379-381);
- ПЕКАР А., *Преосв. Іван Лятишевський* (381-383);
- КЛИМИШИН М., *Владика Василь Величковський* (383-388);
- ЩЕРБІЙ В., *Батько й сини – о. А. Бандера і його сини* (388-396);
- СКОЧИЛЯС І., *Спогад присвячений о. Юстинові Гірнякові та його синові о. Йосифові* (377-379);
- ЯСЕНИЦЬКА М., *Отець Іван Гордієвський* (399);
- КЛИМИШИН М., *Отець Іван Ісаїв та його родина* (400-402);
- КЛИМИШИН М., *Отець Юрій Ковальський* (402-405);
- МИКИТЮК Я., *Отець Лука-Володимир Микитюк* (406-412);
- СА-КО, *Отець Володимир Самотулка* (412-415);
- В.Я., *Отець Іван Яцків* (418-419);
- КИСІЛЕВСЬКИЙ К., *Праця українських священників* (419-421);
- ТИМКІВ Л., *Праця оо. Редемптористів у Станиславові* (422-424);
- САПОВИЧ Р., *Величаві Зелені Свята в Станиславові* (735-741);
- СУСІДНІЙ Б., *На приходстві в Угорниках* (764-8).

**533.** — *Городенщина*. Історично-мемуарний збірник. Зредагував М.Г. Марунчак. Н.Й.-Торонто-Вінніпег, НТШ, Укр. Архів, т. XXXIII, 1978, с. 872.

У великому Збірнику, подібно до видань цього циклу, є багато матеріялу до різних ділянок церковної історії. Йдеться, зокрема, про наступні статті:

- ЯШАН В., *Парохії і церкви* (58-68);
- ВАСИЛИШИН І., *Роля духовенства й учительства в розбудженні культурно-освітнього та економічного життя в Городенському повіті*.
- МАРУНЧАК М., *Відпустове село Далешева* (538-576);
- БАЧИНСЬКИЙ М., *о. Андрій Стрільчик* (585-586);
- БАЗИЛЕВИЧ А., *о. Іван Песецький* (587-590);
- МАРУНЧАК М., *Ісповідник Кир Миколай Чарнецький* (623-626);
- В.Я. і М.Г., *Пом'яник передових священників Городенщини* (661-666).

**534.** — *Діяння Собору Греко-Католицької Церкви у Львові 8-10 березня 1946.* Львів, видання Президії Собору, 1946, с. 176.

У виданні подано хроніку Собору, доповіді і виступи делегатів, постанови Собору та різні звернення і привіти, як також статтю Р. Ваврика: «Поворот на Свято-Володимирський шлях».

**535.** — *Дрогобиччина – земля Івана Франка.* Том II. Н.Йорк-Париж-Сідней-Торонто, Наукове Тов. ім. Шевченка, Укр. Архів, т. XXXII, 1978, с. 246.

В цьому томі церковно-історичній тематиці присвячено, зокрема, – наступні статті:

ЮРЧЕНКО П.Г., *Церква св. Юра в Дрогобичі (31-37);*

ВАВРИК В., *Єп. Сотер Ортинський – учень дрогобицької гімназії (74-77);*

БІЛИЙ Д., *Большевицьке придушення релігійних проявів у дрогобицьких школах (60-64).*

**536.** — *Дрогобиччина – земля Івана Франка.* Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів. Том III. Н.Йорк-Париж-Сідней-Торонто, НТШ, Український Архів, т. XLI, 1986, с. 580.

У третьому томі Збірника «Дрогобиччина», церковній історії, зокрема, присвячені наступні статті:

ЛОГВИН Г.Н., *Храм св.Юра і дзвіниця – справжня поема в дереві (12-13);*

КИРЧІВ Р.Ф., *Святий Юрій у бойківських селах Дрогобиччини (13-14);*

ВАВРИК М., *Серед шибів і рафінерій. Святотроїцький монастир у Дрогобичі (69-76);*

Г-КИЙ І., *Отець Степан О. Венгринович 1897-1954 (172-177);*

ГЛАДИЛОВИЧ А., *За що вони вбили мого батька? (185-191);*

*Побиття священика в Брониці (288-290);*

ФУР І., *о. Микола Іванусів (291-292);*

КОВАЛИК Р., *Церква Пресвятої Тройці в Грушові (299-304);*

*Отець шамбелян Петро Липин (322-323);*

ГОРОДЕЦЬКИЙ І., *Світлий дрогобичанин о. Олекса Пристай – 1863-1944 (391-396);*

- КІКТА С., *о. Павло Кікта (1876-1927), парох Унятич 1910-1927* (416-7);  
КІКТА С., *Брат о. Юрій Кікта – 1907-1979* (418-421);  
ФУР І., *Українська Католицька Церква в Дрогобицькому повіті в 1938-1939 роках* (445-455);  
*Українські священники-дрогобичани замордовані, розстріляні, ув'язнені, заслані в ССР і в Польщі в 1939-1984 роках* (456-458).  
Про I-й том див. *Дрогобиччина* – див. Дж. і Б., т. II, ч. 410.

**537.** – *Збаражчина. Збірка статей, матеріалів і споминів. Том I-II. Н. Йорк-Париж-Сидней-Торонто, НТШ, Укр. Архів т. XXX (1980), с. 740, т. XXXI (1985), с. 524.*

Окрім принагідних згадок і матеріалів до церковної історії майже у всіх статтях обох томів, цілковито присвячені їй ще наступні статті:

- ПРАШКО І., *Церковне й релігійне життя в Збаражчині* (185-244);  
БОМБА І., *Життя і діяльність преосв. єп. Никити Будки* (498-509);  
ЖИЛА В., *Єпископ Іван Прашко* (566-568);  
БУЛЕМА Б., *Церква в Козярах – свідок далекого минулого* (II-164-168);  
РЕДЧУК Я., *Ні, не захопили силою від нас церкви* (II, 282-287);  
*Визначний Василіянин – о. Гліб Кінах* (II, 375-376);

**538.** – *Ісповідники і Мученики Української Церкви ХХ ст. «Богословія», т. 47 (1983), с. 182-197; т. 48 (1984), с. 226-249; т. 49 (1985), с. 219-228; т. 50 (1986), с. 201-209; т. 51 (1987), с. 212-222; т. 52 (1988), с. 224-235; т. 53 (1989), с. 221-229; т. 54 (1990), с. 219-227; т. 55 (1991), с. 214-250; т. 56 (1992), с. 221-231; т. 57 (1993), с. 199-213; т. 58 (1994), с. 205-214.*

Починаючи з 47 тому (1983), у науковому богословському журналі «Богословія» подано довші чи коротші посмертні згадки про єпископів, священників і сестер монахинь, які після другої світової війни каралися по в'язницях, таборах і засланнях чи теж загинули мученицькою смертю. Усіх досі – к. 100. Довшою згадкою відмічені наступні: оо. Бандера Андрій, Белей Василь, Бойчук Авксентій, Бріль Микола, єп. Будка Никита, Вальницький Іван, Вапрович Степан, Василькевич Мокій, Венгринович Степан, Вербовецький Василь, Винничук Роман, сестра Вітер Йосифа Олена, Гірняк Йосиф, Глинка Лев, Гнатів Григорій, єп. Гопко Василь, Горечко Михайло, Гошка Юрій, Гриник Микола, Грицеляк

Микола, Галянт Микола, Горчинський Омелян, Задвоняк Петро, Зарицький Олексій (т. 47, с. 184-193); Зафійовський Адріян, Зятник Іван, Іщак Андрій, Кебуз Іван, Кливак Ілля, Ковалик Зеновій, Коверко Максиміліян, Ковч Еміліян, Конрад Михайло, Кордуба Петро Омелян, Котів Іван (т. 48, с. 230-234); єп. Коциловський Йосафат (т. 49, с. 222-8); Лиско Володимир, Лукач Семен, Мащак Іван, Мокрівський Матвій, Мурович Ярослав, Мягкий Юліян, Набережний Іван (т. 48, с. 338-342); Пасіка Іван, Пеняк Маріян, Подлящевський Петро, Полянський Костянтин, Пришляк Василь, Ратич Степан, Рудко Василь, Рудь Степан, Сампара Степан, єп. Слезюк Іван, сестра Слободян Віра, Содомора Антін, Хмільовський Микола, Цегельський Артемій Іриней, Цегельський Ігнатій Климентій, Чехут Павло, Чорняк Іван, Чубатий Володимир, Чубатий Теодор, Шептицький Климентій (т. 52, с. 227-232); Віра Слободян, Вітер Йосифа Олена (т. 53, с. 221-229); Бандера Андрій, Бріль М., Галянт М., Іщак А., Конрад М. (т. 54, с. 219-227); Кордуба М., Кордуба П., Степан Ратич, Баран В., Бучинський Й., Глуховецький В., Гончар В., Коваль П., Колтунюк С., Кравчук Є., Курилас В., Стойко Б., Теленко В. (т. 55, с. 214-250); Алиськевич Є., Станімир В., Чеховський С. (т. 56, с. 221-231); Бобкович Т., Харина В., Чорняк І., сестра Івасів Ганна, сестра Козуб Романина (т. 57, с. 199-213).

В наступних томах будуть поміщуватися даліші списки. Повний заголовок, як подано вгорі, поміщено тільки в тт. 53 і 55.

**539.** — *Комарно і Рудки та околиця*. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів. Н. Йорк-Париж-Сідней-Торонто, Наук. Тов. ім. Шевченка, Укр. Архів, т. 43, 1987, с. 702.

У великому Збірнику матеріали до історії Церкви є майже на всіх сторінках. Цілковито присвячені їй статті: *Греко-католицька парохія і духовенство в Комарні* (198-206); *Організація гр.-кат. церкви в повіті Рудки* (207-211); *Зміна в організації гр.-кат. церкви в повіті Рудки* (216-218); *Римо-католицька парохія в Комарні*; Ліщинський І., *Традиції та обряд святкувань Різдва, Богоявлення, Воскресення Христового та інших свят у Комарні*; ЛЕВ В., *Владика Григорій Лакота*; БАРАН С., *Пам'яті о. А. Пеленського*; ХРАПЛИВИЙ Е., *Отець Володимир Петрик*; ГОРОДИСЬКИЙ М., *Моя парохія Кропильники*; ЗАХАРІЯСЕВИЧ Я., *Про парохію Подільці*.

У виданні багато світлин. Наприкінці подано великі покажчики імен та місцевостей.

**540.** — *Надбужаничина. Збірник. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмищина і Підляшшя.* НТШ, Укр. Архів, т. XII. Н.Й.-Париж-Сідней-Торонто, Об'єднання Надбужанців, 1989, с. 950.

У другому томі цього Збірника (як і в першому, та всіх подібних Збірниках) є багато матеріялу, що стосується до історії Церкви в усіх згаданих в заголовку північно-західних районах України. Більші статті виключно на церковні теми, зокрема, подали:

Стефанишин Є., *Українська чудотворна ікона Божої Матері в Ченстохові* (II, с. 54-63) і Демусь А., *Руйнування православних церков на Холмищині і Підляшші* (II, с. 637-646).

**541.** — *Нариси з історії української католицької преси.* «Правда», Торонто 1973, ч. 17-18, с. 133-148.

Після короткого загального вступу, автор описав розвиток укр. католицької преси в Галичині і в Карпатській Україні – від початків – до першої світової війни (1871-1915).

**542.** — *Наш Львів. Ювілейний збірник 1252-1952.* Нью-Йорк, «Червона Калина», 1953, с. 215.

Як у всіх подібних виданнях, чимало матеріялу до історії Церкви є у більшості розділів, особливо – в наступних:

Січинський В., *Архітектура і мистецтво Львова (62-76)*;

Лужницький Г., *Місто св. Юра (163-164)*;

Лепкий Л., *Перемиська митра-корона (195-200)*.

**543.** — *Рогатинська Земля.* Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Том I. Редакційна Колегія: Уляна Любович, О. Кудрик, М. Голод, С. Скробач. Н.Йорк - Сідней - Торонто, НТШ, Укр. Архів т. 50; видавець Центральний Комітет «Рогатинщина» 1989, с. 988.

Книжка вміщає понад 130 статей, заміток і спогадів коло 100 різних авторів про Рогатинську землю з давніх часів до кінця другої світової війни. Видання збагачують численні ілюстрації, документальні фотодруки, карта України і Рогатинського повіту. У виданні багато матеріялів і до церковної історії Рогатинщини, зокрема наступні розділи: Суспільні і церковні відносини в Рогатинщині в 15 столітті (26-29);

Церковне Братство в Рогатині (29-33); Родина Балабанів (33-34); Йосиф Шумлянський і Е. Свистільницький (37-39); Стратинська друкарня (194-199); Греко-католицька Мала духовна семінарія в Рогатині (336-340); Иконостаси церкви Св. Духа в Рогатині (398-401); Марійська Дружина жінок (430); Відпуст на св. Марка в Журові (814-6) та короткі життєписи наступних священиків: Степан Бослядинський; шамбелян Степан Городецький; священик, учитель і громадський діяч – пам'яті о. Теодосія Кудрика (569-574); Михайло Петрів: Василь Соловій; Григорій Скасків; Дмитро Хабурський; Іван Щербанюк; Йосиф Сас Яворський. При кінці подано ще бібліографічні нотатки членів Редакційної колегії і меценасів, покажчики імен і місцевостей, спис жертводавців і резюме в англійській мові Марти Кічоровської-Кебало (917-982).

**544.** – *Самбірська Богородиця*. Монографія у 240-ліття появи чудотворної ікони Преч. Діви Марії в Самбірській церкві. Ютіка, Н.Й., накладом комітету будови церкви, 1970, с. 84.

На основі багатющого довідкового матеріалу, автор подає історію чудотворної ікони Самбірської Богородиці, від початку прославлення її чудами – по сьогоднішні дні. Додано кілька світлин.

**545.** – *Стан гр. кат. Духовенства Львівської Архієпархії*. (Стан з дня 1.І. 1944). Львів, накладом гр. кат. митр. Ординаріату, 1943, с. 48.

Щоби частково зарадити бракові повного Шематизму, який щорічно з'являвся друком до 1938 р., під час воєнного лихоліття в 1943/4 роках видано «Спис Духовенства Львівської Архієпархії», в якому поряд із прізвищем кожного священика подано рік народження, єрейських свячень та місце праці. Цей список відображає стан на 1 січня 1944 р. У ньому подані також імена всіх священиків, що в роках 1939-1941 були вбиті, ув'язнені чи вивезені, та які померли від 1 липня 1938 до 31 грудня 1943 р., як також – список усіх чоловічих і жіночих монастирів та відомості про деканати.

**546.** – *Стрийщина*. Історично-мемуарний збірник, за редакцією Ірини Пеленської і Климента Баб'яка. Укр. Архів: Регіональний збірник 49 і 49А, том I і II. Нью Йорк – Торонто – Париж – Сідней: Комітет Стрийщини, 1990. Том I – 634 сторінки, том II – 608.

Багато матеріалу до історії Церкви у Стрийщині можна знайти в

обох томах майже на кожній сторінці, але передусім в окремому розділі під заголовком: «Релігійно-церковне життя». Цінною під цим оглядом, зокрема, є стаття Г. Лужницького: «Під омофором Пресвятої Богородиці з Гошівської гори», в якій автор обговорює кілька вагомих чинників церковно-релігійного життя: монастирі, адміністрацію столових дібр Галицької митрополії, Стрийський протопресвітерат, його церкви та пам'ятки, священничі роди та церковно-суспільну працю духовенства цього регіону.

Рец.: «Визвольний Шлях», Лондон 1993: 6, с. 724-731 (В. Жила).  
«Америка», Філядельфія 1993, ч. 103, с. 15 (В. Ленчик).

**547.** — *Церква Святого Духа в Рогатині*. Київ, «Мистецтво», 1991, с.144.

В альбомі представлено перлину української народної дерев'яної архітектури – церкву Св. Духа в Рогатині, зокрема – чудове малярство та різьблення іконостасу, створеного невідомими майстрами XVII ст. Резюме й перелік 115 ілюстрацій подано російською та англійською мовами. Автор-упорядник – В.І. Мельник.

**548.** — *Яворівська земля. Яворіщина і Краковеччина*. Регіональний історично-мемуарний збірник. Редактори: В. Лев і В. Барагура. Нью Йорк-Париж-Сидней-Торонто, НТШ, Укр. Архів т. XXXVII, 1984, с. 852.

У Збірнику, крім окремих фактів і згадок у багатьох інших статтях, безпосередньо історії Української Церкви стосуються:

ЦЬОРОХ С., *Виховна діяльність монахинь Василіянок в Яворові* (369-380); ІСАЇВ П., *Митрополит Андрей Шептицький* (624-642); *Отець др. Геровський, професор Львівського університету* (643-644); АНДРУСЯК М., *О. Осип Лозинський* (645-650); ШАХ С., *Отець др. Григорій Гинилевич* (651-653); *Отець Антін Добрянський* (654); *Мати Марія Должицька ЧСВВ* (686-687); ШЕПТИЦЬКИЙ І.Л., *Жмут спогадів про стрийків – митрополита Андрея і о. ігумена Климентія* (803-811).

**549.** — *Як то Русь ходила слѣдами Данила*. Пропамятна книга першого руско-народного паломництва въ Святу Землю вѣдь 5 до 28 вересня 1906. Жовква, накладом Комітету, 1907, с. (14) + 381.

У пропам'ятній книзі зібрано всі дані з цієї історичної, найбільшої досі української прощі до Святої Землі, в якій взяли участь 505 учасни-

ків – під проводом багатьох священиків й Львівського митрополита Андрея Шептицького. Описано в ній теж приготування до цієї прощі, саму подорож та всі місця, які вони там відвідали. Подано також імена всіх учасників, а наприкінці – покажчик імен та місцевостей.

**550.** – BUDZYŃSKI Z., *Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku*. Т. I-II. Przemyśl-Rzeszów, Tow. Przyjaciół Nauk w Przemyślu, 1993, s. 442, s. 522.

Обидва великі томи майже в цілості присвячені церковним справам і статистикам римо- і грекокатолицького населення на польсько-українському (руському) пограниччі в 2-й половині 18 сторіччя. В I-му томі описано територіальну структуру католицької Церкви (43-79); подано списки римо- і грекокатоликів, євреїв та протестантів (121-260), віроісповідні структури цього ж населення (309-332), як також – релігійні та етнічні різниці й намагання їх перемогти (333-422). Наприкінці подано також джерела і бібліографію та 40 статистичних таблиць.

У II-му томі, за місцевостями й деканатами, подано подрібні списки римо- і грекокатоликів (13-432) та багату картографічну документацію.

**551.** – BUDZYŃSKI Z., *Ludność parafii Przemyskiej obrządku łacinskiego w świetle rejestrów metrykalnych z lat 1592-1635*. Struktura demograficzna. «Przemyskie Zap. Hist.», Przemyśl 1990, s. 85-119+2 rysunki.

У статті проаналізовано демографічну структуру римокатолицької спільноти м. Перемишля, взявши до уваги передусім метрикальні реєстри 1593-1635 років, хоч вони й неповні.

**552.** – CZECH M., *Nie tylko Lwów i Przemyśl*. «Kultura», Paryż 1991:9, 77-94.

У статті представлено не впорядковані до половини 1991 р. церковні відносини між Польщею і Україною.

**553.** – FRISZKE A., *Kościoty Wschodnie w Drugiej Rzeczypospolitej*. «Więź», Warszawa 1988: 7-8, s. 75-98.

У розвідці автор подав короткий історичний нарис про східні Церкви, які діяли в другій Річипосполитій – у Польщі між 1919 – 1939 роками: 1. – про Українську Католицьку Церкву і 2. – про Православну Церкву, в якій більшість творили українці, але вся єрархія і більшість духовенства були російські.

554. — НІМКА J.-P., *The Conflict between the Secular and the Religious Clergy in Eighteenth Century Western Ukraine*. HUS XV(1991), 35-47.

Непорозуміння між Василіянами та єпархіяльним духовенством вперше описав у своїх *Анналах* М. Гарасевич, який всю вину перекинув на перших. Згодом історики переважно пішли його слідами. Автор статті, використовуючи й нові матеріали, що дотепер не були знані, намагається представити проблему ширше у загальніших рисах та менше тенденційно, вказуючи на внутрішні зв'язки між різними аспектами дискусії.

555. — JABŁOŃSKI M., *Grekokatolicka diecezja przemyska w latach 1918-1939*. «Polska-Ukraina...», 1990, s. 229-249.

Стаття присвячена організації гр.-католицької Перемиської єпархії в II-й Річипосполитій (1918-1939): її границям, населенню, центральній владі й територіяльній організації. Наприкінці подано список усіх деканатів з числом їх парафій.

556. — JANECZEK A., *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.* Warszawa, Instytut archeologii i etnologii Polskiej Akad. Nauk, 1993, s. 388 + 23 mapy.

У виданні про Белзьке воєвідство, від 14 до 17 століття, церковній історії присвячені 4 географічні карти і два наступні розділи: 1) Постанови і розвиток територіяльної організації латинської Церкви (35-56) та 2) Територіяльна організація православної Церкви (57-62).

557. — MATYSIK M., RUDNICKA M., ŚWISTAK Z., *Kościół katolicki w Jasielskim 1939-1945*. Biblioteczka Przemyska – Seria historyczna t. X(XI), Brzozów-Stalowa Wola 1991, s. 247.

Три різні автори детально описали три римокатолицькі деканати в околиці м. Ясла, де були також розсіяні українські парафії. Опис стосується до 1939-1945 років. Це видання є частиною запланованої монографії під назвою: «Перемиська дієцезія у роках 1939-1945».

558. — МОКЛАК J., *Aspekty polityczne życia religijnego ukraińców w Galicji. Ekspansja prawosławia rosyjskiego*. «Polska-Ukraina...», 1990, s. 199-206.

У статті описано поширення православ'я серед москвофільських га-

лицьких кіл і роль в цьому процесі панславістичних і згодом – неославістичних ідей.

**559.** – NABYWANIEC S., *Diecezja Przemyska Grecko-Katolicka w latach 1772-1795*. «Premislia Christiana», Przemyśl, Instytut Teologiczny w Przemyślu, 1992/1993, s. 9-294.

Використавши, зокрема, дуже багаті джерельні матеріали з греко-католицького Перемиського Архіву (який тепер зберігається в Державному Перемиському Архіві), автор описав греко-католицьку Перемиську єпархію в перші роки (1772-1795) її існування в Австрійській імперії, у період реформ, що їх започаткувала Марія Тереса, а завершив її син Йосиф II. Особливу увагу присвячено тому, аби показати процес проникання Йосифінських реформ у життя та структуру греко-католицької Церкви в Перемиській єпархії, передусім же – наскільки засади церковних реформ Йосифа II змінили тогочасне обличчя цієї Церкви. Праця складається з наступних розділів: 1.– Правова ситуація й обставини: господарські, суспільні та національні; 2. – Внутрішня організація єпархії в центрі; 3. – Територіяльна організація єпархії; 4. – Духовенство; 5. – Душпастирська діяльність і релігійний культ; 6. – Чин св. Василя; 7. – Світла і тіні релігійного життя; 8. – Церковні інституції. Наприкінці подано резюме німецькою мовою.

**560.** – NABYWANIEC S., *Organizacja Grekokatolickiej Diecezji Przemyskiej przy końcu lat siedemdziesiątych XIX w.* «Nasza Przeszłość», t. 70 (1988), s. 75-127.

На основі багатих інформацій Шематизму Перемиської греко-католицької єпархії з 1879 року, автор описує у своїй розвідці межі цієї єпархії, обсяг діяльності центральної єпархіяльної влади, як також територіяльну організацію єпархії. Багато уваги присвячено єпархіяльному духовенству, представивши численними таблицями структуру його віку, суспільний стан, а також – форми його діяльності.

**561.** – OLSZAŃSKI T.A., *Z dziejów Kościoła na Łemkowszczyźnie*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 238-149.

Короткий історичний нарис присвячений організації церковного та релігійного життя на Лемківщині, від найдавніших початків – до останнього часу.

**562.** — STEPIEŃ S., *Życie religijne społeczności ukraińskiej w II Rzeczypospolitej*. «Polska-Ukraina...», 1990, s. 207-227.

Автор розглядає релігійне життя української спільноти в II-й Річчипосполитій (1918-1939), як Церкви греко-католицької, так і православної, – з усіма їхніми проблемами, труднощами та здобутками.

**563.** — STYRNA J., *Ikona Matki Boskiej z Dzieciątkiem z Korczmina*. «Kra-kowskie Zeszyty Ukrainoznawcze», Kraków, Uniw. Jagielloński, 1993, s. 373-422.

У довшій статті авторка описує старовинну ікону Матері Божої з Дитятком, яка походить з XVII/XVIII ст. і знаходилася в церкві 1658 р. в с. Корчмин (Рава Руська). Стаття ілюстрована 32 репродукціями з церкви та самої ікони.

**564.** — TORZECKI R., *Z problematyki stosunków Polsko-Ukraińskich*. «Dzieje Najnowsze» XVII, 1985: 2, s. 151-166.

В нарисі автор докладно характеризує особу Львівського митрополита Андрея Шептицького, зокрема – його позицію у спірних польсько-українських проблемах. Оригінальний заголовок автора – *Metropolita Szeptycki wobec Polski i polaków* змінено в редакції на вимогу цензури.

Пор. теж його статтю на цю тему стосовно періоду останньої війни: *Kontakty polsko-ukraińskie na tle problemu ukraińskiego w polityce polskiego rządu emigracyjnego i podziemia (1939-1944)*. «Dzieje Najnowsze» nr. 1-2, s. 317-346; і також його участь у статті: *Ukraińcy a Polska*. «Ład», kat. tygodnik, Warszawa 1989, nr. 44, 45; 1990, nr. 3.

**565.** — TORZECKI R., *Wspomnienia z okupowanego Lwowa*. «Dzieje Najnowsze» XIX, 1987: 3, s. 141-154.

Автор переповідає та доповняє опис подій, жертвою яких було єврейське населення у Львові, зайнятим 1941 р. німцями. Ці події описав Давид Кагане у єврейськомовній книжці: *Щоденник львівського гетта*, заторкнучи при тому теж духовних осіб Укр. Католицької Церкви.

**566.** — *Akta wyznaniowe w zasobie archiwum państwowego w Przemyślu*. Przemyśl, Archiwum Państwowe w Przemyślu, 1993, s. 189.

Авторка зібрала короткі інформації про всі віроісповідні документи,

які знаходяться у Перемиському Державнім Архіві. Між ними найбільше місця (с. 11-143) присвячено збіркам, актам і документам, що стосуються греко-католицької Церкви. В 1946 році ці матеріали були взяті з архіву перемиських греко-католицьких єпископів, з архіву греко-католицької Капітули та архіву Апостольської Адміністрації Лемківщини.

**567.** — *Przemyskie Zapiski Historyczne 1989/1990*, 6-7. Przemyśl 1990, s. 278.

6-7 річник «Перемиських Історичних Записок», як і всі попередні, містить історичні студії й матеріали присвячені Перемиській землі та її мешканцям.

**568.** — *Rocznik Historyczno-Archiwalny VI*. Archiwum Państwowe w Przemyślu VI. Przemyśl, s. 186.

Увесь 6-й том, як всі попередні збірники цього видання, присвячений дослідженням та описам Перемиської землі, населення якої складається з українців і поляків, і яка невіддільна від історії українського народу.

**569.** — *Słownik Historyczno-Geograficzny Ziemi Sanockiej w Średniowieczu*. Część I. Brzozów, Instytut Historii Polskiej Akad. Nauk, 1991, s. 176.

Після передмови А. Гонсьоровського, вступу А. Фестнахта і подання документальних і предметних скорочень, у першому томі цього історично-географічного словника зібрано джерельні відомості про всі місцевості і фізіографічні об'єкти (ріки, потоки, озера) Сяніцької землі – до 1530 р. Подано там інформації про розташування, границі, їхніх власників, жителів та правову організацію, як також – про парафіяльні костьоли й церкви (яких не розрізняється) та про їхні археологічні знахідки і залишки давнини. При кінці подано бібліографію. Праця була розпочата А. Гілевичем, а закінчив та оформив її А. Фестнахт.

## 8. МУКАЧІВСЬКА І ПРЯШІВСЬКА ЄПАРХІЇ

**570.** — БОЛДИЖАР М.М., *Уніатство. Правда історії та вигадки фальсифікаторів*. Львів, «Вища Школа», 1988, с. 144.

В монографії-пасквілі представлено уявну, нібито антинародну діяльність З'єднаної (Уніатської) Церкви, зокрема тих єпархій, що поставили після Ужгородської унії на Закарпатті (1646).

**571.** — ВИДНЯНСКИЙ С.В., *Идеи славянского единства в исторической концепции А. В. Духновича*. «Культурные и Общ. Связи Украины со странами Европы», Киев, Наук. Думка, 1990, с. 107-130.

Нарис присвячено діяльності визначного представника національно-культурного відродження Закарпаття в половині 19 сторіччя – письменника, педагога, історика і священика о. А.В. Духновича, який прагнув до єдності з галичанами і всіма українцями, як також до дружби і співпраці зі слов'янськими народами.

**572.** — ГАДЖЕГА Ю., *Статьи по вопросам «Православия», народности и католичества*. Ужгородъ 1921, с. 40.

У статті автор розглядає: Ототожнення народности з православ'ям; «Православ'я» і католицизм; Правдиві причини схизми; Початок руської Церкви; Правовір'я св. Кирила і Методія; Ужгородську «Руську Землю».

**573.** — КУШНІРЕНКО М., *Суспільно-господарський побут села Ізи в Карпатській Україні*. (Дослідження за анкетним програмом проф. о. Мицюка). «Збірник укр. наук. Інституту в Америці», Сент Полл, Мінн.-Прага 1939, с. 168-211.

В описі суспільно-господарського побуту села Іза біля Хусту, в Карпатській Україні, окремий розділ (175-184) присвячено православ'ю та москвофільству, які там найперше прийнялися і потім поширилися в інших місцевостях.

**574.** — ЛУЧКАЙ М., *Церковна і світська історія карпатських русинів, написана на основі достовірних авторів та документів ужгородського єпископського архіву Михайлом Лучкаєм, Луккським настоятелем і ужгородським парохом*. Том 2-4. «Науковий Збірник Музею Укр. Культури у Свиднику», Пряшів, т. 13 (1988), 109-247; т. 14 (1989), с. 93-295; т. 16 (1990), с. 29-256; т. 17 (1991), с. 27-182; т. 18 (1992), с. 63-153.

Другий том цієї історії появився латинською мовою 1843 р. під наступним заголовком: «Historia Carpatho-Ruthenorum in Hungaria sacra et civilis ex probatissimis authoribus et documentis originalibus Archivi Diocesanī Episcopatus Munkáts desumpta, per Michaëlem Lutskey, Aulicum Præposi-

tum B.M.V. de Luca, condam Parochum Unghvar. Tomus secundus continet harum Partium statum ab adventu Magyarorum usque 1690. Budæ, Typis Universitatis Pestanæ, 1843.

До цієї праці автор, М. Лучкай, дав таку передмову: «Завершую і видаю другий том церковної і світської історії Мукачівської єпархії. Не мені хвалити працю, але хай зміст принесе похвалу або догану. Критик найбільше зробить, якщо мовчки виконає щось кращого. Словесну критику зневажаю, ділову схвалюю». – Латинський текст дешифрував і переклав на українську мову Юрій Сак.

На матеріалі найдостойніших авторів і першоджерел єпархіяльного архіву Мукачівського єпископства автор, М. Лучкай (1789-1843), викладає історію закарпатських українців від приходу мадярів до нижньої течії Тиси й Дунаю – до 1690 років, коли турки після поразки під Віднем почали залишати зайняті ними території. Це властиво історія Церкви на Закарпатті та її малознаних представників. Сюди включено теж повстання і війни трансильванських угорських князів. Праця кінчається періодом від підписання Ужгородської унії до назначення еп. Йосифа де Камеліса (1641-1706).

У 17 томі «Збірника» опубліковано в оригінальній латинській і в українському перекладі 39 глав 4-го тому Історії М. Лучкая. В них знаходяться багаті відомості про життя і діяльність еп. Е. Ольшавського, про фатальний для грецько-католицького духовенства декрет Баркоці, про народження і життя еп. Івана Брадача, про звільнення Мукачівської єпархії з-під егерського гніту та про обрядові спори греко-католицьких єпископів. Події кінчаються 1772 роком.

У 18 томі «Збірника» видано другу частину 4-го тому Історії М. Лучкая, від 40 до 59 глави. У цьому продовженні читач знайде багаті відомості про заснування друкарні в Мукачеві, про Блашовську і Повчанську ікони, про смерть еп. Брадача, про заснування семінарії та про прийняття студентів до егерської семінарії для вивчення греко-католицького обряду, про визначних людей Мукачівської єпархії в 17 столітті та відомості про Мукачівські школи. При кінці обох томів подано ще резюме в словацькій, російській та німецькій мовах.

Пор. 2-й том – «Джерела і Бібліографія...», ч. 436.

Третій том присвячений історії мукачівських єпископів (Йосифа де Камеліса, Й. Годермарського, Ю. Бізанца, С. Ольшавського і Ю. Блашовського) та духовенству цієї єпархії та його правам, як також

тяжким обставинам, що були спричинені залежністю мукачівських єпископів від малярських єгерських архієпископів.

**575.** — ПЕКАР А., *Церковна політика Малярів на Закарпатті*. «У пошуках...», Н.Й.-Париж-Сидней-Торонто, НТШ, т. 205, 1987, с.297-306.

Церковна політика малярів на Закарпатті проаналізована в чотирьох розділах: Зародок ізоляції – від українців в Галичині, починаючи з XVII ст.; Підчинення малярському єпископові; Змагання за спільну митрополію – разом з галицькими єпархіями і Насильне малярщення Церкви – на початку 20 століття.

**576.** — ТАМАШ Ю., *Руски Керестур. Літопис и исторія (1745-1991)*. Руски Керестур, Месна Заедніца, 1992, с. 494.

Після вступних трьох розділів, у дальших чотирьох – подано на основі багатих джерельних матеріалів літопис та історіографічний синтез поодиноких періодів у процесі виникнення та життя Керестура і його жителів: малярський Керестур (1751-1918), Русинський Керестур у Югославії (1918-1941) і Бачкерестур (1941-1944) та Соціалістичний Руський Керестур (1944-1991). Найдовший розділ – четвертий, від 1751-1918 р. В додатках подано біографію визначних руснацьких діячів, між якими багато церковних, і список священників, що працювали в Керестурі. Наприкінці подано довші резюме в сербській, англійській та українській мовах.

**577.** — ТКАДЛЧІК В., *Кирилівський напис в Михайлівцях*. «Наук. Збірник Музею Культ. у Свиднику», т. 14, Пряшів 1986, с.397-410.

1951 року знайдено в історичному центрі містечка Михайлівці на східній Словаччині фундамент стародавньої будівлі й потім відкрито там підвалини ротонди з підковоподібною абсидою та частину могильного каменя XI-XII ст., на якому знайдено напис. Автор описує його й підтримує думку інших вчених, що це – кириличне письмо з надгробника кн. Пресіяна (996/7–1060/1), сина останнього західно-болгарського царя Володислава. При кінці подано резюме словацькою, російською й німецькою мовами.

Пор. теж звіт про видання: TARNANIDIS I.L.C., *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catharine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki 1988, «Slavia», Praha 1988: 1-2, p. 165-170.

У цьому звіті описано 5 глаголичних рукописів, що походять з XI-XII ст., передусім рукопис ч. 5, який складається з 80 листків і містить римську Літургію, трохи пізнішу від Київських Листків, але принаймні 100 років старшу від Віденських.

**578.** — УДВАРИ И., *Данные о закарпатско-украинской официально-деловой письменности XVIII в.* (О гайдудорогских годах Григория Тарковича). «*Studia Slavica Hung.*» 32:1-4, Budapest, Akadémiai Kiadó 1986, с. 63-100.

У статті подано точні хронологічні межі перебування Григорія Тарковича (1754-1841) в Гайдудорог, де він був парохом. Згодом він став першим Пряшівським єпископом. Далі автор характеризує та кваліфікує його окружні письма, з яких 20 найважливіших наприкінці пердруковує.

**579.** — ХИРА О., *Трагічні роки греко-католицької Церкви Закарпаття, 1944-1947 рр.* «Благовісник греко-католицької єпархії Мукачівської» 1991, чч. 4, 5, 6, 7, 8, 9; 1992, ч. 2-4.

У перших двох числах «Благовісника...» подано короткий життєпис єпископа О. Хіри під заголовком: «Життя, віддане служінню Богу». У подальших числах під заголовком: «Спогади о. Олександра Хіри. Трагічні роки греко-католицької Церкви, 1944-1947 рр.» поміщено уривки з його щоденника, де описано трагічні роки існування Мукачівської єпархії від осені 1944 – до весни 1949 року.

**580.** — ШАНДОР В., *Закарпаття – історично-правний нарис від 13 ст. до 1920.* Н. Йорк, Карпатський Союз, 1992, с. 292.

У вказаному виданні подано багато матеріалу й до історії Церкви на Закарпатті і в Пряшівщині, зокрема – у розділі: Проблеми Греко-католицької Церкви (с. 97-113).

**581.** — LACKO M., *Przymusowa likwidacja Unii Uzhorodzkiej.*  
SIWICKI P., *Grekokatolicyzm Ukraińsko-Słowacki na Zakarpaciu i Preszowszczyźnie.* Miensk, wyd. Międzymorze, 1993, s. 62.

Перша стаття – це перевидання у польському перекладі з англійсь-

кого оригіналу праці, яку автор написав ще 1960 р., і яка була наведена у I-му томі цієї Бібліографії, під ч. 638.

У другій статті її автор доводить перегляд розвитку подій в греко-католицькій Церкві до 1990 року.

**582.** — PEKAR A., *The History of the Church in Carpathian Rus'*. East European Monographs CCCXXII. New York, Columbia University Press, 1992, pp. LI + 296.

В основному це – переклад праці о. А. Пекаря, що під заголовком: «Нариси історії Закарпаття» 1967 р. появилася у в-ві «Записки ЧСВВ» (с. 242) і була віднотована у першому томі цієї Бібліографії під ч. 608. Крім вступу видавців, в перекладі додано ще Біо-бібліографічну довідку про автора праці – о. Атанасія Пекаря (XI-XVIII), яку підготували Е. Касінець і Р. Реноф; в ній в хронологічному порядку подано його праці про карпатських русинів (XX-XLIII); вміщено три географічні карти Закарпаття. Крім того, доповнено розділ про Церкву вихідців із Закарпаття та еміграції, біографічний додаток з даними про всіх єпископів – аж до останнього часу, як і – покажчики іменний і предметний.

**583.** — PUCIŁOWSKI J., *Kościół Wschodni na Węgrzech – geneza i stan dzisiejszy*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 351-382.

На підставі скупі та односторонньої літератури автор розглядає історію східної Церкви в Мадярщині: етапи християнізації з Візантії, поступовий вплив латинського обряду, відродження східного обряду після Берестейської і Мукачівської (Ужгородської) уній, передусім – серед руського населення та боротьбу за впровадження мадярської мови замість старослов'янської. Прикінці подано актуальний стан східної Церкви в Мадярщині.

**584.** — SIMON C., *In Europe and America: the Ruthenians between Catholicism and Orthodoxy. On the Eve of the Emigration*. OCP, Rome 1993:1, pp. 169-210.

Проблема, поставлена у заголовку статті, розглядається у наступних розділах: В пошуках за спільною назвою; Руська батьківщина: політично-економічні міркування; Культура і суспільство в Галиччині; Русини в Мадярщині – культура і суспільство; Єдність і роз'єднаність в «Американській Русі».

**585.** – UDVARI I., *A Kárpátukrán (Ruszin) Írásbeliség Története a XVIII. Században*. Nyíregyháza 1986, l. 28.

На основі урядових мадярських документів автор подає історію карпато-українського (руського) письма 18 ст., яке було майже цілковито церковне.

## 9. ПОДИНОКІ ЧАСТИНИ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ

**586.** – АНТОНІЙ аеп., *Нариси з історії Чернігівської єпархії*. «Київська Старовина», 1993/3, с. 105-120.

*Житіє і подвиги Святителя Феодосія*. Там же, с. 121-128.

У першій статті коротко описано історію Чернігівської єпархії – від її початків (вважається, що вона була заснована вже 992 року) – аж до останнього часу.

Друга стаття містить стислий життєпис святителя Феодосія Углицького – архимандрита Єлецького монастиря, пізнішого Чернігівського та Новгород-Сіверського архиєпископа, який упокоївся 1696 року.

**587.** – БЕРЛИНСКИЙ М., *Краткое описание Киева*. Киев, «Час», 1991, с. XIII + 208.

Після короткого нарису про автора, під заголовком «Колюмб Київських старожитностей» (IV-XIII), офсетним способом перевидано його Опис Києва, що був появився в С.Петербурзі 1820 року. В ньому описано й усі церкви та монастирі міста.

**588.** – ВЛОДЕК П., *Православ'я на Волині*. До 1000-ліття Волинської єпархії. «Київська Старовина» 1992:4, с. 10-122.

Християнство на Волині розглядається в наступних розділах: Перші сімена віри Христової; Огляд шкільництва і освіти; Стисло з історії Волині; Історична доля після першої світової війни; Церква на Волині під час другої світової війни та Становище Церкви після війни 1941-45 рр.

**588/2.** – ЗІНЧЕНКО А.Л., *Благовістя національного духу. Українська Церква на Поділлі в першій третині ХХ ст.* Київ 1993, с. 256.

У книжці на основі великої кількості досліджень зарубіжних авторів, документів більшовицьких партійних комітетів, ГПУ та інших

державних установ, а також фонду Української Православної Церкви на Поділлі у першій третині ХХ ст., відтворено процес її становлення й подано характеристики учасників цього процесу.

- 589.** – РОЩЕНКО В.М., *Спасо-Преображенська церква в Любліні*. «Церк. Календар», Сянік, Прав. Епархія Перемисько-Новосанчівська, 1990, с. 140-155.

Автор старається переповісти історію Спасо-Преображенської церкви в Любліні, збудованої напочатку 17 ст., а при цьому також – історію парафії при церкві св. Спаса, яку мав заснувати ще учень св. Методія – Наврок.

- 590.** – BELLIUSTIN I.S., *Description of the Clergy in Rural Russia. The Memoir of a Nineteenth-Century Parish Priest. Translated with an interpretive essay by Freeze G.L.* London, Cornell Univ. Press, 1985, p. 214.

У цьому виданні після вступу (7-62) опубліковано (в англійському перекладі) «Меморандум православного священика І.С. Белюстіна» (1820-1890), що його він підготував 1858 р. під заголовком: «Описаніє сільського духовенства». В ньому він дражливими кольорами, але влучно, описав низький матеріальний і духовний стан сільського духовенства. Меморандум було надруковано тільки поза Росією, бо в ній він був під постійною забороною. Перекладач подав до тексту багато своїх приміток. Наприкінці додано вибрану бібліографію.

- 591.** – KRAJCAR J., *Religious Conditions in Smolensk 1611-1654*. ОСР 35 (1967), p. 404-456.

Смоленськ 1404-1514 належав до Литовського князівства, 1514-1611 – до Москви, а 1611-1654 до Польсько-Литовського королівства. В тому останньому періоді був теж складовою частиною з'єднаної Київсько-Галицької митрополії. У статті автор описує релігійні відносини в цьому місті в наступних розділах: Руські архієпископи; Латинські єпископи; Вірні; Монаші Чини і Єзуїтська колегія.

- 592.** – MATUS I., *Szkolnictwo cerkiewno-parafialne w parafii Puchty w XIX-XX w. Szkoły w Trześciance i Dawidowiczach*. «Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze», Kraków, Uniw. Jagielloński, 1993, s. 315-322.

Стаття розповідає про церковно-парафіяльне шкільництво в селі Пухли, на Підляшші, де першу школу засновано 1858 р., – як також про вчительську семінарію в Тростянці та школу в Давидовичах.

## 10. УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА НА ЕМІГРАЦІЇ

- 593.** – БАРАН А.М., *Благословенне зусилля*. Саскатун, Ліга Укр. Кат. Жінок Канади, Саскатунська Епархія, 1987, с. X + 464.

В книзі, українською і англійською мовами, з багатьма світлинами, описано працю жінок, що трудилися над зорганізуванням відділів Ліги Українських Католицьких Жінок у Саскечевані – від перших років становлення – до 30-ліття Єпархії (1951). Окремий великий розділ присвячено Сестрицтву, з описом-історією всіх церков Саскечевану (21-105). У другій частині – статут ЛУКЖ, дані про єпархіяльні та інші з'їзди, документи – з описом поодиноких відділів ЛУКЖ у Саскечевані; третя частина – довідкова, передусім із різними списками.

- 594.** – БОГАТИРЕЦЬ С. – ФОСТУН С., *Нарис історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987*. Лондон, Єпархіяльна Рада УАПЦ у Вел. Британії, 1988, с. 616.

Ювілейне видання з нагоди 1000-ліття християнства в Україні ділиться на дві частини: загальна історія єпархії (7-288) та матеріали до історії окремих парафій і церковних громад (289-556), церковних хорів, організацій і товариств. Серед додатків подано перелік всіх ієрархів і священників, які служили у Великій Британії, а також – список усіх померлих парафіян з цілого терену та понад 250 фотографій з життя парафій. В нарисі зібрано багато матеріалу для об'єктивної, повної історії релігійного життя українців.

- 595.** – ГАРАСИМ І., *Суспільно-релігійні процеси в житті УГКЦ в Польщі*. Календар «Благовіста» 1994, Гурово-Ілавецьке 1944, с. 89-103.

Опираючись на емпіричний матеріал й аналізуючи відповіді вірних у справі календаря (спільного з офіційно-державним чи окремого), автор доводить, що незважаючи на своє важке минуле, Українська Греко-Католицька Церква в Польщі зберегла свою екклезіологічну ідентичність та свідомість помісної Церкви.

- 596.** – ГОЛОВАЦЬКИЙ Р., *Тридцять п'ять років українського радіомовлення у Ватикані (14.XII.1939 – 14.XII.1974)*. «Америка», Філяделфія 1975, травень-червень. «Хр. Голос», Мюнхен 1975, чч. 23-27.

З нагоди 35-ліття української секції при Ватиканському радіо автор і

водночас директор цієї секції подав досить широкий огляд її історії: початків, розбудови й розвитку цих радіопередач (огляд охоплює період 1939-1974 років).

**597.** – ГРОДСЬКИЙ Й., *Відвідини Америки митр. Андрієм Шептицьким в 1910 році.* (Спомини). «Богословія» IV, Львів 1926, с. 170-197.

Йосиф Гродський, ЧСВВ, починаючи вже зі Станиславова, до 1935 р. належав до домашньої прислуги митр. Андрея Шептицького. Часто товаришив йому в пастирських подорожах і робив записи у своєму Щоденнику. У цих споминах очевидця описав він враження від зустрічей і подій, спочатку в Америці 1910 р., а потім – в Канаді 1911 р.

**598.** – ЖИЛА В., *Апостольський Екзархат у Німеччині і Скандинавії.* Мюнхен, Укр. Христ. Рух, 1988, с. 394.

«Добираючи матеріал до цієї книги», автор хотів подати, хоч і не у всьому однаково вичерпно, доволі широку панораму Апостольського Екзархату в Німеччині і Скандинавії. Частина книги є матеріалами різних авторів. Описується суспільно-релігійне життя наших поселенців та робітників у Німеччині від початку 20 ст. до кінця другої світової війни і до створення Ап. Екзархату 17.4.1959 р. та подальшу його історію – в наступних розділах: Наш Екзархат; Наш храм і люд; Владичі статті, послання, проповіді і звернення; Владика, Отці і парафії; Люди віри і духа – силуетки поодиноких духовних і світських діячів. В книгу включено також «Шематизм Ап. Екзархату Українців Католиків в Німеччині і Скандинавії» і довше резюме німецькою мовою.

**599.** – КАЗИМИРА Б., *Необхідність назначити українського єпископа для Канади.* (Реляція Франческо кардинала ді Паоля Кассетта). «Богословія», Рим 1993, т. 57, с. 169-179.

На тлі загального огляду української еміграції в Канаді, автор в окремий спосіб розглядає звіт, що його в липні 1912 р., виготовив італійською мовою кардинал Франческо ді Паоля Кассетта, префект Конгрегації Студій і член Конгрегації Поширення Віри – в справі назначення єпископа для вірних руського обряду, які емігрували до Канади.

**600.** – КАЗИМИРА Б., *Заходи в справі установи українського єпископату для Канади.* «Богословія» т. 51 (Рим 1987), с. 109-138.

На підставі доступних матеріалів автор розглядає заходи щодо уста-

новлення українського католицького єпископату в Канаді, з кількох точок зору:

- А. Перші старання латинської Ієрархії Північного заходу;
- Б. Спроби українських світських людей;
- В. Заходи Отців Василіян;
- Г. Переконавання о. А. Деляре ЧНІ;
- Ґ. Пленарний Собор у Квебеку;
- Д. Формування опінії архиеп. А. Лянжевена;
- Е. Акція ВПреосв. митрополита Андрея та його меморіал;
- Є. Рішення Апост. Престолу і приїзд Кир Никити Будки до Канади.

**601.** – КОМАР М., *Перший надзвичайний Римський Синод в історичній ситуації Української Католицької Церкви*. «Дорога, Правда і Життя», Торонто 1988, с. 183-202.

Після довшого вступу про інші Синоди (183-196), у статті описано надзвичайний Синод Української Католицької Церкви, що відбувся в Римі 1980 р.

**602-3.** – МАРУНЧАК М., *Українські Церкви в розвиткових фазах української діаспори*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-ліття, 1988/1989, с. 364-401.

У статті описано початки українських поселень в обох Америках і процес формування Української Католицької Церкви в Канаді, у З'єдинених Штатах Америки та в Бразилії й Аргентині. Далі розглядається Російська Православна Церква в ЗСА і Канаді, Протестантські Церкви й Українська Православна Церква – по всіх українських поселеннях. У висновках подано сучасний стан і характеристику різних Церков між українцями поза Україною та окреслено їхню роль.

**604.** – САВЧУК С.В. і МУЛИК-ЛУЦИК Ю., *Історія Української Греко-Православної Церкви в Канаді*. Вінніпег, «Екклесія» 1984-1987. Том I (1984), с. XXXII + 616; том II (1985), с. XXII + 784; том III (1987), с. XXIV + 728.

Перший том має заголовок: *Київська церковна традиція українців Канади*. В ньому широко описано постання та розвиток Української Православної Церкви – до кінця другої світової війни.

Другий том: – *Період зародження ідеї оснування Української Греко-Православної Церкви в Канаді*, присвячений національному й церковному життю українців в Канаді та північній Америці – до часу першої світової війни.

Третій том: – Українська Греко Православна Церква в Канаді в юрисдикції митр. Германоса. У цьому томі, на тлі загального політичного й церковного життя українців Канади, описано постановня Української Греко-Православної Церкви в Канаді та її становище 1920 р. під юрисдикцією румунського митрополита Германоса з Буковини, що підпорядкувався православному Антіохійському патріархатові.

У всіх томах – при суб'єктивному насвітленні – багато теж відомостей про церковне життя українців-католиків у ЗСА та Канаді. У кожному з томів – багато світлин та покажчик імен.

**605.** – ТЕСЛЯ І., *Релігії українців Канади. «У пошуках...»*, Н.Й.-Париж-Сідней-Торонто, НТШ, т. 205, с. 326-360.

Предметом першого розділу цієї статті є релігійна характеристика українців Канади, зроблена на основі результатів десятирічних переписів населення. Висновки автора ілюструвалися багатьма статистичними таблицями, діаграмами й коментарями. Другий розділ присвячено Українській Греко-Католицькій Церкві; третій – Українській Греко-Православній Церкві; четвертий – іншим православним Церквам, а наступних 6: Римо-Католицькій Церкві, Протестантській З'єднаній Церкві Канади, Англіканській Церкві, Лютеранській, Українським Баптистам та іншим протестантським громадам.

**606.** – ТХІР Б., *Церква на поселенні*. Календар «Благовіста», Гурово Ілавецьке 1993, с. 61-78.

На основі власних матеріалів та записок оо. Тимофея Феша, Григорія Столиці, Петра Кушки, Я. Москалика, Ігоря Гарасима і п. Теодосія Романюка та п. Ярослава Зарічного у статті подано короткий нарис про 15 українських католицьких парафій в Ольштині (північна Польща – колишні Східні Пруси), 13 з яких вже спромоглися на власні церковні будівлі.

**607.** – ЦИМБАЛІСТІЙ В., *Сучасний стан Української Католицької Церкви в діаспорі*. «Календар Світла», Торонто 1991, с. 36-68.

На основі першого Шематизму Української Католицької Церкви в

діяспорі, який англійською мовою уклав о. др. Дмитро Блажейовський, у статті подано короткий огляд стану, ерархічного укладу і діяльності кожної митрополії, епархії та екзархатів, з яких ця Церква складається.

**608.** — *Літопис української католицької церкви Преображення Господнього, Кіченер, Онт. 1926-1986.* Кіченер (Канада) 1987, с. 110.

Під редакцією Іроїди Л. Винницької, українською та англійською мовами, відтворено у «Літописі» з багатьма світлинами, історію української католицької парафії у Кіченер і тамошньої української громади – від 1906 до 1986 р.

**609.** — *Пропам'ятна книга поселення Українського народу в Канаді 1891 – 50 – 1941.* Уложена укр. католицькими священиками під проводом свого єпископа. Йорктон 1941, с. 338.

У виданні подано опис усіх українських католицьких парафій і церков цілої Канади, всіх Чинів та їхньої церковної й культурної діяльності, шпиталів і шкіл, церковних товариств, як також поміщено в ньому некролог священиків і 550 світлин.

Пор. ще: *Сторіччя Українського поселення в Канаді.* Вінніпег 1991, с. 131 – з коротким життєписом укр. і англійською мовами єп. Н. Будки і єп. В. Ладики та Хронологію важливіших подій Української Католицької Церкви в Канаді (28-41).

**610.** — *Пропам'ятна книга української католицької церкви Петра і Павла в Джерзі Ситі, Нью Джерзі 1887-1987,* с. 272.

В багатоілюстрованому виданні українською та англійською мовами подано короткі життєписи (із знімками) всіх парохів; імена всіх со-трудників, з короткими даними і знімками; історію парафії (26 сторінок); хроніку парафіяльних подій (33 сторінки) – тільки англійською мовою; короткі інформації про церковні товариства й прицерковні організації; імена дяків і тих, що загинули під час другої світової війни (1943-45).

**611.** — *За тотожність греко-католиків.* Варшава, Українське християнське братство св. Володимира, 1992, с. 119.

Збірник, що його зредагував Мирослав Чех, можна назвати літопи-

сом першого етапу боротьби за юридичний статус і тотожність греко-католицької Церкви в Польщі. Він обмежується фіксацією деяких історичних документів, як і новітніх, що з'явилися при сприянні або з ініціативи Українського християнського братства св. Володимира.

**612.** – *Ювілейна книга 25-ліття Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні*. Виніпег, видання Інституту, 1945, с. 220.

В ювілейній книзі з нагоди 25-ліття у першій частині (18 розділів) описано історію Інституту, у другій – поміщено статті і розвідки про нього, а в третій – спогади. Багато матеріалу до його історії є також у четвертій частині: «Каменярі».

**613.** – *Ювілейна книга з нагоди 75-ліття укр. католицької парафії св. Юрія в Саскатуні, Саскечеван*. Саскатун 1987, с. 208.

У виданні, англійською та українською мовами, подано історію та діяльність української католицької парафії св. Юра в Саскатуні (Канада) – від 1912 до 1987 року.

**614.** – HANICZ T., *Igreja e emigração ucraniana no Paraná*. Ensaio para uma história da igreja ucraniana no Brasil. Uma visão a partir dos conflitos para preservação da entidade religiosa da Comunidade 1896-1958. São Paulo 1993, p. 177 (машинопис).

Після загальніших вступних положень у першому розділі, в другому описано структуру Української Церкви в Парані; в третьому – напружені стосунки між українською і латинською Церквами; в четвертому – присутність Церкви в українському шкільництві; в п'ятому – конфлікт між різними ментальностями і в шостому – спробу побороти конфлікт і нову кризу. Наприкінці подано джерела і бібліографію.

Пор. теж: ЦИМБАЛІСТИЙ В., *Сторіччя масової еміграції до Бразилії*. «Календар Світла», Торонто-Львів 1995, с. 64-74.

**615.** – JARMUS' S., *Changes in the Function of the Clergy from Ukraine to Canada*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 57-66.

У розвідці автор розглядає функцію українського католицького і православного духовенства в Україні і поширення та збільшення їхніх обов'язків на нових поселеннях в Канаді.

- 616.** – JORGENSON J., *Father Alexis Toth and the Transition of the Greek Catholic Community in Minneapolis to the Russian Orthodox Church*. «St. Vladimir's Theol. Quaterly», Crestwood, N.Y., 1988:2, p. 119-138.

У статті коротко описано релігійне життя перших емігрантів до ЗСА з Галичини і Закарпаття та обставини, що спонукали греко-католицького священика з Пряшівщини Олексу Товта (1853-1908) та його парафіян у Міннеаполіс (Північна Америка), а за ними й багатьох інших (найменше – 17 парафій) перейти наприкінці минулого століття до Російської Православної Церкви.

Пор. також: RUSSIN K.S., *Father Alexis G. Toth and the Wilkes-Barre Litigations*, in «St. Vladimir's Theol. Quarterly» vol. 13, 3 (1970), pp. 128-149.

- 617.** – KELEHER S., *Ukrainian Church Iconography in Canada: Models and Their Spiritual Significance*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 47-55 + 11 fig.

П'ять стилістичних напрямів іконографії розрізняє автор у канадських церквах: 1. «піонерський», який дотримувався норм церковного мистецтва, прийнятих у Західній Україні наприкінці 19 ст.; 2. «латинізуючий»; 3. «автентичний», що намагається відтворити давню «православну» духовність й іконошанування; 4. «нео-латинізуючий» – пособоровий і 5. «еклектичний» варіант, який довільно компілює різностилеві елементи.

- 618.** – KRAWCHUK A., *Social Tradition and Social Change: The Ukrainian Catholic Church and Emigration to Canada to World War II*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 81-93.

В короткому нарисі автор розглядає українську еміграцію до Канади, зокрема – нелегкий розвиток українсько-церковного життя на нових землях. Від початків еміграції до другої світової війни понад 25.000 українців-католиків перейшло до римо-католицької Церкви, а понад 55.000 – на православ'я.

- 619.** – KUCHARSK C., *The Roots of «Latinization» and Its Context in the Experience of Ukrainian Catholics in Canada*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 69-79.

Автор розглядає невмотивовані запозичення з латинського обряду,

що прийнялися в Українській Католицькій Церкві після Берестейської унії 1596 р., особливо ж – на нових землях у Канаді, як також подає причини такої латинізації.

**620.** – KUROPAS M.B., *The Ukrainian Americans. Roots and Aspirations 1884-1954*. Toronto-Buffalo-London, University of Toronto Press 1991, р. XXIX + 534.

У цьому виданні зібрано багато матеріалу до історії Української Церкви у північній Америці, зокрема, цій історії присвячена друга частина другого розділу (с. 39-72) і цілий восьмий розділ (с. 303-327).

**621.** – LOWIG E., *The Historical Development of Ukrainians within the Orthodox Church in America: A Comparative Study*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, р. 209-218.

Православна Церква в Америці нараховує понад мільйон вірних; чи не більшість із них – це українці з Галичини, Карпатської України та їхні нащадки. У статті автор описує їхній історичний шлях у рамках цієї Церкви та проводить аналіз їхньої участі в її житті.

**622.** – MADEY J., *Zum 10-jährigen Bestehen der Ap. Exarchie für Katholische Ukrainer des Byzantinischen Ritus in Deutschland*. München 1969, S. 43.

У брошурі автор подав короткий і дуже загальниковий огляд історії Української Католицької Церкви (15-28) й окремо – нарис про Українську Католицьку Церкву в Німеччині (31-42).

**623.** – MARTYNOWYCH O.T., *Ukrainians in Canada. The Formative Period, 1891-1924*. Edmonton, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1991, р. XXIX + 562 + 10 географічних карт + 11 таблиць і 88 ілюстрацій.

У великій студії, на основі використання численних джерел, автор опрацював перший, найтяжчий період української еміграції в Канаді, в роках 1891-1924. Велику частину праці присвячено, зокрема, релігійним відносинам та церковній історії, с. 155-236, 381-418, 486-496.

Рец.: JBfGÖE, Band 41 (1993), S. 117-118 (Frank Golczewski).

**624.** – PERRIDON J.F. Th., *L'Église Saint Vladimir Le Grand. Son histoire et sa Liturgie*. Paris 1952, p. 32.

У популярному виданні подано коротку історію церкви св. Володимира в Парижі, яка від 1937 служить українцям-католикам (9-20), а також – загальніші відомості про Українську Церкву та візантійсько-слов'янський обряд.

**625.** – SIMON C., *The First Years of Ruthenian Church Life in America*. OCP 60 (1994), p. 187-232.

В довшій статті описано перші роки церковного життя русинів та українців в Америці, починаючи від першої зустрічі о. Івана Волянського 1885 р. з філадельфійським архиєпископом Патрикієм Браєн – до 1887 р., через роки замішання 1880-1890, об'єднання в організацію 29 жовтня 1890 р. та дискусію над створенням окремого Вікаріату і прожонате священство в Америці.

**626.** – SIMON K., *Alexis Toth and the Beginnings of the Orthodox Movement among the Ruthenians in America (1891)*. OCP 54 (1988), p. 387-428 + XV.

Це витяг з докторської дисертації під заголовком: «Русинська еміграція: найперші роки (1884-1894)». Після викладу змісту цілої тези та досить обширної бібліографії, в опублікованій статті головну увагу приділено священникові Олексі Товтові і початкам православного руху між русинами в Північній Америці. Олексій Товт започаткував його 1891 р. після свого приїзду з Пряшівщини в 1889 р. Далі проаналізовано причини його успіху й реакцію на цей перехід до православ'я з боку руського еміграційного духовенства, русинських й американських єпископів, як також Римської Конгр. Поширення Віри (Пропаганда Фіде).

**627.** – WOLOWYNA O., *Linguistic-Cultural Assimilation and Changes in Religious Denominations of Ukrainian Canadians*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 171-188.

На основі перепису населення в Канаді 1981 р. автор аналізує релігійний склад українців в Канаді й дає характеристику українців католиків, православних, римо-католиків, різних протестантських груп та інших сект. Наприкінці аналізує релігійну й мовну асиміляцію.

- 628.** – YERENIUK R., *Church Jurisdictions and Jurisdictional Changes Among Ukrainians in Canada, 1891-1925*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 109-127.

Після короткого вступу про українську еміграцію до Канади (переважно – з Галичини) автор розглядає 5 юрисдикцій, які постали там і діяли серед українців у 1891-1925 рр.: 1. Греко-Католицьку Церкву; 2. Російську Православну Місію; 3. Панросійську Патріяршу Православну Церкву; 4. Незалежну Грецьку Церкву і, врешті – 5. Українську Греко-Православну Церкву в Канаді. З них залишилися до сьогодні тільки перша і остання.

- 629.** – YUZYK P., *The Ukrainians in Manitoba. A Social History*. Toronto, University of Toronto Press, 1953, p. XVI + 232.

Багато матеріалу до церковної історії в Канаді є у різних місцях цього видання, зокрема, в розділах: Релігійне життя (с. 65-79); Українські канадські організації (с. 82-85, 89-92); Преса – (с. 119-122); Виховання (с. 147-154); Релігійні й родинні звичаї (с. 170-173); Вінніпег: «столиця» українців-канадців (с. 196-198). Наприкінці подано обширну бібліографію й покажчик імен.

Rec.: «Ukr. Quarterly» IX (1953), p. 281-283 (C.A. Manning).

- 630.** – ZUK R., *Sacred Space in the Ukrainian Canadian Experience: Tradition and Contemporary Issues*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 37-46 + 13 illust.

Автор розглядає основні типи української церковної архітектури як в Україні, так і на нових поселеннях у Канаді, беручи до уваги не зовнішні форми, а тільки структури внутрішнього простору, без жодного устаткування.

- 631.** – *Immaculate Conception Ukrainian Catholic Church Diamond Jubilee 1914-1989*. (Hamtramck 1989), p. 200.

У виданні з багатьма світлинами, англійською і українською мовами, подано коротку історію «Нашої церкви» в Гемтремку (23-33); хронологію парафії, короткі життєписи всіх парохів, співробітників та помічників (138-151); описано теж діяльність у парафії Сестер Василіянок, початкову й середню школи (52-91), як також церковні організації й парафіяльне життя (119-135).

**632.** — *Protection of the Blessed Virgin Mary Parish*. Vancouver 1987, p. 66.

У ювілейному виданні з нагоди 60-ліття української католицької парафії у Ванкувері (Канада) подано коротку її історію та огляд діяльності, що її впродовж 50 років розвинули Отці Василіяни.

**633.** — *Ukrainian Catholic National Shrine of the Holy Family, Washington, D.C., and a Historical Sketch of the Ukrainian American Community in the Nation's Capital*. Washington, Shrine Commemorative Book Committee 1988, p. 180.

У виданні подано хроніку українського католицького Крайового Собору у Вашингтоні (8-17), короткий нарис про українську католицьку семінарію св. Йосафата у Вашингтоні (29-33) та багато матеріалу до церковно-релігійного й культурного життя українців у столиці Америки.

**634.** — *Ukrainische Katholische Bischofskirche Maria Schutz – St. Andreas, München*. München, Herausgeber Bischof P. Kornylak, 1989, S. 52.

Після короткого історичного нарису історії Апостольського Екзархату для українців-католиків у Німеччині, подальша частина праці присвячена описові української католицької катедри в Мюнхені (Німеччина), яку посвячено 1976 р. та її багатого внутрішнього устаткування, зокрема – іконостасу. Видання збагачене численними чорно-білими та кольоровими ілюстраціями.

## 11. УКРАЇНЬСКА ЦЕРКВА В СОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ

**635.** — БІЛЯС І., *Органи НКВД-КГБ-МГБ і трагедія греко-католицької Церкви*. «Визвольний Шлях», Лондон 1992, с. 1041-1049; 1993, с. 47-57, 216-227, 337-341.

Опираючись виключно на архівних джерелах, автор описує історично-правові і суспільно-політичні аспекти втручання державного механізму в духовне життя народу на Україні та його трагічні наслідки і вплив на міжконфесійні відносини сьогодення. На підставі цих джерел він стверджує, що розбрат, ворожнеча і міжконфесійні конфлікти між греко-католиками і православними в Україні розпалювалися державними чинниками з метою розбиття єдності українського народу.

- 636.** — БІЛИНСЬКИЙ Я., *Стан Української Православної Церкви в УРСР. «Збірник праць Ювіл. Конгресу»*, Мюнхен, Науковий Конгрес у 1000-ліття, 1988/1989, с. 334-348.

На основі офіційних радянських документів і відомостей з різних джерел «Самвидаву», у статті з'ясовується теперішня ситуація Української Православної Церкви в Радянській Україні та стан її церков, парафій і вірних.

- 637.** — БОЦЮРКІВ Б., *Знищення Української Православної Церкви в Радянському Союзі у 1929-1936 роках. «Сучасність»* (Ньюарк 1990: 1), с. 80-91.

Розглянувши мотиви й засоби, якими ліквідовано Українську Автокефальну Православну Церкву в 1929-1930 рр., автор обговорює повільну агонію Української Православної Церкви, яка прийшла на місце Української Автокефальної Православної Церкви.

- 638.** — БОЦЮРКІВ Б., *Придушення Української Греко-Католицької Церкви в СРСР та Польщі у повоєнні часи. «Сучасність»* (Мюнхен, (1990: 7-8), с. 128-139.

У короткій статті автор обговорив та порівняв методи й аргументацію, що їх після 1945 р. вживали для придушення Української Католицької Церкви на Радянській Україні та в комуністичній Польщі; розглядає мотиви, якими керувалися обидва режими та коротко аналізує трактування ними українських католиків за 40 років після другої світової війни.

- 639.** — БОЦЮРКІВ Б., *Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989). «Ковчег»*, ч. I. Львів, Інститут історії релігії, 1993, с. 113-152.

Цей розділ увійде до більшої монографії, що вийде англійською мовою, під заголовком: «Українська Греко-Католицька Церква під большевиками». У ньому розглядаються: останні роки Сталінського режиму; період десталінізації; Брежневський період; напруження всередині Церкви; даремні спроби легалізації Церкви; діяльність Івана Павла II та конфронтація між Москвою і Ватиканом з приводу Греко-Католицької Церкви; Українська Католицька Церква у 1980-ті роки.

- 640.** – ВЕРИГА В., *Конфіскація церковних цінностей в Україні в 1922 р.* «Богословія», Рим, т. 50 (1986), с. 101-142; т. 51 (1987), с. 37-92; т. 53 (1989), с. 71-91.

Конфіскацію церковних цінностей в Україні 1922 р. описано в наступних розділах: Церква і голод в Україні 1921 р.; Церква і уряд в Україні; Методи реквізиції церковних цінностей; Крадіж церковних цінностей; Печерська Лавра – жертва большевицького вандалізму; І Золотоверхому не було пощади; Софійський і Михайлівський собор; Конфіскація церковних цінностей поза Києвом; Нездійснені сподівання; Що сталося з церковними цінностями? Терор – найкращий засіб переконування; Що дістали голодуючі за церковні цінності?

Більшість церковних речей, як стверджує автор, пропала безслідно і не пішла на допомогу голодуючим. Гасло «допомоги голодуючим» було тільки ширмою, за якою крилося намагання зруйнувати церковну ієрархію, як моральну силу.

У 53-му томі (1989) поміщено документи до цього артикулу.

- 641.** – ВОРОНИН О., *Традиції, звичаї, обряди – старі і нові.* «Сучасність», Мюнхен, ч. 10 (1988), с. 73-81.

У статті розглядаються нові традиції, звичаї та обряди, якими в Радянському Союзі намагалися заступити давні, що були пов'язані з Церквою.

- 642.** – ГАРАСИМ І., *Нарис вибраних аспектів Греко-Католицької Церкви в Польщі (1945-1985).* «Зустрічі», Варшава 1990, 5-6, с.20-30.

Стаття є спробою охарактеризувати історію Греко-католицької Церкви в Польщі – до 1985 року.

Пор. ще: Зюлковський М., *Греко-католики у відносинах з польською громадськістю.* Там же, с. 31-39.

Дзюбина С., *Не я перший, не я останній.* Там же, с. 9-10. Це спогади про цей період (1945-1990) для УКЦ і теж про відносини з кардиналом і примасом Стефаном Вишинським.

- 643.** – ЗАХАРОВИЧ А., *Сучасний стан Православної Церкви в Україні.* Відбитка з журналу «Укр. самостійник», Мюнхен, ч. 87-88 (1964-5), с. 14.

У статті описано сучасний стан в Україні Православної Церкви, яка

є невід'ємною частиною Російської Православної Церкви. Подається теж характеристика її адміністративного поділу та духовних шкіл.

**644.** – ЗІНЬКЕВИЧ О., *Справа Української Автокефальної Православної Церкви на процесі Спілки Визволення України і її ліквідація у 1930 р.* «Сучасність», Мюнхен, чч. 7-8 (1988), с. 218-228.

Українську Автокефальну Православну Церкву притягнуто до судової відповідальності разом зі Спілкою Визволення України. Хоч не доказано жодної їхньої вини, засуджено її керівників і фактично ліквідовано, оскільки вона була українською національною Церквою.

**645.** – КАГУЙ П., *Діяльність УГКЦ на теренах України в період 1946-1990 рр.* «Сівач», Стемфорд 1992, чч. 19-20.

У статті (доповідь на II-му «круглому столі»: *Історія релігії в Україні*) окрему увагу присвячено діяльності Української католицької Церкви в період від 1946 до 1990 рр. Незважаючи на всі переслідування тоталітарного репресивного режиму, УГКЦ вела підпільну діяльність і зуміла себе зберегти.

Пор. також: СТЕРНЮК В., *Пастирське служіння української греко-католицької Церкви в умовах гонінь і переслідувань.* Там же, ч. 12-13.

**646.** – МІСИЛО Є., *Греко-Католицька Церква у Польщі (1944-1947).* ВУЗ, Варшава, вид. ОО. Василян, 1989, с. 207-220.

У статті подано короткий нарис про Українську Католицьку Церкву в Польщі в 1944-1947 рр. – на частині Перемиської єпархії та Лемківської Адміністрації, які опинилися в границях післявоєнної Польщі. Багато вірних і священників виїхало до Радянського Союзу. Всі інші були розсіяні на понімецьких землях, а їхні церкви й маєтки передано латинській і православної Церквам чи перебрані самою державою. Щойно 1956 р. почалася поступова віднова українських католицьких богослужінь.

Пор. ще: МОКРИЙ В., *Греко-Католицька Церква – її історія і сучасний стан* (польською мовою): «1000-letcie Chrztu Ruśi Kijowskiej», Gdańsk 1988, s. 98-112.

- 647.** – РУДНИЦЬКИЙ Л., *Вияви релігійности в українській советській літературі 1953-1988*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988/1989, с. 823-847.

Після вступу із ретроспективним переглядом розвитку релігійної тематики та релігійних мотивів в українській літературі, автор проводить аналізу присутности християнського етосу в радянській українській літературі, за час після смерти Сталіна.

Пор. теж його: *A Miracle in Continuity: Christian Themes and Motifs in Soviet Ukrainian Literature*. «The Ukr. Quarterly» 1990, 1, p. 33-44.

*Ausserungen der Religiosität in der Ukrainischen Sowjetischen Literatur 1953-1988*. «Jahrbuch der Ukrainekunde, München 1990, S. 149-172.

- 648.** – СОКОЛЮК З., *Церква й держава в ССРСР, зокрема в УРСР*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988/1989, с. 792-821.

Огляд присвячений політиці та правовим заходам радянської держави супроти релігії та церковних громад у Російській Православній та Українській Автокефальній Церквах – від 1917 ро, до останніх часів.

- 649.** – СОРОКОВСЬКИЙ А., *Стан Української Католицької Церкви в Україні*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988/1989, с. 349-363.

Автор розглядає сучасний стан Укр. Католицької Церкви в Україні, освітлюючи його з боку правничого, внутрішньо- та зовнішньо-політичного, а також подаючи статистичні дані і характеристику цієї Церкви.

- 650.** – СОРОКОВСЬКИЙ А., *Ініціативна група захисту прав віруючих і Церкви*. «Богословія», т. 50 (Рим 1986), с. 67-82.

Стаття розповідає про Ініціативну групу захисту прав віруючих і Церкви, що була заснована 9 вересня 1982 р. Звернено особливу увагу на її склад, мету та засоби для її реалізації, а також представлено офіційні радянські погляди на цю Ініціативну групу.

- 651.** – ТРУХАН М., *Українці в Польщі після другої світової війни 1944-1984*. Н.Йорк-Париж-Сідней-Торонто, ЗНТШ, Істор. Філологічна секція, т. 208 (1990), с. 404.

Видання містить – серед іншого – багато матеріалу до історії Укра-

їнської Церкви в Польщі після другої світової війни. Зокрема тільки їй присвячений 15 розділ під заголовком: «Церковне життя» (с. 164-188).

**652.** – BILINSKYJ J., *Die Lage der Ukrainischen Orthodoxen Kirche in der Ukrainischen SSR*. «Jahrbuch der Ukrainekunde» 1988, S. 140-153.

У статті представлено стан, в якому перебувала останнім часом Православна Церква в Україні, яка була цілковито підпорядкована Московському патріархатові.

**653.** – BOCIURKIW B.R., *Ukrainian Churches under Soviet Rule: Two Case Studies*. Cambridge, USA, Ukrainian Studies Fund, Harvard Univ. (The Millennium Series), 1984.

I. *The Ukr. Autocephalous Orthodox Church, 1920-1930: A Study in Religious Modernization*. «Religion and Modernization in the Soviet Union», Boulder, CO, 1977, p. 310-347.

II. *The Uniate Church in the Soviet Ukraine: A Case Study in Soviet Church Policy*. «Canadian Slav. Papers VII», Toronto 1965, p. 89-113.

Перша стаття розглядає основні структури та догматичні зміни запроваджені в Українській Автокефальній Православній Церкві в 1920-1930 рр. та подає свою оцінку її намаганням пристосуватися до політичних, культурних і соціальних змін, які тоді відбулися.

Друга стаття акцентує увагу на причинах, через які Радянський Союз вирішив зліквідувати Українську Католицьку Церкву, як також – на засобах, що їх для цього застосовано; аналізується наскільки ця акція була успішна, і яку роль відіграла при цьому Російська Православна Церква як також – політичне значення цих подій.

**654.** – BOCIURKIW B.R., *Soviet Suppression of the Greek Catholic Church in Ukraine and its Impact on Ukrainian Catholics in Canada*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 143-155.

Метою автора було проаналізувати чинники, що вплинули на рішення радянської влади знищити Українську Греко-католицьку Церкву, як також – обставини, методи та безпосередні й дальші наслідки цієї насильної її ліквідації та включення до Російської Православної Церкви. Потім коротко описується дальша доля нелегальної Української Католицької Церкви за останніх 40 років, і вплив цих процесів на УКЦ в Канаді – до 1963 р.

- 655.** – BOCIURKIW B.R., *The Ukrainian Catholic Church in the USSR under Gorbachev*. «Problems of Communism», Washington 1990: 6, p. 1-19.

У статті автор подав досить широкий огляд шляху і долі Української Католицької Церкви в Радянському Союзі, починаючи від офіційної ліквідації її 1946 року Сталіном через дальші тяжкі роки за Брежнєва, коли почалися старання про її віднову – аж до найновіших подій за Горбачова, коли вона активно скористалася новими обставинами й уже тоді досягнула, хоч часткового, визнання.

- 656.** – BOCIURKIW B.R., *Church-State Relations in the USSR*. «Survey», a journal of Soviet and East European Studies, London 1968, n. 66, p.4-32.

Автор розглядає ставлення радянської влади за 1917 – 1965 рр. до Церков та релігій, передусім – до Російської Православної Церкви та до баптистів.

- 657.** – BOCIURKIW B.R., *The Soviet Destruction of the Ukrainian Orthodox Church, 1929-1936*. «Journal of Ukrainian Studies», Edmonton 1987, Summer 22, p. 3-21.

У короткому нарисі представлено процес ліквідації Української Автокефальної Православної Церкви в 1929-1936 рр. Спочатку 1930 р. змінено назву УАПЦ на «Українська Православна Церква», але вже 1936 р. офіційно заборонено і її останню парафію.

- 658.** – BOCIURKIW B., *Ukraiński Kościół katolicki w ZSRR za Gorbaczowa*. «Więź», Warszawa 1991, nr. 11-12 (397-398), s. 150-171.

Після короткого вступу про Українську Католицьку Церкву автор статті описує стан цієї Церкви за М. Горбачова, в таких розділах: Українська Церква по смерті Сталіна; В пошуках легальности за часів Брежнєва; Московсько-ватиканські конфронтації у справі З'єднаної Церкви; Радикалізація легальних змагань; Часткове визнання Католицької Церкви східного обряду; Зміна політичного клімату; Висновки.

- 659.** – CYWINSKI B., *Kościół Greckokatolicki na Ukraini Zachodniej*. «I was przesladować będą». Lublin, KUL, 1990, s. 183-215.

У статті подано коротку історію ліквідації та переслідування Української Католицької Церкви в Західній Україні, після її приєднання до

Радянського Союзу – до 50 років. У розділі «Церква в Чехословаччині» – згадано теж ліквідацію греко-католицької Церкви на Пряшівщині і далші її переслідування.

- 660.** – DACKO I., *La situazione odierna della Chiesa Cattolica in Ucraina.* «Atti del IV Convegno Nazionale Movimento Russia e Oriente Cristiano (M.R.O.C.), Lonigo (VI) 5-6 aprile 1986». Urbania (Pesaro), Commissione per la Chiesa del Silenzio, 1986, pp. 21-47.

Після короткого історичного огляду історії Української Католицької Церкви, у статті описано її ліквідацію та переслідування після 1946 р., а далі, зокрема, розглядаються аспекти її життєздатности та прагнень.

- 661.** – DZWONKOWSKI R., *Starania o rejestrację parafii i kościołów w Mukarowie Podleśnym i Sołobkowcach na Ukrainie w latach 1963-1990.* «Przegląd Wschodni», Warszawa 1991: 4, s. 859-869.

У статті розповідається про заходи, зроблені в 1963-1990 рр. у двох місцевостях (Мукарів Підлісний і Солобківці) Хмельницької області, щоб там знову відкрити латинські костьоли та зареєструвати парафії.

- 662.** – ELLIS J., *The Russian Orthodox Church: A Contemporary History.* Bloomington and Indianapolis. Indiana Univ. Press, 1986, pp. 531.

У великій науковій праці подано історію Російської Православної Церкви після останньої світової війни, зокрема – за два останні десятиріччя. Це, водночас, історія Української Церкви, оскільки її вірні становили більшість православних у Радянському Союзі й серед них були бастіони чернечого життя, а половина всіх діючих церков знаходилася на землях України. До 8-го розділу додано списки єпископів, а до 9-го – Статут Ради для релігійних справ. Крім численних приміток, подано також багату, на 12 сторінок, бібліографію, а наприкінці – обширний індекс.

Rec.: HUS XIV (1990): 1/2, p. 212-213 (A. Sorokowski).

- 663.** – GANSRIGLER F., *Jeder war ein Papst. Geheimkirchen in Osteuropa.* Salzburg, Otto Müller Verlag, 1991, S. 204 + 14 Abb.

Під таким заголовком автор-журналіст старається дати перелік підпільних єпископів, висвячених у східній Європі за роки комуністич-

них режимів. Зокрема, широко описано стан Церкви в Чехії та Моравії, як і в Словаччині (в т. ч. стан Греко-католицької Церкви) та Румунії. Церкви в Мадярщині, Китаю і в Україні тільки коротко згадані.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1992: 2-3, S. 114-115 (Patock C.).

**664.** – JUDIN A., – ПРОТОПОПОВ G., *Cattolici in Russia e Ucraina*. Milano, «La Casa di Matrona», 1992, p. 286.

Українській Католицькій Церкві присвячена друга частина цього видання (133-274), яку опрацював Г. Протопопов у наступних розділах: Початки і характеристика Української Греко-католицької Церкви; «Львівський Собор» 1946 р.; «Тріумф православ'я» в Галичині; Греко-католики в пошуках справедливості; Невдача переговорів; Спір за «канонічні території»; Епілог і додатки.

**665.** – KELEHER S., *Passion and Resurrection. The Greek-Catholic Church in Soviet Ukraine 1939-1989*. L'viv, Stauropegion, 1993, p. 298.

За словами автора, завданням цієї праці було представити історію Української Католицької Церкви, вказавши на її місце серед інших католицьких Церков. Після короткого огляду історичного шляху Церкви від Берестейської унії – до початку 20-го століття, головну увагу присвячено її історії від 1939 до 1989/90 років. Велику частину видання займають додані документи (187-299).

Rec.: «Ostkir. Studien», Würzburg 1993: 4, S. 333-334 (H.M. Biedermann). «Eastern Churches Journal», vol. I nr. 1, Winter 1993/94, p. 96-98 (G.W.).

**666.** – KORDA L., *Działalność polskiego duchowieństwa katolickiego w ZSRR (1945-1980)*. «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 205-216.

У короткому нарисі описано діяльність польського духовенства в Радянському Союзі, зокрема – в Україні, за 1945-1980 рр., поділивши цей час на два періоди (1945-1956 і 1956-1980 рр.). Головну увагу звернено на масштаби цієї діяльності, її обсяги і впливи.

**667.** – MADEY J., *The Decline and Rise of a Church. The Recent Developments of the Ukrainian Catholic Church in Poland*. «Christian Orient» Kottayam, Kerala, India, 1989, I, p. 30-48.

Автор коротко описав час «судів і знищення» Української Католицької Церкви на теренах Польщі після другої світової війни та її від-

новлення, подаючи також актуальний її стан.

У трохи поширеній формі, в німецькій мові, на цю ж тему автор помістив теж статтю під заголовком: *Untergang und Wiederentstehung der Griechisch-Katholischen Kirche in der Polnischen Volksrepublik*, in: «Ostkirchliche Studien», Würzburg, 1989: 1, S. 3-22.

**668.** – MAJKOWICZ T., *Kościół greckokatolicki w PRL*. «Polska-Ukraina...» 1990, s. 251-256.

MUSIAŁ J., *Stan prawny i sytuacja faktyczna świątyń unickich na terenie diecezji przemyskiej w latach 1945-1985*. Там же, с. 257-262.

У першій статті коротко описано стан Греко-католицької Церкви в повоєнній Польщі перед і після 1956 р.

Друга стаття присвячена правному становищу греко-католицьких храмів на терені Перемиської єпархії в 1945-1985 рр. та їхній фактичній ситуації.

**669.** – MARCHENKO B., *La renaissance de l'Église catholique ukrainienne*. «L'Est Européen», Paris 1990, n. 218, p. 11-20.

Автор описує процес відродження Української Католицької Церкви в Західній Україні та її стан на 1990 рік.

**670.** – MARKUS W., *Religion and Nationalism in Soviet Ukraine after 1945*. Cambridge, USA, Ukr. Studies Fund, Harvard Univ. (The Millennium Series), 1985. «Religion and Nationalism in Soviet and European Politics», Durham N.C., 1984», p. 59-81.

*Religion and Nationality: The Uniates of Ukraine*. «Bociurkiw B. and Strong J. W., Religion and Atheism in the U.S.S.R., London, 1975», p. 101-122.

У першій статті розглядається актуальний стан різних релігійних віровизнань в СССР, зокрема – в Україні, а в другій представлена доля Української Католицької Церкви в Радянському Союзі, яку вирішено було зліквідувати, оскільки вона найповніше уособлювала національні почування своїх визнавців. Обидві статті перевидано 1988 р. разом у ювілейній серії; друга була подана в II-му томі «Джер. і Б.», ч. 573.

**671.** – MARKUS W., *The Soviet Government and the Ukrainian Catholic Church*. «The Ukrainian Catholic Church 1945-1975. A Symposium», Philadelphia 1976, pp. 20-35.

У статті автор аналізує політичні підстави внаслідок яких радянська

влада вирішила ліквідувати Українську Католицьку Церкву, як також представляє засоби, яких вона вживала з цією метою.

Пор. ще також: SZUMOWSKI G., *The Soviet Government and the Ukrainian Orthodox Church*. Там же, с. 36-38.

**672.** – MYKULA V., *The Ukrainian Churches under Soviet Domination*. «Millennium», N.Y. (1988), p. 147-181.

Після з'ясування офіційного становища большевицького уряду до релігії та свободи сумління, автор описує обмеження й переслідування Православної Церкви, зокрема Української Автокефальної, а згодом – переслідування Укр. Католицької Церкви в 1939-1941 та після 1946 р., як також – протестантських громад. В першому Додатку наведено імена і довідки про всіх владик УАПЦ, а в другому – про владик УКЦ.

**673.** – PUDŁO K., *Zróznicowanie wyznaniowe Lemków i zaspakajanie ich potrzeb religijnych*. «Łemkowie – Proces wrastania w środowisko Dolnego Śląska 1947-1985». Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 1987, s. 133-144.

У статті описано релігійні зрізничування між лемківським населенням, зокрема тим, що після останньої світової війни поселилося на Шлеську, як також його дальшу нелегку долю на нових землях і серед чужого, найчастіше неприхильного оточення.

**674.** – RENIK K., *Wokół greckokatolickich cerkwi*. «Prz. Powsz.» 11/819/1989, s. 253-265.

У статті автор подав кілька своїх рефлексій щодо греко-католицьких церков у Польщі (зокрема – на Лемківщині): Кому ці церкви повинні належати; Який їхній сьогоднішній правний стан і наскільки він відповідає об'єктивно-історичним обставинам.

**675.** – SOROKOWSKYJ A., *Die Lage der Ukrainischen Katholischen Kirche in der Ukraine*. «Jahrbuch der Ukrainekunde», 1988, S. 154-166.

Розвідка присвячена сучасному станові Української Католицької Церкви в Україні, – з її правним і внутрішньо- та зовнішньополітичними аспектами, статистикою та короткою загальною характеристикою.

**676.** – SOROKOWSKYJ A., *Ukrainian Catholics and Orthodox in Czechoslovakia*. «Religion in Communist Lands», vol. 15 (1987), p. 54-68.

Автор прослідковує післявоєнну історію Православної Церкви в колишній Чехословаччині, та її суперника – Греко-католицької Церкви. Обидві Церкви склалися переважно із закарпатських русинів-українців.

**677.** – STOJKO V., *The Ukrainian Catholic Church in the Catacombs*. «Millennium», N.Y. (1988), p. 182-197.

У статті описано переслідування та нищення Української Католицької Церкви після другої світової війни в Радянському Союзі та діяльність Ініціативної Групи за її відновлення – до 1986 року.

Ця стаття появилася також в: «The Ukr. Quarterly» 1987: 1-2, p. 5-22.

**678.** – STRÖHM C.G., *Kirche in Kampf. Geistlicher Aufbruch in Russland und der Ukraine*. München, Universitas Verlag, 1989, S. 127.

У багатоілюстрованому актуальними світлинами і певною мірою документальному виданні розповідається про боротьбу Церкви в Радянському Союзі (зокрема – Української Католицької Церкви) за своє право на існування та діяльність.

**679.** – SUTTNER E. CH., *Die Katholische Kirche in der Sowjetunion*. Würzburg, Verlag «Der Christliche Osten», 1992, S. 108 + 8 Abb.

Праця присвячена різним періодам історії Католицької Церкви у Радянському Союзі, починаючи від жовтневої революції – до часу «перестройки». Найбільше уваги автор присвятив періодові від закінчення другої світової війни – до «перестройки», висвітливши, зокрема, проблему Української Католицької Церкви – її знищення, переслідування та її відбудову.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1993: 1, S. 63-65 (Patock C.).

**680.** – SYSYN F., *The Ukrainian Orthodox Church in the USSR*. Cambridge, USA, Ukr. Studies Fund, Harvard Univ. – The Millennium Series, 1987, p. 22 + (12).

У статті розглядається проблема Української Православної Церкви в Радянському Союзі, де після другої світової війни якоюсь мірою злегалізовано Православну Церкву, але тільки – Російську, а не Українсь-

ку. До статті додано 4 рецензії автора на наступні видання: Макарій аеп., *Східна Православна Церква в Україні*, Київ 1980, с. 75; Поспеловский Д., *Російська Православна Церква під совітським режимом*, Крествуд, ЗСА, 1984, с. 535 (англійською мовою); *Лицар праці і обов'язку*. Збірник присвячений пам'яті проф. Олександра Лотоцького-Білоусенка, Н. Йорк 1983, с. 190; і *Листи митр. Василя Липківського 1933-1937*, Бавнд Брук, ЗСА, 1980, с. XI + 55 + 50 + 44.

**681.** – VERYNA W., *Looting of Churches in Ukraine in 1922*. «The Ukr. Quaterly», N.York 1990, p. 233-235.

У статті описано грабування церков у Радянському Союзі 1922 року, яке проведено по цілій країні не стільки з економічних чи навіть політичних рацій, як для святотатського приниження церковного авторитету, чи й фізичної розправи (загинуло тоді понад 8000 духовних осіб).

**682.** – WOJEWODA Z., *Zarys Historii Kościoła Greckokatolickiego w Polsce w latach 1944-1989*. Kraków, «Nomos», 1994, s. 125.

У виданні з численними світлинами подано короткий нарис Греко-католицької Церкви в Польщі 1944-1989 рр., в наступних трьох розділах: 1) Територія і вірні; 2) Діяльність та 3) Доля греко-католицьких церков у Польщі після останньої світової війни. В додатку подано за деканатами стан, в якому знаходяться ті церкви, які залишилися на території Польщі та бібліографію.

**683.** – ZIÓŁKOWSKI M., *Gdzie jest Kościół, tam jest nasza dusza, tam jest i nasz naród*. «Chr. w św.», Warszawa, n. 8-9 (1988), s. 262-273; «Po-bratymcy», Warszawa 1988, s. 186-195.

У розвідці коротко описано стан Греко-католицької Церкви в 1945-1956 рр., зокрема – на польській території. Після того досить докладно простежено обставини, в яких опинилися і працювали 85 поділених на 4 деканати українських католицьких станиць, як також – їхні перспективи на майбутнє.

**684.** – *L'Église en Ukraine de la contrainte à la liberté*. «Istina» vol. 35 (Paris 1989: 3-4), p. 261-448.

3-4 число 34 тому «Істина» цілковито присвячене Українській Церкві. Зокрема, вартісними є наступні статті:

BOCIURKIW B.R., *Le Synode de Lviv* (266-289);

DUPUY B., *La dissolution de l'Église gréco-catholique en 1945 par le régime soviétique dans les territoires conquis* (290-305);

ANDRUZAC C., *Le Prince Jaune. Une «divine Tragédie» de XX siècle en Ukraine* (306-334).

На с. 349-440 поміщено багато документів з Хроніки УКЦ, особливо щодо проблем виходу з катакомб і офіційного визнання Української Католицької Церкви.

**685-6.** — 43. *Internationaler Kongress «Kirche in Not», Band 41/1993. Krise im Osten Europas: Was tun Christen?* Königstein, Albertus-Magnus-Kolleg, 1994, S. 248.

У 1993 році у Кенігштайн, Німеччина, відбувся вже 43 Конгрес «Церква в потребі», присвячений, як і попередні, темі про Церкву в поодиноких країнах у східній Європі та Азії, які після останньої світової війни знайшлися під комуністичною владою. У всіх томах зібрано дуже багато матеріалу про Церкву в усіх комуністичних країнах. У всіх Конгресах брали участь представники Української Церкви і майже на кожному з них були теж доповіді про цю Церкву. Під час цього Конгресу доповідали о. Л. Гузар на тему: *Після століть у власній державі: українці-християни – разом чи у взаємному антагонізмі?* У попередніх Конгресах, крім о. Л. Гузара, мали опубліковані в поодиноких томах доповіді про Українську Церкву ще теж: кардинал Йосиф Сліпий, о. А. Великий, о. І. Гриньох, З. Пеленський, І. Гвань, М. Макаренко, Д. Злепко, проф. О. Горбач та інші.

Пор. інші їхні видання: *The Catholic Church in Eastern Europa. Persecutions, Freedom and Rebirth.* Königstein 1990, p. 135.

ROTH P., *Die religiöse Situation und Religionsgesetzgebungen in der UdSSR/GUS 1990/1991.* Königstein 1992, p. 204.

*Ukraine. Ihre christlichen Kirchen vor dem Hintergrund der Geschichte in Hoffnung un Spannung.* Königstein 1993, p. 128.

## 12. УСТРІЙ – СОБОРИ – ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ ЦЕРКВИ

- 687.** – АНТОНОВИЧ М., *П'ятиголосна партесна літургія – Пам'ятка української музичної культури доби барокко*. «Записки НТШ», т. 226, Львів 1993, с. 57-74.

З рукописного збірника 17 ст., що його знайдено на території колишньої Югославії, у статті розглядається п'ятиголосну партесну Літургію, яка являється визначною пам'яткою української музичної культури доби барокко. Вона дає змогу побачити професійну техніку українських композиторів 17 ст. і свідчить про високу культуру співаків, якими славилася Україна.

- 688.** – АНТОНОВИЧ М., *Питоменності українського церковного співу*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук, Конгрес у 1000-тя, 1988-1989, с. 418-457.

Викладаючи і систематизуючи не лише загальновідомі, але й власні спостереження та думки, автор зупиняється на деяких питаннях з ділянки українського церковного співу, зокрема – на його особливостях.

- 689.** – БІЛИНСЬКА М., *Українська церковна музика та її головні композитори*. «Церк. Календар», Сянік, Прав. Епархія Перемисько-Новосанцівська, 1990, с. 191-202.

Автор намагається накреслити загальну історію української церковної музики й дати уявлення про величезний вклад, який українські композитори зробили у минулому в цю галузь української церковної культури.

- 690.** – БІЛОУС П.В., *«Хожденье» ігумена Даниїла і паломницька проза на Україні у XVI-XVIII ст.* «Писемність Київської Русі...», Київ, Наукова думка, 1988, с. 167-184.

Предметом розвідки є паломницькі твори, починаючи від найдавнішого автора – ігумена Даниїла, який здійснив свою подорож у Палестину між 1106-1108 рр. і досить докладно описав святі місця. Далі розглядаються новіші паломницькі твори-описи мандрівників-еромонахів XVIII ст., між якими були: Макарій і Сильвестер з Новгороду Сівер-

ського, Іполіт Вишенський з Ніжина, Варлаам Лімницький з Києво-Печерської Лаври, Серапіон з Мотринського монастиря в Києві, священник Лука Яценко, особливо ж – виховник Києво-Могилянської Академії Василь Григорович-Барський (1701-1747), опис якого сім разів перевидавався друком.

**691.** – БОГДАНОВ М.І., *До питання ідентифікації найдавнішої кам'яної пам'ятки на старокиївській горі.* «Добрий Пастир» 1994:2, с. 44-63.

У статті описано кам'яну ротонду на старокиївській горі – з першої половини X століття. Вона була новістю для киян; принесли її із західних слов'янських країн.

**692.** – БОНЬКОВСЬКА С.М., *Надбанні хрести українських церков.* «Богословія» т. 55 (Рим 1991), с. 69-101.

Стаття присвячена описові надбанних хрестів на українських церквах, від найдавніших – до найновіших часів, і по всіх регіонах України.

**693.** – ВИСОЦКИЙ С.А., *Средневековые надписи Софии Киевской.* (По материалам граффити XI-XVII вв.). Киев, Наукова думка, 1976, с. 456.

Книга є продовженням монографії «Древнерусские надписи Софии Киевской XI-XIV вв.» (Киев 1966), в якій було описано 98 написів, а в цьому виданні – інші 154. Крім того, розглядається також рисунки і палеографію софійських графітів, та важливість цілого корпусу цих матеріалів як історичного джерела. На сторінках 265-437 поміщено 164 таблиці зі світлинами написів і рисунків, а завершують видання резюме англійською і французькою мовами та словник вживаних у софійських графіті слів.

**694.** – ВИСОЦКИЙ С.А., *Древнерусские надписи Софии Киевской X-XIV вв.* Выпуск I. Киев, Наукова думка, 1966, с. 240.

Монографія присвячена написам і рисункам на стінах Київського Софійського Собору. Після вступу подано докладний їхній опис (5-140) та 80 таблиць зі світлинами з них. Більшість публікуються вперше. У виданні подано також резюме англійською мовою (141-143) та покажчик імен (233-238).

- 695.** – ВИСОЦКИЙ С.А., *Светские фрески Софийского Собора в Киеве*. Киев, Наукова думка, 1989, с. 216.

Після вступу й опису Софійського собору в Києві (5-30) в монографії розглядаються численні написи світського характеру, які виявлено в цьому Соборі. Видання містить також багато світлин-ілюстрацій та резюме англійською мовою.

- 696.** – ВИСОЦКИЙ С.А., *Киевские граффити XI-XVII вв.* Киев, Наукова Думка, 1985, с. 135 + 63 таблиці з ілюстраціями.

Після детального опису графітів в Золотих Воротах, в Київській Софії, Видубицькому монастирі, в Успенському Соборі Києво-Печерської Лаври, Кирилівської церкви, як теж опису написів на предметах із Києва та його околиць й епіграфічного корпусу з архітектурних пам'яток древнього Києва, опубліковано 63 таблиці з репродукціями цих графітів.

- 697.** – ВОДАРСКИЙ Я.Е., *Землевладение русской православной церкви и ее хозяйственно-экономическая деятельность (XI-XX в.)*. «Русское Православие – Вехи истории», Москва, изд. полит. литературы, 1989, с. 501-561.

Стаття-доповідь присвячена земельним володінням і господарсько-економічній діяльності православної Церкви на Русі й потім у Росії, від 11 – до 20 ст., зокрема – земельним володінням монастирів. Огляд збагачують 14 таблиць з численними статистичними даними.

- 697/2.** – ВОЛОШИН Л., *Останній монументальний твір Олекси Новаківського*. «Богословія» т. 58 (1994), с. 141-178.

Авторка старається відтворити картину праці Олекси Новаківського над монументальним недокінченим запрестольним образом «Мати Милосердя» для собору св. Юра в Львові.

- 698.** – ГЕВРИК Т., *Дерев'яна архітектура України: вивчення, зберігання і консервація*. «Сучасність», Мюнхен 1987, ч. 10, с. 50-64.

Стаття розглядає дерев'яну зрубну архітектуру на Україні, зокрема – стародавні дерев'яні церкви, що були сховищами скарбів-творів українського мистецтва. Аналізується стан їхнього вивчення, особливо ж – проблему зберігання та консервації.

- 699.** – ГНАТЕНКО С., *Скарби давнього українського мистецтва. Релігійне мистецтво XVI-XVIII століть*. Нью Йорк, Укр. Музей, 1989, с. 44 + 40 таблиць.

На ширшому історичному тлі у виданні описано українські іконостаси, ікони, давні рукописи та старовинні українські друковані видання релігійного характеру, на підставі яких 1988 р. в Нью Йорку влаштовано виставку в Українському Музею. У другій частині подано 40 таблиць з ілюстраціями.

Рец.: HUS vol. XVI (1992), р. 206-211 (M. Flier).

- 700.** – ГНАТЮК О., *Почаївський «Богогласник» – Антологія духовної пісні*. «Записки ЧСВВ» XVI (Рим 1992), с. 259-269.

Текст було прочитано 5.XII.1990 р. у Львові, на симпозиумі присвяченому 200-тій появі Почаївського «Богогласника». У доповіді авторка вказує на визначальні жанрові риси духовної пісні у цьому «Богогласнику»: молитовність, пісенність, бароковість та дидактизм, як також – на спосіб їх виконання. Головним критерієм редакторів «Богогласника» при його укладенні була «естетика змісту» – вони вибирали ті твори, які найкраще і найповніше відповідали категоріям правди віри та істині Одкровення.

- 701.** – ГНАТЮК О., *Сторінка з історії української духовної поезії. Почаївський Богогласник*. ВУЗ, Варшава, В-во. ОО Василян, 1989, с. 121-133.

В популярному Богогласнику було 249 пісень, між якими теж 33 польською мовою і три – латинською. Він вийшов із Василянської друкарні в Почаєві та перевидавався там же (1805, 1825), й у Львові (1850, 1866), частково навіть – православною Церквою. Авторка розглядає джерела цих пісень, польські й латинські впливи, авторство, особливо акцетуючи їхню релігійну й артистичну вартість. Найбільше уваги присвячено пісням про смерть й останні речі, Різдвяним колядкам та Марійським пісням, які становлять 24% усього обсягу.

- 702.** – ГОРДИНСЬКИЙ С., *Українська ікона на тлі універсалізму візантійського стилю (з 39 кольоровими репродукціями)*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен 1988/89, с. 678-695.

У статті автор розглядає мистецтво Київської Русі, а згодом україн-

ську ікону – на тлі універсалізму візантійського стилю. Він став основою українського іконопису, але разом з іншими впливами був адаптований відповідно до власних естетичних і формальних традицій.

**703.** – ГОРНЯТКЕВИЧ А., *Християнські мотиви в думках*. «Збірник Праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук, Конгрес у 1000-тя, 1988/89, с. 475-490.

У статті автор описує постання дум і їхню структуру, зокрема – їхні християнські мотиви й епітети, та їхній повчальний, переважно моралізаторський характер.

**704.** – КАРМАЗИН-КАКОВСЬКИЙ В., *Архітектура Бойківської Церкви*. Нью Йорк-Філадельфія, Товариство «Бойківщина» – НТШ, т. 204, 1986, с. 223.

Ця праця є наче продовженням і доповненням невеликої книжки автора «Українська архітектура – хати і дерев'яні церкви XVIII сторіччя» з 40 ілюстраціями, виданої в Римі 1972 р. (пор. Дж. і Б., т. II, ч. 615) та другої об'ємистої книги «Мистецтво лемківської церкви» з 843 репродукціями, яка появилася також в Римі 1975 (пор. Дж. і Б., т. II, ч. 389). В останній праці автор подав широкий опис бойківської дерев'яної архітектури: найдавніших років (1500-1700), давніх (1700-1800) і пізніших (з 1800 року до нашого століття) дзвіниць і церков. Окремо подано пам'ятки національного і світового значення, багату бібліографію, 156 типів бойківських дзвіниць і церков, з датами спорудження і їхніх джерел, світлини 72 дерев'яних дзвіниць і церков Бойківщини та її мапу. Добір світлин не обмежений самою територією Бойківщини, а часто виходить поза її межі – куди сягав вплив бойківських майстрів-будівничих.

**705.** – КОРЧАГІН К., *Княжі уставаи – джерела українського карного церковного законодавства*. «Зап. ЧСВВ» XIV (1992), с. 19-40.

Після короткого вступу про початки церковного законодавства у Київській Русі автор зробив ширший опис церковних Статутів кн. Володимира Великого і Ярослава Мудрого, як теж проаналізував компетенцію церковних судів у цих княжих Уставах.

- 706.** – КРАВЧЕНКО Я., *Аналіз бібліографічних джерел, присвячених дерев'яній церковній архітектурі українських Карпат*. «Наук. Збірник УВУ» т. 15. Мюнхен 1992, с. 312-328.

У своїй статті автор подає огляд, аналіз й оцінку бібліографічних джерел, що присвячені дерев'яній церковній архітектурі в українських Карпатах. В процесі огляду літератури розглядає основні напрямки, етапи й тенденції процесу висвітлення українськими та іноземними дослідниками дерев'яної культової архітектури Бойківщини, Лемківщини та Гуцульщини.

- 707.** – КРЕКОТЕНЬ В., *Освітня реформа Петра Могили і утвердження барокко в українських піснях*. «Записки НТШ», Львів 1992, с. 7-24.

У статті автор розповідає про широку освітню реформу, що її провів київський митрополит Петро Могила та про її вплив на утвердження барокко в українській поезії.

- 708.** – ЛИПСЬКИЙ Б., *Духовість українського народу*. Нью Йорк-Торонто, накл. Родини. 1974, с. 271 + 30 ілюстрацій.

Після довшого вступу А. М. Базилевича (11-38), де він подає життєпис Б. Липського (1903-1969), у виданні опубліковано низку викладів-довідей Б. Липського про фундаментальні права Української Католицької Церкви.

- 709.** – ЛОГВИН Г.Н., *З Глибин. Гравюри українських стародруків XVI-XVIII ст.* Київ, В-во Художньої Літератури «Дніпро», 1990, с. 408.

До книги ввійшли 516 репродукцій гравюр з українських стародруків передусім – церковних видань XVI-XVIII ст. що супроводжуються нарисом про книгодрукування і розвиток мистецтва гравюри. Видання містить оригінальну авторську концепцію еволюції жанрів книжкової графіки, пов'язаної із суспільним життям та розвитком церковного мистецтва на Україні.

- 710.** – ЛОПАТКЕВИЧ Т. і М., *Мала сакральна архітектура на Лемківщині*. Переклад з польської Зої Вербової. За редакцією М. Дупляка. Нью Йорк, Фондація дослідження Лемківщини, 1993, с. 490.

У книзі зібрано усі доступні матеріали малих форм сакральної архі-

текстури на території лемківських сіл Низького Бескиду. Інвентаризація матеріялу виражена числом 575 зареєстрованих об'єктів придорожного мистецтва, які знайдено після обслідування 114 сіл. Текст книг містить теж біографічні дані 54 мистців-каменярів. Праця удокументована 304 ілюстраціями.

Рец.: «Сівач», Стемфорд 1994, ч. 23, с. 10 і 12.

**711.** – ЛОСТЕН В., *Київсько-Галицька Церква і християнська єдність*. «Сівач», Стемфорд 1992, чч. 14-16.

На тлі екуменічних зусиль католицької і православної Церков у статті представлено також участь у подібних екуменічних виступах і Київсько-Галицької Церкви. Насамперед це стосується митрополита Андрея Шептицького, що був одним із предтеч сучасного екуменізму.

**712.** – ЛУЖНИЙ Р., *Релігійна течія у давній українській поезії (1575-1647)*. ВУЗ, Варшава, В-во ОО. Василян, 1989, с. 85-96.

Автор дає загальний огляд української поезії останньої чверті 16 – першої половини 17 ст. Головну увагу звернув він на значення релігійної інспірації для тогочасних українських поетів і ролю Церкви в культурному житті цього періоду. Розглядаються ним також форми цієї поетичної течії і їхні першоджерела (Біблія, церковні гімни, літургічні молитви), дається їм водночас критичний аналіз.

**713.** – МАЦЬКІВ Д., *Стародавні муровані церкви на галицькому Поділлі*. «Правда», Торонто 1970, ч. 5-6, с. 104-115.

У короткому нарисі автор подав найважливіші дані про описані ним давні муровані церкви й монастирі, які знаходилися на Галицькому Поділлі, ілюструючи опис багатьма світлинами.

**714.** – МИЗЬ Р., *Гуманність і релігійні основи «Руської Правди»*. «Богословія», т. 53 (1989), с. 157-170.

Після короткого вступу про умови постання та розвиток «Руської Правди», автор відзначає її гуманність та релігійні моменти, якими вона перевищувала багато інших правових кодексів.

**715.** – МІРЧУК В., *Скорочена історія української Біблії*. Календар «Благовіста», Гурово Ілавецьке 1993, с. 80-91.

У короткому нарисі подано стислу історію перекладництва Біблії на українську мову в наступних розділах: Оригінали та перші переклади Біблії; Перші слов'янські переклади; Перша друкована Біблія (Острозька); Наступні переклади; Переклад Івана Огієнка. Про останній переклад 1963, який появився в Римі, згадано тільки одним реченням наприкінці.

**716.** – МОГИТИЧ І., *Нариси архітектури української Церкви*. «Шлях Перемоги», Київ 1993, ч. 49 і далші.

У коротких нарисах про українське церковне будівництво зроблено спробу розглянути розвиток архітектури храмів України від найдавніших часів – до сьогоднішніх днів. Автор не ставив перед собою завдання висвітлити весь наявний на сьогодні доробок у цій галузі науки, а тільки, максимально узагальнивши його, окреслити засадничі тенденції розвитку церковного будівництва. Весь матеріал поділено на дві теми: 1. Церкви перших християн України-Руси VII-X ст.; 2. Розвиток національних архітектурних шкіл X-XI ст.

**717.** – МОНЧАК І., *Самоуправна Київська Церква*. «Богословія» т. 55. Рим, Укр. Богословське Наукове Товариство, 1991, с. 3-67.

Винесену в заголовок тему автор розглядає в 9 наступних розділах: 1. Київське верховне архієпископство, та його митрополії; 2. Території Київських митрополій; 3. Берестейський договір; 4. Територія Берестейського договору; 5. Римське підтвердження Київської самоуправи; 6. За патріярше завершення Київського архієпископства; 7. Нищення Київської митрополії; 8. Київська самоуправа в галицькій митрополії; 9. За об'єднання Києво-галицького архієпископства.

**718.** – МУДРИЙ С., *Історія проповідництва на Україні*. «Проповідництво і катехитика», Рим, Українська Папська Колегія св. Йосафата, 1993, с. 2-36.

В конспекті лекцій про проповідництво і катехитику автор у вступі подав і короткий нарис про проповідництво на Україні від прийняття християнства – до найновіших часів.

**719.** – МУЗИЧКА І., *Українське священне мистецтво і богословія*. «Богословія», т. 57 (Рим 1993), с.145-168.

У короткому нарисі автор головну увагу присвячує: як у Церкві, яка завжди була покровителькою мистецтва й мистців, – віра і літургія рішали про зміст, стиль і значення, як теж про застосування священного мистецтва.

**719/2.** – МУЗИЧКА І., *Ікона в сімейному житті українського народу*. «Богословія», т. 58 (1994), с. 127-140.

Ікона, за словами автора, це не тільки мистецька вартість, але наду усе – то жива цінність, яка формує душі, провадить і виховує народ і його покоління. У статті він описує роль ікони в духовному житті української сім'ї.

**720.** – ОВСІЙЧУК В.А., *Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст.* Гуманістичні та визвольні ідеї. Київ, Наукова думка, 1985, с. 184.

В монографії автор досліджує розвиток українського мистецтва XVI-XVII ст., в епоху, що характеризується розквітом ідей гуманізму і ренесансу. Після вступу і довшої статті під заголовком «Суспільнополітичне становище і культура України другої половини XVI – першої половини XVII ст.» автор аналізує в окремих розділах мистецькі пам'ятки архітектури (28-74), скульптури (75-112) і малярства (179-182), які у більшості випадків мали релігійно-церковний характер.

Рец.: «Богословія», т. 55 (Рим 1991), с. 188-191 (Павлик П.).

**721.** – ОВСІЙЧУК В.А., *Нариси з історії українського мистецтва*. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття. Київ, «Мистецтво», 1985, с. 175.

Твір, що призначений для ширшого кола читачів, складається з двох розділів, й охоплює період розвитку українського мистецтва другої половини XVI – першої половини XVII ст. Пам'ятки мистецтва цього періоду у своїй більшості пов'язані з Церквою та релігією.

Рец.: «Богословія», т. 55 (Рим 1991), с. 191-194 (Павлик П.).

**722.** – ОГІЄНКО І., *Українська Житомирська Євангелія 1571 року*. Опис пам'ятки, аналіз мови і словник. Нарис з історії культурного життя старої Волині. Тернів, «Українська Автокефальна Церква, 1922, с. 72.

У студії автор подав опис Житомирської Євангелії 1571 р., яку свого часу на українську мову переклав у Володимирі Волинському Василь Загорівський. Зокрема, більше уваги присвячено розглядові особливостей мови цієї Євангелії, правопису, фонетики, іншомовних слів. Наприкінці подано церковнослов'янсько-український словник, що містить слова з цієї Євангелії, як також – уривок тексту з неї.

**723.** – ПАВЛИК П., *Візантійська іконографія під оглядами богословським і літургічним*. «Богословія», т. 48 (Рим 1984), с. 55-99.

У статті автор розглядає головні риси візантійської іконографії під оглядом богословським та літургічним, поширюючи цей огляд також і до церковного мистецтва (насамперед іконографії) в українській Церкві.

**724.** – ПАДОХ Я., *Церква й держава в добі Гетьманщини*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988/89, с. 706-731.

У статті автор розглядає фактичне й правне становище Церкви в Україні – Гетьманщині, що являло собою окрему оригінальну модель взаємовідносин між Церквою й державою, відмінну від західно-європейської (католицької) й східно-європейської (православної). Головним джерелом для цього огляду послужив монументальний Козацький кодекс з 1743 року, під назвою «Права, по которим судитя малоросійській народ».

**725.** – ПАП С., *Ікони й іконописання на Закарпатті*. «Зап. ЧСВВ» XIV (Рим 1992), с. 123-151.

У нарисі про Закарпатське іконописання головну увагу присвячено : 1. Відомим дослідникам ікон; 2. Закарпатським чудотворним іконам; 3. Іконописанню XVII-XVIII віків; 4. Мистецькому розвитку у першій половині 19 ст.; 5. Іконописцям другої половини 19 ст.; 6. Початкам творчих іновацій 20 ст.

**726.** — ПАСЛАВСЬКИЙ І.В., *З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці XVI – першій третині XVII ст.* Київ 1984, с. 128.

У монографії дається історико-філософський аналіз полемічної літератури, ідейно-теоретичної спадщини діячів братського руху; висвітлюється роль філософських ідей неоплатонізму і раціоналізму у формуванні елементів гуманістичної та реформаційної ідеології в Україні у – зв'язку з антифеодальною народно-визвольною боротьбою українського народу, та філософськими традиціями Київської Русі.

**727.** — ПЕКАР А., *Києво-Печерський Патерик.* (Історично-літературний нарис), «Зап. ЧСВВ» XIV (Рим 1992), с. 41-83.

Студія присвячена формуванню й редакції та різним виданням Києво-Печерського Патерика, як також – його авторам (тобто – їх писанням, які стали частиною цього твору). У третій частині автор розглядає Патерик, як літературну пам'ятку та цінне джерело церковної й національної історії.

**728.** — СВЕНЦІЦЬКА В.І.-СИДОР О.Ф., *Спадщина Віків. Українське малярство XIV-XVIII століть у музейних колекціях Львова.* Львів, «Каменярь», 1990, с. 72 + 132 ілюстрації.

У мистецтвознавчому виданні поміщено 247 ілюстрацій з творів українського, майже цілковито церковного, малярства, що зберігаються у музеях Львова. Їх значні за кількістю колекції мають виняткову історико-культурну та мистецьку вартість. Багато ікон із львівських збірок (у першу чергу національного музею у Львові) – шедеври світового значення. Свенціцька В.І. опрацювала: *Українське малярство XIV-XVI століть (7-19)*, а Сидор О.Ф.: *Традиції і новаторство в українському малярстві XVII-XVIII століть.* У книзі розповідається про невідомих малярів-творців окремих пам'яток і цілих їх комплексів, та відомих художників – Федора Сеньковича, Миколи Петраховича, Івана Рутковича, Йова Кондзелевича, Василя Петроновича та ін. Видання має теж резюме російською та англійською мовами, словник термінів і список літератури.

Про Йова Кондзелевича пор. ще теж: Сидор О.Ф., *Творчість Йова Кондзелевича і українське малярство кінця XVII – першої половини XVIII ст.* Львів, Міністерство Освіти України – Львівська Академія Мистецтв, 1994, с. 26.

**729.** – СВЕНЦІЦЬКА В.І. – ОТКОВИЧ В.П., *Українське народне малярство XIII-XX століть*. Київ, «Мистецтво», 1991, с. 304 + 11.

В альбомі представлено 189 малярських творів, що зберігаються в різних музеях та приватних колекціях, і походять переважно із західно-українських земель. В альбомі репродуковано здебільшого твори народного малярства; іконопис професійних мистців залучався лише в тих випадках, коли в ньому простежувалася яскраво виражена народна течія. Коментарі подано лише до творів середньовічного малярства іконопису, оскільки чимало з них малознані читачеві, або ж публікуються вперше. Творчість окремих сучасних мистців характеризується лише в коротких біографічних довідках. В коментарях до ікон міститься інформація про коло майстра чи майстерні, у традиціях яких працював автор. Якщо не відома точна дата, то вказується орієнтовний час творення пам'ятки, місце її походження, чи – виявлення, технологічні та технічні характеристики, місце зберігання. Подається також коротка анотація з даними про сюжет, іконографію, стиль, час створення пам'ятки, особливості індивідуальної манери майстра. Репродуковані твори переважно мають релігійний характер, особливо ж – усі давніші. На початку подано ґрунтовний вступ до цілого видання (9-27), як також – резюме російською та англійською мовами; вкладка-додаток містить резюме з переліком ілюстрацій теж і французькою та німецькою мовами.

**730.** – СИВЦЬКИЙ П., *Неоунія*. «Календар Благовіста» 1992, Ґурово Ілавецьке, с. 66-78.

Коротко, але досить вичерпно автор у статті подає історію т.зв. Неоунії, яка постала в Польщі після першої світової війни й остаточно сформувалася у п'ятох «кресових» дієцезіях: підляській, польській (з осідком в Пінську), віленській, луцькій та люблінській. Описано в ній її початки, розвиток, стан та майже повну ліквідацію в роки другої світової війни. Пор. теж «Сівач», Стемфорд 1992, чч. 16-20.

**731.** – СЛІПИЙ Й., *Погляд на історичні основи греко-католицької Церкви в Україні*. Рим, «Богословія», т. 56 (Рим 1993), с. 69.

Праця написана 1953 р. митр. Йосифом Сліпим, що перебував тоді в неволі – на бажання Міністерства внутрішніх справ СРСР. В першій частині автор говорить про Вселенськість християнської віри від її початків – до часу вел. кн. Володимира Мономаха; у другій – описує бо-

ротьбу за вселенськість Церкви і перемогу Керуларівського роздору; у третій – церковні Унії: Флорентійську і Берестейську 1596 р. В книжці поміщено теж невідомі раніше фотографії, зроблені в момент арешту митрополита Йосифа (його самого, рукописів, письмового столу і будинку, в якому жив).

Рец.: «Християнський Голос» 1993, ч. 44-45, с. 3 (Голіят Р.С.).

**732.** – СУЛИК Р., *Дерев'яне церковне будівництво на Стрийщині*. Львів-Стрий, Інститут історичних досліджень Львівського Держуніверситету ім. І. Франка, 1993, с. 122.

Історико-краєзнавче видання присвячене вивченню однієї з найцікавіших галузей архітектури – дерев'яному церковному будівництву. Матеріал книги охоплює Стрийський та частково Сколівський райони. Основу книги становить матеріал, зібраний Карпатською архітектурно-археологічною експедицією Інституту українознавства АН України та відділом архітектури, будівництва і реставрації храмів Львівської Архiepархії УГКЦ. Пам'ятки обстежені упродовж 1987-91 років та доповнені короткими історичними довідками про населені пункти, в яких вони збудовані. Наприкінці подано ще Літопис парафії села Дідушиці Малі (45-63), 52 ілюстрації та їх список, як також – словник термінів.

**733.** – СТЕПОВИК Д.В., *Особливості Українського Барокко*. «Наук. Збірник УВУ», т. 15 (Мюнхен 1992), с. 282-297.

Стиль барокко в Україні – як вважає автор статті – був значно більшою мірою результатом творчих експериментів, ніж теоретичної думки. У статті він характеризує особливості українського барокко у всіх видах творчості, починаючи від словесної – на архітектурній кінчаючи.

**734.** – СТЕПОВИК Д.В., *Олександр Тарасевич. Становлення української школи гравюри на металі*. Київ, «Мистецтво», 1975, с. 135, чорно-білих ілюстрацій різного формату 35.

Монографія присвячена Олександрю Тарасевичеві – одному з провісників української гравюри на металі. Цей вид творчості є здобутком західної культури, суцільно пов'язаною з гуманізмом доби відродження, й ці тенденції поширилися в 16-17 ст. по цілій Європі та поза нею. О. Тарасевич працював спочатку в Глуську та Вільні, а потім – Києво-Печерській Лаврі.

**735.** – СТЕПОВИК Д.В., *Сучасний український іконопис діяспори*. «Зап. ЧСВВ» XIX (Рим 1992), с. 279-301.

Автор, котрий є працівником Інституту Мистецтвознавства, Фольклористики й Екології ім. М Рильського у Києві, описує різні стилі та їхні комбінації, які зустрічаються в сучасному українському іконописі поза Україною, вказуючи теж на деяких визначніших представників українського церковного мистецтва, в т.ч. – й вишивки.

**736.** – СТЕПОВИК Д.В., *Киево-Печерський Патерик як колективний портрет християнства*. «Зап. ЧСВВ» XIV (Рим 1992), с. 84-104.

У Київському Печерському Патерику автор статті бачить «грандіозний колективний портрет християнина, що його створила історія першого християнського століття на Русі». У такому контексті представили своїх персонажів українські гравери на рубежі 17/18 ст., ілюстрації яких до Патерику він, зокрема, описує. На його думку, ці грав'юри найбільше причинилися до популярності Патерика і поширенню серед народу засад християнського життя.

**737.** – ТИЛЯВСЬКИЙ І., *Літургічна Комісія та її переклади під проводом патріарха Йосифа*. «Богословія» т. 49 (Рим 1985), с. 151-169.

Автор подав у статті короткий нарис про створення Міжєпархіальної Літургічної Комісії, що почала свою працю вже весною 1964 року, про її склад та хід праці й матеріали, що вона опрацювала і підготувала до друку.

**738.** – ТИЩЕНКО О.Р., *Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII-XVIII ст.)*. Київ, «Либідь», 1992, с. 192.

У широкому ареалі стильових проявів конкретно-історичного часу розкриваються основні тенденції розвитку декоративно-прикладного мистецтва, яке у давні часи значною мірою було церковним. Детально проаналізовано численні твори мистецтва з музеїв і приватних зібрань.

**739.** – ТОМЕНЧУК Б., *Дослідження дерев'яної ротонди на давньоруському городищі в Олешкові на Пруті*. «Записки НТШ», т. ССХХV, Львів 1993, с. 87-96.

У статті автор описує залишки великої дерев'яної святині-ротонди,

яку відкрито в 1981-82 рр. в селі Олешків, біля Святина. Її поставлено там на старому поселенні, що сягає 12-го ст.

**740.** – ТУРКОНЯК Р., *Літургія Передшеосвячених дарів в Українській Церкві*. Рим, УКУ, т. 78, 1990, с. 119.

У першій главі автор ознайомлює читача з походженням літургії Напередосвячених дарів та її коментаторами. У другій – описує чин служіння цієї Літургії в грецькій, українській та російській Церквах, а третя глава являє собою докладний огляд Літургії Напередосвячених дарів. При кінці подано резюме англійською мовою.

**741.** – ФЛОРЯ Б.Н., *Отношения государства и церкви у восточных и западных славян*. Москва, Рос. Ак. Наук, Інститут славянознавства і балканистики, 1992, с. 158.

В порівняльно-історичній праці розглядаються взаємостосунки, які в середньовіччі існували між світською владою і духовенством Русі та західно-слов'янських країнах. Особливу увагу звернено на тему: Давніші форми забезпечення Церкви у східних і західних слов'ян; Відношення патронату; Формування церковного стану в східних і західних слов'ян.

**742.** – ХОМА І., *50-річчя видання наших перших літургічних книг Апостольським Престолом в Римі в 1941 році*. «Богословія», т. 55 (Рим 1991), с. 137-144.

З нагоди 50-річчя видання наших літургічних книг Апостольським Престолом у Римі 1941 р. автор розповідає передісторію цієї події, при цьому розвиваючи думки Блаженнішого Йосифа Сліпого, які він 1940 р. виклав у статті «Обрядова однообразність» та в доповіді під час пинської конференції 1933 р. на тему: «Візантинізм як культура».

**743.** – ЦАЛАЙ-ЯКИМЕНКО О., *Перекладна пієва література XVI-XVII століть в Україні та її музично-віршова форма*. «Записки НТШ», т. 226, Львів 1993, с. 11-40.

У статті автор описує переклади ірмоложних напівів із древніх, середньовічних безлінійних нотацій – на нову загальноєвропейську нотолінійну систему. Цей процес переведення давнього репертуару церковного хорового співу на запозичене з латинського Заходу нотопозначення почався ще в 16 ст.

**744.** – ЯНИН В.Л.,-ЗАЛИЗНЯК А.А., *Новгородские грамоти на бересте (из раскопок 1951-1983 гг.)*. Москва, изд. Наука, 1986, с. 309.

Весь досі знайдений і зібраний в Новгороді матеріал з написами на березовій корі автори передусім систематизували, розглядаючи його під різними кутами зору, скаталогізували ці грамоти й на основі найновіших студій критично проаналізували їх тексти, подавши коментарі. Причому, у своїх коментарях вони намагаються, по можливості, уточнити виявлені там імена, ситуації та намістити їх у ширший історично-культурний контекст.

Rec.: JfGOE, Wiesbaden 1989, 278-9 (Carsten Geohrke).

**745.** – ЯНІВ В., *Релігійність українця з етнопсихологічного погляду*. «Нариси до історії української етнопсихології». Мюнхен, УВУ, 1993, с. 174-195.

В межах більшої наукової праці про українську етнопсихологію цей розділ автор присвячує розглядові релігійності українця (що має свої нюанси, порівняно з сусідніми народами) і джерел та проявів цієї релігійності.

**746.** – ЯРЕМА В., *Новий промінь світла на українське церковне будівництво*. «Церковний календар», Сянік, Прав. епархія Перемисько-Новосанцівська, 1990, с. 114-139.

У статті описано українське церковне будівництво (дерев'яне й муроване), зокрема – на Лемківщині та Закарпатті з додатком кількох світлин. На думку автора, це будівництво, включно з муrowаними й дерев'яними ротондами, розвинулося внаслідок засвоєння будівельних традицій Великої Моравії.

**747.** – ЯСИНОВСЬКИЙ Ю., *Український нотолінійний ірмолой як тип гимнографічного збірника: Зміст, структура*. «Записки НТШ», т. 226, Львів 1993, с. 42-56.

Обстеживши понад 1100 різних списків, автор у своїй статті аналізує український нотолінійний Ірмологіон, як тип гимнографічного збірника: його зміст і структуру. За принципами типологічного дослідження визначено склад окремих розділів Ірмологіона та встановлено внутрішню динаміку їхнього розвитку.

**748.** — ЯЩУН В., *Св. Миколай у легендах грецького походження в Україні*. «У Пошуках...», Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1987, НТШ, т. 205, с. 307-325.

У розвідці описано 8 легенд про св. Миколая, які прийшли з Греції. Розглядається їхнє походження, засвоєння і розвиток в Україні, їхні публікації та зміст.

**749.** — ЮВЕНАЛИЙ, митрополит, *Канонизация Святых в Русской Православной Церкви*. «Поместный Собор Русской Православной Церкви» 6-9 июня 1988. Москва 1990, с. 126-230.

У доповіді-статті представлено процес канонізації (тобто – проголошення Святих) у Російській (отже теж – і в Українській) Православній Церкві. Охоплено період Київської Русі, а згодом – уже власне Російської Православної Церкви, до якої в другій пол. XVII ст. прилучено теж Київську митрополію (126-144). В Додатку (145-8) подано імена всіх канонізованих Святих, та життєписи кількох з-поміж них, в тому числі – й Паїсія Величковського з Полтави.

**750.** — ЮРКОВСЬКИЙ М., *Староукраїнська сакральна термінологія*. (Назви осіб). ВУЗ, Варшава, В-во. ОО. Василян, 1989, с. 74-84.

Автор розглядає у статті 66 вибраних зі світських документів 14-15 ст. особових імен, що зв'язані з Церквою і релігійним культом, поділяючи їх на 6 груп: 1. запозичені з грецької мови; 2. грецькі кальки; 3. семантичні запозичення з грецької мови; 4. запозичені зі старослов'янської мови; 5. терміни, які розвинулися зі староукраїнської мови, та – 6. запозичені з латинської мови – через польську.

**751.** — *Історична музична спадщина*. Статті, матеріали, документи. Київ, «Музична Україна», 1989, с. 152.

До збірника увійшли документи про перші українські нотолінійні рукописи та київську колекцію партесних творів, що мали релігійний характер, а також розвідки з історії клявірного мистецтва 16-17 ст., нові матеріали до біографії Д. Бортнянського, К. Квітки та інших.

**752/3.** — *Народна архітектура українських Карпат XV-XX ст.* Київ, Наукова думка, 1987, с. 272.

У монографії на основі архівних документів і польових матеріалів

дається всебічний аналіз народного житлового, промислового, а також монументального будівництва в Карпатах у 15-20 ст., зокрема – будівництва церковного (с. 206-236).

**754.** – *Релігія в Україні. Дослідження, Матеріали.* Львів, «Логос», Інститут релігієзнавства, Львівське відділення, Інститут Української археографії АН України, 1992, с. 116 + (8).

З-поміж 25 повідомлень, які виготовили не лише спеціалісти, але й представники кількох конфесій, у збірнику публікуються 12 статей-доповідей та матеріалів, а також ухвали круглого стола. Предметом обговорення були всі релігії українців в Україні та поза її межами та всі релігії народів, що замешкували або замешкують Україну.

**755.** – *Церква і соціальні проблеми. Енцикліка «Сотий рік».* Міжнародна Наукова Конференція. Львів 1993, с. 555.

У збірнику поміщено 43 наукові праці різних авторів, як плоди студії соціальної енцикліки папи Івана Павла II «Сотий Рік», на окремій конференції, яка відбулася 1992 року у Львові, беручи в окремий спосіб до уваги соціальні, політичні, культурні й церковні відносини в Україні.

**756.** – BIAŁOPIOTROWICZ W., *Z problemów ikony Karpackiej.* «Chrześć. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet, 1989, s. 147-264.

У статті розглядається вживання терміну «ікона» до творів церковного мистецтва на землях Польщі, України, Румунії та Словаччини, зокрема в українських іконах, що їх у Польщі дехто окреслює терміном «карпатські».

**757.** – FEDORIW M., *Ukrainian Church Music.* «Millennium», New York (1988), p. 500-514.

Автор описує церковний спів у перед- і помонгольських періодах; український церковний спів у стосунку до грецького; болгарський та український церковний спів; український церковний спів в загальному; огляд хорового співу в Укр. Церкві, етапи розвитку українського церковного співу; введення засад професійності в український церковний спів; культурно-артистичну вартість церковного співу; походження українських гімнів і спроби записування церковних напівів.

- 758.** – GALADZA P., *Canadian Ukrainian Catholic Worship: Towards a Framework of Analysis*. «Logos» 34 (1993), Ottawa 1993, pp. 248-269.

Стаття базується на доповіді, яка була прочитана 1991 р. на симпозиумі Вінніпезької митрополії з нагоди 100-ліття поселення українців у Канаді. Автор аналізує феномен латинізації, який вважає неминучим для Церкви, що знаходиться на пограниччі двох світів, або й зовсім у західному оточенні. Він, однак, розрізняє запозичення з латинського обряду – для заповнення есентуальних прогалін, а тими, які приймалися, щоби «мавпувати» вищу культуру, і латинізацію, яка йшла знизу (з народу) – з тією, яка накидалася згори, під тиском латинських церковних властей.

- 759.** – HAZUDA J., *Pratiche liturgiche e problematiche della Chiesa Cattolica Ucraina attuale in Diaspora*. Roma, Tip. della Pont. Universita Gregoriana, 1991, p. XXIX + 380.

Після рунтовнішого вступу про Укр. Католицьку Церкву в діаспорі, у першій частині автор робить короткий огляд джерел до своєї праці та представляє процес формування української діаспори як у заморських країнах, так і в Європі, а в другій – широко аналізує відповіді на анкету про різні аспекти літургійних практик та проблем. Наприкінці додано багато літургійних пропозицій, які надійшли разом з анкетною (349-264) та робиться висновки з поданих відповідей (365-380).

- 760.** – HORDYNSKY S., *Die ukrainische Ikone auf dem Hintergrund des Universalismus des byzantinischen Stils*. «Jahrbuch der Ukrainekunde», München 1988, S. 167-180.

У розвідці навітлено розвиток української ікони, на українських землях – на тлі універсалізму візантійського стилю, який принесено разом з хрещенням до Київської Руси.

Пор. ще: ГРЕШЛИК В., *Декілька спостережень до публікацій про пам'ятки іконопису на східній Словаччині*. «Наук Збірник Музею Укр. Культури у Свиднику», т. 13 (1988), с. 363-372.

- 761.** – HUCULAK L.D., *The Divine Liturgy of St. John Chrysostom in the Kievan Metropolitan Province during the Period of Union with Rome (1596-1839)*. Rome 1990, «An. OSBM», vol. 47, p. 420.

Після довшого історичного огляду (в першій частині – до с. 137) про

З'єднану з Римом Церкву Київської митрополії в 17 та 18 ст., зокрема – про її літургичні проблеми, у другій частині подано детальний опис розвитку всіх частин літургії св. Івана Золотоустого в Київській митрополії. В додатку містяться: Зауваження до Полоцької Служби Божої; Список друкованих руських служебників; Рукописні джерела; Інші літургичні тексти; загальний покажчик й індекс служебників.

Рес.: «Igrónikon» 1993, р. 148-9 (A.L.); «Информационный Бюллетень», выпуск 26. Москва, Институт славяноведения и балканистики, 1992, с. 107-8. (Лябинцев Ю.).

**762.** – JANICKA U. – KRZYWDA, *Kapliczki i krzyże przydrożne Polskiego Podkarpacia*. Warszawa, Tow. Karpackie, 1991, s. 78 + 85 ilustracje.

У багатоілюстрованому виданні представлені каплички та придорожні хрести «польського» Підкарпаття, яке було заселене переважно лемками.

**763.** – JARCO J., *Cześć Matki Bożej na Rusi*. «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 143-165.

В нарисі описано почитання Матері Божої на Русі в таких розділах: Мати руської Церкви й народів; Руські Марійські свята; Ікони; Молитви; Почитання Матері Божої у фольклорі і в літературі, та в «катакомбах» – під час переслідувань.

Пор. під тим самим заголовком: «Polska-Ukraina» 1990, s. 65-76.

Пор. ще теж: СИРОТИНСЬКИЙ І., *Культ Пресвятої Богородиці в Україні*. «Календар Світла», Торонто 1995, с. 78-86.

**764.** – KAEMPFER F., *Neue Ergebnisse und neue Probleme bei der Erforschung der profanen Fresken in der Kiever Sophienkirche*. JBfGOE, Münster 1992, 1, S. 76-95.

Світські фрески в Київській Софії – майже єдині приклади малярства цієї тематики на українських землях, що збереглися з того часу. Про них писало багато дослідників, зокрема С.А. Висоцький та А. Грабар. У своїй статті автор подає широке резюме про всі дотеперішні дослідження, зокрема – двох названих вчених.

- 765.** – KARPLUK M., *Słownikstwo cerkiewne w polszczyźnie XVI wieku. Wybór Przykładów*. «Chrześc. Wschód», Lublin, Kat. Uniwersytet, 1989, s. 127-147.

На основі полемічних творів, пов'язаних з Берестейською Унією, авторка розглядає церковні слова, які прийнялися в польській мові 16 ст. – як старослов'янські, так і руські (тобто – українські).

- 766.** – LANNE E., *Les Catholiques Orientaux: Liberté religieuse et Oecumenisme*. «Irénikon» 1991:1, p. 20-46.

У своїй студії автор намагається доказати послідовність Католицької Церкви, коли вона, – з одного боку, – вимагає релігійної свободи для Східних Католицьких Церков в Україні та Румунії, а з другого – бажає відновити повне спілкування з Православними Церквами, які вважає Церквами-сестрами. Наприкінці подано коротке резюме англійською мовою.

- 767.** – LENCYK W., *The Origins of the Ukrainian Patriarchate*. «Millennium», New York (1988), p. 371-392.

У статті описано старання про патріархат в Укр. Церкві – ще при кінці 16 ст. (1584) і впродовж 17 ст. – за митр. Й. Рутського (1624), за гетьмана І. Виговського, митр. Г. Коленди і короля Я. Собеського (1693); пізніше – за папів Григорія XVI (1843), Лева XIII (1888) і за митр. А. Шептицького. Зокрема, широко представлено ці старання за митрополита й пізнішого кардинала Йосифа Сліпого, після його приїзду до Риму 1963 р. – до останніх років.

СТЕТСКО Y., *The Question of the Ukrainian Patriarchate – Another Perspective*. Ibidem, p. 393-400.

Пор. ще його: *The Question of the Ukrainian Patriarchate*. «Ukr. Quarterly», New York 1987, p. 154-178.

- 768.** – LITWIN H., *Catholization Among the Ruthenian Nobility and Assimilation Processes in the Ukraine During the Years 1569-1648*. «Acta Poloniae Historica» 55, Wrocław, Ossolineum, 1987, s. 57-82.

Беручи до уваги руську шляхту на землях України в 17 ст. (у Київському та Брацлавському воєвідствах), автор розглядає, яку роль в асиміляції української шляхти відіграли політична свідомість, соціальна структура, виховання та література.

**769.** – LUCIW W. and Y., *Church Architecture in the Ukraine-Rus' from Early Times to the Era of the Rococo*. «Millennium», New York (1988), p. 547-567.

У розвідці описано церковну архітектуру в Київській державі та в Галицько-Волинським князівстві, як також – епоху козацького барокко.

**770.** – MADEY J., *Die göttliche Liturgie in der Ukrainischer Kirche*. OKS, Würzburg 1990, S. 300-318.

У статті описано проблему літургійності в Українській Католицькій Церкві та Літургію св. Івана Золотоустого українською мовою. Автор подає принципи можливої літургійної реформи, яка виглядає необхідною, і – конкретні пропозиції до неї.

**771.** – MALINOWSKI M., *O Metropolitach Ruskich*. «Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos Graeco-Cath. Premisliensis», 1840, p. 167-177.

Автор подає короткий нарис про Руських митрополитів: Київських – від найдавніших часів, у Києві, Володимирі над Клязьмою, Москві, Новогрудку чи Вильні, як і – з післяберестейського періоду, а також – Галицьких митрополитів 13-14 ст., і від часу відновлення митрополії 1807 року.

**772.** – MARKUS W., *The Role of the Patriarchal Movement in the Ukrainian Catholic Church*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 157-170.

У короткій розвідці автор аналізує роль, яку в Українській Католицькій Церкві відіграв рух за створення патріархату, зокрема, насвітлює відношення до цього руху з боку єрархії, духовенства, монаших спільнот та мирянських кругів.

**773.** – MOSZYNSKI L., *Die vorchristliche Religion der Slaven im Lichte der slavischen Sprachwissenschaft*. Köln, Böhlau Verlag, Weimar, Wien, 1992, S. X, 144. Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe A: Slavische Forschungen. Neue Folge Band 1 (61).

У монографії, автор тільки у світлі філології та її інтерпретації,

представляє, якою була релігія перед прийняттям християнства – серед слов'ян і теж українців.

Rec.: GJfOE, München, 1994: 1, S. 103-104 (F. Scholz).

**774.** – MUDRAK M., *Reflections on Icons*. «A Millenium...», London 1988, pp. 70-115.

Ікони є невід'ємною частиною історії українського мистецтва, релігії, культури взагалі, та й політичного розвитку. Авторка подала у статті свої рефлексії про розвиток і значення українського іконопису (70-91). Наприкінці поміщено багато кращих зразків українського іконопису.

**775.** – ОНІЄНКО І., *The Essential Features of the Ukrainian Orthodox Church*. «Millennium», New York (1988), p. 225-233.

Автор розглядає звичаї та прикмети, що прийнялися та розвинулися тільки в Українській Церкві, і є для неї характерними – в управлінні, в науці, і в богослужіннях та обрядах, як також – у церковному співі, архітектурі, малярстві, різьбі тощо.

**776.** – ПЕКАР А., *The Elevation of a Secular Priest, Peter Bilanskyj to the Episcopacy in 1780*. «An. OSBM» XIX (Rome 1992), p. 227-238.

Після короткого тлумачення постанови Замойського собору 1720 р. про кандидатів на єпископів та її дієвість у Мукачівській єпархії, автор наводить випадок Петра Білянського, котрий був призначений єпископом, хоч і відмовився від чернечої професії, до якої зобов'язував згаданий Собор. Наприкінці додано три документи про цю справу.

**777.** – ПЛИГУЗОВ А., *On the Title «Metropolitan of Kiev and All Rus'»*. HUS XV: 3/4, p. 340-353.

Офіційний титул Київських митрополитів, яким вони підписувалися і яким їх титулували інші, зокрема – Апостольський Престол і Царгородські патріярхи, не завжди залишався таким самим. У цій статті прослідковується, коли саме ці митрополити прийняли титул «Київський і всієї Русі».

**778.** – SZANTER Z., *XVII-wieczne ikony w kluczu muzyńskim*. «Polska Sztuka Ludowa», Wrocław, 1986, n. 3-4, s. 179-196.

У статті з численними світлинами авторка описує ікони 17 ст., що

були намальовані для церков західної Лемківщини, на самому краю своєрідного клина української культури, в доріччях Попраду, Камениці та Білої. Особливу увагу присвячено іконостасам.

**779.** – TAMBORRA A., *L'idea cirillo-metodiana in Europa nei secoli XIX-XX*. «Studi storici sull'Europa Orientale», Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1987, p. 251-279.

Стаття присвячена поширенню та впливам кирило-методіївської ідеї в Європі в XIX-XX ст., в тому числі – і в Україні.

**780.** – TOTZKE I., *Die Rückwirkungen der im 17 Jahrhundert in die russische Kirchenmusik eingeführten westlichen Mehrstimmigkeit*. «T.J.Chr.» 1988, S. 1013-1022.

Автор описує запровадження в російській православній Церкві (зокрема – в Україні) західної багатоголосої церковної музики та розглядає причини цього явища, як і його поширення поза східною Європою.

**781.** – TUR J. – SZANTER Z. – TONDOS B., *Sztuka sakralna na terenach Lemkowskich i Bojkowskich*. «Łemkowie», Warszawa-Kraków, PTTK «Kraj», 1987, s. 40-90.

Ю. Тур описав у статті церковну архітектуру на лемківських і бойківських теренах, а З. Шантер розглядає внутрішнє оздоблення церков у Бескидах, малярство ікон в 17 ст. та церковне мистецтво на українських територіях під Австрією. Третій автор подає окремий огляд про сакральне мистецтво католицьких та юдейських святинь.

**782.** – TURCHENKO Y., *Ukrainian Culture Through the Ages*. «A Millennium...» 1988, pp. 158-181.

Доповнюючи свої твердження численними ілюстраціями, які поміщено наприкінці, автор подає короткий загальний огляд розвитку та досягнень українського образотворчого мистецтва й архітектури, від найдавніших часів – до сьогодні.

**783.** – WÓJCICKA U., *Echa Prawosławnego Kultu Maryjnego w Literaturze Staroruskiej XI-XV Wieku*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 95-115.

На основі різних джерел і літературних пам'яток авторка аналізує

прояви і форми Марійського культу в давньоруській літературі, де Марія є передусім посередницею між Богом і людьми та могутньою Владичицею.

**784.** – WOZNIAK A., *Święty Mikołaj w folklorze rosyjskim i polskim*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 127-158.

Автор розглядає місце і значення образу св. Миколая в російській, і польській народній творчості, описує початки його культу та процес асиміляції на Русі, де він почитається 9 травня і 6 грудня – передусім як покровитель сільського господарства, мореплавства та начальник і провідник душ в позагробовому світі.

**785.** – *The History of the Ukrainian Church Architecture*. «A Millennium of Christian Culture in Ukraine», London, The Ukr. Millenium Committee in Great Britain, 1988, pp. 18-69.

Автор представив розвиток української церковної архітектури, яка, базуючись на ще дохристиянській традиції дерев'яних будов, прийняла й асимілювала впливи клясичної архітектури Візантії і досвід сусідніх народів (16-47). Після цього подано багато зразків української церковної архітектури (48-69).

**786.** – *A Millennium of Christian Culture in Ukraine*. London, The Ukr. Millennium committee in Great Britain, 1988, p. 197.

У люксовому виданні поміщено англійською мовою наступні есеї:

ГЕВРИК Т., *Історія української церковної архітектури*, с. 18-69;

МУДРАК М., *Рефлексії над іконами*, с. 70-115;

СЕНИК С., *Релігійна література Русі-України*, с. 116-157;

ТУРЧЕНКО Ю., *Українська література крізь віки*, с. 158-187.

Наприкінці додано багато ілюстрацій та покажчик імен.

Пор. ширший огляд цього видання: «HUS» vol. XV:1/2 (1991), p. 180-182 (Gudziak B.).

### 13. ЧЕРНЕЧІ ЧИНИ І МОНАСТИРИ

**787.** – ВЛАСОВСЬКИЙ І., *Киево-Печерська Лавра та її історичне значення*. Торонто 1966, с. 43.

У розвідці-доповіді, з численними світлинами, подано коротку історію Києво-Печерської лаври та описано її значення та заслуги для Церкви і народу.

Пор.: MIRONOWICZ A., *Związki literackie Kijowa z monasterem supraskim w XVI wieku*. «Slavia Orientalis» tom XXXVIII, nr. 3-4 (1989), s. 537-542.

**788.** – ГРИЦИНА К., *Спомини кпро ОО. Редемптористів*. «Дорога, Правда і Життя», Торонто 1988, с. 203-218.

У статті автор описує церкви в м. Тернополі, зокрема – церкву ОО. Редемптористів та їхню працю.

**788/2.** – ГУЦАЛЕНКО Т.Г., *Хроніки василіянських монастирів як джерело вивчення історії західної України*. «Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника», вип. 1 (1992). Київ, Наукова думка 1993, с. 4-16.

На початку коротко описано василіянські хроніки, які писалися по всіх монастирях і в яких, на широкій панорамі свого часу з усіма його історико-культурними особливостями, описувалася різноманітна діяльність монастирів і ченців. Вони писались книжною руською, польською і латинською мовами. У наш час 20 таких хронік зберігаються у Центральному державному історичному архіві у м. Львові і стільки ж – у відділі рукописів Львівської бібліотеки ім. Стефаника АН України. В цілому згадані хроніки охоплюють період з другої половини XVIII ст. до 30-х років XX ст. і стосуються західноукраїнських земель. Після цього опису подано список 40 василіянських хронік, роки, які вони охоплюють, в якій мові написані, описано теж копії актів, ділових листів, кількість аркушів, оправу та місце, де вони знаходяться.

**789.** – КАТРИЙ Ю., *Про Василіянські видавництва-друкарні й бібліотеки*. Календар «Світло», Торонто 1993, с. 90-99.

У короткій статті автор розповів про Василіянські друкарні й бібліо-

теки, що існували в Україні та на Білорусі, як також – про Василіянські видавництва в діаспорі.

Пор. ще: *Історія друкарні ОО. Василіян у Жовкві* (машинопис), с. 341, написана, правдоподібно, її директором – бр. Германом Бідолохом (зберігається в Архіві оо. Василіян у Римі та у Варшаві, як також у Центральному державному історичному архіві у Львові, фонд 684, ч. 1563).

**790.** – КОВАЛИК В., *Василіяни в Аргентині*. Буенос Айрес 1988, Українська Духовна Бібліотека, ч. 75, с. 208.

В науково-популярній книзі подано коротко історію українських поселенців в Аргентині, та працю серед них священників, сестер-монахинь, особливо ж – ОО. Василіян: видавничу діяльність, відкриття бібліотек, організацію прощ, заснування різних шкіл, юридичне оформлення УКЦ в Аргентині й I-й Конгрес українців католиків 1952 р. У виданні поміщено понад 60 чорно-білих фотознімків з життя Церкви і народу.

**791.** – ЛЕСИК О.В., *Замки та монастирі України*. Львів, вид. «Світ», 1993, с. 175.

У своїй праці автор поставив собі за мету подати загальну інформацію про замки та монастирі (понад 100), які знаходяться на території України, а також вивчити їх стан і дати рекомендації щодо реставрації та їхнього використання. Книга цінна ще й тим, що вона багатілюстрована оригінальними художніми роботами автора і містить поземельні плани багатьох публікованих пам'яток.

**792.** – ЛУКАНЬ Р., *Василіянські монастирі в Станиславівській єпархії*. Відбитка з «Нової Зорі» (1935: чч. 31, 35 і 37). Львів 1935, с. 16.

З різних джерел у статті зібрано історичні вістки про 64 Василіянські монастирі, які знаходилися на території Станиславівської єпархії.

Пор. ще його: *Василіяни – Римські Папи*. Львів 1936, с. 20. Відбитка з «Нової Зорі» 1936, ч. 27 і 28.

**792/2.** – МАРУСИН М., *Монаший Устав святого Теодора Студита на Україні*. «Богословія», том 58 (1994), с. 89-125.

В першій частині розвідки автор описує монастирі й монашество за княжих часах, зокрема їхній внутрішній побут.

**793.** – МИЗЬ Р., *З історії Сестер Служебниць... Віцепровінція Непорочної Діви Марії в Югославії*. «Християнський Голос», Мюнхен 1990, чч. 17, 20, 24, 40-43.

У короткому нарисі описано початки історії Сестер Служебниць у Югославії, оформлення віцепровінції, характер праці Сестер та коротку історію домів у: Коцурі, Руському Керестурі, Дюрдьові, Крижевцях, Вербасі, Новому Саді і Баня Луці.

Пор. теж його: *Віцепровінція Згромадження Сестер Служебниць ПНДМ у Югославії*. «Христ. Календар», Руський Керестур 1990, с. 41-64.

**794.** – ПАТРИЛО І., *Загальний стан Василянського Чину св. Йосафата*. «Василянський Вісник», ч. 20 (Рим 1992), с. 5-29.

На загальному тлі історії Василянського Чину, в цьому огляді обговорюється кілька питань, а саме: Стан Чину на сьогоднішній день; число нинішніх Провінцій, кількість монастирів і резиденцій у них; загальна чисельність ченців, їхня розселеність по окремих обителях та характер діяльності; перспективи Василянського Чину на майбутнє.

**795.** – ПАТРИЛО І., *Василяни Холмської Провінції (1810-1864)*. «Зап. ЧСВВ» XIV (Рим 1992), с. 239-258.

Холмська Провінція ЧСВВ існувала лише від 1810 до 1864 і складалася тільки з п'ятих монастирів. Перед 1810 роком три з цих монастирів належали до Литовської, а два – до Руської Провінції. Після короткої історичної довідки про цю Провінцію, і, передусім – про документи Холмської Консисторії, які тепер знаходяться у Люблінському воеводському архіві, автор подав короткі біографії 109 Василян Холмської Провінції з їх найважливішими особистими даними в т. ч. – місцем й роками їхньої праці).

**796.** – ПАТРИЛО І., *Холмська Провінція Різдва Матері Божої (1810-1864)*. «Зап. ЧСВВ» XIII (Рим 1988), с. 284-305.

У короткому нарисі подано історію Холмської Провінції Різдва Матері Божої, яка проіснувала від 1810 до 1864 р. Зокрема, описано всі монастирі цієї Провінції, їхню діяльність, провінційні Капітули, згадано всіх протоігуменів та останні роки і – ліквідацію Холмської Провінції.

**797.** – ПАТРИЛО І., *Нарис історії Василян від 1743 до 1839 р.* «Зап. ЧСВВ» XIII (Рим 1988), с. 183-283.

Нарис історії Василян від 1743 до 1839 р. подано в наступних розділах: Організація Василян між Дубенською капітулою і першим поділом Польщі (1743-1772); Поділ і життя Провінцій між 1772-1795 роками; Діяльність Василян у XVII-XVIII ст.; Василяни в Російській імперії (1793-1825); Ліквідація Василянського Чину за царя Миколи I (1825-1839). Крім карти з границями Провінцій й інформацією про важливіші монастирі, у Додатку наводяться списки всіх протоархимандритів та протоігуменів того періоду і всіх капітул (генеральних і провінційних).

**798.** – ПЕКАР А., *Доба занепаду українського чернецтва.* «Зап. ЧСВВ», Рим, XIII (Рим 1988), с. 66-91.

У статті описано добу занепаду українського чернецтва (від половини 13 до 16 ст.) в таких розділах: Доля Києво-Печерського монастиря; Монастирі на Литовській Русі; Зріст монастирів у Галицькій землі; Зубожіння чернечого подвигу і Повний занепад чернецтва в 15-16 сторіччях.

**799.** – ПЕКАР А., *Чернече життя Київської Русі в домонгольській добі.* «Зап. ЧСВВ» XIII (Рим 1988), с. 15-65.

Чернече життя в Київській Русі до половини XIII ст. автор розглядає в наступних розділах: Чернече життя за св. Володимира; Перші історичні згадки про чернецтво в Київській Русі; Заснування Печерського монастиря; Печерський монастир – школа чернечого життя; Всенародне значення його; Поширення і культ чернечого життя; Заслуги чернецтва при створюванні Київського обряду; Культурно-освітна діяльність чернецтва; Розквіт жіночих монастирів і Татарське лихоліття.

**800.** – ПІДРУЧНИЙ П., *Василянський Чин від Берестейського З'єднання (1596) до 1743 року.* «Зап. ЧСВВ», XIII (Рим 1988), с. 93-182.

У першій частині автор описав організацію Василянського Чину в 1604-1637 роках, зокрема участь у цьому процесі св. Йосафата Кунцевича та митрополита Йосифа Рутського. Друга частина – представляє дальшу історію та організацію Василянського Чину в періоді від смерті митр. Й. Рутського (1637) до Дубенської капітули (1743), на якій дві досі незалежні Конгрегації (Литовська і Руська) об'єдналися в один Чин. Наприкінці подано перелік всіх генеральних капітул Василянської Конгрегації Пресв. Тройці та головних її Управ (1617-1743).

- 801.** — РИЧКА В.М., *Про джерела та основні етапи формування церковно-монастирського землеволодіння у Південній Русі* (друга половина XI-XVI ст.). «Феодалізм на Україні». Збірник наукових праць. Київ, Наукова думка, 1990, с. 3-13.

Основними джерелами зростання церковно-монастирських земельних володінь були державні, князівські та боярські надання, вклади представників інших станів і соціальних груп населення; вони зростали теж шляхом купівлі, обміном і господарським освоєнням нових територій. Описане формування церковно-монастирського землеволодіння у південній Русі, як доказує автор, відбувалося у руслі загально-історичних закономірностей.

- 802.** — СЛАВУТА Д., *Матірня Провінція Сестер Службниць Непорочної Діви Марії – Провінція Співстраждання Божої Матері, Галичина*. «Світло», Торонто 1990, сс. 107-109, 142-144, 187-189, 231-232, 271-274.

Згромадження Сестер Службниць було засноване 1892 р. в Жужелі, Галичина. Авторка статті, сестра цього Згромадження, подає короткий нарис про початки та діяльність першої, матірньої Провінції Сестер цього Згромадження – до часу після останньої світової війни.

- 803.** — СТЕПОВИК Д., *Киево-Печерська Лавра*. Київ, Бібліотека українця ч. 4-8, 1993, с. 80.

У виданні популярним стилем подано коротку історію Києво-Печерської Лаври, розкриваючи багато невідомих сторінок про цей осередок освіти, культури і чудової архітектури.

- 804.** — ЦЕЛЕВИЧ Ю., *Історія Скиту Манявського відъ его основини(!) ажъ до замкненя – 1611-1785* (Львів 1887). Івано-Франківськ 1993, с. (7) + 136.

Після короткого вступу І. Скрипника про автора – Юліяна Целевича та його «Історію Скиту Манявського», перевидано тут першу частину цієї його історії, але без документів. Пор. «Джер. і Б.», т. I, ч.808.

- 805.** — ЦИМБАЛІСТИЙ В., *Богосвятне життя в Христовій Церкві і сучасній Україні*. «Календар Світла», Торонто, 1993, с. 60-95.

У статті автором зібрано найважливіші дані про нинішнє українське

чернецтво: Чин Отців Василян, Отців Редемптористів, Студитів і Салезіян, а також – про всі жіночі Згромадження, яких в Україні тепер є тринадцять.

**806.** – ШУЛЬГАН Антонія і Надія, *Коротка історія Інституту Катехиток С. І. Прудентопіль* 1990, с. 133.

У першій частині праці описано місцевості, в яких Катехитки Серця Ісусового працюють (7-16), а в другій – історію Інституту Катехиток С.І., юридичний стан Інституту та вишкіл і працю Катехиток. Наприкінці подано статистику їхньої праці і список тих, що «пішли по вічну нагороду».

**807.** – ЩЕРБИЦКІЙ О.В., *Виленській Свято-Троїцькій Монастир*. (Оттискъ изъ Литовскихъ Епархіальныхъ вѣдомостей). Вильна 1885, с. 1990 + III.

У виданні подано історію Свято-Троїцького монастиря у м. Вільнюсі (Литва), що відіграв дуже важливу роль в історії Української Церкви, як також – Братства, жіночого монастиря при церкві св. Трійці й архимандрії в Троках, яка була залежною від Віленського монастиря. Крім цього, подається інформація про володіння цього монастиря, його настоятелів; наприкінці додано ще витяг зі звіту, який виготовив єп. А. Зубко після ревізії монастиря 1836 року.

**808.** – *З історії Сестер Служебниць:*

*Провінція Христа Царя – у Канаді.* «Християнський Голос» 1990: чч. 47, 51, 52; 1991: чч. 4, 6, 11.

*Провінція св. Архангела Михаїла – в Бразилії.* Там же 1991: чч. 15-20.

*Провінція Непорочного Зачаття Діви Марії – в Америці.* Там же 1991, чч. 38, 41, 42.

*Вицепровінція Матері Божої Неустанної Помочі – в Польщі.* Там же 1991, чч. 47, 48, 49; 1992, ч. 3.

*Провінція Святого Духа в Чехословаччині.* Там же 1992, ч. 5.

*Сестри Служебниці в Галичині під час першої світової війни.* Там же 1992, ч. 11.

У перших числах подано короткий популярний нарис про початки, розвиток та працю Сестер Служебниць у Канаді, в дальших – подібний

нарис про тих же Сестер Служебниць – у Бразилії та Аргентині, як також – в Америці, Польщі та в Галичині.

Історія Сестер Служебниць в Канаді, з малими змінами, друкувалася також у журналі «Світло», Торонто 1991, під заголовком: СЛАВУТА Доміка, 100 років Згромадження Сестер Служебниць Канади, чч. 2, 3, 4, 6, 10.

**809.** – *Каталог Згромадження Сестер Катехиток святої Анни*. Кури-тиба 1993, с. 24.

У першому каталозі Згромадження Сестер Катехиток св. Анни, яке було засноване в Бразилії 1932 р., подано коротку його історію, інформацію про всі загальні капітули та головні Управи Згромадження (яких досі вже було 7), усі його дома й осідки, як також – імена тих, що там працюють, а наприкінці – список усіх членів Згромадження, з їхніми найважливішими даними.

**810.** – *Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата*. Рим, ЗЧСВВ, серія I, том 48, с. 640.

У цьому виданні зібрано статті про василянське монашество до 1617 р. і про окремі Провінції Василянського Чину, які вже друкувалися раніше в «Записках ЧСВВ»: XI (1982) і XII (1988). В «Додатку» подано ряд матеріалів, а саме: 1. Коротке доповнення про теперішній стан Чину в Україні та поза її межами після 1981, бо саме до того року доведено було нариси, що перевидані в цій книзі; 2. Довідки про тих членів Чину, що потерпіли від комуністичного режиму; 3. Списки генеральних і провінційних капітул; 4. Списки протоархимандритів і протоігуменів; 5. Показчик імен і монастирів, що згадуються в цьому «Нарисі».

Рец.: «Сівач», Стемфорд США, 1993, чч. 15-20 (Р. Голіят) і «Світло», Торонто 1993.

Пор. у машинописі: GOEGGINGER Elfi Myriam: *Die Ordensverfassung der Ukrainischen Basilianer (Ordo Sancti Basilii Magni) des Byzantinischen Ritus – in der Perspektive der Grundnormen des Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (CCEO/1990) im Vergleich mit denen des Codex Iuris Canonici (CIC/1983)*. Lizenziatsarbeit im kanonischen Recht (Westfälische Wilhelms - Universität Münster) 1994, S. VIII+111+АІІІ+А13 (Бібл. ЧСВВ – Рим).

Див. ще: Опис фонду ч. 684: *Протоігуменат монастирів Ордену Василян області Спасителя у Львові* (Опис ч. 1 – за роки 1575-1945; всіх одиниць 3341). Зберігається в Центральному державному історичному архіві у Львові.

- 811.** – *Срібний Ювілей праці Сестер Василиянок в Австралії 28.III. 1967 – 28.III.1992* (Сідней 1992), с. 92.

У ювілейному виданні з нагоди 25-ліття, що містить і багато історичних вже світлин, подано коротку історію-хроніку про початки, розвиток і працю Сестер Василиянок в Австралії (Сідней, Мельбурн та Аделайда).

- 812.** – *Тебе Бога хвалимо. Сестри Служебниці Непорочної Діви Марії. Перше сторіччя*. Рим, СС. Служебниці Н.Д.М., 1992, с. 117 (4<sup>о</sup>).

У ювілейному багатоілюстрованому виданні з нагоди 100-ліття існування Згромадження Сестер Служебниць Пренепорочної Діви Марії, подано найважливіші відомості про його заснування та історію у всіх нинішніх Провінціях: Україна, Канада, Бразилія, Сполучені Штати Америки, Польща, Чехословаччина, Югославія, Аргентина та про головний дім Сестер у Римі.

Праця появилася також англійською мовою під заголовком: *Glory to You, o God. Sisters Servants of Mary Immaculate. The First Hundred Years*. Rome 1992, p. 117 (4<sup>о</sup>), як також – португальською мовою.

- 813.** – AUGUSTIN (NIKITIN), Archim., *Das Studios-Kloster und die alte Ruß*. «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1988, S. 107-147.

Подавши у статті історію монастиря св. Івана Хрестителя – одного з найбільших і найважливіших у Константинополі, що його біля 463 р. заснував патрицій Студіос, автор висвітлює, зокрема, постійні і тісні зв'язки, які існували між цим монастирем та давньою Руссю.

- 814.** – CIEŚLAK S., *Il contributo del Padre Wojciech Maria Baudiss S.J. alla riforma dell'Ordine di San Basilio Magno dei Ruteni – 1884-1902*. (Dissertazione per la Licenza nella PUG, Facoltà di storia ecclesiastica, Roma 1993, p. 73).

В ліценціятській праці автор у першій частині подав короткий нарис історії Василиянського Чину – до листа Льва XIII від 12.V.1882 р. під назвою: «Особлива захорона», а в другій – участь о. В. Бавдіса (єзуїта) у проведенні реформи цього Чину, для якого на різних відповідальних становищах трудився від 1884 до 1902 р. Наприкінці подано карту василянських монастирів. Праця існує поки що тільки у розмноженому машинописному варіанті.

- 815.** – CUBRZYNSKA-LEONARCZYK M., *Oficina supraska 1695-1803. Dzieje i publikacje unickiej drukarni Ojców bazylianów*. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 1993, s. 228.

У виданні, яке є скороченою версією докторської праці в Інституті польської літератури у Варшавському університеті, описано початки Василянської друкарні в Супраслі та її широку історію в різних періодах, аж до її ліквідації 1803 року, коли Василянський Чин перестав бути її власником. В окремому розділі (142-183) описано великі її видавничі досягнення, а при кінці подано покажчики імен (183-195) і супрасльських друків (196-204), як теж ілюстрації з різних її видань.

- 816.** – DUDÁS B., *A Baziliták Szerepe a Hajdúdorogi Egyházmegye történetében*. «A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye. Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987». Nyiregyháza 1987, l. 103-115.

У статті під заголовком: «Роля Василян в історії Гайдудорозької єпархії», яка появилася у ювілейній пропам'ятній книзі: *Гайдудорозька візантійсько-католицька єпархія 1912-1987*, автор подав коротку історію Василян у Маріяповчі, які вже 1749 р. взяли під опіку святиню чудотворної ікони; водночас, описується їхня діяльність у межах новоствореної 1912 р. Гайдудорозької єпархії. Потім, в окремих розділах, розповідає про створення 1947 р. і розвиток мадярської провінції ОО. Василян, про їхню душпастирську і виховну працю, про розбудову Маріяповчанської святині, яка 1948 р. була піднесена до гідности «малої базиліки», і про їхню соціальну діяльність. Свою розвідку автор закінчує списком важливих історичних документів і пам'яток, які зберігаються в Маріяповчанському музею. Наприкінці подано список вибраної літератури.

- 817.** – DUDÁS B. – LEGEZA L. – SZACSVAY P., *Baziliták*. Budapest, Mikes Kiadó, 1993, l. 40 + 99 ill.

Видання-альбом розповідає про монашество св. Василя, східнохристиянські монастирі в давній Угорщині (зокрема – монастир у Маріяповчі), чернече життя і працю Сестер Василянок, які там прийшли з Ужгороду 1935 р. У виданні поміщено 101 кольорову світлину.

- 818.** – KOSSOWSKI A., *Klasztor Bazylianów w Zamościu i jego kronika*. «Roczniki Humanistyczne», Lublin t. 14 (1957), s. 199-216.

У статті подано коротку історію Василянського монастиря в Замо-

стю, зокрема – опис хронікальних книг, що залишилися від нього і тепер знаходяться у Воевідським державним архіві в Любліні.

**819.** – MIRONOWICZ A., *Jozafat Dubieniecki – Historia cudownego obrazu Żyrowickiego*. «Rocznik Teol.», ChAT XXXIII, 1991:1, s. 195-215.

У статті автор подає коротку історію Жировицького монастиря, прослідковує постання Опису чудотворного образу Матері Божої Жировицької, автором якого був о. Йосафат Дубенецький, в 1652-1654 рр. – архимандрит цього монастиря. Подає також і його текст – з рукопису поч. XVII ст., який знаходиться в Архіві Петербурзького відділу інституту історії Академії Наук.

**820.** – NABYWANIEC S., *Zakon św. Bazylego*. «Premisla Christiana», Przemyśl, Instytut Teologiczny, Przemyśl 1992/1993, s. 223-253.

Це один з розділів великої праці того ж автора, що має назву: *Diecezja Przemyśka Grecko-Katolicka w latach 1772-1795*. У цьому розділі описано стан, життя і діяльність Василян та Сестер Василянок у Перемиській греко-католицькій єпархії в 1772-95 рр., тобто – у перші роки їх існування в Австрійській імперії – в період Йосифінських реформ, яким – у свою чергу, – присвячено окрему увагу. Опис (з численними статистичними таблицями) зроблено із використанням зокрема багатьох джерельних матеріалів з греко-католицького Перемиського архіву.

**821.** – PEKAR A., *The Origin of Monastic Life in Rus'-Ukraine*. «An. OSBM» XIII (1988), p. 357-370.

Початки монашого життя на Україні автор розглядає у розділах: Наше життя перед св. Володимиром; Найстарші історичні свідоцтва; Печерський монастир; Плекання монашого життя і Об'єднуюча сила монашого життя.

**822.** – PEKAR A., *Monasticism in the Ukrainian Church*. «An.OSBM» XIII (1988), p. 378-404.

У статті дається огляд монашества в Українській Церкві, від початків – до останнього часу. Найважливіші дані зібрано про: Печерський монастир у Києві, про Василян і Василянок, про Студитів – монахів і сестер, про Редемптористів, Сестер Служебниць, Йосифіток і Сестер Катехиток св. Анни, про Сестер Місіонерок Матері Божої, про Сале-

зіян, Францісканців і Катехиток Серця Христового, згадавши теж про Сестер Мироносиць, Йосафаток і Сестер св. Вінкентія.

**823.** – PEKAR A., *Documents Concerning the Apostolic Visitation of the Basilian Fathers in Transcarpathia (1856-1858)*. «An. OSBM» XIII (1988), p. 306-356.

Після короткого вступу автор вперше опублікував 14 документів, що мають відношення до Апостольської Візитації ОО. Василиян на Закарпатті, яку в 1856-1858 роках перевів еп. Йосиф Гаганець. Між цими документами – 2 найдовші, що являють собою записи з Провінційних капітул, які відбулися в Мукачеві 1856 і 1858 р.; звіт з візитації самого еп. Й. Гаганця і такий же звіт для Папи – від секретаря Конгрегації єпископів і монахів, та 5 документів-листів про архимандрії у Василянському Чині.

**824.** – PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ M., *Kulturalna działalność Zakonu Bazylianów XVII-XVIII wieku na ziemiach Polsko-Litewsko-Ruskich*. «Chrz. w św.», n. 8-9, Warszawa 1988, s. 190-207.

Після загального нарису про Василянський Чин, авторка особливу увагу звернула на його культурну діяльність в 17 і 18 ст. на землях польсько-литовсько-руських, зокрема – в душпастирстві, у численних василянських школах та на видавничо-друкарському терені.

**825.** – PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ M., *Szkoły i książki w działalności Bazylianów w XVII i XVIII w.* «Dzieło...», Lublin 1988, s. 187-208.

Предметом розвідки є історія та значення Василянського Чину в 17 і 18 ст., головню – діяльність Василянських шкіл і друкарень та роля монаших бібліотек, як і значення Чину та його діяльності для Унії й релігійних відносин цього періоду.

**826.** – PIDRUČNYJ P., *Il «Diario» del Capitolo Basiliano di Dubno (1743), scritto da mons. Giorgio Lascaris* (sull'unione dei Basiliani in un'Ordine). «An. OSBM» XIX (1992), p. 171-226.

Після довшого вступу про обидві Василянські Конгрегації до 1743 року, про особистість й «Щоденник» еп. Юрія Ласкариса та про важливу для Василянського Чину капітулу в Дубні 1743 р., автор подав повний текст самого «Щоденника» італійською мовою, як також – його звіт про цю капітулу до Апостольського Нунція у Варшаві.

- 827.** – PIOVANO A., *La vie quotidienne au monastère des Grottes de Kiev «Irénikon»* 1989:1, p. 486-530.

На початку подано короткий нарис про перший період Києво-Печерського монастиря, а далі автор описує: стосунки між еремітським і спільним способами чернечого життя; особливості Печерського монастиря; деякі аспекти спільного життя, яке складається зі щоденних колективних хорових та особистих молитов, як також – з читання св. Письма й інших релігійних книжок та – з праці. При цьому взято до уваги матеріальні потреби ченців, одягу, їжу та практикування євангельського убожества.

- 828.** – SENYK S., *L'Hésychasme dans le monachisme ukrainien*. «Irénikon» 1989:2, p. 172-212.

Предмет розвідки – езіхазм на українських землях, тобто чернече життя на відокремленні, присвячене тільки молитві. Центральною темою студії є основник монастиря в Маняві – Йов Княгиницький (1550-1651) і його вплив на інші монастирі, які, хоч без езіхастської традиції, часто мали власні скити, яким вони завдячували своє існування і були серед народу у великій пошані.

- 829.** – SENYK S., *Ukrainian Religious Congregations in Canada: Tradition and Change*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 95-107.

Авторка в розвідці дає короткий нарис про Василян, Студитів, Редemptористів та Сестер Службениць – ті чернечі спільноти, що прийшли з України до Канади і там (крім Студитів) закріпилися, зробивши великий вклад в українське церковне життя.

- 830.** – SMOLITSCH I., *Leben und Lehre der Starzen*. Köln und Olten, bei Jakob Hegner, 1953, S. 248, 2 Auflage.

Видання присвячене життю та вченню т.зв. «старців» у Російській Православній Церкві, як також – в Україні, де Паїсій Величковський був один з їх визначніших представників.

- 831.** – SMOLITSCH I., *Russisches Mönchtum. Entstehung, Entwicklung und Wesen 988-1917*. Würzburg, Augustinusverlag, 1953, S. 559.

Після багатой бібліографії автор подає широку історію монашества в Росії та в Україні, від перших його проявів наприкінці X ст. – до 1917

р., описавши його постання, розвиток та сутність. Наприкінці додано статистичні таблиці монастирів і монахів, іменний покажчик та список значніших монастирів.

**832.** – ŠPIDLÍK T., *Il monachesimo slavo della Rus' di Kiev*. «Il monachesimo nel primo millennio». Roma, Accademia Internazionale di Propaganda Culturale, 1990, p. 101-112.

У доповіді (під час міжнародної конференції) автор представляє початки монашества на Русі, зокрема в Києво-Печерській лаврі, та його поширення на цілу Русь і поза нею.

**833.** – ŠPIDLÍK T., *Pateryk Pieczerski w Obronie Życia Wspólnego Mnichów*. «Chrystus...», s. 107-117.

Автор розглядає орієнтацію Київського Патерики, який, хоч допускав еремітський спосіб життя, давав перевагу монашам спільнотам з проживанням на незмінному місці, колективною працею та спільною трапезою – на основі євангельського убожества.

**834.** – STECKI T.J., *Poczajów: Droga z Wiśniowca do Poczajowa – Dzieje tego miejsca od najdawniejszych czasów – Historia i opis cudownego obrazu i stopki Matki Boskiej – Kilka szczegółów o życiu błogosławionego Jana Zeliza – Drukarnia – Opis dzisiejszego Poczajowa po skasowaniu tu Bazylianów – Fizjonomia miasteczka i prześliczne widoki jego*. «Wołyń» pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. Lwów, z drukarni Ossolińskich, 1871, s. 361-386.

Весь розділ майже цілковито присвячений Почаївському монастиреві (одному з найвизначніших в Україні) та чудотворній іконі Матері Божої.

**835.** – (TIMOFEEV) German, *Geschichte und Bedeutung des russischen Mönchtums*. «T.J. Chr.» 1988, S. 625-647.

У розвідці описано історію й діяльність монастирів і монахів, спочатку в Київській Русі, а потім теж – у Московщині. В Київській Русі перед нападом татар було коло 90 монастирів, а 1917 р. на території Росії було їх 1025, де проживало коло 100.000 ченців.

- 836.** – WOJNAR M., *The Basilian Order against the Background of the Monastic Life in Ukraine*. «Millennium», N. Y. (1988), p. 352-370.

У статті описано Києво-Печерську лавру, монастирі в княжій Русі і Литовсько-Українській державі, а потім головну увагу присвячено Василянському Чині після об'єднання 1617 р. поодиноких монастирів. Мова йде про його діяльність, зокрема, після об'єднання 1743 року Литовської і Руської Провінцій та його долю в Російській та Австрійській імперіях після 1771 р. Коротко згадано також давніші монастирі Сестер Василянок, українські православні монастирі та новіші чернечі Згромадження в Українській Церкві, як також – вітки латинських Чинів, які в ній прийнялися.

- 837.** – *The Centennial of the Congregation of the Sisters Servants of Mary Immaculate*. «Sower», Stamford 1992, n. 19, p. 28.

З нагоди 100-ліття заснування Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії, як додаток до єпархіяльної Стемфордської газети «Сівач», подано проілюстровану багатьма світлинами коротку історію всіх його Провінцій, як також актуальний, на час друку, склад провінційних Управ та перелік усіх попередніх головних і провінційних настоятельок.

#### 14. ЦЕРКОВНІ БРАТСТВА І ШКОЛИ

- 838.** – БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ Д., *Українська Папська Мала Семінарія св. Йосафата в Римі (1951-1990)*. Рим, Укр. Салезіянські Видання, ч. 23, с. 191.

У першому розділі українською та англійською мовами викладено історію української малої семінарії в Римі та історію українських Салезіян; в другому – англійською мовою подано відомості про адміністрацію, персонал і організацію навчання; в третьому – англійською мовою подано річні списки нових студентів, статистичну діаграму і перелік студентів, що стали священниками; наприкінці – алфавітний список усіх студентів, з довідками про них.

- 839.** – ГУБКО О., *До початків українського друкарства*. «Архіви України», Київ 1969: 3, с. 12-28.

У статті подано короткий нарис про українське книгодрукування ще

перед приходом до Львова Івана Федорова.

Пор. ще: САВКА М., *До історії книгодрукування на Україні*. Там же, 1972:2, с. 26-34.

**840.** – ДЗЮБА Е.Н., *Переводческая деятельность воспитанников Киевской академии (XVIII в.)*. «Культурные и общ. связи Украины со странами Европы», Киев, Наук. Думка, 1990, с. 53-72.

На основі документів і літератури 18 ст. у статті аналізуються культурні зв'язки Київської академії з європейськими країнами та перекладницьку творчість її вихованців, котрі таким чином відкривали читачам давню культуру і досягнення західно-європейської науки.

**841.** – ЖУКОВСЬКИЙ А., *Вклад Київської Академії і її «Трудів» на культурному і богословському відтинках*. «Укр. Історик», ч. 97-100 (1988), с. 84-91; ч. 101-104 (1989), с. 50-64.

У статті описано організаційно-структурні зміни, проведені в колишній Київській Академії, коли вона 1809 р. стала Духовною Академією. Мова ведеться і про роль Київських митрополитів у її житті, про її ректорів, систему навчання та поодинокі дисципліни. Окремо автор розглядає дослідно-наукову працю, зокрема – її видання «Труды Киевской Духовной Академії» та участь у відзначенні 900-ліття хрещення Руси-України.

**842.** – ЗАПАСКО Я.П., МАЦЮК О.Я., *Львівські стародруки. Книгознавчий нарис*. Львів, «Каменярь» 1983, с. 140.

У книгознавчому нарисі українською та російською мовами розповідається про львівські стародруки – видання XVI-XVIII століть, які стали надбанням скарбниці української культури. Тепер вони зберігаються в державних бібліотеках, музеях та архівах. Резюме подано англійською мовою. Далі поміщено 124 ілюстрації з цих стародруків.

**843.** – ЗАПАСКО Я.П., *Мистецька спадщина Івана Федорова*. Львів, «Вища школа» 1984, с. 224.

У мистецькому виданні, у довшому вступі (с.8-80), українською і російською мовами представлено мистецьку спадщину Івана Федорова у його виданнях: шрифти, в'язі, сюжетні грав'юри, заставки, кінцівки, складані виливні прикраси, ініціали. Названо художників, що могли з

ним співпрацювати, простежено подальше використання його друкарських матеріалів. Після вступу додано резюме англійською, французькою та німецькою мовами, покажчик шрифтів і прикрас (с. 87-152); зведений покажчик та альбом (с. 159-220) з 388 репродукціями шрифтів, в'язів, титульних грав'юр, заставок та ініціалів.

**844.** – ІСАЄВИЧ Я.Д., *Літературна спадщина Івана Федорова*. Львів, «Вища школа», 1989, с. 192.

У монографії після загальної характеристики видавничої та літературної діяльності Івана Федорова, поданої в контексті розвитку тогочасних східнослов'янських літератур, розглядається кожне з федоровських видань у літературознавчому аспекті: проблеми текстологічного опрацювання творів, особливості їх літературного й мовного редагування, ідейний зміст та художньо-зображальні засоби авторських текстів І. Федорова, головним чином – післямов. У факсимільному відтворенні публікуються передмови і післямови його видань, з українськими перекладами. Вміщуються також власницькі та читацькі записи на примірниках федоровських видань, які є важливим матеріалом для вивчення кола читачів книг І. Федорова. Наприкінці додано список літератури, покажчики іменний та географічний назв.

**845.** – ІСАЄВИЧ Я.Д., *З історії викладання філософії на Україні (XVI-XVIII ст.)*. «Від Вишенського до Сковороди», Київ 1972, с.24-35.

У статті розглядається історія філософської освіти в Україні, починаючи від Острозької Академії, через Замойську і Києво-Могилянську Академії, Харківський, Чернігівський і Переяславський колегіуми, Єзуїтські і Василянські школи – і на вірменсько-українській семінарії Театинів кінчаючи. Особливу увагу присвячується характеристиці філософських курсів.

**846.** – ІСАЄВИЧ Я.Д., *Слов'янські стародруки в історії слов'янської і світової культури*. «ІХ Міжнародний з'їзд славистів. Історія, фольклор та етнографія слов'янських народів. Доповіді». Київ, Наукова Думка, 1983, с. 146-164.

У статті розглядаються стародруки різних слов'янських народів, у тому числі й друковані латинкою, та їхнє значення в історії поодиноких народів і загальній історії слов'янської та світової культур.

Пор. теж його: *Пам'ятники письменности Киевской Руси в старопечатных изданиях*. «Исторические традиции духовной культуры народов СССР и современность». Киев, Наукова думка, 1987, с. 63-67.

*З літературної творчості діячів Києво-Могилянської Академії*. «Роль Києво-Могилянської Академії в культурному єднанні слов'янських народів». Київ, Наукова думка, 1988, с. 160-169.

*Наследие Франциска Скорины на Украине*. «Белорусский просветитель Франциск Скорина и начало книгопечатания в Белоруссии и Литве». Москва, изд. «Наука», 1979, с. 170-175.

**847.** — КАПРАЛЬ М., *Історіографія львівського Успенського Братства*. «Україна в минулому». Випуск 1. Київ-Львів 1992, с. 54-71.

Історію і діяльність Львівського Успенського братства зацікавлено вивчали багато дослідників, які залишили значну кількість монографій, розвідок і статей. Неможливо було докладно проаналізувати увесь цей матеріал, і тому автор розвідки звернув особливу увагу лише на основні гіпотези, концепції, ідеї, підходи, а також дискусійні проблеми, що виникали у дослідників цього братства.

**848.** — КОЛЯДА Г.І., *Друкарь книг пред тем невиданых у Львовѣ*. «Радянське літературознавство», Київ 1959:6, с. 102-116.

*До питання про українське друкарство перед Іваном Федоровом*. Там же, 1962:2, с. 85-90.

У першій праці автор описує друкарство Івана Федорова на Україні (у Львові), хоч припускає, що книги друкувалися тут вже перед ним.

У другій – подає всі згадки і натяки, що дають підставу говорити про існування друкарства у Львові до появи тут І. Федорова.

**849.** — МИЦЬКО І.З., *Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636)*. Київ, Наукова думка, 1990, с. 192.

В книзі зібрано й досліджено цікавий, переважно неопублікований, матеріал про чи не найпершу наукову установу України, яка об'єднувала талановитих мовознавців, викладачів та друкарів. Розповідається про значення Острозької академії в культурному відродженні України та її роль у полемічній публіцистиці. Після багатой бібліографії, подано: Словник-довідник діячів Острозької Академії та пов'язаних з нею куль-

турно-ідеологічних осередків (81-115); Каталог книжкової спадщини (116-132); Автографи діячів, зразки рукописів та стародруків (133-179); Список видань (180-187); Скорочення назв.

Пор.: *Матеріали до історії Острозької Академії (1576-1636)*. «Бібліографічний довідник». АН УРСР. Археол. Комісія. Інститут історії. Відповідальний редактор М. Дзюба. Київ 1990, с. 216.

Гамлецький М., *До 350-річчя вищої школи на Україні*. «Архіви України» 1970: 4, с. 27-31.

**850.** — ПЛАВ'ЮК Н., *«ЕВХАРИСТЕРІОН албо Вдячність»*. Перший панегірик Київсько-Могилянської школи. ЗНТШ, Львів 1992, с.25-43.

Авторка у своїй статті переконує, що «Евхарістеріон», перший панегірик Київсько-Могилянської школи, мав за мету звеличити діяльність митрополита Петра Могили і, таким чином, заохотити його продовжувати патронат над цією школою.

**851.** — ПУЦКО В.Г., *Книжкова продукція київських та південно-західних скрипторіїв XI-XIII ст.* «Писемність Київської Русі...», Київ, Наукова думка, 1988, с. 8-24.

У статті розглядається рукописна книжкова продукція київських і південно-західних скрипторіїв XI-XIII ст., що найперше були організовані 1037 р. в Києві за кн. Ярослава Мудрого, продовжували працю і пізніше, та розвинулися також поза княжим двором і поза Києвом.

**852.** — РЕДЬКО Ю., *Українська католицька гімназія у Львові (1930-1939 і 1941-1944)*. «Греко-Кат. Календар», Варшава 1991, с. 166-179.

У Львові до останньої світової війни існували дві державні українські гімназії для хлопців і дві приватні для дівчат, третьою приватною хлоп'ячою середньою школою була гімназія при греко-католицькій малій семінарії ім. св. Йосафата. У статті розповідається про: Ректорат малої семінарії і дирекцію гімназії; педагогічний колектив; релігійно-моральне і національне виховання; про учнів гімназії в 1931-1939 рр.; участь малої семінарії в релігійно-національних торжествах; долю школи в 1939-1941 рр. та її відбудову в 1941-1944 рр.

**853.** — САПУНОВ Б.В., *Книга з Росії в XI-XIII вв.* Ленинград, «Наука» 1978, с. 229.

У монографії розглядається поширення книг в давній Русі XI-XIII ст. Майже всі ці книги мали церковний характер. За обчисленнями автора, в 1200 р. для більше як 10.000 церков та ще приватних каплиць і монастирів (за кількості населення у 6.900.000 душ) потрібно було коло 130-140.000 рукописних книг, хоч їх збереглося від того часу тільки 190.

**854.** — САС П.М., *Формування ідейних основ братського руху на Україні в кінці XVI – першій половині XVII ст.: класово-становий фактор.* Київ, Академія УРСР, 1989, випуск 15, с. 26-34.

Автор виказує, що ідейною основою формування братського руху були, значною мірою, класові інтереси його учасників.

Пор. також: Ісаєвич Я.Д., *Суспільно-політична та культурна діяльність братств (питання періодизації).* «Прогресивна суспільно-політична думка на Україні: Тези республіканської науково-теоретичної конференції». Львів 1988, ст. 7-9.

ШЕВЧУК В.О., *Іван Вишенський та Львівське братство,* Там же, с.72-75.

Ісаєвич Я.Д., *Зв'язки братств з Запорізьким козацтвом.* Середні віки на Україні. Випуск 2. Київ, Наукова думка 1973, с. 149-153; «Київська Старовина» 1992:1, с. 7-11.

**855.** — СІРОПОЛКО С., *Швайпольт Фіоль – перший друкар слов'янських кирилівських книг.* «Українська книга V» у 450-ліття укр. друкарства в Кракові (1491-1941). Краків, Укр. в-во 1943, с. 11-19.

СІЧИНСЬКИЙ В., *Гравюри видань Фіоля.* Там же, с. 20-23.

*Бібліографія Фіоляна* (Матеріяли до бібліографії). Там же, 103-6.

У першій статті (з бібліографією) подано матеріал про життя і діяльність Швайпольта Фіоля, першого друкаря слов'янських кирилівських книг, які знайшли велике поширення на українських землях і належать до категорії нечисленних слов'янських інкунабулів та є між ними найпершими (1491 р.).

Другий автор описав дві гравюри у виданнях Ш. Фіоля й окремо подав багату бібліографію про нього.

**856.** – СОЛОВІЙ М., *Бучач в історії Василіянського шкільництва*. «Календар Світло», Торонто 1993, с. 58-75.

У статті коротко говориться про чернече шкільництво за княжої доби (10-13 ст.), його занепад в 13-16 ст., золоту добу Василіянського шкільництва (17-18 ст.) і, врешті, про значення Бучача в історії цієї сфери діяльності Василіянського Чину.

**857.** – ХИЖНЯК З.И., *Киево-Могиланская Академия*. Киев, Вища школа 1988, с. 270.

У книзі висвітлюється історія постановня і розвитку Києво-Могилянської Академії, першого і довший час єдиного вищого навчального закладу в Україні та всій східній Європі. Розкриваються теж роль і місце Академії у розвитку освіти, науки, культури і суспільної думки українського народу та досліджується її внесок у становлення української літературної мови, постановня школи, філософського знання й історичної науки, та її вплив на розвиток освіти в Молдавії, Валахії, Сербії, Чорногорії та інших країнах. Видання багате численними ілюстраціями. Це, однак, тільки частково поширене, а частково скорочене перевидання тієї ж праці, яка під таким самим заголовком появилася в українській мові в Києві 1970 р., с. 172.

Rec.: JBfGÖE, 1991:4, S. 600-601 (H. Rothe).

**858.** – ЧИЖЕВСЬКИЙ Д., *Українські друки в Галле*. «Українська книга V», Краків-Львів, Укр. в-во 1943, с. 24-50.

У розвідці розглядаються українсько-слов'янські друки, які в першій половині 18 ст. появилися в книгарні піетистів у м. Галле, Німеччина, зокрема ж – життя та діяльність головного їх перекладача – Семена Тодорського з Полтавщини, пізнішого Псковського єпископа. Після опису зовнішнього вигляду тих видань, увагу звернено на їхній внутрішній зміст: мову, переклад, літературне значення і вартість.

**859.** – *Роль Києво-Могилянської Академії в культурному єднанні слов'янських народів*. Київ, Наукова думка, 1988, с. 184.

У збірнику (25 авторів) на матеріалі досліджень з філології, мистецтвознавства, історії, філософії, книгознавства тощо показана роль Києво-Могилянської Академії у розвитку вітчизняної науки, освіти й культури, у підготовці наукових і культурних кадрів для слов'янських і схі-

днороманських народів, та в ідейному й культурному єднанні слов'янських народів.

Rec.: HUS XV (1991), p. 217-218 (P. Bushkovitch).

**860.** – JOCKWIG F., *Ein neuer Anfang. Untergang und Wiederaufbau der theologischen Bildungsstätten in der russisch-orthodoxen Kirche. Die Zeit von 1917-1945.* «Der Christliche Osten» 1989, S. 173-182.

Предметом статті є різні богословські інституції, школи та курси російсько-православної Церкви в 1917-1945 рр. – в Радянському Союзі, а також – під німецькою окупацією: в Пскові й на українських землях, передусім у Крем'янці, Києві та Полтаві.

**861.** – JOCKWIG F., *Die Theologische Ausbildung und die Theologie am Vorabend der Oktoberrevolution 1917.* «Der Christliche Osten» 1988:1, S. 31, 34-57; 2: 104-124; 5: 195-218; 6: S. 289-294.

У довшій розвідці описано стан духовних семінарій та академій Російської Православної Церкви, в яких навчалася і навчається й духовенство, що працює на українських землях. Цей огляд подано в наступних розділах: Духовні семінарії й академії в Росії наприкінці епохи царату; Підсумок російської теології у ділянках догматики, моральної, пасторальної теології, церковного права, літургії, історії Церкви, археології й доповнюючих предметів, як також – на полі церковних енциклопедій та журналів; Новий початок – 1943 рік; Загальні умови; Нове відкриття духовних семінарій та академій (Москва, Ленінград, Київ, Одеса, Ставропіль, Мінськ і Саратов); Доповнюючі курси для священників; Своєрідність і мета вишколу в духовних семінаріях; Політична орієнтація в духовних семінаріях та академіях. Наприкінці представлено внутрішню структуру семінарій та академій; їх наукову програму – в головних школах; умови, за яких можна бути прийнятим до духовної школи; час студій, вік кандидатів, шкільні приготування, число студентів теології тощо.

**862.** – LEWIN P., *The Staging of Plays at the Kiev Mohyla Academy in the Seventeenth and Eighteenth Century.* HUS 1981:3, p. 320-334.

У статті авторка описує розвиток театрального мистецтва, дуже популярного в Києво-Могилянській Академії у 17 та 18 ст.

- 863.** – LUCIW W., *The Church and Monastic Schools and Education in the Early Era of Ukrainian Statehood*. «Millennium» (1988), p. 440-461.

Стаття присвячена оглядові церковних і монастирських шкіл та вихованню у них – в Київській Русі, пізніше – в Галицько-Волинській і Литовсько-Руській епохах, а закінчується огляд козацько-гетманським періодом.

- 864.** – MOKRY W., *Akademia Kijowsko-Mohylańska szkołą baroku ukraińskiego i nowożytnej literatury rosyjskiej*. «Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze», Kraków Univ. Jagielloński, 1993, s. 17-54.

У довшій розвідці автор описує Києво-Могилянську Академію, як школу українського барокко, розглядаючи літературні твори проповіді, поезію та її головних представників: Климента Зинов'єва, Івана Величковського, Григорія Сковороду; йде мова також про той підмурівок, що його дала ця Академія для формування новітньої російської літератури.

- 865.** – RZEMIENIUK F., *Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i Galicji 1772-1914*. Lublin, Tow. Nauk. KUL, 1991, s. 348 + 1 mapa.

Після короткого вступу монографія висвітлює питання, що стосується: Греко-католицької Церкви на польських землях в 1772-1914 рр.; вишколу учителів для потреб уніятських парафіяльних шкіл в польському королівстві; організації цих шкіл в 1848-1864 рр.; українських народних шкіл у Галичині в 1772-1914 рр. Додаток містить: Опис парафій на 1840 р. – в польському королівстві, з переліком сіл, які до них належали, числа мешканців, місцезнаходження й повіту (199-228); найважливіші дані про парафіяльні греко-католицькі школи в Холмській єпархії (232-281); про початкові парафіяльні школи в Перемиській єпархії 1841 р. (282-304) і такі ж школи – у Львівській архієпархії в 1864 р.

- 866.** – SOKOLYSHYN O., *Old Ukrainian Book Printing*. «Millennium», N.Y. (1988), p. 473-488.

У розвідці описується друкування давніх українських книжок, пов'язаних з християнською релігією, в таких розділах: Перші українські друковані книжки; Український характер книжок Фіоля; Характеристика кириличних книжок Фіоля; Заключні зауваження про друкування Фіоля; Перші друковані книжки на українських землях; І. Федорович, друкар недрукованих ще книжок; Пізніші друкарі й видання.

- 867.** – TAUBE M. – OLMSTED H.M., *«Povest' o Esfiri»: The Ostroh Bible and Maksim Grek's Translation of the Book of Esther*. HUS 1987, p. 100-117.

На думку автора, Максим Грек мав відіграти безпосередню і важливу роль у слов'янському перекладі Біблії, бо він, що дуже правдоподібно, переклав «Повість о Есфірі». Цей переклад використали укладачі Острозької Біблії 1581 р.

### 15. ЖИТТЄПИСИ ВИЗНАЧНИХ ЦЕРКОВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

- 868.** – БАРАН С., *Життя Владики Йосафата Коциловського*. «Правда», Торонто, ч. 21-22 (1974), с. 130-139; ч. 23-24 (1975), с. 117-127, ч. 25-26, с. 57-64.

Публікація подає нарис Степана Барана (з його посмертного архіву) про життя і діяльність перемиського єп. Йосафата Коциловського – аж до його ув'язнення 26.VI. 1946 р. та смерті 17.XI.1947 р.

- 869.** – БАЧА Ю., *Невідомий Олександр Духнович*. Ужгород, ЮВТФ «Срібна Земля», 1993, с. 63.

БАЧА Ю., *Шлях Олександра Духновича*, с. 3-24.

ДАНИЛЮК Д., *«Затаїти правду не сміючи...»*, с. 25-61.

Обидва автори, вчені-історики, розкривають мало або й зовсім невідомі загалові сторінки діяльності великого будителя закарпатських русинів-українців Олександра Духновича (1803-1865).

- 870.** – ВЕРГУН Т., *Отець Кирило Селецький*. «Богословія» т. 52 (1988), с. 125-196; т. 53 (1989), с. 170.

Це перша більша біографія о. Кирила Селецького, співзасновника Сестер Служебниць й засновника Згромадження Сестер Йосифіток. Автором біографії є не о. Петро Вергун, Апостольський візитатор й адміністратор для українців у Німеччині від 1940-го року, але о. Теодор Вергун, як це уточнено в 53-му томі «Богословії», на с. 170. Однак цей життєпис о. К. Селецького не є викінченим твором. В ньому багато прогалин, чимало повторень, мова та стиль не зовсім «вигладжені», а чимало місць вже не можна було відчитати з причини пропусків та тексту в рукописі (пор. сс. 169, 171-172, 192 та ін.). Збережений рукопис,

однак, послужить цінним джерелом при підготовці повної біографії о. Кирила Селецького.

**871.** – ВОЛОШИН А., *Памяти Александра Духновича*. Ужгород, «Викторія» 1923, с. 30.

У статті подано короткий нарис про життя і діяльність А. Духновича, пробудителя русинів на Пряшівщині і на Закарпатті.

**872.** – ГАЙКОВСЬКИЙ М.І., *Митрополит Андрей Шептицький у радянській післявоєнній історіографії*. «Богословія» т. 55 (Рим 1991), с. 144-156.

Об'єктом цього дослідження є післявоєнна історіографія про митр. Андрея Шептицького, яка сягає ще ленінських часів, а зокрема – дуже розширилася після останньої війни. Критиці греко-католицької Церкви та її глави А. Шептицького було присвячено за цей час понад 25 кандидатських дисертацій, більшість із яких писали вищі представники спецслужб.

**873.** – ГОЛІЯТ Р.С., *Свої і чужі про Митрополита Андрея*. «Сівач», Стемфорд 1991, чч. 21-24; 1992, чч. 1-2.

В дні 22-24 жовтня 1984 р. в Торонто відбувся конгрес, присвячений пам'яті митр. Андрея Шептицького. Публікація подає короткий виклад доповідей, які там були виголошені, акцентуючи на тих найважливіших твердженнях, що стосувалися безпосередньо особи Митрополита.

**874.** – ГОРДИЕНКО Н.С., *Новые Православные Святые*. Киев, «Україна», 1991, с. 336.

У науково-популярному виданні розглядається про постання в християнстві культу святих і про святих, що вшановуються Російською Православною Церквою, в т.ч. – українських за походженням, зокрема – тих, що були канонізовані на соборі 1988 і 1989 років.

**875.** – ГРИНЬОХ І., *Введення до творів кард. Йосифа, Верховного Архiepіскопа*. «Сучасність» 1988, с. 205.

У цьому виданні зібрано разом «Введення» до всіх «Творів Кардина-

ла Йосифа, Верховного Архієпископа», з ґрунтовним аналізом їх українською, латинською й англійською мовами, який написав о. Іван Григнєох (цей вступ-аналіз поданий без прізвища автора). До них додано ще розвідку: «Послання патр. Йосифа про поєднання в Христі», яке було друковане в «Богословії», том 41 (1977) і є немовби своєрідним доповненням до згаданих супровідних статей. Як сказано у «Вступному слові», автор «вміло сплів опис життя й діяльності Блаженнішого зі змістом його творів, у хронологічному порядку та проаналізував мислення й ідейне спрямування в його багатій активності».

**876.** – ДАЦЬКО І., *Папа Іван Павло II і Українська Католицька Церква*. «Богословія», т. 52 (1988), с. 5-20.

З нагоди десятиліття понтифікату папи Івана Павла II автор у своїй статті доказує, оперуючи фактами, що цей Папа уважно слідкує за подіями і життям Української Католицької Церкви й бере активну участь у розв'язанні її найважливіших проблем.

**877.** – ДОРОШЕНКО В., *Великий Митрополит*. (Пам'яті Митрополита Андрея Шептицького). Спогад й нариси. Йорктон, 958, с. 56.

Автор старається вказати на труднощі й перешкоди, що стояли перед митр. Андрієм Шептицьким в реалізації його основної ідеї – об'єднання Церков.

Пор. ще також наступні короткі життєписи:

ЛЕТТ J., *A la mémoire de Kyr André Szeptyckyj, Metropolit de Halych*. Paris 1957, p. 26.

PEREJDA G.J., *L'Apôtre de l'Unité de l'Église. La vie du Serviteur de Dieu – le Métropolitte André Sheptytsky*. Yorkton 1960, p.40 (32<sup>o</sup>).

(САДОВСЬКИЙ Н.), *Десятилітня (1900-1910) діяльність Галицького Митрополита Андрея Шептицького*. Львів, «Основа» 1910, с. 16.

*На поворот Митрополита Андрія Шептицького, дня 10.9.1917*, с. 16.

СУХАНОВА З., СУЛИМА-МАТЛАШЕНКО Н., *Андрей Шептицький: Реалії хресного шляху*. «Дзвін», Львів 1991:1, с. 89-96.

**878.** – ЖУКОВСЬКИЙ А., *Митрополит Андрей Шептицький і Православ'я*. Мюнхен, «Наук. Збірник УВУ», т. 15 (1992), с. 37-57.

У многогранній діяльності митр. Андрея Шептицького одне з цен-

тральних місць займала проблема єдності Церков і пов'язана з нею екуменічна акція, яка проявилася упродовж цілого його життя. У статті автор розглядає, зокрема, його діяльність під цим оглядом на українському ґрунті, передусім – в його останні роки життя. Після статті подано кілька документів: Послання з 2 серпня 1938 р. в справі Холмщини; Звідомлення митр. А. Шептицького від 28 жовтня 1941 р.; Лист митр. А. Шептицького до православних архиєреїв в Україні, від 30.XII.1941 р., і – Лист його до віруючої православної інтелігенції, від 3.III. 1942 р.

**879.** – ЗАКШЕВСЬКИЙ Б., *Вроцлавські студії митрополита Шептицького*. Кал. «Благовіста» 1944, Ґурово-Ґлавецьке 1944, с. 115-126.

Переважно на основі щоденника, який залишила мати митрополита А. Шептицького і який відомий під назвою «Про молодість та покликання отця Романа – А. Шептицького», у статті описано його студії на Вроцлавському університеті, куди батько послав його, сподіваючись, що там забуде про свої наміри вступити до Василянського Чину і таким чином – повернутися до греко-католицької Церкви.

**880.** – ІЛАРІОН (Огієнко), *Блискуча зоря в українській духовій культурі – преподобна Анна Всеволодівна (1055 – Х.XI.1113)*. Вінніпег, «Союз Українок Канади», 1960, с. 46.

У розвідці описано рід преподобної князівни Анни Всеволодівни, зокрема, її чернече життя і першу жіночу школу, яка постала з її ініціативи і діяла під її покровом.

**881.** – ІЛАРІОН митр., *Князь Костянтин Острозький і його культурна праця*. Вінніпег, Укр. Прав. Громада в Кенора, 19958, с. 216.

У першій частині у своєму звичайному стилі, автор описав рід Острозьких, зокрема, життя і діяльність головного їхнього представника Костянтина Острозького, а в другій – найбільші звершення його культурної праці: Острозьку Академію, видання Біблії, друкарні – Острозьку та Дерманську.

**882.** – ІСАЄВІЧ Я.Д., МИЦЬКО І.З., *Життя і видавнича діяльність Кирила Транквіліона Ставровецького*. «Бібліотекознавство та бібліографія». Київ 1982, с. 51-67.

У статті автори розглядають життя і видавничу діяльність визначно-

го церковно-освітнього діяча, поета, вченого і друкаря, Кирила Транквіліона Ставровецького, який 1626 р. перейшов з православ'я на Унію, і став чернігівським архимандритом. Головна увага в ній присвячена його «Учительному Євангелію». Наприкінці, в додатку, подано всі прижиттєві видання К. Т. Ставровецького, комплект яких зберігається у фондах Львівської Наукової Бібліотеки АН.

**883.** – КОЛОДІЙ Я., *Остап Нижанківський*. Львів, Логос, 1994, с. 96.

У виданні описано творчий шлях композитора і диригента, священика і громадського діяча Остапа Нижанківського, що його написала музикознавець і завідувачка бібліотеки львівської консерваторії.

**884.** – КОЦОВСКИЙ В., *Житє и значенє Маркіяна Шашкевича і въ додатку матеріялы и замітки до генези руско-народного одродження въ Галичинѣ*. Львовъ 1896, с. 22 + 23-86.

У статті подано короткий життєпис Маркіяна Шашкевича та вказано на його значення для українського відродження в Галичині (1-22), а далі представлено розвиток поглядів на національну приналежність русинів від часу приєднання Галичини до Австрії (с. 23-86).

**885.** – ЛАБУНКА М., *Митрополит Іларіон і його писання*. Рим, Український Католицький Університет 1990, с. 125.

У вступі автор подає всі давні відомості про Київського митрополита Іларіона та стан дослідів про нього, як також аналізує всі його твори та їхні переклади, даючи при кінці резюме англійською, німецькою і французькою мовами. Далі дається новий переклад усіх його творів та фотокопію цих же творів з кодексу С-591.

Ціла праця, під таким самим заголовком, тільки без фотокопії творів, раніше була видрукована в «Богословія» т. 53 (1989), с. 25-69.

**886.** – ЛЕНЦИК В., *Важніші постатті Української церковної історії*. «Дорога, Правда і Життя», Торонто 1988, с. 66-77.

У статті автор подав короткі нариси про кн. Ольгу, св. Володимира Великого, Іларіона – Київського митрополита, св. Йосафата Кунцевича, Петра Могилу, митр. Андрея Шептицького і кард. Й. Сліпого.

- 887.** — ЛЕНЦИК В., *Рід Шептицьких в Українській Церкві*. «Богословія» т. 52 (1988), с. 118-124; «Сівач», Стемфорд, ЗСА, 1990, ч. 2, с. 8; ч. 3, с. 18; ч. 4, с. 8; ч. 5, с. 12.

Автор подав короткі бібліографічні нариси про окремих членів роду Шептицьких, які служили Українській Церкві впродовж століть: Львівського єпископа Варлаама; Київських митрополитів Атанасія і Лева; Галицького митрополита – Андрея та архимандрита Студитів Климентія.

- 888.** — ЛЕНЦИК В., *Праця Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького над об'єднанням Церков*. «Сівач» 1990, чч. 9-12.

У статті-довіді автор подав короткий огляд праці митрополита А. Шептицького над об'єднанням Церков, зокрема, представив його підхід до цієї проблеми.

Пор. ще також: Кондра Б., *Слуга Божий Митрополит А. Шептицький, Богом званий ревнитель Божої благодати*. Там же, 1990, чч. 14-16.

Свищук Я., *Митрополит А. Шептицький – святець, патріот та ідеальна людина*. Там же, ч. 6.

Сидор О., *Митрополит Андрей Шептицький і Національний Музей*. «Сучасність» 1991:5, с. 58-62.

- 889.** — ЛЕНЦИК В., *Проф. др. Микола Чубатий як історик Церкви*. «У пошуках...», Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, НТШ, т. 205 (1987), с. 123-165.

Розвідка представляє історика Української Церкви М. Чубатого в таких розділах: Початки його заінтересування історією Церкви; Праці з історії Церкви після другої світової війни, зокрема, його великий перший том «Історія Християнства на Русі-Україні»; Перша частина другого тому «Історії Християнства на Русі-Україні»; Статті М. Чубатого на теми з історії Церкви; Публікації проф. М. Чубатого, пов'язані з акцією за створення патріархату; Рецензії на книжки з історії Церкви.

Пор. ще: Музичка І.– Хома І., *Сильветка історика проф. М. Чубатого 1889-1975*. Там же, с. 166-203.

- 890.** — ЛЕНЦИК В., *Митрополит Андрей Шептицький і Українська наука*. «Сівач», Стемфорд 1991, чч. 19-20.

Митрополит А. Шептицький, любитель науки, не тільки сам при-

свячував для неї багато часу, але й старався про її поширення. Він підтримував справу українського університету й сам заснував Український Національний Музей, як теж всіма способами старався про поширення бібліотек та збирання архівів і документів.

**891.** — ЛЕНЦИК В., *Слуга Божий Кир Андрей і українська культура*. «Сівач», Стемфорд 1992, чч. 20-22.

У доповіді-статті автор особливу увагу присвятив тим надбанням, які митрополит А. Шептицький залишив для нашої Церкви і народу на полі української культури, передусім – створенням Українського Національного Музею вже з початку 1905 р.

**892.** — ЛЕНЦИК В., *Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький та українська наука*. «Богословія», т. 55 (1991), с. 166-181.

Темою цього дослідження є відношення митрополита Андрея Шептицького до науки і його старання про розвиток її та української культури взагалі. Пов'язані з цим питання висвітлені в наступних розділах: Митрополит Андрей – збирач архівів і документів; Митрополит Андрей і справа українського університету; Український Національний Музей; Наукова праця митрополита Кир Андрея.

**893** — МЕЛЕШКЕВИЧ М., *В сляві життєвої райдуги*. (Короткий погляд на життя о. Николая Вояковського). Скенектеді, Н.Й., в-во Я. Ліщинського 1970, с. 20 + 8.

У статті подано короткий нарис про життя та діяльність о. М. Вояковського, який в 1945-48 рр. був Апостольським візитатором для українців-католиків у Німеччині.

**894.** — МИШАНИЧ О., *Митрополит Йосиф Сліпий перед «судом» КГБ. За архівними джерелами*. Київ, Бібл. українця, ч.3-5, 1993, с. 80.

У розширеному вигляді й окремою книжкою автор у першій частині своєї праці подав інформації про дві судові справи митрополита кардинала Йосифа Сліпого (раніше автор мав доповіді на цю тему на наукових конференціях у Львові й Кракові). Ці судові справи з допитами, свідченнями, протоколами, актами та експертизами зібрано у 18 томах, які автор опрацював в архівах КГБ, разом із рукописом наукової праці

митрополита Йосифа: «Історія Вселенської Церкви на Україні». Друга частина праці присвячена висвітленню Берестейської унії 1596 р. у наукових працях митрополита. Вона повністю побудована на рукописі вищезгаданої «Історії Вселенської Церкви на Україні».

Рец.: «Дукля», Пряшів 1994, ч. 1, с. 69-72 (ка).

**895.** – МУЗИЧКА І., *Митрополит Андрей Шептицький – помісність нашої Церкви і патріархат*. «Перший мирянський конгрес УКПО», Лондон 1982, с. 43-72.

Стаття-доповідь присвячена справі помісности Української Католицької Церкви, яку митр. Андрей Шептицький прагнув відновити й розбудувати, діючи в наступних етапах: I. Поїздка Митрополита в Україну, до Києва і в Росію; II. Бажання церковного об'єднання на правильних основах; III. Віднова древнього монашества – Студитів; IV. Праця над очищенням обряду; V. Праця для студій духовости, минулого і богослов'ї східної Церкви; VI. Підготовка ґрунту до створення українського патріархату.

**896.** – МУЗИЧКА І., *Єпископ Лука Жидята і його твір*. «Богословія» 1990, с. 95-121.

У статті описано діяльність Новгородського владика Луки Жидяти, що походив з Києва, і його твір «Поученіє к братії», який є найдавнішим зразком Київської літературної спадщини.

**897.** – МУЗИЧКА І., *Митрополит Андрей в часі німецької окупації*. (Його лист з 29-31.8.1942 р.), «Богословія» т. 51(1987), с. 93-107.

Автор коротко висвітлює складне положення митр. Андрея Шептицького під час війни під німецькою окупацією, і наводить французький оригінал та український переклад його листа з 29-31 серпня 1942 року до Папи. У ньому описана жахлива дійсність, яку всі в той час переживали. Цей лист найкраще виявляє, якою була його «співпраця» з гітлерівською Німеччиною.

**898.** – МУЗИЧКА І., *Нова бібліографія св. Йосафата польського автора Тадеуша Жихевіча*. «Богословія» т. 50 (1986), с. 83-99.

Згадавши у вступі багато біографій, що з'являлися у різних жанрах,

автор вказує на оригінальність нового польського життєпису, з-під пера Т. Жихевича, який вважає блискучим і неповторним.

Пор. ще: FLAK V., *Le Martyre de l'Église Greque-Uniate*. Traduit en arabe par Hai-ben-Yakdhan. Liban 1947, p. 41.

**898/2.** – МУЗИЧКА І., *Слуга Божий митрополит Андрей і Катехиза*. «Богословія», т. 58 (Рим 1994), с. 179-198.

У своїй доповіді-статті автор намагається преставити митрополита Андрія Шептицького як душпастиря, проповідника, виховника і катехита, що показує основну мету людини – життя в Христі.

**899.** – ПЕКАР А., *Протоігумен Йоанникій Ю. Базилович, ЧСВВ*. «Зап. ЧСВВ», т. XIV (Рим 1992), с. 105-122.

З нагоди 250-ліття від дня народження о. Йоанникія Базиловича, василіяньського протоігумена на Закарпатті і «батька історії Закарпаття», автор статті описує його життєвий шлях і, зокрема, – його багату літературну творчість.

**900.** – ПЕКАР А., *Митрополит А. Шептицький і Закарпатські українці*. «Зап. ЧСВВ», т. XIV (Рим 1992), с. 270-278.

У своїй студії автор розглядає зв'язки митр. А. Шептицького з українцями Закарпаття: найперше – в Америці, з нагоди призначення єпископа Сотера Ортинського, а потім – на самому Закарпатті.

**901.** – ПОТАШ М., *Життя віддане Богові. Життєпис преосвященного Павла Гойдича*. Книга перша. Львів, в-во ОО. Василіян «Місіонер» у Львові, 1994, с. 224.

У першій книзі популярного видання з численними ілюстраціями подано в загальних рисах огляд Пряшівського єпископа та ісповідника віри Павла Гойдича в наступних розділах: Молодість, студії, монашество; Єпископ і Праця на ниві культури.

**902.** – ПЮРКО Б., *Памяти кардинала Сильвестра Сембратовича*. Відбитка з «Душпастиря». Львів 1898, с.12.

В рамках надгробного слова подано короткий життєпис кардинала Сильвестра Сембратовича та схарактеризовано найважливіші моменти його діяльності.

- 903-4.** – РОЗУМНИЙ Я., *Літературна діяльність Маркіяна Шашкевича і Західноукраїнське відродження дев'ятнадцятого століття.* «Богословія», т. 52 (1988), с. 86-107.

Виходячи з дидактичної тенденції Шашкевичевої діяльності, завданням автора цього нарису є проаналізувати головні чинники, що зумовили високу оцінку всіма прошарками українського суспільства особи Шашкевича – священика, поета і культурного активіста. Праця була приурочена до 175-ліття від народження М. Шашкевича й 150-ліття від появи його Русалки Дністрової.

- 905-6.** – РУДОВИЧ І., *Вступлення Митрополита Андрея Шептицького на митрополичий престол у Львові.* «Богословія», т. 4 (Львів 1926), с. 216-230.

У статті описано вступлення Андрея Шептицького до Василіянського Чину, а також обставини, за яких він уже на 34 році життя був поставлений єпископом у Станиславові, а роком пізніше очолив й Галицьку митрополію, де був сприйнятий на початку неоднозначно.

- 907-8.** – СИДОР О.Ф., *Блаженніший Патріярх Йосиф Сліпий та образотворче мистецтво.* «Богословія», т. 57 (1993), с. 89-144.

У статті описано заснування музею при українському Католицькому Університеті в Римі і його важливіші експонати та інші мистецькі надбання, головно в церкві св. Софії, як також глибоке розуміння мистецтва кардинала Йосифа Сліпого.

- 909.** – СМИК Р., *Патріярх, Кардинал і Ісповідник віри, Йосиф Сліпий, на поштових марках і штемплях.* «Дорога, Правда і Життя», Торонто 1988, с. 218-239.

Автор зібрав та описав всі значки та штемплі, які в різних країнах були присвячені кард. Йосифові Сліпому.

- 910.** – СТЕПОВИК Д., *Іван Щирський.* Київ, Мистецтво, 1988, с. 160.

У книзі розповідається про життя і творчість великого українського майстра гравюри – монаха Івана – Інокентія Щирського (близько 1650-1714). Його ілюстрації до видань Віленської та Києво-Печерської друкарень та станкові гравюри стали визначним явищем в історії українсь-

кого мистецтва, яке майже, цілковито мало тоді релігійно-церковний характер. Наприкінці додано резюме російською та англійською мовами та список його 98 гравюр.

Пор. теж Бібліографічний покажчик праць Д. Степовика: *Українська мистецька класика – Болгаристика*. Київ 1988, с. 58. Автор-упорядник – Сергій Білокінь.

**911.** – ТОЖЕЦЬКИЙ Р., *Митрополит Андрей Шептицький*. «Ковчег», Львів, Інститут історії релігії, ч. 1 (1993), с. 101-112.

В короткому, дуже стислому життєписі митрополита Андрея Шептицького автор зокрема підкреслює його велике значення для Української Католицької Церкви, головно під час війни, під комуністичною і німецькою окупаціями.

**912.** – ТОЖЕЦЬКИЙ Р., *Митрополит Андрей Шептицький і національні проблеми*. ВУЗ, Варшава, В-во. Отців Василян 1989, с. 194-206.

Автор розглядає відношення митрополита А. Шептицького до: Українського націоналізму; до німців під час другої світової війни; до органічної праці свого суспільства; до православної Церкви; до Польщі й поляків; до жидів і жидівства.

Пор. ще також: ЛЕНЦИК В., *Слуга Божий Митрополит Андрей і жиди*. «Сівач» (Стемфорд) ч. 14, 1989, с. 8.

LEWIN K.I., *Andreas Count Sheptytsky; Archbishop and Metropolitan of Halych, and the Jewish Community in Galicia during the Second War*. «The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.», 1959, n. 23-24, p. 1656-1667.

**913.** – ФРІК Д.А., *Мелетій Смотрицький і руське мовне питання*. «Записки НТШ», Львів 1992, с. 210-229.

Стаття присвячена висвітленню позиції Мелетія Смотрицького (1577-1634) у лінгвістичних дебатах, що провадилися у православних колах Речі Посполитої в період контрреформації. У ній ідеться не про внутрішній розвиток лінгвістичних структур в окреме питання, а про погляди на них Мелетія Смотрицького. У статті розглядається також культурна діяльність Мелетія Смотрицького.

- 914.** – ХОМА І., *Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа від 11.4.1945 – 27.1.1963*. «Богословія», т. 49 (1985), с. 89-148.

Автор подав у статті хроніку ув'язнення, засудів та заслань впродовж 18 літ (від 11.IV.1945 до 27.I.1963 р.) Блаженнішого, пізніше – кардинала Йосифа Сліпого. Автор зібрав її з його оповідань, зокрема в рр. 1963-64 – відразу після звільнення, доповнюючи їх фрагментами листів декого із співкаторжників, між якими були не лише українці, але й поляки, білоруси, жиди, німці, чехи, австрійці, румуни, мадяри, як також італійці.

Стаття появилася окремою відбиткою, під заг.: *Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа Сліпого*. Рим 1987, Видання «Богословія» ч. 57, с. 63.

- 915.** – ХОМА І., *Історія звільнення патріярха Йосифа з советської каторги*. «Календар Благівіста», Гурово Ілавецьке 1992, с. 38-49.

Після короткої розповіді про ув'язнення Львівського архієпископа й митрополита Йосифа Сліпого, автор далі розглядає: заяву українських єпископів; причини звільнення аеп. Сліпого та зустріч митрополита з папою Іваном ХХІІІ.

- 916.** – ХОМА І., *Ще про унійну-єкуменічну діяльність Митр. Андрея на початку ХХ-го століття*. «Богословія», т. 53 (1989), с. 71-98.

Предметом розгляду у статті є повновласті митрополита Андрея Шептицького, potwierdжені 1905 і 1908 папою Пієм Х. Силою цих повновластей він став фактичним адміністратором всіх руських греко-католицьких єпархій, включно з тими, що були в границях російської імперії та які ліквідував царський уряд ще в 19 ст.; на території цілої Російської імперії він міг цю владу і юрисдикцію виконувати тільки від імені Апостольського Престолу. Папа Венедикт ХV potwierdжив ці повновласті на авдієнції 23 лютого 1921, за винятком права іменувати і висвячувати єпископів.

- 917.** – ХОМА І., *Ісповідник віри єпископ Григорій Лакота*. «Голос Христа Чоловіколюбця», 1992, ч. 4, с. 20-25; 1993, ч. 1.

У короткому нарисі автор подає найважливіші дані з життя й діяльності Перемиського єпископа-помічника Григорія Лакоти, зокрема – про його арешт і заслання в північних таборах Сибіру, де він упокоївся 12.11.1950 р.

- 918.** – ЧЕТВЕРИКОВЪ С., *Молдавский старецъ Паисій Величковскій*. Его жизнь учение и влияние на православное монашество. Париж, ИМКА – изъ журнала «Вѣчное», 1976, с. 307.

З використанням багатьох рукописних матеріалів, у науково-популярному виданні подано життєпис монаха Паїсія Величковського з Полтави (1722-1794), який побував у різних монастирях в Україні, як також на Атонській горі і, – зокрема, – в Молдавії.

В англійському перекладі книга появилася під наг.: «*Staretz Paisii Velichkovskii*». Belmont, Mass. 1980, pp. 339.

Пор. теж: HAINSFORTH Cuthbert D., *Staretz Paisy Velichkovsky (1722-1794)*. Doctrine of spiritual Guidance. Roma, PIO, 1976, pp. 89.

- 919.** – ШЕГДА М., *Життєпис Митрополита Йосифа Велямина Рутського на тлі його доби*. «Богословія» 1990, с. 49-93.

На тлі докладно поданих політично-релігійних відносин автор описав дитинство, молодість, студії, священничу та архиерейську діяльність Київського з'єданого митрополита – Йосифа В. Рутського.

- 920.** – ШЕПТИЦЬКИЙ К., *Про значення св. Йосафата в нашій церковній історії, теперішності і будуччині*. «Нива» 1924, с. 294-300, 327-330.

У рефераті, який 12 квітня 1924 р. був прочитаний на соборчику у Вишнівчику, унівського деканату, автор висвітлює значення, яке в історії української католицької Церкви мав і матиме св. Йосафат Кунцевич, котрий, за словами К. Шептицького, «врятував розпочате діло Унії (Берестейської)».

- 921.** – ШПИТКОВСЬКИЙ І., *Рід і Герб Шептицьких*. «Богословія» (Львів) т. 11 (1933), с. 97-110, 186-217; т. 12 (1934), с. 27-44, 162-179, 262-273; т. 13 (1935), с. 134-160, 213-221; т. 14 (1936), с. 121-142, 237-250; т. 15 (1937), с. 45-61, 152-174, 253-263.

У праці подано історію роду Шептицьких та описано їхній герб, його геральдичний зміст, питання його походження та різні фази його розвитку. Перша частина з 11-13 томів появилася також окремою відбиткою, під таким самим заголовком, с. 127 + XI таблиць.

- 922.** — ЯРЕМЕНКО П.К., *Мелетій Смотрицький. Життя і творчість.* Київ, Наукова думка, 1986, с. 160.

В монографії досліджується життя і творчість Мелетія Смотрицького – відомого письменника-полеміста, філолога й культурного діяча першої половини 17 ст. Автор всебічно аналізує твори М. Смотрицького з боку їх ідейно-пізнавального змісту, стилю й художнього-публіцистичних вартостей. Велика монографія о. М. Соловія (Торонто 1977 і 1978), авторові була невідома.

- 923.** — *Вісті про Великого Митрополита Андрея Шептицького.* Рим, накладом Постуляції, ч. 1 (1955), с. 34.

У виданні поміщено акти й документи Постуляції та Слово аеп. Івана Бучка з нагоди 10-річчя смерті митрополита Андрея (6-32).

- 924.** — *Галицькі Митрополити.* Львів, В-во «Логос» Львівського Музею історії релігії, 1992, с. 96.

Матеріали підготували науковці Львівського музею історії релігії. На основі дуже нечисленних видань, які використано в цій праці, подано короткі біографії Львівських митрополитів з минулого століття, починаючи від А. Ангеловича, й закінчуючи Ю. Куїловським.

- 925.** — *Житіе и Писанія Молдавскаго Старца Величковскаго.* Съ присо-вокупленіемъ предисловія на книги св. Григорія Синаита, Филотея Синайскаго, Исихія Пресвитера и Нила Сорскаго, сочиненныхъ другомъ его и спостникомъ Старцемъ Василиемъ Поляномерульскимъ, о умномъ трезвеніи и молитвѣ. Изданіе Козельской Введенской Оптиной Пустыни. (Изданіе второе съ прибавленіемъ). Москва, въ Унив. типографіи, 1847, с. XVI + 302 + II + III.

У виданні подано життєпис монаха Паїсія Величковського з Полтави (3-72) та його писання (165-268), як також писання інших діячів Церкви (74-164, 269-302).

- 926.** — *Коротка Житєпись Еп. Ортинського.* (Філядельфія) Народна воля 1916, с. 14.

У життєписі коротко подано деякі найважливіші етапи життя по-

кійного та описано останні дні його життя та похорону з додатком кількох світлин.

**927.** – *Маємо Блаженнішого Верховного Архiepіскопа. «За Рідну Церкву»*, Торонто 1967, ч. 1-2, 9-10, с. 64, 77.

В обох числах поміщено різні документи й праці, що мають відношення до Верховного Аеп. Йосифа Сліпого, в наступних розділах:

1. Письма й промови Вселенського Архiepірея Папи Павла VI;
2. Права й обов'язки Верховного Архiepіскопа;
3. Їх Блаженство Кир Йосиф – оборонець східних Церков й Української Католицької Церкви;
4. Їх Блаженство Кир Йосиф Сліпий як науковець;
5. Їх Блаженство Кир Йосиф – Засновник Українського Католицького Університету;
6. Їх Блаженство Кир Йосиф Сліпий як душпастир і проповідник.

**928.** – *Матеріяли Конференції, присвяченої життю та діяльності митрополита Андрея Шептицького*. Львів, «Меморіал» – НТШ – Комітет захисту УГКЦ – тов. «Милосердя», 1990, с. 65.

У виданні з матеріалами першої подібної в Україні конференції, яка відбувалась у Львові 4.5.1990 р. – до 125-ої річниці з дня народження митр. А. Шептицького, «одного з найвизначніших діячів української історії і культури в ХХ столітті» (слова зі вступу), поміщено, крім привітів, наступні доповіді:

- Гринів Є., *А.Шептицький та національне відродження Галичини*, (6-9);  
 Кіцера О., *Наш митрополит* (с. 9-18);  
 Туркевич Ю., *Риси характеру Митр. А. Шептицького* (с. 18-23);  
 Юхновський І., *Митрополит А.Шептицький і міжцерковний мир* (24-7).  
 Білінський Б., *Професор М. Панчишин і митрополита лікарня у Львові* (с. 28-35);  
 Гордієнко В., *Сталінізм і Українська греко-католицька Церква* (43-51);  
 Калинець І., *Митрополит Андрей – духовний будівничий нації* (51-56);  
 Пундій П., *Піклування митрополита Андрея Шептицького народним здоров'ям* (56-64).

**929.** — П.Л. *Митрополит Андрей Шептицький на службі Христові Церкві*. «Визвольний Шлях», Лондон 1988, с. 309-321, 409-420. (З польського журналу «Без декрету», ч. 9-10, 1985).

На широкому політичному тлі, поміж Росією та Польщею, і в час воєнних подій 1939-44 у статті описано видатну роль митрополита А. Шептицького для обнови й розвитку релігійного і національного життя своєї митрополії, зокрема – його роль, як «одного з воскресителів, захисників і практичних реалізаторів правильного розуміння унійної ідеї, опертої на Берестейській унії». Багато уваги у статті присвячено й повоєнній історії Української Католицької Церкви в Польщі і Радянському Союзі.

**930.** — *Митрополит Володимир*. Львів, Логос, 1991, с. 78.

У розділах: Пастирський шлях тернистий; Під тоталітарним режимом і Відродженню назустріч описано життєвий шлях пастирської діяльності містоблюстителя Верховного архієпископа Львова – Володимира Стернюка.

**931.** — *Митрополит Іларіон*. Львів, Логос, 1993, с. 78.

У виданні популярним стилем описано життя православного митрополита Іларіона (Огієнка) в наступних розділах: Вчений, богослов, церковний діяч; Ідеолог Української Церкви; Культуролог українського православ'я і Основні релігієзнавчі праці Івана Огієнка.

**932.** — *Митрополитъ Галицкій Андрей Шептицькій и «Галицко-русская Матица»*. От. изъ «Галицко-русская Матица». Львѳв 1905, с. 27.

У короткому нарисі представлено відносини між «Галицко-руською Матицею» і новим митрополитом Андреем Шептицьким – після його вступлення на митрополичий галицький престол.

Пор. ще також: Ленцик В., *Слуга Божий Андрей і Іван Франко*. «Сівач», Стемфорд 1989, ч. 14. с. 10.

**933.** — *Пам'яті Патріярха Йосифа Кардинала Сліпого*. Матеріяли наукової конференції. Львів, «Свічадо» 1994, с. 120 + 8 ілюстрацій.

У збірнику вміщено матеріяли наукової конференції, присвяченої перенесенню тлінних останків кардинала Йосифа Сліпого з Риму до

Львова (27 серпня 1992). Учасники конференції порушили багато фактів із життя Блаженнішого, висловили низку теоретичних міркувань, що викличуть зацікавлення читачів.

**934.** – *Патріарх Йосиф Сліпий*. Львів, Логос, 1991, с. 126.

У книзі популярним стилем описано життя львівського архієпископа і митрополита, кардинала Йосифа Сліпого в наступних розділах: В роки розвитку української богословської науки; Через війну, тюрми і заслання та Наздоганяючи втрачене.

**935.** – *Патріарх Любачівський*. Львів, Логос, 1991, с. 50.

Популярним стилем подано у виданні короткий нарис життя і діяльності Львівського Верховного архієпископа кардинала Мирослава Любачівського.

**936.** – *У століття з дня народження*. «Визвольний Шлях», Лондон 1992, с. 899-921, 1052-1057.

*Перепоховання патріарха Йосифа Сліпого*. Там же, с. 1377-1388.

У першій публікації з нагоди 100-ліття народження Блаженнішого кардинала Йосифа Сліпого, опубліковано: «Слово» Блаженнішого Мирослава Івана Любачівського (18.2.1992 – оперний театр, Львів); статтю о. І. Хоми: «Символ живучості Української Церкви й українського народу»; статтю Д. Степовика: «Патріарх Й. Сліпий і українське мистецтво» та звіт В. Луціва про урочисте відзначення 100-річчя в Україні.

У другій підбірці видруковано: лист Папи до Блаженнішого кардинала Мирослава Івана Любачівського; проповідь останнього в соборі св. Юра – 30.8.1992; слово президента України Леоніда Кравчука, а також – короткий звіт про ці торжества в Україні.

**937.** – *Ювілейна Книга на пошану Його Високопреосвященства, Високопреосвященнішого Михаїла, Архієпископа Торонта і Східньої Канади*. Торонто, Ювілейний Комітет, 1965, с. 148.

У ювілейному виданні описано життєвий шлях Владики УАПЦ, архієпископа Торонта і східної Канади Михаїла та його пастирську діяльність із залученням багатьох документів, що мають до цього відношення.

- 938.** – BILANIUK P., *The Father of Modern Ecumenism: Patriarch Joseph Cardinal Slipyj (1892-1984): A Biblio-Biographical Sketch*. «Bohoslovia», vol. 48 ( Rome 1984), p. 27-42.

У статті подано короткий нарис про життя й творчість аеп. Львівського й кардинала Йосифа Сліпого, зокрема – про його екуменічну та наукову працю.

- 939.** – СНОМА G., *Josyf Slipyj, Padre e confessore della Chiesa Ucraina martire*. Roma, Aiuto alla Chiesa che soffre, 1990, p. 208.

Автор подає перший найповніший на той час життєпис Львівського митрополита й архієпископа та кардинала Йосифа Сліпого, описуючи його винятковий вклад в історії Української Католицької Церкви.

Це видання, з невеликими доповненнями, появилось також в укр. перекладі, під заг.: *Йосиф Сліпий, Отець та ісповідник Української мученицької Церкви*. Рим, В-во ОО. Салезіян-Товариства Св. Софії, 1992, с. 183.

- 940.** – CROCE G.M., *Il Metropolia Szeptyckyj e la «Revue des Eglises Byzantines»*. «La Badia Greca di Grottaferrata e la Rivista «Roma e l'Oriente» II, Città del Vaticano, Libreria Ed. Vaticana, 1990, p. 55-63.

Названий окремих розділ автор присвятив митрополитові А. Шептицькому та його участі у проєктованому 1909 р. журналі про Візантійські Церкви. Однак ім'я митрополита згадується на багатьох сторінках цього великого видання.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1992, 1, S. 59-61 (Biedermann H.M.).

- 941.** – FEDERICI T., *Due Colonne della Chiesa Ucraina nel XX secolo*. «Bohoslovia», vol. 48 (1984), p. 9-26.

Ці «колони» – це Львівський митрополит Андрій Шептицький і його наступник на тому престолі – аеп. і кардинал Йосиф Сліпий. Навівши про обох найважливіші дати їхнього життя, автор подав теж характеристику їхнього писання та діяльності.

- 942.** – FRICK D.A., *Meletij Smotryc'kyj's Threnos of 1610 and its Rhetorical Models*. HUS 1987, p. 462-486.

У розвідці описано найвизначніший твір Мелетія Смотрицького – його «Тренос» та моделі, на яких він взурувався. Між ними є не лише місцеві польсько-латинські а й взагалі – західно-європейські моделі.

Вони були добре знані й близькі читачам і в цьому – один із чинників такого впливу «Треноса» на них.

**943.** – FRICK D.A., *Fides Meletiana: Marcantonio de Dominis and Meletij Smotryc'kyj*. HUS 1987, p. 383-414.

Життя, діяльність та творчість Мелетія Смотрицького були мінливими і податливими на впливи. У своїй розвідці автор представляє вплив, що його на Мелетія Смотрицького міг би був мати Маркантоніо де Домініс, архієпископ Спалатський, який пізніше став апостатом.

**944.** – ESZER A., *Der Diener Gottes Metropolit Andrej Szeptyckyj und der Plan eines katholischen Patriarchats der Ukraine*. Sonderdruck aus Jahrbuch 1991, Gebetsliga – Oratio et Sacrificatio, S. 28.

На тлі історії української Церкви й народу автор висвітлив проблему піднесення Львівського митрополита А. Шептицького до гідності патріярха всієї України. При кінці додано меморандум митр. А. Шептицького до урядів центральних держав, від 15.8.1914.

**945.** – GOLDBLATT H., *On the Language Beliefs of Ivan Vyšens'kyj and the Counter-Reformation*. «HUS» vol. XV (1991): 1/2, p. 7-34.

Метою статті було показати, що Іван Вишенський, обороняючи літургійне значення церковно-слов'янської мови й уточнюючи межі вживання народної мови, правдоподібно, був під впливом деяких подібних поглядів Тридентського собору, які поширились і в Польсько-Литовській державі.

**946.** – GOLDBLATT H., *On the Reception of Ivan Vyšenskyj's Writings among the Old Believers*. HUS vol: XV (1991): 3/4, p. 354-382.

Іван Вишенський вважається одним з найвизначніших письменників періоду відродження українського культурного життя наприкінці 16 і на початку 17 ст. Висвітлено його вплив і значення, яке він мав серед старовірів.

**947.** – GOLDBLATT H., *Ivan Vysens'kyj's Conception of St. John Chrysostom and His Idea of Reform for the Ruthenian Lands*. HUS vol. XVI (1992): 1/2, p. 37-86.

У статті автор розглядає, як оцінював св. Івана Золотоустого і його

повчання та твори Іван Вишенський, й у чому полягала ідея останнього про відновлення Православної Церкви в польсько-литовській Речі Посполитій.

**948.** – HUSAR L., *Ecumenical Mission of the Eastern Catholic Churches in the Vision of Metropolitan Sheptycky († 1944)*. «Euntes Docete» XXVIII (1975), p. 125-159.

Автор розглядає погляд митр. А. Шептицького на екуменічну місію Східних Церков, які в 16 і 17 ст. об'єдналися з Апостольським Престолом. Головну увагу присвячує Берестейській унії 1596 р., подаючи її оцінку Церквами Православною і Латинською, та міркування, якою Унія не повинна, а чим може і мусить бути.

**949.** – KOROLEVSKY S., *Metropolitan Andrew (1865-1944), translated and revised by Serge Keleher*. L'viv. Stauroregion 1933, p. 619.

Працю К. Королевського, яка була написана й опублікована французькою мовою, (пор. Джер. і Б. I, 489), на англійську мову переклав о. Сергій Келегер, ірландського походження. Він додав ще вступ до англійського видання і довший епілог (484-594), статтю того ж К. Королевського під заг.: «Уніятизм» та власні спостереження до неї, а до документів додав ще довше звернення до канадської ерархії митрополита А. Шептицького з дня 18 березня 1911 р., в справі українсько-руської проблеми в Канаді (515-540). Крім багатьох світлин при кінці подано теж покажчик імен.

**950.** – KUMOR B., *Obsada Metropolii Lwowskiej Grecko-Katolickiej w 1900 roku*. «Studia Theologica Varsaviensia» 26, 1988: 2, s. 245-252.

На стисло поданому історичному тлі описано процес призначення Станиславівського єпископа Андрея Шептицького – Галицьким митрополитом.

**951.** – LAMBRECHTS A., *Orthodoxes et Grecs-catholiques en Pologne. La défense des biens de l'Église orthodoxe per le métropolitte André Šepyc'kyj*. «Irénikon» (1991): 1, p. 44-56.

Автор розглядає проблему легального статусу греко-католицької і православної Церков у Польщі – після закону 1989 р., яким Греко-

Католицька Церква в Польщі була злегалізована. Зокрема йдеться про скомпліковану справу православного і греко-католицького майна між двома світовими війнами, як також – про відому позицію митр. А. Шептицького і греко-католицької Церкви в обороні православної Церкви та її майна.

**952.** – LENCYK W., *Iosyf Slipyj – Patriarch and Martyr*. «The Ukr. Quarterly», New York 1989, 248-263.

У статті автор подав короткий огляд життя і діяльності Львівського архієпископа – Йосифа Сліпого.

**953.** – LEWIN K.I., *A Journey through Illusions*. Santa Barbara, Fithian Press, 1994, p. 461.

Автор, син львівського рабіна, якого перед німцями заховав Митрополит Андрій Шептицький, у своїх спогадах три розділи в окремий спосіб присвячує українській Церкві: третій розділ – студитам, в яких він переховався (51-105); сьомий розділ – митр. А. Шептицькому (238-266) і восьмий – о. М. Стекові та о. І. Петерсові, студитам (238-266) та о. М. де Лятр (267-302).

**954.** – (MAGOSCI P.R.), *Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi*. Edmonton, Canada. Institute of Ukrainian Studies, Univ. of Alberta, 1989, p. XXVIII + 485. Magosci P.R. – editor, with assistance of A. Krawchuk.

У виданні зібрано 21 доповідь, в яких широко розглядається багатогранна кар'єра митр. А. Шептицького – церковного ерарха, богослова, екуменіста, національного провідника і філантропа. У збірнику подано хронологію життя митр. Андрея Шептицького, три його генеалогічні схеми, понад 50 фотографій і дві географічні карти. При кінці додано фрагменти чотирьох промов з Торонтської Конференції (22-24.XI. 1984): П. Саварина, аєп. М. Марусина, К.І. Левіна і англіканського єп. Г. Гілла та покажчик імен. Доповіді були наступні:

1. VINL W., *Sheptyts'kyi and Austrian Government* (16-28);
2. НІМКА J.P., *Sheptyts'kyi and the Ukrainian National Movement before 1914* (29-46);
3. BUDOROWYCZ B., *Sheptyts'kyi and Ukrainian National Movement after 1914* (47-74);

4. TORZECKI R., *Sheptyts'kyi and Polish Society* (75-98);
5. BOCIOURKIW B.R., *Sheptyts'kyi and the Ukainian Catholic Church under Soviet Occupation, 1939-1941* (101-123);
6. STEHLE H., *Sheptyts'kyi and the German Regime* (125-144);
7. REDLICH SH., *Sheptyts'kyi and the Jews* (145-162);
8. BILANIUK P.B., *Sheptyts'kyi's Theological Thaupt* (165-183);
9. HUSAR L., *Sheptyts'kyi and Ecumenism* (185-200);
10. POSPISHIL V.J., *Sheptyts'kyi and Liturgical Reform* (201-225);
11. KELEHER B., *Sheptyts'kyi and the Three Converts from the West* (227-243);
12. KRAWCHUK A., *Sheptyts'kyi and the Ethics of Christian Social Action* (247-268);
13. SIRKA SLUSARSCZUK A., *Sheptyts'kyi in Education and Philantropy* (269);
14. MUDRAK K M.M., *Sheptyts'kyi and Patron of the Arts* (289-311);
15. MUZYCZKA I., *Sheptyts'kyi in the Russian Empire* (313-327);
16. KAZYMYRA B., *Sheptyts'kyi and Ukrainians in Canada* (329-348);
17. PROCKO B., *Sheptyts'kyi and Ukrainians in the United States* (349-362);
18. PEKAR A. B., *Sheptyts'kyi and the Carpatho-Ruthenians in the United States* (363-374);
19. ZIĘBA A., *Sheptyts'kyi in the Polish Public Opinion* (377-405);
20. WASCHUK R., *The Symbol of Sheptyts'kyi in Soviet Ideology* (407-420);
21. HRYNCHYSHYN M., *Western Historiography and Future Research* (421-436).

**955.** – OLESKIW S., *His Beatitude Josyf Cardinal Slipyj, Confessor of the Faith, Patriarch of the Ukr. Cath. Church, 17.2.1892-7.9.1984*, London-New York-Toronto, Ukr. Central Information Service, 1984, p. 63.

У виданні подано короткий нарис життя кард. Йосифа Сліпого, його тестамент, промови на похороні та відгуки на нього преси.

**956.** – PEKAR A., *Bishop Alexander Chira, Prisoner of Christ*. Pittsburgh, Pa., Byz. Seminary Press, 1988, p. (6) + 30.

Використавши різні особисті свідчення та багато листів, автор у виданні подав короткий нарис життя, праці й ісповідництва Мукачівського єпископа, Александра Хіри (1897-1983). Після заслання він до остан-

нього дня (упокоївся 26.5.1983) трудився в Казахстані й на Сибірі, де zorganizував 15 латинських парафій, з яких користали і вірні східного обряду.

**957.** – PELIKAN J., *Confessor between East and West. A Portrait of Ukrainian Cardinal Josyf Slipyj*. Gran Rapids, Mich., William B. Eerdmans Publishing Co., 1989, p. XIV + 249.

У своїй праці автор подав історію кардинала Йосифа Сліпого та Української Католицької Церкви, описуючи унікальну позицію цієї Церкви «між Сходом і Заходом» та акцентуючи, наскільки кардинал Йосиф Сліпий присвятив своє життя обороні та закріпленню, за словами автора, її власної й неповторної ідентичності.

Rec.: JBfGOE, München 1992, 1: S. 135-137 (H. Dieter Döpmann).

**958.** – PODSKALSKY G., *L' évêque Cyrille de Tourov (II moitié du XII siècle); le théologien le plus important de la Rus' de Kiev*. «Irénikon» 1988, p. 507-522.

Після короткого нариса про життя і творчість турівського єпископа Кирила, автор у своїй статті особливу увагу приділяє деяким особливостям його стилю і богословському змісту його писань.

**959.** – SENYK S., *Križanič and Ukraine*. «Zbornik... posvećen Jurju Križaniču povodom 300. obljetnice smrti, 1683-1983», Zagreb, Jugoslaven-ska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1986, s. 101-113.

У статті представлено погляди і відношення до української з'єднаної Церкви та українського народу Юрія Крижанича (1617-1683), котрий все життя посвятив для двох ідеалів: церковної Унії всіх слов'ян (включно з Московією) та слов'янської солідарності. Описується також його знайомство з єп. М. Терлецьким та побут в Польщі й Литві, а згодом – в Україні.

**960.** – SENYK S., *A Man Between East and West: Philip Orlyk and Church Life in Thessalonica in the 1720 s*. ОСР 60 (1994), p. 159-185.

На основі щоденника гетьмана Пилипа Орлика, наступника Івана Мазепи, авторка описала його глибокі, на той час незвичайні релігійні

переконання і практики, які серед загалу дозріли щойно після Другого Ватиканського Собору.

Пор теж її: *A Ukrainian in Thesalonica: some Notes on Religious Customs*. «Studia Anselmiana» 110, Roma 1993, p. 485-495.

**961.** – SENYK S., *Le métropolitain André Šeptyc'kyj*. Dimension spirituelle de sa vie et de son oeuvre. «Irénikon» (1991): 1, p. 57-61.

Це виправлена доповідь, що була виголошена в Кракові 1990 року. В ній авторка розглядає духовні аспекти життя і діяльності митрополита А. Шептицького, який старався не тільки про духовні, але й матеріальні та культурні справи своїх вірних, і любив не лише свою, але цілу Вселенську Церкву.

**962.** – ŠEVČENKO I., *The Many Worlds of Peter Mohyla*. Cambridge, USA, Ukr. Studies Fund, Harvard Univ. (The Millennium Series), 1985, p. 44.

У брошурці, окремії відбитці з англomовних «Гарвардських Українських Студій», VII: 1-2, 1984, розглядаються ранні роки П. Могили і його освітні починання, причому, особлива увага присвячується інтелектуальним горизонтам самого митрополита і студентів його Київської Колегії, та їхньому ставленню до Польської держави і козаків.

Пор теж: ROSCA F., *Wkład metropolity Piotra Mohyły w kulturę religijną Rusi Kijowskiej*. «Polska-Ukraina...» 1990, s. 59-64.

**963.** – SYSYN E.F., *Between Poland and the Ukraine. The Dilemma of Adam Kysil 1600-1653*. Cambridge, Mass., Harvard Ukrainian Research Institute 1985, p. XX + 406.

На широкому політичному й релігійному тлі автор подає життєвий шлях однієї з найвизначніших постатей того часу, між поляками й українцями – Адама Кисіля, православного шляхтича і київського воєводи (1600-1653), який доклав багато старань, щоб бути посередником між козаками і поляками та між православними і з'єднаними. У книзі багато матеріалів до історії Української Церкви. Зокрема церковним справам присвячені наступні розділи: Релігійні, національні й культурні відносини в Україні (26-32); Синод 1629 (54-63); Оборона православ'я (під час дієти – 1633-1641 (89-104); і Спроба єдності церковної (117-128). Майже половина праці віддана приміткам (339-348), бібліографії (351-390) і покажчикам (395-406).

Rec.: «Roczniki Teologiczno-kanoniczne». Lublin 1988, 4, s. 141-142.

964. – SZEPTYCKA Z., *Mój syn metropolita Szeptycki*. Zofia Szeptycka. Młodość i powołanie ojca Romana Andrzeja Szeptyckiego zakonu św. Bazylego Wielkiego. Opowiedziane przez matkę jego 1865-1892. Opracował Bogdan Zakrzewski. Zakład Narodowy im. Ossolinskich. Wrocław 1993, s. 191.

Після довшого вступу про авторку спогадів – Софію з Фредрів Шептицьку і її родину, зокрема її сина – Андрея, пізнішого митрополита опубліковано в оригінальній польській мові її спогади про його молодість і покликання до Чину св. Василя Великого (1865-1892). Усі тексти в французькій мові, зокрема листа її сина Андрея, подано в оригіналі та в польському перекладі. Спогади опрацював і додав до них багато приміток та коментарів – Богдан Закшевські. При кінці подано теж покажчик імен і спис ілюстрацій.

Рец.: «Америка» 14.6.1994; «Сівач» 10.7.1994 (Голят С.).

965. – SZEPTYCKI J.K., *Gdy w rodzinie ważyły się losy syna... Rzecz o Romanie Marii Aleksandrze Szeptyckim, późniejszym greckokatolickim metropolicie Andrzeju w świetle dokumentów rodzinnych*. «Polska-Ukraina...», 1990, s. 181-198.

На основі родинних документів, – листів й рукописних спогадів – автор старається простежити, як серед тимчасових перешкод визріло покликання до Василянського Чину в Романа Шептицького, пізнішого Львівського митрополита й архієпископа.

966. – TACHIAOS A.-E., N., *The Revival of Byzantine Mysticism among Slavs and Romanians in the XVIIIth Century*. Texts Relating to the Life and Activity of Paisy Velychkovsky (1772-1794). Tessalonike 1986, pp. LV + 296.

Після довшого англомовного вступу про Паїсія Величковського і Митрофана (IX-V) у виданні перевидано в оригіналі Автобіографію П. Величковського (4-91) і його біографію, яку написав Митрофан (95-150), а також – життєпис П. Величковського, що з'явився в Нямецькiм монастирі 1836 р. під заголовком «Житіє Блаженнішого Отця нашого Старця Паїсія, собранное отъ многихъ писателей и сочиненно отцемъ Платономъ, схимонъ.». Після усього подається (грецькою мовою) й кореспонденція Паїсія Величковського з Доротеєм Вулісмас (259-289) і покажчик імен.

**967.** – TORZECKI R., *Z Problematyki stosunków Polsko-Ukraińskich. «Dzieje Najnowsze» XVII*, 1985, 2, s. 151-166.

В нарисі автор широко наświetлює особу Львівського митрополита А. Шептицького, зокрема, його позицію у спірних польсько-українських проблемах. Оригінальний заголовок автора «*Metropolita Szeptycki wobec Polski i Polaków*» – змінено в редакції на вимогу цензури.

Пор. теж його статтю на цю тему стосовно періоду останньої війни: *Kontakty polsko-ukraińskie na tle problemu ukraińskiego w polityce polskiego rządu emigracyjnego i podziemia (1939-1944)*. «Dzieje Najnowsze» nr. 1-2 1981, s. 317-346; і також його участь у статті: *Ukraińcy a Polska. «Ład»*, kat. tygodnik. Warszawa 1989, nr. 44, 45; 1990, nr. 3.

**968.** – TORZECKI R., *Postawa Metropolity. «Więź»*, Warszawa 1988, n.7-8, s. 99-115.

У статті автор розглядає такі делікатні й неоднозначні проблеми в житті й діяльності митрополита Андрея Шептицького, як: 1. – Відношення до українського націоналізму; 2. – Відношення до гітлеризму; 3. – Відношення до Польщі й до поляків; 4. – Життєва програма митр. А. Шептицького; 5. Митрополит Андрей і православ'я і 6. – Митрополит А. Шептицький і жида.

Пор теж його:

1. *Metropolita Andrezej Szeptycki + dokumenty. «Znak»*, Kraków 1988, n. 400, s. 55-63 + 64-78;
2. *Ставлення гітлерівської служби безпеки та поліції до Церков на Сході. «Наша Культура»*, Варшава 1983, ч. 2 (290), 12-13.

Тут подано в українському перекладі строго секретний наказ від 16.8.1941 р., виданий Р. Гайдріхом, шефом поліції і служби безпеки III Райху. Довгий час він був для істориків невідомий і опублікував його історик др. Г. Вільгельм. У ньому подано вказівки, як трактувати Церкви на території УССР, зокрема – Українську Католицьку (уніятську) Церкву. До цього перекладу автор додав свої зауваження та пояснення, як також – роздуми про знищення Успенського Собору в Києві 3.11. 1941 р., про що теж пише др. Г. Вільгельм.

3. *Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. Warszawa, Wyd. Naukowe PWN, 1993, s. 350.*

На широкому політичному тлі представлено на багатьох місцях

також становище митрополита А. Шептицького в трагічному польсько-українському конфлікті у воєнних роках 1939-1944.

4. *W obronie zasad, w dobre próby...* «Dzieje najnowsze», rocznik XIV, 1993, 1, s. 111-116.

**969.** – VELICKOVSKIJ P., *Autobiografia di uno Staretz*. Presentazione di P.T. Špidlik, introduzione, traduzione e note a cura della comunità dei Fratelli Contemplativi di Gesù (Scritti monastici, 10), edizioni di scritti monastici – Abbazia di Praglia 1988, p. 205.

Після довшого вступу (13-55) про особистість Паїсія Величковського, його життя та творчість, вперше італійською мовою опубліковано його Автобіографію (57-174) та деякі інші помітніші твори (175-197). Наприкінці подано покажчик імен та місцевостей.

Французькою мовою ця автобіографія з'явилася у: Begrolles-en-Mauges, Abbaye de Bellefontaine 1991, pp. 227.

Англійською мовою пор. «Джерела і бібліографія» т. II, ч. 113.

Рец. на італійське видання. «Oriente Cristiano», Palermo 1989, 4, p. 45-47 (Paparozzi M.).

**970.** – WERHUN P., *Leben und Wirken des Metropoliten Andreas Graf Scheptyckij von Lemberg*. Berlin, s. 31.

Збірне популярне видання складається з трьох частин: ДОРОШЕНКО Д., *Митрополит Шептицький й Україна*; ВЕРГУН П., *Митрополит Шептицький і греко-католицька (з'єднана) Церква в Україні (5-24)*; КУЗЕЛЯ З., *Культурна діяльність митрополита графа Андрея Шептицького (24-31)*.

**971.** – WYSOCHANSKY D.E., *Josaphat Kuntsevych. Apostle of Church Unity*. Detroit, Basilian Fathers, 1987, p. XXX + 379.

Є це, в англійському перекладі, трохи скоречене і трохи доповнене видання праці о. Соловія М. і Великого А., під заг.: «Святий Йосафат Кунцевич. Його життя і доба», яке появилася 1976 р. в Торонто, в рамках «Української Духовної Бібліотеки», с. XXII + 463. Пор. «Джерела і бібліографія» т. I, ч. 972.

Пор. ще. KRAJCAR J., *Saint Josaphat and the Jesuits of Lithuania*. «Analecta OSBM» VI (1967), p. 75-84.

972. – ЗІЄВА А., *Sister Maria Krysta Szembek and Her Memoirs*. HUS vol. XV (1991): 1/2, p. 88-171.

Спогади Марії К. Шембек про митрополита Андрея Шептицького – другі після спогадів за цінністю його матері. Вона – родичка матері митрополита і його хресна донька, постійно була у близьких відносинах з родиною Шептицьких і самим митрополитом Андреем. Автор навів короткий її життєпис, описав обставини, зміст і важливість спогадів (с. 88-106), після чого подав польською мовою першу частину спогадів, які починаються від 1896 року і друкуються тут вперше.

973. – ЗІЄВА А., *Metropolita Andrzej Szeptycki*. «Kwartalnik Historyczny», Warszawa 1986, n. 4, s. 885-900.

TORZECKI R., *Edward Prus, «Władyka Świętojurski. Rzecz o arcybiskupie Andrzeju Szeptyckim (1865-1944)»*. «Dzieje Najnowsze», Warszawa 1986: 1, s. 110-119.

Обидва автори доповнюють недоліки книги Е. Пруса, спростовуючи всі його неточності та помилки, яких у ній знайшлося досить багато.

974. – ŻOCHOWSKI S., *Unia Brzeska w Polsce XVII wieku. Monografia ks. Cypriana Zochowskiego. Metropolity całej Rusi i arcybiskupa Polockiego (1635-1693)*. Brisbane-Londyn 1988, s. 246.

На тлі дуже широко окресленої церковної й політичної історії в Польщі перед і після Берестейської унії (1596), у монографії подано нарис життя і діяльності Київського митрополита Кипріяна Жоховського. Зроблено це безсистемно «дорогою шкідів», тобто – непов'язаними між собою начерками, і майже без подання джерел та без покажчиків.

975. – *Memories of a Mother. A digest of the memoirs of Countess Sheptycka, on the early life of Metropolitan Andrew Sheptytsky, with reflections and comments by Brother Vincent Tomaskewicz*. Winnipeg, Central Jubilee Committee of the Ukr. Cath. Church, 1982, p. 80.

Зі спогадів про молодість та покликання пізнішого львівського митрополита А. Шептицького, які залишила його мати – Софія з Фредрів, вибрано найцікавіші епізоди, подані в англійському перекладі, разом з рефлексіями та коментарями бр. В. Томаскевича. Перед тим вони друкувались у «Голосі Спасителя», Йорктон, від травня 1981 до липня-серпня 1982 р. Пор. *Джер. і Бібл.* II, ч. 912.

**976.** – *Pioneer Bishop. Story of Bishop Nicetas Budka's 15 Years in Canada.* Regina, Budka Council 1991, p. 142.

Після хронологічних дат життя єп. Н. Будки, подано статтю Б. Корчинського: *Українці Канаді – 1897-1912* (10-12); переклад праці о. Й. Бали: «Єпископ Н. Будка», яка появилася українською мовою 1952 р., – з додатком інших джерел, головню в справі оскаржень єп. Никити Будки під час першої світової війни і його звільнення (33-84). В Додатку поміщено також 5 пастирських листів єп. Н. Будки і короткий його життєпис, який написав Р. Лужний під заг.: *Український Канадський Мученик* (132-142).

## 16. ЗНАЧЕННЯ І ВПЛИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

**977.** – ГАЙОВА О., *Соціяльна роля Церкви в умовах окупаційних режимів.* «Визвольний Шлях», Лондон 1993, с. 58-64, 228-234.

На основі доповіді, виголошеної 9 червня 1992 у Львові, та документів і матеріалів Центрального Державного Історичного архіву України у Львові і Центрального архіву Жовтневої революції в Москві, у статті йде мова про соціяльну роль Української Католицької Церкви в умовах окупаційних режимів – польського, німецького та московського.

**978.** – ЗАБРОВАРНИЙ С., *Священники – перші просвітителі українського народу в Галичині, на зламі XVIII-XIX століть.* ВУЗ, Варшава, в-во ОО. Василян 1989, 134-147.

Поява Русалки Дністрової була наслідком тривалого історичного процесу, що почався вже в другій половині 18 ст., зокрема серед священників, котрі відтоді самі мали змогу діставати належну освіту, й таким чином підносити освітній рівень і серед широких мас вірних.

**979.** – ІВАНИШИН В., *Українська Церква і процес національного відродження.* Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. І.Я. Франка 1990, с. 43.

У брошурі досить широко окреслюється історія християнства в Україні, як і історія З'єднання взагалі, зокрема – історія Української Католицької Церкви; висвітлюються окремі проблеми християнства, вузлові моменти історії релігійного життя в Україні включно з причи-

нами Берестейської унії, і на цьому тлі розглядається і сучасна релігійна ситуація. Праця ліквідує багато «білих плям» в історії Унії та Української Католицької Церкви, які були нашаровані в совітській історіографії, заперечує міт, ніби Унія наперед поширилася в «сполщений» Західній Україні і стверджує факт, що царський уряд насильно зліквідував Унію в Україні, щоб підпорядкувати її Російській Православній Церкві.

З окремим вступом і незначними доповненнями праця появилася також в німецькому перекладі під заголовком: *Die ukrainische Kirche und der Prozess der nationalen Wiedergeburt*. «Jahrbuch der Ukrainekunde», München nr. 27 (1990), S. 106-147.

**980.** – КРИЖАНІВСЬКИЙ О.П., *Церква у соціально-економічному розвитку Правобережної України XVIII-XIX ст.* Київ, Вища школа 1991, с. 128.

У монографії на широкій документальній основі досліджується місце церковної економіки у соціально-економічному розвитку Правобережної України XVIII – першої половини XIX ст. Найбільше уваги приділяється зростанню церковного землеволодіння на Правобережжі у XVIII сторіччі, формам і методам господарювання в церковних маєтках, структурі церковних прибутків, проведенню секуляризації Церкви в 40-х роках XIX ст. та її соціально-економічним наслідкам. Наприкінці подано перелік використаних джерел та бібліографію.

**981.** – ОХОТИНА Н.А., *Русская Церковь и монгольское завоевание (XIII в.)*. «Церковь... в феод. России», Москва 1990, с. 67-84.

Стаття присвячена аналізу ролі Церкви в політичних подіях, пов'язаних з початком та існуванням на Русі монгольського ярма.

**982** – ПАСЛАВСЬКИЙ І., *Бог і Україна. Між Сходом і Заходом. Греко-Католицька Церква як феномен української національної культури*. «Дзвін», Львів 1990:10, с. 100-107.

Автор роз'яснює, що собою являє Українська Католицька Церква, яка протягом довгих століть, в найдраматичніших ситуаціях не раз замінювала інститут держави і зробилася головним охоронцем української нації, і в цьому – одна з головних причин виступів за її легалізацію сотень тисяч мешканців Галичини.

**983.** – ПАСЛАВСЬКИЙ І., *Українська інтелігенція і церковна традиція*. Львів, Логос 1993, с. 36.

У праці популярним стилем висвітлено проблеми греко-католицької Церкви та історичний шлях, що вона пройшла в Україні.

**984.** – РОЗУМНИЙ Я., *Від символізму до екзистенціалізму: християнські елементи в укр. поезії ХХ-го століття*. «Збірник праць Ювіл. конгресу», Мюнхен, 1988/1989, с. 491-515.

У статті розглядаються християнські елементи в українській поезії 20 століття. Вони є майже в кожного поета, і автор концентрує увагу на домінуючих течіях християнської думки та функціональності зображень Бога, Христа, Богоматері, біблійних і церковних персонажів, об'єктів християнського культу й побуту та поетичних уявлень про «потойбічне» існування людини.

**985.** – ЧИРОВСЬКИЙ М., *Церква в обороні української національної ідентичності і національного інтересу*. «Вісник», Філадельфія 1988, с. 141-150, 205-212.

У статті висвітлюється що ж християнство та Церква дали українському народові в політичному, громадсько-національному сенсі, допомагаючи йому не втратити своєї національної ідентичності. Це українська версія англійської праці з книги «Тисячоліття Українського Християнства», що з'явилася 1988 р. під його редакцією.

**986.** – ЧИРОВСЬКИЙ М., *Вклад кількох греко-католицьких наукових осередків ХХ століття в загальний розвиток україністики*. «Вісник», Н.Й. 1991 ч. 3, с. 145-160.

З-поміж наукових осередків української греко-католицької Церкви у довоєнній Галичині, а опісля – також і в діаспорі, автор зосередив свою увагу на трьох із них. Найперше, він розглядає богословські установи та видання, пов'язані з особами митрополита А. Шептицького й кардинала Йосифа Сліпого. Відтак переходить до видавничої діяльності Василянського Чину й закінчує свій огляд журналом «Логос», що його видавали в Канаді Отці Редemptористи.

**987.** – *Українська Греко-католицька Церква*. Львів, Логос, 1991, с. 144.

В короткому історичному нарисі читач знайде роздуми про те, чому

саме в Україні була реалізована давня християнська ідея про єдність Христової Церкви під проводом єдиного пастиря. Зроблено теж спроби проаналізувати історію становлення греко-католицької Церкви в Україні і розкривається роль її в житті українського народу та подаються причини її ліквідації сталінським режимом 1957 р.

**988.** – BARCLAY Clayton, *The Role of the Ukrainian Catholic Church in the Free World Today*. Winnipeg, UCU, 1966, p. 16.

У виданні подано декілька найважливіших інформацій про Українську Католицьку Церкву і вказується на роль, яку вона призначена відіграти у вільному світі.

**989.** – BORYS W., *Kościół Katolicki wobec problemów życia religijnego społeczności ukraińskiej w Ameryce w końcu XIX i na początku XX w.* «Przemyskie Zapiski Historyczne». Przemyśl 1990, s. 267-275.

Статтю до друку приготував С. Стемпень (S. Stępień) – на основі матеріалів, які у львівських архівах зібрав історик В. Борис, котрий не мав змоги водночас використати й західні видання. Найбільше уваги присвячено висвітленню впливів, які Католицька Церква проявила в душпастирстві й обороні перед протестантами та православними; в освітній діяльності та організації народного життя, як і в обєриганні вірних від матеріалістичних та атеїстичних впливів.

**990.** – CHIROVSKY N.L., *The Church: Defender of the Ukrainian National Identity*. «Ukr. Quarterly» N.Y. 1990: 1, p. 45-58.

У статті-доповіді автор висвітлює політичне значення християнської релігії, яка стала творцем і постійно залишається запорукою української національної ідентичности.

**991.** – CHIROVSKY N.L., *Christianity and Early Ukrainian Literary Creativity*. «Millennium», N.Y. (1988), p. 462-472.

Автор розглядає вплив християнства на розвиток ранньої української літературної творчости Києво-Галицької, а пізніше – Литовсько-Руської епохи.

992. – НІМКА J.P., *The Greek Catholic Church and Ukrainian Society in Austrian Galicia*. HUS (The Millennium Series) 1986, p. (8)+426-452+14.

Видання складається з двох статей англійською мовою: I. *Греко-Католицька Церква і творення нації, 1772-1918* (HUS VIII, п. 3/4, p. 426-452 – див. Джер. і Б. II, 980). II. *Священики й селяни: Греко-католицький парох і український національний рух у Австрії, 1867-1900*. (Canadian Slavonic Papers XXI: 1, Ottawa, Carlton Univ., p. 1-14).

993. – LUŻNY R., *Tysiąc lat symbiozy Ewangelii i kultury ukraińskiej*. «Ewangelia i Kultura», Rzym, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, 1988, s. 220-238.

Автор розглядає вплив, що мало прийняття християнства на розвиток нової культури на землях Русі-України.

994. – LUŻNY R., *Ewangelia i kultura w tysiącletnich dziejach Rusi-Ukrainy*. (Chrześcijaństwo Rusi-Ukrainy). «Ethos», kwart. Instytutu Jana Pawła II, KUL, n. 1, Lublin 1988, s. 91-108.

У статті-доповіді автор представляє вплив християнської релігії і її ідей на культуру та історію українського народу.

Пор. теж його: Тисяча років християнської культури на Україні. «Греко-католицький Календар», Варшава 1988, с. 44-53.

995. – MATIASZ S., *The Parishes: A Study in the Ethnic Use of Religious Symbols*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 219-229.

На основі трьох парафій в Едмонтоні, Канада (св. Василя, св. Йосафата і св. Юрія) авторка розглядає важливість релігійних чинників для закріплення етнічних інтересів.

996. – MOKRY W., *Nurt chrześcijański w literaturze ukraińskiej XI-XX w. Od Słowa Ilariona do Soboru Ołesia Honczara*. «Dzieło...», Lublin 1988, s. 317-349; «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 262-282.

У статті автор аналізує історію християнського руху в українській літературі, зокрема, у письменстві Київської Русі, у факті посольства до Римського Папи 1476 р., у творчості Т. Шевченка та О. Гончаря, доказуючи постійний християнський вплив у всій українській літературі – і в Україні, й на еміграції.

- 997.** – RZEMIENIUK F., *Cerkiew greckokatolicka w Małopolsce Wschodniej a ukraiński ruch nacjonalistyczny (na przykładzie wydarzeń z przełomu 1918-1919 r.)*. «Rocznik Historyczno-Archiwalny», t. VI. Przemyśl, Archiwum Państwowe w Przemyślu, 1989, s. 63-74.

У своїй розвідці авторка досить односторонньо й упереджено описала вплив католицького духовенства на національне усвідомлення галицького населення і його участь у протипольській війні 1918-1919 pp.

- 998.** – SIELICKI F., *Opatrzność Boska w życiu narodu i człowieka na kartach najstarszej kroniki Ruskiej*. «Chrystus...», 1989, s. 81-93.

«Повість временних літ» – як доказує автор – переткана християнськими засадами – з новим розумінням людського буття і смерти та наукою про Бога, котрий є Володарем народів і за зло карає, а за добро – нагороджує.

- 999.** – *The Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)*. Ed. by A. Leong. St. Vladimir's Seminary Press. Crestwood, N.Y., 1990, pp. XIX-177 + 27.

Видання є наслідком університетського симпозіуму в Орегон, США, що був присвячений впливові східного християнства на історичний і культурний розвиток «Росії» та Радянського Союзу. В першій частині розглядаються історичні й політичні події періоду християнізації Русі та всесторонньо висвітлюються початок, розвиток і шляхи Церкви в Росії й Україні, аж до часів Радянського Союзу. В другій частині йдеться про впливи християнства на культуру, передусім – мистецтво.

Rec.: «Ostkirchliche Studien», Würzburg 1993, S. 60 (M. Bayer).

## 17. РИМ — ВІЗАНТІЯ — МОСКВА — ВАРШАВА

- 1000.** – ВОЕЙКОВ Н.Н., *Церковь, Русь и Римь*. Джорданвилль, Н.Й., Свято-Троїцькій монастир, 1983, с. 512.

У виданні в полемічному тоні, як завжди велося в Росії й за царату, та за совітів, і майже без подання джерел, описано боротьбу Російської Церкви проти Риму. Про Церкву на Україні в монографії сказано небагато. Трохи більше – про хрещення кн. Володимира і Київської Русі

(197-225) та період після Берестейської унії (1596), яку вірні нібито «добровільно» залишили за Катерини II, Миколи I та Олександра II.

**1001.** – КОРЧМАРИК Б., *Духові впливи Києва на Московщину в добу гетьманської України*. Львів 1993, с. 164.

Це друге видання цього ж твору, що 1964 р. появилася в Н.Йорку, тільки не подано в ньому покажчика імен та змісту, які були в першому виданні. Пор. Джер. і Б. т. I, ч. 1033.

**1001/2.** – КРИЖАНІВСЬКИЙ О.П., ПЛОХІЙ С.М., *Історія Церкви та релігійної думки в Україні*. Книга 3. Кінець XVI - середина XIX століття. Київ, «Либідь» 1994, с. 336.

У навчальному посібнику в узагальнюючому плані розглядається церковно-релігійне життя в Україні від Берестейської доби (1596) до середини XIX ст. У ньому аналізуються передумови церковного розколу наприкінці XVI ст., простежується вплив Берестейської унії на церковне та громадсько-політичне життя країни, вислітлюється структурна організація католицької та православної Церков, соціально-економічна та культурно-освітня сфера діяльності Церкви, одержавлення церковного життя в синодальну добу. Після рекомендованої літератури подано ще хронологію найважливіших подій церковного життя (кінець XVI – середина XIX ст.); православні і греко-католицькі митрополії; реєстр монастирів Правобережної і Лівобережної України; християнські свята в Україні; словник церковних термінів і документи та матеріали.

**1002.** – МАРАШ Я.Н., *Ватикан и католическая церковь в Белоруссии (1596-1795)*. Минск, Вышейшая школа, 1971, с. 272.

У праці до історії Української Церкви стосується цілковито тільки розділ: Роль Ватикана в підготовке и утверждении Брестской унии (с. 54-100).

**1003.** – ПЛОХІЙ С.Н., *Папство и Украина. Политика Римской Курии на Украинских землях в XVI-XVII вв.* Киев 1989, с. 224.

В монографії, на основі багатьох, вперше в радянській історіографії використаних джерел, як там сказано, розглядається політика Римської Курії на Україні в половині 16-го і 1-й половині 17-го ст. Головна

увага присвячена Апостольському Престолу в підготовці та завершенні Берестейської унії 1596 р., управлінню з'єднаної з Ап. Престолом Київської митрополії, вихованню клиру, станом цієї Церкви в 20-х і на початку 30-х рр. 17-го ст., проектам «універсальної унії» та критичному станом З'єднаної Церкви в роках 1648-1654. Наприкінці подано покажчик імен.

**1004.** – СУХИХ А.А., *Роль православия и Русской православной церкви в истории нашей страны.* «Современное православие и наука», Киев, «Выща школа», 1990, с. 46-40.

Цілковито з позицій марксистського матеріалізму у статті розглядається роль православної і кожної Церкви взагалі – в історії народу.

**1004/2.** – УЛЬЯНОВСЬКИЙ В.І., *Історія Церкви та релігійної думки в Україні.* Книга I-II. Середина XV – кінець XVI століття. Київ, «Либідь» 1994, с. 256 + 256.

У першій книзі навчального посібника здійснено спробу системно вислітлити історію Церкви XV-XVI ст. Подаються відомості про церковних діячів, православні єпархії, детально розкривається державно-правне становище основних прошарків духовенства, діяльність монастирів, розглядаються економічні засади існування Церкви.

У другій книзі висвітлюється догматично-богословська, просвітницька, місійна та духовна діяльність Церкви. Розглядаються проблеми сакральної ментальності населення середньовічної України, поширення та стану католицизму і протестантизму на українських землях. Наприкінці подано ще словник староукраїнських сакральних термінів, словник церковних термінів та перелік «володарів духовних і світських».

**1005.** – ХОМА І., *Апостольський Престіл і Україна 1919-1922.* Рим, УКУ 1987, с. 135.

Перевидано тут дві більші розвідки, що появилися окремо в «Богословії»(1981 і 1987 рр.): Українське посольство при Апостольському Престолі 1919-1921 і О. Дж. Дженоккі, Апостольський візитатор України (див. «Джерела і Бібліографія...», т. 2, чч. 988, 910). Тут до них додано довше резюме італійською мовою.

Рец.: «Jahrbuch der Ukrainekunde» 1987, S. 357-360 (M. Szafowal).

- 1006.** – ЯКОВЕНКО С.Г., *Международные аспекты учреждения патриаршества в России (80-е годы XVI в.)*. «400-летие учреждения патриаршества в России», Рим, Herder Editrice e Libreria, 1989, с. 207-214.

Стаття-доповідь присвячена питанню планованого у 80-ті роки XVI ст. перенесення місця патріяршої резиденції з Царгороду до Москви, чи радше – на територію польсько-литовської держави (до Києва, Львова, Острога або Вильна).

- 1007.** – BARTMIŃSKI J., LESIÓW M., *Kołądy na pograniczu Polsko-Ukraińskim*. «Chrześc. Wschód», Lublin, 1989, s. 229-251.

На прикладі різдвяних колядок та новорічних пісень автори аналізують у статті взаємні польсько-українські впливи й контакти.

- 1008.** – BASIL (LOSTEN), *The Roman Primacy and the Church of Kiev*. «Logos» 34 (1993), Ottawa 1993, pp. 70-106.

Текст статті є доповіддю, що була прочитана на першій сесії Студійної групи Київської Церкви в Оксфорді 1992 року. Автор звертає увагу на ті позитивні для католицької Церкви моменти, яких вона зазнала внаслідок з'єднання з Римом, а далі переходить на питання про становище Папи в Церкві, до значення його примату.

Пор. відповідь на цю статтю: Kallistos (Ware): *Response to the presentation by His Grace, Bishop Basil (Losten): «The Roman Primacy and the Church of Kiev»*. Там же, с. 106-116.

- 1009.** – BOJARSKI W.W., *Na Tysiąclecie przyjęcia Chrześcijaństwa przez Braci Rusinów i Polaków*. «Pobratymcy», Warszawa 1988, s. 12-47.

На історичному тлі 1000-ліття прийняття християнства в Польщі й на Русі-Україні, автор подає рефлексії про зв'язки і відносини між обома Церквами й народами.

- 1010.** – BONIFACE (LUYKX), *Response to the Presentation by Bishop Vsevolod of Scopelos: «Does the Restoration of Communion between Constantinople and the Greek-Catholic Church of Kiev Require a Break of Communion with Rome?»* «Logos» 34 (1993), Ottawa 1993, p. 172-199.

У відповідь на виступ єпископа Всеволода (пор. ч. 1030), автор роз-

глядає історичні й богословські передумови для одночасного спілкування Київської митрополії і з Римом, і з Царгородом, як це було у до-берестейський період, коли Київ майже постійно був залежний від Царгороду, але водночас намагався зберегти зв'язки з Римом.

**1011.** – CZECH M., *Nie tylko Lwów i Przemysł*. «Kultura», 1991:9, s. 77-94.

У статті описано події у зв'язку з назначенням латинської єпархії в Україні, зокрема – у Львові, та нездійсненим тимчасовим переданням греко-католикам їхньої колишньої катедри в Перемишлі, як також реакції на це – з обох сторін.

**1012.** – DUNN D.I., *The Vatican, the Kremlin and the Ukrainian Catholic Church*. «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 131-142.

У статті автор описує та аналізує відношення до Української Католицької Церкви з боку Ватикану, а особливо – трактування її російськими царями, а пізніше – рдянською владою.

**1013.** – D'HERBIGNY M., *Aiuto Pontificio ai bambini affamati della Russia*. OCH IV (1925): 1, p. 76 + 80.

У розвідці, з численними світлинами та картами, описано італійською та французькою мовами голод у Радянському Союзі 1922-23 рр., в тому теж на українських землях, приготування допомоги з боку Апостольського Престолу, її розподіл та організаційну працю.

**1014.** – HRYNIEWICZ W., *Kościóły siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980-1991*. Warszawa, Verbinum, 1993, s. 360.

В першій частині своєї праці автор подав у польському перекладі документи міжнародної Комісії в справах екуменізму; у другій – 12 рефлексій про окремі екуменічні сесії; третя частина присвячена «уніятизмові»; четверта – екуменізові взагалі.

Рец.: «Ostkirchliche Studien», 1993: 2/3, S. 206-207 (Patock C.).

**1015.** – HRYNIEWICZ W., *Unio sine destructione. Ein Unionsdokument des Metropoliten Petr Mogila (1944/54)*. «Ostkirchliche Studien», 1993: 2/3, S. 172-187.

Предметом студії є спільний лист з 1644 р., який написали до Папи

Урбана VIII Київський православний митрополит Петро Могила та Чернігівський каштелян Адам Кисіль. В ньому вони пропонували утворення самостійної митрополії, яка об'єднала би православних і тих, що прийняли вже Берестейську унію. Ця митрополія мала б зв'язок і з Царгородом, і з Римом.

**1016.** – HVAT' I., *The Catacomb Ukrainian Catholic Church and Pope John Paul II. Cambridge, Mass., Harvard Univ. (The Millennium Series) 1984, p. 263-294+6.*

У цьому випуску перевидано з англійського видання «Релігія в комуністичних країнах» II, ч. 3, Кент - Кестон Коледж статтю І. Гватя під заголовком: Українська Католицька Церква, Ватикан і Радянський Союз в часі понтифікату папи Івана Павла II (264-280); деякі документи з життя Української Католицької Церкви в катакомбах (280-294). До них додано лист цього ж Папи до кардинала Йосифа Сліпого з дня 19 березня 1979 р.

**1017.** – LANNE E., *Les Catholiques orientaux: Liberté religieuse et Oecumenism. «Irénikon» 1990: 1, p. 20-46.*

У студії автор вказує на послідовність Католицької Церкви, яка з одного боку вимагає релігійної свободи для східних католицьких Церков в Україні та Румунії, а з другого – намагається відновити повний зв'язок з православними Церквами, які уважає Церквами-сестрами.

**1018.** – LEWITTER L.R., *Intolerance and Foreign Intervention in Early Eighteenth-Century Poland-Lithuania. «Harvard Studies» 1981: 3, p. 283-305.*

В статті розглядається нетолерантність польських чинників на початку 18 століття, яку Москва та Прусія використовували для того, щоб інтервенювати у внутрішні справи держави.

**1019.** – LIMOURIS G., *Le COE, Foi et Constitution et la question des Églises Catholiques Orientales (rite byzantin). Point de vue ecclesiologique. «Irénikon» 1993, p. 475-489; 1994, p. 41-50.*

Стаття була прочитана 1992 р. під час симпозіуму в Шевтонь (Бельгія), на якому обговорювались еклезіологічні аспекти східних като-

лицьких Церкв та уніятизму. Автор представляє цю проблему з православної точки зору – в рамках Світової Ради Церкв та Комісії Віри й Устрою.

Пор. також: LEGRAND H., *Une éventuelle Relance de l'Uniatisme pourrait-Elle s'appuyer sur Vatican II? Quelques enjeux ecclesiologicals de la crise actuelle autour des Églises unies.* «Irénikon» 1993: 1, p. 7-37.

**1020.** – MEYENDORFF J., *From Byzantium to Russia: Religious and Cultural Legacy.* «T.J. Chr.» 1988, S. 85-101.

Автор розглядає релігійні й культурні впливи Візантії на Київську Русь, а пізніше – на всю Росію, які були зумовлені прийняттям візантійського християнства.

**1021.** – MOROZZO della ROCCA R., *Le nazioni non muiono.* Bologna, Mulino 1992, p. 350.

Велику і майже сенсаційну працю автор присвятив передусім відносинам, які в 1917-1922 рр. постали між Апостольським Престолом та революційною Росією і відновленою Польщею. Праця написана на основі багатьох архівних джерел, які досі не були відомі. До Української Церкви стосуються зокрема такі розділи: Українсько-польський конфлікт (120-130); За католицьку Росію: де Ропп і Шептицький (131-172); Українська проблема (255-263) і Уніятизм (331-339).

Пор. також: TRASATI S., *La Croce e la Stella. La Chiesa e regimi comunisti in Europa dal 1917 ad oggi.* Milano, Mondadori 1993, p. 420.

**1022.** – MOWATT J.J., *The Vatican and the Silent Church.* «The Ukr. Cath. Church 1945-1975. A Symposium», Philadelphia 1976, p. 70-89.

Після вступу автор подає коротку історію Української Католицької Церкви (УКЦ) й описує ставлення Ватикану до УКЦ – до визволення з Сибіру (1963) архієпископа (згодом – кардинала) Йосифа Сліпого та говорить про значення його постави щодо переслідуваної Церкви.

Пор. ще також: LABUNKA M., *The Vatican and the Ukrainian Catholic Church. Introductory Remarks.* Ibidem, p. 55-62; FITZSIMMONS E.J., *The Ukrainian Catholic Church and the recent Ecumenical Movement.* Ib., p. 63-69.

- 1023.** – MRÓZ M., *Rola Konkordatu w polityce wschodniej Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce*. «Dzieje Najnowsze» XX (1988): 2, s. 201-213.

Автор розглядає конкордат Апостольського Престолу з Польщею, з 1925 р., зокрема, спірні артикули, що обмежували діяльність і розвиток українських та білоруських народів.

- 1024.** – REK S., *Kijów i Zachód Łaciński*. «Chrz. w św.», n. 8-9 (1988), s. 98-109.

У короткій статті автор головну увагу присвятив відносинам, які склались між Київською Руссю та латинським Заходом в X-XII ст. старанням як самих Київських князів, так і латинських єрархів та західних володарів, котрі мали за мету зв'язати Київську Русь із західною Церквою.

- 1025.** – SABEV T., *Millénaire de coopération bulgare-russe*. Aspects essentiels et principaux événements. «Т.Ж.Чр.» 1988, p. 831-848.

Автор розглядає широку 1000-літню співпрацю на церковному полі між Болгарією та Київською Руссю, а пізніше – також і Росією, зокрема – в літературі та місійній діяльності.

- 1026.** – SIELICKI F., *Polsko-Ruskie stosunki wyznaniowe w XI i XII wieku*. «Dieło...», Lublin 1988, s. 35-49.

Автор простежує вплив, який мало прийняття християнства в Польщі та Русі на розвиток між ними культурних зв'язків, що не перервалися й були жвагими навіть після 1054 р.

- 1027.** – TAMBORRA A., *Chiesa cattolica e Ortodossia russa*. Torino, Edizioni Paoline 1992, p. 466.

Велика праця (шість обширних розділів) присвячена відносинам між католицькою Церквою і російським православ'ям – за останні два століття. Багато що з того можна віднести й до Української Церкви, яку автор виразно згадує.

- 1028.** – TAMBORRA A., *Benedetto XV e i problemi nazionali e religiosi dell'Europa Orientale*. «Studi storici sull'Europa Orientale», Roma, Edizioni dell'Ateneo 1987, p. 311-341.

У студії автор розглядає діяльну зацікавленість папи Венедикта XV

(1914-1922) національними й релігійними проблемами східної Європи, в тому числі – і в Україні.

- 1029.** – TORZECKI R., *Sprawy wyznaniowe i kościelne oraz ich przemiany w województwach południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej na tle polityki polskiej*. «Kwestia Ukraińska w Polsce w latach 1923-29», Kraków, Wyd. Literackie 1989, s. 314-341.

На закінчення великої праці про українську проблему в Польщі 1923-1929 рр., в окремому розділі представлено також релігійний стан греко-католицької, православної та євангелицької Церков. В Біограмах подано короткі життєписи та характеристику діяльності в цьому періоді наступних владик: Митр. Андрея Шептицького (385-392), православно митрополита Діонісія – К.М. Валединського (392-393), єп. Григорія Хомишина (356-357) та єп. Йосафата Коциловського (366). Про справи УКЦ багато сказано й на інших місцях, як напр. на с. 26, 30, 35, 85-86, 100-103, 169, 282, 298, 307, 380, 392-393, 408, 439-441 та ін.

Пор. теж його: *Der Griechisch-katolische Ritus der katholischen Kirche auf dem Gebiet der Republik Polen während des 2 Weltkrieges*. «Miscellanea Historiæ Ecclesiasticæ» t. IX, Louvain, La Nuewe, Wrocław, Bruxelles 1984, s. 316-321.

- 1030.** – VSEVOLOD (MAJDANSKY), *Does the Restoration of Communion between Constantinople and the Greco-Catholic Church of Kiev Require a Break of Communion with Rome?* «Logos» (Ottawa) 34 (1993), p. 152-171.

Автор вважає, що у той час, коли православні й римокатолики вже від довшого часу роблять поважні заходи в справі поєднання, українці часто навіть несвідомі про наявність такого діалогу. У статті розглядається можливість повернення єдності між Київською митрополією і Римом (незалежно від безпосередніх стосунків Риму й Царгороду), оскільки навіть і після 1054 р. Українська Церква досить довго зберігала спілкування і з Царгородом і з Римом.

- 1031.** – *The Catholic – Orthodox Theological Dialogue. (The Balamand Statement)*. «Eastern Churches Journal» (London), vol. I, n. 1 (1993/4), p. 17-44.

У виданні подано офіційний текст 7-ої пленарної сесії Міжнародної

Комісії для богословського діалогу між римо-католицькою і православними Церквами, яка відбулася між 17 і 24 червня 1993 року в Баламанд, Ливан; імена всіх учасників цієї сесії; лист кардинала Мирослава Любачівського до кардинала Кассіді та спостереження на цю заяву автора журналу.

## 18. ЛАТИНСЬКА І ВІРМЕНСЬКА ЦЕРКВИ

**1032.** – ДАШКЕВИЧ Я., *Русь і Вірменія. Конфесійні та культурні контакти IX – першої половини XIII століть*. «Записки НТШ», ССХХV, Львів, НТШ, 1993, с. 167-184.

Об'єктом цього дослідження є конфесійні контакти між Руссю та Вірменією, яка вже в III ст. проголосила християнство офіційною релігією, і пропагувала її також і на Русі. Носієм цієї пропаганди були, зокрема, купці. Така місіонерська діяльність (як і представників інших Церков, зокрема – сирійців-яковістів) відіграла певну роль у підготовці ґрунту утвердження на Русі візантійського християнства. Хоча поширення вірменського григоріянства після 988 р. зупинилося, воно зуміло закріпити свої позиції на Русі, заклавши тут підвалини власної церковної організації.

**1033.** – GIEYSZTOR A., *Początki misji Ruskiej Biskupstwa Lubuskiego*. «Nasza Przeszłość», Kraków 1948, IV, s. 83-102.

Автор розглядає претензії Любуських єпископів (Любуша) щодо юрисдикції над католиками на Русі, на підставі чого на початку 14 ст. вони домагалися навіть латинської митрополії в Києві.

**1034.** – GONDAL I.L., *Le Catholicisme en Russie*. Paris 1903, p. 64.

Католицька Церква в Російській імперії з'явилася після першого поділу Польщі 1772 р. Окрім історії латинської Церкви в Росії, автор досить багато уваги присвячує також історії східної З'єднаної Церкви.

**1035.** – HLEBOWICZ A., *Kościół odrodzony. Katolicyzm w państwie sowieckim 1944-1992*. Gdańsk, Stella maris, 1993, s. 225.

Видання є наче продовженням праці того ж автора під заг. «Kościół

w niewoli», Warszawa 1991. – У цьому виданні автор описує стан і життя римо-католицької Церкви в 1944-1992 рр. в цілому Радянському Союзі, як також на території України (127-156). В окремому розділі (205-219) описано теж життя в совітських лаграх, в'язницях і на засланнях. При кінці подано теж покажчик імен та резюме англійською мовою. Видання збагачують численні ілюстрації.

**1036.** – KRĘTOSZ J., *Organizacja Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego od XII w. do 1772 roku*. Lublin, Tow. Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1986, s. 366. (Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego 78).

Після огляду літератури та довшого вступу у виданні описано: початки латинської Львівської архидієцезії, її матеріальні і правові основи, центральні організаційні структури, територіальну організацію, церковно-парафіальні інституції і чернечі Чини на терені архидієцезії. Наприкінці подано резюме німецькою та англійською мовами, покажчики (імен осіб та географічних назв) і три карти: мережу парафій Львівської архидієцезії в 1615 і 1765 роках та її архидияконатів і деканатів – до 1765 р.

**1037.** – KRÓLIK L., *Organizacja Dekanalna Diecezji Łuckiej i Brzeskiej w XVII i XVIII wieku*. Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1981, s. 82.

У виданні простежується розвиток деканальної мережі в латинських дієцезіях Луцькій та Берестейській у 17 і 18 ст.; права й обов'язки деканів та їхні головні функції: візитації, деканальні соборчики, доповнення студій та розвиток духовного життя. Наприкінці додано ще бібліографію, як теж карту з мережею деканатів та парафій в обох дієцезіях від початку 17 до другої половини 18 ст.

**1038.** – MIRSKI J., *Problemy językowe w kościołach rzymsko-katolickich Białorusi i na Ukrainie po drugiej wojnie światowej*. «Zeszyty Historyczne», Paryż, Instytut Literacki, 1987, tom 79, s. 116-137.

У статті автор представляє мовні проблеми в римо-католицьких церквах на Білорусі та Україні і давніше і після останньої світової війни, зокрема в останніх роках – до 1985 року.

- 1039.** – MRÓZ M., *Henryk Przeździecki, biskup Podlaski, wobec mniejszości narodowych: Ukrainńskiej i Białoruskiej w Polsce w latach 1918-1925* (Wybrane zagadnienia). «Acta univ. Vratislaviensis» No. 910, Historia LXII, Wrocław 1988, s. 35-57.

В нарисі автор старається відповісти на питання, у чому ж полягала народницька «програма» Підляського єпископа Г. Пшездзецкого (1863-1939); де треба шукати її джерел; якими засобами він її реалізував, та чи він досягнув поставлену собі мету. Зокрема, автор насвітлює погляди єпископа на східні границі Польщі після першої світової війни; справу неунії в східно-слов'янському обряді; ревіндикацію покатолицьких дібр та його відношення до української греко-католицької Церкви.

- 1040.** – PETROWICZ G., *La Chiesa Armena in Polonia e nei Paesi Limitrofi. Parte terza 1686-1954*. Roma, Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici 1988, p. XXI + 418.

Після вступу та великої бібліографії автор продовжує історію Вірменської Церкви в Польщі та в сусідніх з нею державах, від 1686 до 1954 року, на тлі діяльності 11 вірменських архієпископів й останнього капітульного Вікарія – Д. Каєтановича. При кожному з них описує їхній вибір і стан єпархії в тому часі та важливіші проблеми цього періоду. При кінці подано портрети всіх архієпископів-ординаріїв, резюме польською мовою, покажчик імен, та місцевостей.

Пор. перший том: «Джерела і Бібліографія», I, чч. 1098 і 1099.

- 1041.** – PIĘCHNIK L., *Działalność kulturalna Towarzystwa Jezusowego na Północnych i Wschodnich Ziemiach Polski w XVI-XVIII wieku. «Dzieje Lubelszczyzny» VI. «Między Wschodem i Zachodem», część 1*. Warszawa, Państwowe Wyd. Naukowe, 1989, s. 75-96.

У короткому нарисі описано загальні напрямки діяльності Єзуїтів на східних землях Польсько-Литовської держави, зокрема, їхні заслуги на полі культури, хоч були при цьому, за словами автора, й недоліки та недосконалості.

- 1042.** – PIOTROWSKI J., *Katedra Ormiańska we Lwowie, w świetle restauracji i ostatnich odkryć, z 65 ilustracjami*. Lwów, Kuria Metropolitalna obrządku ormiańskiego we Lwowie, 1925.

На основі реставраційних робіт та останніх відкриттів описано у ви-

данні старинну вірменську церкву у Львові, побудовану ще в 2 половині 14 століття, яка має виняткову історичну та культурну вартість. Прикінці подано ще 65 ілюстрацій.

**1043.** – SITO J., *Późnobarokowe wyposażenie kościoła Bernardynów we Lwowie. Uwagi o rzymsko-wiedeńskich źródłach inspiracji.* «Przeгляд Wschodni», Warszawa 1991, 4, s. 767-790.

У збагаченій 15 ілюстраціями статті описано пізньобарокові декорації, якими в 15 ст. прикрашено кол. Бернардинський костюль, у Львові, який не так давно влада передала для користування Українській Католицькій Церкві. Зокрема, описано багаті престоли та проповідницю, які виготовлено за римсько-віденськими первовзорами.

**1044.** – ŚLIWA T., *Wybór Przemyskiego Biskupa Unickiego Jerzego Winnickiego na Metropolitę Kijowskiego 1708-1713.* «Roczniki Teologiczno-Kanoniczne», tom XXXV, z. 4, Lublin 1988, s. 59-75.

У статті описано стан митрополії після смерти Київського митрополита Льва Заленського (12.7.1708) та вибір нового митрополита – Юрія Винницького, перемиського єпископа, якого Апостольський Нунцій, ще перед виборами, призначив адміністратором митрополії та Львівської і Володимирської єпархій. Він був обраний без порозуміння з Апостольським Нунцієм і без участі василіянського протоархимандрита та без номінації короля Августа II і коли король С. Лещинський іменував Пінського єпископа Порфірія Кульчицького, тому Папа потвердив його вибір щойно 10 травня 1910 року.

**1045.** – *Premislia Christiana IV.* Instytut Teologiczny w Przemyślu. Przemyśl 1990/1991, s. 398.

У 4-му томі цього видання подано 19 статей різних авторів, які описують різні аспекти християнського життя, насамперед, – Перемиської латинської дієцезії.

Пор теж: SZAL A., *Duchowieństwo Diecezji Przemyskiej Obrządku Łacińskiego w latach 1918-1939.* «Roczniki Teologiczne», Lublin 1991-1992, tom XXXVIII-XXXX, zeszyt 4, s. 127-139.

## 19. ЄВАНГЕЛИКИ В УКРАЇНІ

**1046.** – ДЕМКО О.С., *Сектанти*. Жовква, В-во ЧСВВ, Католицькі читання – ч. 10 і 11, 1935, с. 44.

У вказаному нарисі (одному з популярних видань цієї серії) коротко описано початки і вчення різних протестантських сект, які діяли також і в західній Україні.

**1047.** – ДОМАШОВЕЦЬ В., *Український Баптистський рух*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук, Конгрес у 1000-тя, 1988/1989, с. 301-333.

У статті автор розглядає передумови постановля українського баптистського руху, виникнення й поширення цього руху та організацію всеукраїнського Союзу і Об'єднань – в Україні, а після другої світової війни – також і на еміграції.

**1048.** – ДОМАШОВЕЦЬ В., *Українська Баптистська Церква*. Укр. Баптистський рух світового масштабу. Шікаго-Морріс Плейнс, Всеукр. Євангельсько-Баптистське Братство, 1985, с. 64.

Це короткий популярний огляд Української Баптистської Церкви, зокрема, на східноукраїнських землях і частково – на еміграції. У другій частині автор подав коротку історичну проекцію на процес поширення праці Всеукраїнського Євангельсько-Баптистського Братства до світового масштабу. Першу статтю, поширену і доповнену, передруковано з «Альманаха Українського Народного Союзу», Нью Йорк 1983, с. 148-163.

**1049.** – КЛИБАНОВ А.И., *Религиозное сектанство в прошлом и настоящем*. Москва, «Наука», 1973, с. 256.

У виданні висвітлюється соціальна сутність сектантських віровчень, їх політична роль, особливості культу, побуту, звичаїв, психології тощо.

**1050.** – КУСТОДОВИЧ В., *Євангельсько-реформований рух на Західноукраїнських землях*. «Збірник праць Ювіл. Конгресу», Мюнхен, Наук. Конгрес у 1000-тя, 1988/1989, с. 750-762.

У статті автор подає короткий історичний нарис про виникнення та

розвиток Євангельського – Реформованого Руху на західно-українських землях.

**1051.** – *Историческія свѣдѣнія о Раскольникахъ Черниговской Епархіи.* «ТКДА» 1860, с. 205-235.

У статті подано короткий нарис, – з докладними цифровими даними, – про розкольників у Чернігівській єпархії, починаючи з 17 ст.

**1052.** – DOMBROVSKY A., *The Characteristics of the Ukrainian Protestant Movement.* «Millennium», New York (1988), p. 300-319.

Після загального вступу про протестантизм, автор розглядає долю протестантських рухів на українських землях в минулому та стан українського протестантизму в діаспорі та в Україні, – після першої і другої світових воєн.

**1053.** – HAYDEN R. a M. Bourdeaux, *The Ukrainian Baptists: A Case Study in Soviet Persecution and the Resistance to it.* «The Ukr. Cath. Church 1945-1975. A Symposium», Philadelphia 1976, pp. 39-52.

Після історичного вступу про українських баптистів, у статті-доповіді йдеться про переслідування, яких вони зазнавали за часів Хрущова та Брежнева, і про роль Юрія Вінса та його родини в обороні своєї віри.

**1054.** – KLIBANOV A.I., *Sette Religiose in Russia degli Anni '60 del XIX secolo al 1917.* A cura di Valdo Zilli. Firenze, La «Nuova Italia», 1980, p. XXVI + 665.

Це переклад з російського видання: *«История религиозного сектантства в России» (60-е годы XIX в. – 1917 г.)*. Москва 1965, с. 348. У цій великій науковій праці розглядається історія релігійних сект в Росії (також – в Україні) – від ліквідації кріпацтва 1861 – до 1917 року. При кінці подано великий покажчик імен (613-648).

**1055.** – OLENDER V., *Symbolic Manipulation in the Prozeltyzing of Ukrainians: An Attempt to Create a Protestant Uniate Church.* «Ukr. Rel. Exp.», Edmonton, CIUS, 1989, p. 191-207.

У статті автор описує неприхильне відношення протестантських

Церков у Канаді до українських емігрантів, та подає мало вдалі спочатку спроби створення серед них об'єднаної протестантської Церкви.

**1056.** – WAGNER O., *Ukrainische Evangelische Kirche des byzantinischen Ritus*. Erlangen, Selbstverlag des Evang. Theologischen Fakultät, 1991, S. 189.

Між останніми світовими війнами деяке число українців у Галичині перейшло до євангелицької Церкви. У 30-х роках у Коломийському та Івано-Франківському (тоді Станіславівському) районах у 40 громадах мало їх бути коло 6000 членів, для яких тоді в рамках протестантської Церкви створено окрему вітку, з їхніми власними богослужіннями. Автор, народженець західної України, який там був пастором, у не стишло науковому виданні описує виникнення і розвиток тих громад.

Rec.: JfGOE 1994:3, S. 402-403 (Stricker Gerd).



## ПОКАЖЧИК ІМЕН АВТОРІВ

*(числа стосуються позиції автора творів)*

### А. – АВТОРИ КИРИЛИЧНОЇ АЗБУКИ

- АБРАМОВ А.И. – 276  
АБРАМОВИЧ Д. – 1  
АНДРЕЙ Ш., митр. – 415  
АНДРУСЯК М. – 184-185, 548  
АНИЧКОВ Е.В. – 285  
АНТОНІЙ, аеп. – 586  
АНТОНОВИЧ М. – 478, 687, 688  
АРЦИХОВСКИЙ А.В. – 2  
АФАНАСІЙ, аеп. – 161
- БАЗИЛЕВИЧ А. – 533  
БАЛА Й. – 976  
БАЛИК Б. – 241, 521, 522  
БАНДРІВСЬКИЙ М. – 523, 524  
БАРАН О. – 416, 593, 868  
БАСОВСКАЯ Н. – 286  
БАЧА Ю. – 869  
БАЧИНСЬКИЙ М. – 533  
БЕГУНОВ Ю.К. – 395  
БЕНЕШЕВИЧ В.Н. – 3, 4  
БЕРЕЖНИЦЬКИЙ Ю. – 186  
БЕРЛИНСКИЙ М. – 587  
БИБИКОВ М.В. – 187-188  
БІДОЛАХ Г. – 789  
БІЛАНЮК П. – 189, 190  
БІЛИЙ Д. – 535  
БІЛИНСЬКА М. – 689  
БІЛИНСЬКИЙ Б. – 928  
БІЛИНСЬКИЙ Я. – 636  
БІЛОН П. – 191  
БІЛОУС П.В. – 690
- БІЛЯС І. – 635  
БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ Д. – 192, 417, 838  
БОГАТИРЕЦЬ С. – 594  
БОГАТЮК М. – 193  
БОГДАНОВ М. – 691  
БОГОМОЛОВА М.В. – 24  
БОЙЦУН А. – 287  
БОЛДИЖАР М. – 570  
БОМБА І. – 537  
БОНЬКОВСЬКА М. – 692  
БОРИСОВ Н.С. – 396  
БОРОВИК М. – 525  
БОРОВСКИЙ Я. Е. – 194  
БОРОДИН О.Р. – 195  
БОЦЯН Й. – 5  
БОЦЮРКІВ Б. – 637-639  
БРАЙЧЕВСЬКИЙ М.В. – 196  
БРЮСОВА В.Г. – 197  
БУЛЕМА Б. – 537  
БУРКО Д. – 6  
БУСЕВА И.Л. – 198  
БЪЛХОВА М.Й. – 279
- ВАВРИК В. – 535  
ВАВРИК М. – 536  
ВАСИЛИШИН І. – 533  
ВАСИЛЬЕВСКИЙ В.Г. – 285  
ВЕРГУН Т. – 870  
ВЕРИГА В. – 640  
ВИДНЯНСКИЙ С.В. – 571  
ВИЗИРЬ Н. – 235

- ВИН Ю.Я. – 286  
 ВИНАР Л. – 199  
 ВИСОЦКИЙ С.А. – 693-696  
 ВІРХНЯВСЬКИЙ П. – 526  
 ВЛАДЫШЕВСКАЯ Т.Ф. – 200  
 ВЛАСЕНКО А. – 287  
 ВЛАСОВСЬКИЙ І. – 787  
 ВЛОДЕК П. – 588  
 ВОДАРСКИЙ Я.Е. – 494, 697  
 ВОЕЙКОВ Н.Н. – 1000  
 ВОЛКОВ М.Я. – 401  
 ВОЙНАР М. – 201  
 ВОЛОШИН А. – 871  
 ВОЛОШИН Л. – 697/2  
 ВОРОНИН О. – 479-481, 641  
 ВУЙЦИК В.С. – 7
- ГАДЖЕГА Ю. – 572  
 ГАЙКОВСЬКИЙ М.І. – 872  
 ГАЙОВА О. – 977  
 ГАЛЯТОВСЬКИЙ Іоанникій – 8  
 ГАРАСИМ І. – 418, 595, 642  
 ГЕВРИК Т. – 698  
 ГЛАДИЛОВИЧ А. – 536  
 ГЛУЩАК А.С. – 211  
 ГНАТЕНКО С. – 699  
 ГНАТЮК О. – 670-671  
 ГОЛЯТ Р.С. – 873  
 ГОЛОВАЦЬКИЙ Р. – 596  
 ГОЛОВКО А.Б. – 202-203  
 ГОЛУБЕВ С.Т. – 73  
 ГОЛУБОЦЬКИЙ П.В. – 204  
 ГОРБАЧ О. – 9, 72-73, 205-6, 287, 685  
 ГОРДИЕНКО Н.С. – 874  
 ГОРДИНСЬКИЙ С. – 702,  
 ГОРДІЄНКО В. – 928  
 ГОРНЯТКЕВИЧ А. – 703  
 ГОРСКИЙ В.С. – 207  
 ГРЕБЕНЮК В. – 385  
 ГРЕШЛИК В. – 760  
 ГРИНЕВИЧ М. – 532
- ГРИНИК В. – 458  
 ГРИНІВ Є. – 928  
 ГРИНЬОХ І. – 685, 875  
 ГРИЦИНА К. – 788  
 ГРОДСЬКИЙ Й. – 597  
 ГРОМОВ М.Н. – 208  
 ГРУШЕВСЬКИЙ М. – 419  
 ГУБКО О. – 839  
 ГУДЗИЙ Н.К. – 10  
 ГУМЕНЮК Є. – 16  
 ГУЦАЛЕНКО Т. – 788/2
- ГЕРИЧ Ю. – 459  
 ГУДЗЯК Б. – 420-421
- ДАНИЛЮК Д. – 869  
 ДАШКЕВИЧ Я. – 1032  
 ДАЦЬКО І. – 129, 876  
 ДЕМКО О.С. – 1046  
 ДЕМУСЬ А. – 540  
 ДЗЮБА Е.Н. – 840  
 ДМИТРИЕВ М.В. – 397, 422, 439  
 ДМИТРІВ І. – 11  
 ДОМАШОВЕЦЬ В. – 209, 1047, 1048  
 ДОМБРОВСЬКИЙ О. – 210, 391  
 ДОРОЖИНСКИЙ Д. – 12  
 ДОРОШЕНКО В. – 877  
 ДУЛУМАН Е.К. – 211
- ЄРИНЮК Р. – 482
- ЖЕЛИБОРСЬКИЙ А. – 54  
 ЖИЛА В. – 287, 391, 423, 537, 598  
 ЖУКОВСЬКИЙ А. – 72, 483, 841, 878
- ЗАБРОВАРНИЙ С. – 216, 325, 978  
 ЗАКШЕВСЬКИЙ Б. – 879  
 ЗАЛИЗНЯК А. – 744  
 ЗАМАЛЕЕВ А.Ф. – 212, 398  
 ЗАПАСКО Я. – 842, 843  
 ЗАХАРОВИЧ А. – 643

- ЗЕМБА А. – 12  
ЗИМИН А.А. – 401  
ЗІНЧЕНКО А.Л. – 588/2  
ЗІНЬКЕВИЧ О. – 70, 644  
ЗОЦ В.А. – 212  
ЗУБАЛЬ В.М. – 213  
ЗЫКОВ Г.А. – 235
- ИВАНОВ С.А. – 214, 289  
ИВАНОВА К. – 218  
ИСАЕВА В.И. – 260
- ИВАНИШИН В. – 979  
ИВАНУСІВ В.О. – 13  
ІЛАРІОН, митр. – 14, 215, 880-881  
ІЛЬНИЦЬКА Л.І. – 15  
ІСАЄВИЧ Я. – 16, 844-846, 854, 882  
ІСАЇВ П. – 548  
ІСІЧЕНКО Ю.А. – 17
- КАГУЙ П. – 645  
КАЗИМИРА Б. – 599, 600  
КАЛИНЕЦЬ І. – 928  
КАПРАЛЬ М. – 847  
КАРМАЗИН-КАКОВСЬКИЙ В. – 704  
КАТРІЙ Ю. – 789  
КАЧУРОВСЬКИЙ І.Л. – 82  
КАШУБА М.В. – 284  
КИРЧІВ Р. – 536  
КИСІЛЕВСЬКИЙ К. – 532  
КІКТА С. – 536  
КІЦЕРА О. – 928  
КЛИБАНОВ А.И. – 1049  
КЛИМИШИН М. – 532  
КЛОЧОВСЬКИЙ Є. – 216  
КНИШ Ю. – 217  
КНЯЖИНСЬКИЙ А. – 532  
КОВАЛИК В. – 790  
КОВАЛИК Р. – 536  
КОЗАК С. – 218, 219  
КОЗЛОВ Н.С. – 208
- КОЛОДІЙ Е. – 883  
КОЛЯДА Г.І. – 848  
КОМАР М. – 601  
КОНДЗАЛЕВИЧ Й. – 728  
КОНДРА Б. – 888  
КОНИСЬКИЙ Г. – 18  
КОПЕЦКИЙ В.И. – 401  
КОПИСТЕНСЬКИЙ З. – 137  
КОРОЛЕВА С.Ю. – 220  
КОРЧАГІН К. – 705  
КОРЧИНСЬКИЙ Б. – 976  
КОРЧМАРИК Б. – 1001  
КОСИК В. – 158  
КОСІВ М.В. – 424  
КОЦОВСКИЙ В. – 884  
КРАВЧЕНКО О. – 399  
КРАВЧЕНКО Я. – 706  
КРАМАР Є. – 221  
КРАСКОВСЬКА Л. – 222  
КРЕВЗА Л. – 137  
КРЕКОТЕНЬ В. – 76, 80, 707  
КРИЖАНІВСЬКИЙ О. – 980, 1001/2  
КРИП'ЯКЕВИЧ І. – 19  
КРОТЕВИЧ А., аєп. – 484  
КРЯНЕВ Ю.В. – 283  
КУЗЕЛЯ З. – 971  
КУЗЬМИН А. – 223, 276  
КУМОР Б. – 224  
КУПРІЯНОВИЧ Г. – 485  
КУРАКИН Ю.Н. – 439  
КУРБАТОВ Г.Л. – 225  
КУСТОДОВИЧ В. – 1050  
КУШНІРЕНКО М. – 573
- ЛАБУНЬКА М. – 226, 885  
ЛЕВ В. – 287, 539, 541  
ЛЕВИЦЬКИЙ Ю. – 159  
ЛЕВЧЕНКО М.В. – 285  
ЛЕНЦИК В. – 160, 420, 886-892  
ЛЕПКИЙ Л. – 543  
ЛЕСИК О. – 791

- ЛИПСЬКИЙ Б. – 708  
 ЛИПКІВСЬКИЙ В. – 486  
 ЛИТАВРИН Г.Г. – 283, 289, 385  
 ЛОГВИН Г.Н. – 20, 536, 538, 709  
 ЛОПАТКЕВИЧ Т. і М. – 710  
 ЛОСТЕН В. – 711  
 ЛУЖНИЙ Р. – 712, 976  
 ЛУЖНИЦЬКИЙ Г. – 543  
 ЛУКАНЬ Р. – 792  
 ЛУКОМСЬКИЙ Ю. – 523, 524  
 ЛУЦІВ В. – 325  
 ЛУЧКАЙ М. – 574
- МАРАШ Я.М. – 1002  
 МАРТОС А., аєп. – 161  
 МАРУНЧАК М.Г. – 21, 533, 602/3  
 МАРУСИН М. – 227, 792/2  
 МАЦЬКІВ Д. – 713  
 МЕЛЕШКЕВИЧ М. – 893  
 МЕЛЬНИКОВА Е.А. – 228  
 МИЗЬ Р. – 287, 714, 793  
 МИКИТАСЬ В.Л. – 425  
 МИКИТЮК Я. – 532  
 МИКУЛА В. – 229  
 МИЛЕЦЬКИЙ А.М. – 22  
 МИЛЬКОВ В.В. – 276  
 МИЦИК Ю. – 426  
 МИЦЬКО І.З. – 849, 882  
 МИШАНИЧ О. – 76-78, 894  
 МІНЕНКО Г. – 487  
 МІРЧУК В. – 715  
 МІРЧУК І. – 383  
 МІСИЛО Є. – 646  
 МОГИЛА П. – 54  
 МОГИТИЧ І. – 716  
 МОКРИЙ В. – 230, 456, 646  
 МОЛДОВАН А.М. – 231  
 МОНЧАК І. – 427-428, 717  
 МОРОЗ Т.И. – 235  
 МОРОЗОВА Л.Е. – 253  
 МОЦЯ А.П. – 194, 288
- МУДРАК М. – 786  
 МУДРИЙ С. – 162, 718  
 МУЗИЧКА І. – 232, 719, 719/2, 895,  
 896, 897, 898, 898/2  
 МУРЬЯНОВ М.В. – 285  
 МУЛИК-ЛУЦИК Ю. – 604,
- НАГАЄВСЬКИЙ І. – 233  
 НАЗАРЕНКО А.В. – 234  
 НАУМОВ А.И. – 289  
 НЕБЕСНЯК Є. – 23  
 НИКИТИН А. – 385  
 НИКОЛЬСКИЙ Н.М. – 163  
 НИКОЛЬСКИЙ Н.К. – 285  
 НИМЧУК В.В. – 235  
 НІМЧУК В.В. – 236  
 НОВИКОВ М.П. – 237  
 НОВОСЕЛЬЦЕВ А.П. – 276
- ОВСІЙЧУК В.А. – 720, 721  
 ОВЧАРЕНКО М.М. – 287  
 ОГІЄНКО І. – 238, 239, 722  
 ОЛЯНЧИН Д. – 240  
 ОТКОВИЧ В. – 729  
 ОРЛОВ Р.С. – 288  
 ОРТИНСЬКИЙ І. – 164  
 ОХОТИНА А.А. – 981
- ПАВЛЕНКО Ю. – 213  
 ПАВЛИК П. – 723  
 ПАВЛОВА Т.П. – 241, 283  
 ПАДОХ Я. – 724  
 ПАНАС К. – 165  
 ПАП С. – 725  
 ПАСЛАВСЬКИЙ І.В. – 284, 419, 429,  
 726, 982, 983  
 ПАТРИЛО І. – 241, 419, 794-797  
 ПЕВНА О. – 242  
 ПЕКАР А. – 532, 575, 727, 798, 799,  
 899, 900, 901, 902, 903, 904  
 ПЕРХАВКО В.Б. – 243, 279

- ПЕТЕГИРИЧ В.М. – 284  
ПЕТЛЯКОВ П.А. – 430  
ПИЛЮГИНА Н.Р. – 276  
ПІДРУЧНИЙ П. – 800  
ПІКУЛИК Н.Ф. – 284  
ПЛАВ'ЮК Н. – 850  
ПЛИГУЗОВ А.И. – 400  
ПЛОХІЙ С.Н. – 488, 1001/2, 1003  
ПОДСКАЛЬСКИЙ Г. – 286  
ПОЖИДАЕВА Г.А. – 24  
ПОЛЯРНИЙ В. – 218  
ПОПОВ Ю.П. – 235  
ПОППЕ А. – 244-246, 283, 286  
ПОТАШ М. – 901  
ПРАШКО І. – 537  
ПРЕСНЯКОВ А.Е. – 285  
ПРИСЕЛКОВ М.Д. – 285  
ПРИЦАК О. – 137, 139, 247  
ПРОКОПОВИЧ Ф. – 25, 26  
ПРОШИН Г. – 283  
ПУНДІЙ П. – 928  
ПУСТАРНАКОВ В.Ф. – 276  
ПУЦКО В.Г. – 851  
ПШЕП'ЮРСЬКА М.М. – 287  
ПЮРКО Б. – 902
- РАММ Б.Я. – 285, 295  
РАПОВ О.М. – 248, 249, 276  
РАУШЕНБАХ Б.В. – 250, 283  
РЕДЧУК Я. – 537  
РЕДЬКО Ю. – 852  
РИЧКА В.М. – 801  
РОГОВ О.К. – 289, 439  
РОГОВИЧ М.Д. – 284  
РОЖДЕСТВЕНСКАЯ Т.В. – 279  
РОЗОВ Н.Н. – 251  
РОЗУМНИЙ Я. – 903, 904, 984  
РОНИН В.К. – 252, 253, 289  
РОЩЕНКО В.М. – 485, 589  
РУДЛОВЧАК О. – 27  
РУДНИЦЬКИЙ Л. – 647
- РУДОВИЧ І. – 905-6  
РЫБАКОВ Б.В. – 254, 283
- САВКА М. – 839  
САВЧУК С.В. – 604  
САДОВСЬКИЙ Н. – 877  
САПОВИЧ Р. – 532  
САПУНОВ Б.В. – 853  
САС П.М. – 255, 854  
САХАРОВ А.М. – 401  
СВЕРДЛОВ М.Б. – 28  
СВЕНЦІЦЬКА В.І. – 29, 30, 728, 729  
СВИЩУК Я. – 888  
СЕДАКОВА О.А. – 256-258  
СЕМЧИШИН М. – 259  
СЕНИК С. – 431, 460, 786  
СЕРИКОВ Н.И. – 286  
СИВИЦЬКИЙ П. – 730  
СИДОР О.Ф. – 29, 728, 888, 907-8  
СИРОТИНСЬКИЙ І. – 763  
СИСИН Ф. – 489  
СІРОПОЛКО С. – 855  
СКОЧИЛЯС І. – 532  
СЛАВУТА Д. – 802  
СЛІПІЙ Й. – 432-432/2, 731  
СМИК Р. – 909  
СМОТРИЦЬКИЙ М. – 135-136  
СОКОЛОВ Е.И. – 260  
СОКОЛЮК З. – 648  
СОЛОВІЙ М. – 856  
СОЛОВЬЕВ А.В. – 261  
СОРОКОВСЬКИЙ А. – 649, 650  
СТАРОСТИНА Ю.П. – 279  
СТАХІВ М. – 433, 434  
СТЕБЕЛЬСЬКИЙ Б. – 262  
СТЕПОВИК Д. – 31, 733-736, 803, 910  
СТЕФАНИШИН Е. – 540  
СТРУМІНСЬКИЙ Б. – 137  
СУЛИК Р. – 523, 524, 732  
СУСІДНІЙ Б. – 532  
СУХАНОВА З. – 877

СУХИХ А.А. – 1004  
 СУХОВ А. – 276  
 СУХОМЛИТОВ М. – 461

ТАМАШ Ю. – 576  
 ТАРНАВСЬКИЙ Ф. – 527  
 ТВОРОГОВ О.В. – 276  
 ТЕСЛЯ І. – 605

ТИЛЯВСЬКИЙ І. – 737  
 ТИМКІВ Л. – 532  
 ТИХОМИРОВ М.Н. – 2, 285  
 ТИЩЕНКО О.Р. – 738  
 ТКАДЛЧІК В. – 577

ТОЖЕЦЬКИЙ Р. – 911, 912  
 ТОЛОЧКО П. – 22, 263, 264

ТОМАШЕК М. – 129  
 ТОМЕНЧУК Б. – 739  
 ТРОХАНОВСЬКИЙ П. – 490  
 ТУРИЛОВ А.А. – 439  
 ТУРКЕВИЧ Ю. – 928  
 ТУРКОНЯК Р. – 740  
 ТУРЧЕНКО Ю. – 786  
 ТРУХАН М. – 651  
 ТХІР Б. – 606

УДАЛЬЦОВ Б.А. – 283  
 УДВАРИ І. – 578  
 УЛАЩИК Н.Н. – 32  
 УЛЯНОВСЬКИЙ В.І. – 1004/2  
 УТКІН О.І. – 435

ФИЛАРЕТ, митр. – 265  
 ФИЛИСТ Г.М. – 266  
 ФЛОРЯ Б.Н. – 289, 439, 741  
 ФОСТУН С. – 594  
 ФРІК В.Л. – 913  
 ФРОЛОВ Э. – 225  
 ФРОЯНОВ И.Я. – 225  
 ФУР І. – 536

ХАХАРА І.С. – 284

ХИЖНЯК З.И. – 857  
 ХИМКА І.П. – 528, 529  
 ХІРА О. – 579  
 ХЛЕБНИКОВ Л.М. – 461  
 ХОМА І. – 267, 268, 530, 742, 914, 915,  
 916, 917, 1005  
 ХОРОШЕВ А.С. – 289, 491  
 ХОРОШКЕВИЧ А.Л. – 400

ЦАЛАЙ-ЯКИМЕНКО О. – 743  
 ЦЕЛЕВИЧ Ю. – 804  
 ЦИМБАЛІСТІЙ В. – 607, 614, 805  
 ЦЮЦЮРА Т. – 269  
 ЦЬОРОХ С. – 548

ЧАЙКОВСЬКИЙ А. – 531  
 ЧЕХІВСЬКИЙ В. – 492  
 ЧЕТВЕРИКОВЪ С. – 918  
 ЧИЖЕВСЬКИЙ Д. – 858  
 ЧИРОВСЬКИЙ М. – 985, 986  
 ЧИЧУРОВ И.С. – 270, 385

ШАНДОР В. – 580  
 ШАХ С. – 548  
 ШЕВЦІВ І. – 437  
 ШЕГДА М. – 919  
 ШЕПТИЦЬКИЙ А. – 33, 34  
 ШЕПТИЦЬКИЙ І.Л. – 548  
 ШЕПТИЦЬКИЙ К. – 920  
 ШИМЧІЙ Д. – 35  
 ШПИТКОВСЬКИЙ І. – 921  
 ШТОГРИН Д. – 271  
 ШТУНДЕР О. – 534  
 ШУЛЬГАН А. і Н. – 806  
 ШУМСЬКА М. – 532  
 ШУШАРИН В.П. – 289

ЩАВЕЛЕВА Н.И. – 279  
 ЩАПОВ Я.Н. – 4, 36, 37, 272, 273, 274,  
 275, 276, 285, 494  
 ЩЕРБИЦКІЙ О.В. – 807  
 ЩЕРБІЙ В. – 532

- ЯКОБСОН А.Л. – 402,  
 ЯКОВЕНКО С.Г. – 253, 403, 404, 436,  
 439, 1006  
 ЯНИН В. – 744  
 ЯНІВ В. – 745  
 ЯРЕМА В. – 746  
 ЯРЕМЕНКО П.К. – 922  
 ЯСЕНИЦЬКА М. – 532  
 ЯСИНОВСЬКИЙ Ю. – 55, 747
- ЯСТРЕБИЦКАЯ А.Л. – 260  
 ЯЩАН В. – 533  
 ЯЩУН В. – 748
- ЮВЕНАЛИЙ, митр. – 749  
 ЮРКОВСЬКИЙ М. – 750  
 ЮРЧЕНКО П. – 535  
 ЮХНОВСЬКИЙ І. – 928

### Б. - АВТОРИ ЛАТИНСЬКОЇ АЗБУКИ

- ADAMCZYK M. – 462  
 AMMANN A.M. – 295  
 ANATOLIJ – 296  
 ANDRIANYI G. – 166  
 ANDRUZAC C. – 684  
 ANTONOVYČ M. – 495  
 ARRANZ M. – 386  
 AUGURSKIJ S. – 496  
 AUGUSTIN – 297, 813  
 AVENARIUS A. – 391
- BAŁYK B.J. – 298  
 BAIER S. – 178  
 BARAN A. – 328, 387-388, 440  
 BARCLAY C. – 988  
 BARTMIŃSKI J. – 1007  
 BASIL (LOSTEN) – 1008  
 BAUMER I. – 497  
 BELLIUSTIN I.S. – 590  
 BENDZA M. – 498  
 BERGER M. – 386  
 BERKOFF G.B. – 391  
 BIAŁOPIOTROWICZ W. – 756  
 BIENKOWSKI L. – 463  
 BIHL W. – 954  
 BIŁANIUK P.B.T. – 299, 387, 388, 477,  
 938, 954
- BIRNBAUM H. – 391  
 BLAŽEJOVSKYJ D. – 84, 85, 86  
 BOCIURKIW B. – 388, 653-8, 684, 954  
 BOISCLAIR G. – 300  
 BOJARSKI W. – 1009  
 BONIFACE (LUYKX) – 1010  
 BOROVOY V. – 405  
 BORYS W. – 989  
 BOURDEAUX M. – 388  
 BOYKO M. – 87  
 BRAICHEVSKY M. – 332, 335  
 BUDOROWYCZ B. – 954  
 BUDZYŃSKI Z. – 406, 550, 551
- CAVALLERI O. – 88  
 ČERNUŠENKO V. – 381  
 CHIROVSKY A. – 389  
 CHIROVSKY N. – 167, 332, 990, 991  
 CHODKIEWICZ A. – 168, 331  
 CHOMA I. – 301, 939  
 CIEŚLAK S. – 814  
 CIOFFARI G. – 89  
 CONSTANTELOS D. – 385  
 CONVENT M.S. – 302  
 CROCE G.M. – 940  
 CUBRZYŃSKA M. – 815  
 CUCCIA N. – 303

CYWIŃSKI B. – 659  
CZECH M. – 304, 552, 1011

DACKO I. – 660  
DANIIL EGUMENO – 90  
DENEKA V. – 387  
DESCHLER J.P. – 441  
D'HERBIGNY M. – 1013  
DJUROVA A.L. – 391  
DMYTRYSHYN B. – 169  
DOEPMANN H.B. – 170  
DOMBROVSKY A.A. – 1052  
DUDÁS B. – 816-7  
DUNIN T. – 391  
DUNN D.I. – 1012  
DUPRE B. – 457  
DUPUY B. – 442, 457, 684  
DZIĘGIELEWSKI J. – 499  
DZWONKOWSKI R. – 661

ELDAROV G. – 326  
ELLIS J. – 662  
ESZER A. – 944

FACCANI R. – 381  
FAENSEN H. – 305  
FEATHERSTONE J. – 306  
FEDERICI T. – 941  
FEDORIW M. – 757  
FEDOTOV G.P. – 307  
FENCZAK S.A. – 464  
FLORIDI A. – 388  
FOLTER G. – 121  
FORTINO E.F. – 386, 466  
FRANKLIN S. – 308, 386, 391  
FRICK A.A. – 135-6, 942, 943  
FRISZKE A. – 553

GAJECKI S. – 309  
GAJECKY G. – 387-388  
GAJEK J.S. – 310

GALADZA P. – 758  
GANSRIGLER F. – 663  
GAWRYŚ C. – 465  
GENCZAK S. – 407  
GEORGE M. – 311  
GERMAN T. – 835  
GERUS O. – 387  
GERUS-TARNAWECKY J. – 387  
GIEYSZTOR A. – 391, 1033  
GIRAUDO G. – 391, 455  
GLINKA L. – 158  
GŁÓDZ L. – 386  
GOLDBLATT H. – 312, 500, 945-947  
GONDAL I.L. – 1034  
GÓRKA L. – 382  
GRZESIK W. – 91  
GUDZIAK B.A. – 443

HAINSFORTH C.D. – 918  
HALECKI O. – 444  
HANICZ T. – 614  
HANNICK CH. – 313, 381, 385, 391  
HAYDEN R. – 1053  
HAYER F. – 484  
HAUSER L. – 92  
HAZUDA J. – 759  
HEVRYK T. – 786  
HIMKA J.P. – 554, 954, 992  
HLEBOWICZ A. – 1035  
HOFMANN G. – 93, 126  
HOLLINGSWORTH P. – 384  
HOLOWINSKY I. – 389  
HORBATSCH A.H. – 94-98, 171  
HORBATSCH O. – 171  
HORDYNSKY S. – 760  
HRYNCHYSHYN M. – 954  
HRYNIEWICZ W. – 314-315, 382, 408,  
466, 467, 1014-15  
HRYWNA I. – 501  
HUCULAK L. D. – 761  
HUDOROWYCZ B. – 954

- HUETT-FOLTER G. – 121  
HUSAR L. – 276, 685, 948, 954  
HVAT' I. – 1016
- INNOKENTIJ P. – 382  
IVANOV V. – 381
- JABŁOŃSKI M. – 535  
JANECZEK A. – 536  
JANICKA U. – 762  
JANIW W. – 172  
JARCO J. – 99, 316, 317, 763  
JARMUS' S. – 615  
JOCKWIG F. – 860, 861  
JORGENSEN J. – 616  
JOUKOVSKY A. – 502  
JUDIN A. – 664
- KACZUROWSKYJ-KRIUKOW L. – 318  
KAEMPFER F. – 764  
KAKAREKO J. – 393  
KALLISTOS W. – 1008  
KALNOFOYSKI A. – 138  
KANIA J. – 319, 503  
KARAGIANNOPOULOS I. – 385  
KARPLUK M. – 765  
KAZYMYRA B. – 954  
KEAVAN I. – 320  
KELEHER B.R. – 954  
KELEHER S. – 617, 665  
KEMPMI A. – 322  
KENNEDY GRIMSTED P. – 100-102  
KIJAS A. – 260  
KIMBALL A. – 321  
KISSAS S.K. – 385  
KLIBANOV A.I. – 1054  
KŁOCZOWSKI J. – 381  
KNYSH D.G. – 323, 387  
KOHUT Z.E. – 504  
KOŁBUK W. – 468-471  
KORCHMARYK B. – 324
- KORDA L. – 666  
KOROLEVSKIJ C. – 103, 949  
KOROWYTSKY I.H. – 287  
KOSMAN M. – 409  
KOSSÓV S. – 138  
KOSSOWSKI A. – 718  
KOSYK W. – 173, 325  
KOWALSKA M. – 104  
KOZAK S. – 326-327  
KRAJCAR J. – 105, 591, 971  
KRAMAR Y. – 328  
KRAWCHENKO O.A. – 505  
KRAWCHUK A. – 106, 618, 954  
KRĘTOSZ J. – 1036  
KRIUKOW L. – 318  
KROCHMAL A. – 506  
KRÓLIK L. – 1037  
KRYCIŃSKI S. – 107  
KUCHAREK C. – 619  
KUMOR B. – 329, 456, 472, 950  
KURINNY P. – 330  
KUOPAS M. – 620  
KUZNIECOW A. – 296, 382
- LABUNKA M. – 1022  
LACKO M. – 581  
LAMBRECHTS A. – 951  
LANNE E. – 766, 1017  
LEGEZA L. – 817  
LEMEŠEVSKIJ M. – 108  
LENCYK W. – 767, 952  
LENHOFF G. – 109  
LEONARCZYK M. – 815  
ŁESIÓW M. – 393, 1007  
LEŚNY J. – 331  
LETT J. – 877  
LEWIN K.I. – 953  
LEWIN P. – 862  
LEWITTER L. – 1018  
L'HUILLIER P. – 385  
LIMOURIS G. – 1019

- LITAK S. – 174  
 LITWIN H. – 768  
 ŁOMACZ B. – 473  
 LOSTEN B. – 1008  
 LOWIG E. – 621  
 LUBACHIVSKY M. – 389  
 LUCIW W. – 332, 769, 863  
 LUYKX B. – 1010  
 LUZHNYTSKYJ G. – 507  
 ŁUŻNY R. – 382, 993, 994  
 LYPKIVSKY V. – 389  
  
 MACCARONE M. – 386  
 MADEY J. – 622, 667, 770  
 MAGOCSI P.R. – 954  
 MAJESKA G.P. – 333  
 MAJKOWICZ T. – 668  
 MAKSYMIW V. – 457  
 MALINOWSKI M. – 771  
 MARCHENKO B. – 669  
 MARICHAL R. – 334  
 MARKUS W. – 670, 671, 772  
 MARTIN G. – 392  
 MARTYNOWYCH O.T. – 623  
 MARUSYN M. – 335  
 MASON R.A. – 336-341  
 MATANOV CH. – 385  
 MATIASZ S. – 995  
 MATUS I. – 592  
 MATYSIK M. – 557  
 MATTHIESEN R. – 110  
 MAULHARDT G. – 128  
 MAZURKIEWICZ R. – 342  
 MEIJER J. – 445  
 MEYENDORFF J. – 382, 392, 1020  
 MEZENTSEV V.T. – 343  
 MIRCHUK R. – 389  
 MIRONOWICZ A. – 446, 508, 787, 819  
 MIRSKI J. – 1038  
 MOKLAK J. – 558  
 MOKRY W. – 393, 864, 996  
  
 MONČAK I. – 388, 410  
 MORAWSKI D. – 111  
 MOROZIUK R.P. – 344, 345  
 MOROZZO della ROCCA R. – 1021  
 MORRISEY F. – 388  
 MOSZYŃSKI L. – 393, 773  
 MOWATT J.J. – 1022  
 MRÓZ M. – 1023, 1039  
 MUDRAK M.M. – 774, 786, 954  
 MÜLLER L. – 149, 347, 385, 391  
 MUZYCZKA I. – 954  
 MYKULA V. – 346, 672  
 MYTROWYTCH C. – 388  
  
 NABYWANIEC S. – 559, 560, 820  
 NAŁĘCZ A. – 112  
 NIKITIN A. – 297, 813  
 NODZYŃSKA I. – 348, 349  
  
 OBOLENSKY D. – 350  
 OHIJENKO I. – 387, 775  
 OJTOZI E. – 113, 114  
 OLENDER V. – 1055  
 OLEŚKIW S. – 955  
 OLMSTED H. – 867  
 OLSZAŃSKI T.A. – 393, 561  
 ORZECZOWSKI J. – 411  
 OSTROWSKI D. – 351  
  
 PAPIERZYŃSKA-TUREK M. – 509-512  
 PAPROCKI H.G. – 352  
 PATOCK C. – 108, 392  
 PAULS J.P. – 287  
 PAWŁOW I. – 382  
 PAYER A. – 115  
 PEKAR A. – 388, 447, 582, 776, 821-823, 954, 956  
 PELENSKI J. – 391  
 PELIKAN J. – 477, 957  
 PEREJDA G. – 877  
 PERI V. – 381, 386, 391

- PERRIDON J.F.TH. – 624  
PETROWICZ G. – 1040  
PICCHIO R. – 391, 513  
PIDLYPCZAK M. – 824, 825  
PIDRUČNYJ P. – 826  
PIECHNIK L. – 1041  
PIOTROWSKI J. – 1042  
PIOVANO A. – 827  
PIOVESANA G. – 386  
PIWOWAR E. – 474  
PLANCK R. – 128  
PLIGUZOV A. – 777  
PODSKALSKY G. – 353-355, 381, 385,  
391, 958  
POLJAKOV F.B. – 116  
POPESCU E. – 385  
POPPE A. – 356-359, 391  
POSPIŠIL V. – 287, 477, 954  
PRITSAK O. – 137, 360-2, 381, 387, 391  
PROCKO B.P. – 954  
PROTOPOPOV G. – 664  
PROVESANA G. – 384  
PRYSZLAK M. – 175  
PUCIŁOWSKI J. – 583  
PUDŁO K. – 673  
  
RAUCH A. – 382  
RECHOWICZ M. – 448  
REDLICH S. – 954  
REK S. – 1024  
RENIK K. – 674  
REZNOWSKI L. – 387  
RIZZI M. – 386  
ROGOV A.I. – 363  
ROSCA F. – 962  
ROTH P. – 685-6  
ROZUMNYJ J. – 387  
RUDNICKA M. – 557  
RUDNYCKYJ L. – 477  
RUDNYTSKY A. – 364  
RUSSIN K.S. – 616  
  
RZEMIENIUK F. – 865, 997  
  
SABEV T. – 1025  
SAŁADIAK A. – 117  
SCHWEIGEL J. – 514  
SCRIBANO S. – 386  
SEIBT W. – 385  
SENYK S. – 176, 365, 381, 449, 475,  
476, 786, 828, 829, 959, 960, 961  
ŠEVČENKO I. – 118-120, 366-369, 412,  
515, 962  
SIELICKI F. – 121, 998, 1026  
SIERCZYK W. – 370  
SIMON K. – 584, 625, 626  
SIRKA SLUSARCZUK A. – 954  
SITO J. – 1043  
ŚLIWA T. – 371, 413, 1044  
SLUSARSCZUK A. – 954  
SMOLITSCH I. – 177, 830, 831  
SOKOLYSHYN O. – 866  
SOROKIN V. – 372  
SOROKOWSKYJ A. – 154, 675, 676  
ŠPIDLÍK T. – 386, 832, 833  
STEBELSKI B. – 389  
STECKI T.J. – 834  
STEHLE H. – 954  
STEINDORFF L. – 516  
STEPAN A. – 393, 522  
STĘPIEN S. – 562  
STEPOWYK D. – 450  
STETSKO Y. – 767  
STOJKO V. – 677  
STOJKOV V. – 373  
STRÖM C.G. – 178, 678  
STRATONOV I. – 374  
STRUMINSKY B.A. – 137, 387  
STUPPERICH R. – 375, 517  
STUS J. – 387  
STYRNA J. – 563  
SUBTELNY O. – 122  
SUHOW A. – 376

- SUTTNER E. C. – 451-452, 518, 679  
 SWASTEK J. – 377  
 ŚWISTAK Z. – 557  
 SYDORENKO A. – 378  
 SYSYN F. – 680, 963  
 SZACSVAY P. – 817  
 SZAL A. – 1041  
 SZANTER Z. – 778, 781  
 SZEMBECK K. – 972  
 SZEPTYCKA Z. – 964  
 SZEPTYCKYJ A. – 453  
 SZEPTYCKI J.K. – 965  
 SZEWCIW I. – 179  
 SZUMOWSKI G. – 671  
  
 TACHIAOS A.E. – 145, 391, 966  
 TAMBORRA A. – 779, 1027, 1028  
 TARNANIDIS I.C. – 123, 577  
 TAUBE M. – 867  
 TERELYA J. – 124  
 THOMSON F.J. – 391  
 TIMOFEEV G. – 835  
 TOŁOCHKO P. – 379, 391  
 TOLSTOJ N.I. – 381  
 TOMKIEWICZ W. – 444  
 TONDOS B. – 781  
 TORZECKI R. – 564, 565, 954, 967, 968,  
 973, 1029  
 TOTZKE I. – 780  
 TRACZYK T. – 91, 516  
 TRETTNER 128  
 TUR J. – 781  
 TURCHENKO Y. – 782, 786  
 TUREK M. – 509-512  
 TVOROGOV O.V. – 381  
  
 WAGNER O. – 1056  
 WĄSOWICZ T. – 391  
 WASCHUK R. – 954  
 WASILEWSKI T. – 381  
 WATSON W. – 333  
 WENGER A. – 386  
 WERHUN P. – 454, 970  
 WÓJCICKA U. – 783  
 WOJEWODA Z. – 682  
 WOJNAR M. – 836  
 WOJTYSKA H.M. – 125  
 WOŁOWYNA O. – 627  
 WOZNIAK A. – 784  
 WYSOCHANSKY D. – 971  
  
 UDVARI I. – 585  
  
 YERENIUK R. – 387, 628  
 YUZYK P. – 629  
  
 ZBIERSKI A. – 393  
 ZELINSKYJ V. – 381  
 ZIĘBA A. – 954, 972, 973  
 ZIEGLER A.W. – 126  
 ZINKEWYCH O. – 154  
 ZIÓLKOWSKI M. – 683  
 ŻOCHOWSKI S. – 974  
 ŻUK R. – 388, 630  
 ŻYLA W. – 455

## ПОКАЖЧИК ЗАГОЛОВКІВ У БІБЛІОГРАФІЇ

### А. ЗАГОЛОВКИ КИРИЛИЧНОЇ АЗБУКИ

- Альманах станиславівської землі – 532
- Берестя... – 437
- Библиографический указатель... по истории народов СССР – 38
- Боротьба... проти експансії Ватікану та унії – 39
- Введение христианства на Руси – 276
- Введение христианства... центральной Европы – 277
- Величне... свято в Лондоні – 40
- Вибрані Послання... архієп. Івана Бучка – 41
- Відгомін... ювілею 1000-річчя – 278
- Вісті про м. А. Шептицького – 923
- Вітчизняні стародруки – 42
- Владения и крепостные крестьяне... – 493
- Возсоединение Уніятівъ... 1839 – 43
- Восточная Европа... – 279
- Галицькі митрополити... – 924
- Городенщина – 533
- Григорій Сковорода – 44
- Діяння Собору... у Львові 1946 – 534
- Документація, публікації – з 1000-літтям – 45
- Дорога, Правда і Життя – 280
- Дрогобиччина – 535, 536
- Житіє и писанія... Величковського – 925
- З історії Сестер Служебниць – 808
- З синодальних нарад УКЦ – 66
- Законодательство Древней Руси – 46
- Запровадження християнства на Русі – 281
- За тотожність греко-католиків... – 611

Збаражчина – 537

Збірник праць Ювілейного Конгресу – 282

Златоструй – 47

Зустріч Об'єднаної Ієрархії УКЦ – 66

Историческія свєденія о Расколниках... – 1051

Исповідники і Мученики... – 538

Исторична музична спадщина – 749-50

Исторія Унії... на Русі – 438

Исторія релігій в Україні – 48

Как была крещена Русь – 283

Каталог... Сестер Катехиток св. Анни – 809

Київська Русь – 284

Колекція та архів... єп. П. Доброхотова – 49

Комарно і Рудки та околиця – 539

Коротка життєпис єп. Ортинського – 926

«Крещение Руси»... – 285

Культура и общество Древней Руси – 286

Литература Древней Руси – 50

Літопис Руський – 51

Літопис Укр.-Католицької Церкви, Кіченер – 608

Маємо Блаженнішого... – 927

Матеріяли до історії Острозької Академії – 52

Матеріяли конференції... А. Шептицького – 928

Мистецтво Київської Русі – 53

Митрополит... Володимир – 930

Митрополит... Іларіон – 931

Митрополит... А. Шептицький – 929, 931

Надбужанщина – 540

Нарис історії Василянського Чину – 810

Нариси історії укр. кат. преси – 541

Народна архітектура... – 751

Народна культура... укр. Карпат – 752

Наш Львів... – 542

- Науковий Конгрес у Тисячоліття... – 287  
Номоканон – 54  
Нотолінійні рукописи – 55
- Обряди и верования древнего населения Украины – 288  
Описание монастырей в Російській імперії... – 56  
Описи Київського намісництва – 57  
Остромирово Евангелие – 58
- Пам'яті патріярха Йосифа – 933  
Памятка 300-го ювілею Унії – 437  
Патріярх Йосиф... – 934  
Патріярх Любачівський – 935  
Перепоховання патр. Йосифа – 936  
Перший синод єпископів УГКЦ... – 59  
Першодрукар І. Федоров – 60  
Підготовка до ювілею 1000-ліття... – 61  
Помісна УКЦ – 66  
Принятие Христианства... Европы и... Руси – 289  
Пропам'ятна книга поселення... в Канаді – 609  
Пропам'ятна книга «Укр. Молоді...» – 290  
Пропам'ятна книга Укр. Кат. Церкви... Джерсі Ситі – 610
- Релігія в Україні – 753  
Рішення Львівського епарх. Собора – 62  
Рогатинська земля – 543  
Роль Києво-Могилянської Академії – 859  
Рукописная и печатная книга... – 63  
«Русалка Дністрова» – 64  
Русская Православная Церковь 988-1988 – 291  
Русский Феодальный архив... – 65  
Русское Православие: вехи истории – 494  
Русь между Востоком и Западом... – 292
- Самбірська Богородиця... – 544  
Славяне... – 439  
Словарь книжников – 67  
Срібний ювілей... Василянок в Австралії – 811  
Стан гр.-кат. духовенства Львівської архієпархії 1944 – 545

Сторіччя укр. поселення у Канаді – 609

Стрийщина – 546

Твори кард. Йосифа (Сліпого)... – 68

Твори митр. А. Шептицького – 69

Тебе Бога хвалимо – Сестри Служебниці... – 812

Тисячелетие крещення Руси... – 293

Требник П. Могили – 72

Три... катехизми з XVII ст. – 73

У століття... народження... – 936

Україна – Путівник – 74

Українська Автокефальна Православна Церква – 66

Українська Греко-Католицька Церква 1992 – 987

Українська Література – 75-78

Українська Поезія XVI-XVII ст. – 79, 80

Український Вісник – 156

Українське Літературне Барокко – 81

Філософія Відродження на Україні – 294

Хрестоматія Укр. Рел. Літератури – 82

Християнський Голос – 83

Церква і релігія – 66

Церква й релігія в Україні – 66

Церква Святого Духа в Рогатині – 547

Церква і соціальні проблеми... – 755

Яворівська земля – 548

Як то Русь ходила... – 549

Ювілейна книга 25-ліття Інституту П. Могили в Саскатуні – 61

Ювілейна книга 75-ліття укр.-кат. Церкви... в Саскатуні – 612

Ювілейна книга на пошану... Михаїла – аєп. Торонта – 937

## Б. ЗАГОЛОВКИ ЛАТИНСЬКОЇ АЗБУКИ

- About the Harrowing of Hell – 127  
 Akta wyznaniowe... w Przemyślu – 566  
 Battesimo delle Terre Russe, Il – 381  
 Bibliographie... – 128  
 Catholic Church in Eastern Europe – 685-666  
 Catholic-Orthodox... Dialogue, The – 1031  
 Centennial... Sisters Servants..., The – 837  
 Chiesa Cattolica... dell'Est – 129  
 Christian Unity. The Council of Ferrara-Florence... – 414  
 Christianity among the Slavs – 130  
 Chronicle of the Catholic Church in Ukraine – 131  
 Chrystus Zwyciężył – 382  
 Colloquium Lubelskie – 132  
 Conversion of Ukraine... – 383  
 Daniil Egumeno – 90  
 Edificatory Prose of Kievan Rus', The – 133  
 Église en Ukraine..., L' – 684  
 Fifty Steps Forward – 134  
 Hagiography of Kievan Rus', The – 384  
 Harvard Library of Early Ukrainian Literature – 135-139  
 Házad Ekssége – 140  
 Het Millennium – 141  
 Historia Kościoła – 180  
 History of the Ukrainian Church Architecture, The – 785  
 5 Jahre... unter Gorbatschov – 142  
 Immaculate Conception... Church (Hamtramck) – 631  
 Internationaler Kongress «Kirche in Not» – 685-686  
 Legacy... Cyril and Methodius..., The – 385  
 Libertà per la Chiesa cattolica Ucraina – 144  
 Life of Paisij Velyčkovs'kyj..., The – 145  
 Martyrologium... – 146  
 Memories of a Mother... (A. Sheptytsky) – 975  
 Millennio... della Rus' di Kiev, Nel – 386

- Millennium of Christianity in Ukraine – 181, 387-388  
 Millennium of Christian Culture in Ukraine, A – 786  
 Millennium: Christianity and Russia..., The – 999  
 Millennium van het..., Het – 141  
 Millennium of Ukrainian Christianity, The – 389  
 Mój syn metropolita Szeptycki – 964
- Opowieść o... Kiteżu...– 147  
 Orthodoxia 988-1989. Millennium Rus'... – 520  
 Orthodox Pomjanyk, An – 148  
 Orthodoxe Kirche in Russland, Die – 149
- Paterik of the Kievan Caves Monastery, The – 150  
 Pioneer Bishop... (N. Budka) – 976  
 Polska-Ukraina – 390  
 Premislia Christiana – 1045  
 Proceedings of the International Congress...– 391  
 Protection... Virgin Mary Parish – 632  
 Przemyskie Zapiski Historyczne – 567
- Rocznik Historyczno-Archiwalny... – 568  
 Römisch-katholische Kirche in der Sowjetunion, Die – 151  
 Russische Orthodoxe Kirche, Die – 182
- Sermons and Rethorics of Kievan Rus' – 152  
 Słownik Historyczno-geograficzny – 569  
 Soviet Repression of the Ukrainian Cath. Church – 153
- Tausend Jahre Christentum... – 154, 392  
 Thousand Years of Christianity in Ukraine, A – 154  
 Two Documents... – 155  
 1000-lecie Chrztu Rusi...– 393
- Väterbuch des Kiewer Höhlenklosters, Das – 157
- Ukraine Ihre christliche Kirchen..., Die – 685-6  
 Ukrainische Katholische Bischofskirche..., München – 634  
 Ukrainische Katholische Kirche, Die – 156, 183  
 Ukrainian Catholic Church 1945-1975..., The – 477  
 Ukrainian Catholic National Shrine... Washington..., The – 633  
 Unia Brzeska... – 456  
 Union de Brest..., L' – 457
- O Wprowadzeniu i Ustaleniu Wiary... – 394

## ПОКАЖЧИК ІМЕН І РЕЧЕЙ

- АГАПИТ, дяк. – 119  
 АЛЕКСЄЄВ О. – 496  
 АМЕРИКА – 597, 603, 613, 620-621, 625-626  
 АНДРІЙ Первозванний – 184, 189, 270, 299, 316, 385  
 АННА, княгиня – 321  
 АННА Всеволодівна, к-ня – 880  
 АНТОНІЙ Полоцький, аеп. – 336  
 АНТОНІЙ Печерський – 309  
 АПОКРИФИ древньоруські – 47, 257  
 АПОСТОЛЬСЬКА НУНЦІАТУРА в Польщі – 125  
 АПОСТОЛЬСЬКИЙ ЕКЗАРХАТ в Німеччині і Скандинавії – 598  
 АРХІВИ: *опубліковані документи* – 65; *манускрипти* – 100-102; *Ватиканські фонди* – 103, 106  
 АРХІТЕКТУРА *церковна* – 74, 242, 343, 338, 404, 542, 547, 692, 716, 746, 769, 782, 785, 786; *символіка* – 798; *західні впливи* – 222, 305; *візантійські впливи* – 305; *дерев'яна* – 393, 698, 706, 732; *церковна в Канаді* – 387, 630; *в Перемиській єпархії* – 393, 522; *на Лемківщині* – 710, 762, 778, 781; *на Бойківщині* – 704, 781; *на Поділлі* – 713  
 АСКОЛЬД, кн. – 196, 332, 335  
 АТОС – 448  
 БАЗИЛЕВИЧ А. – 527, 708  
 БАЗИЛОВИЧ Й., о. – 899  
 БАПТИСТИ – 1047-48, 1053  
 БАРОККО укр. – 81, 707, 733  
 БЕЛЗЧИНА – 542, 556  
 БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ – 388, 415, 418, 421-422, 424, 427-429, 431-434, 436-440, 441-447, 449, 451-452, 456-457, 461, 717, 974, 999, 1001/2; *західне унієзнавство від 1896 р.* – 420; *боротьба проти Унії* – 15, 39, 43, 430, 435, 447, 456, 488, 570; *значення для народу* – 419, 456, 1001/2  
 БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ – 32, 36-38  
 БІБЛІОГРАФІЯ українська – 1073-1090; *чужа* – 115, 128  
 БІБЛІОТЕКА: *Богословської семінарії в Оттаві* – 105; *в м. Ніредьгаза, Мадярищина* – 113-114; *Отців Василян у Львові* – 102  
 БІБЛІЯ: *переклади* – 287, 372, 382, 715  
 БІЗАНЦ Ю., еп. – 574  
 БІЛЯНСЬКИЙ П., еп. – 574  
 БЛАЖОВСЬКИЙ Ю., еп. – 574  
 БОЛГАРИНОВИЧ Й., *київський митрополит* – 405, 427  
 БОЛГАРІЯ – 202, 205, 218, 285, 287, 289, 293, 325, 236, 363, 378, 385, 391, 1025  
 БОЛХОВІТІНОВ Євген, митр. – 297  
 БОРЕЦЬКИЙ І., еп. – 280  
 БОРИС І ГРІБ, *святі* – 105, 109, 173, 286, 309, 384-385  
 БРАДАЧ І., еп. – 574  
 БРАТСТВА – 16, 388, 543, 854; *Львівське* – 16, 42, 94-95, 387, 847, 854  
 БУДКА Н., еп. – 537-538, 600, 613  
 БУЧКО І., аеп. – 41

- ВАНКУВЕР – 632  
 ВАПРОВИЧ С., свящ. – 538  
 ВАРЯГИ – 223, 228, 340  
 ВАСИЛІЯНИ – 49, 102, 280, 463, 527, 554, 609, 632, 794-797, 805, 814, 824, 836; *нарис історії* – 810; *від Берестейського З'єднання до 1743 р.* – 800; *від 1743 до 1839* – 797; *Холмська провінція* – 795-796; *в Перемиській єпархії* – 559, 820; *в Станіславській єпархії* – 792; *в Аргентині* – 790; *в Канаді* – 829; *Дубенська капітула 1743 р.* – 826; *Закарпаття* – 823; *Вільно* – 807; *Замостя* – 818; *Жировиці* – 819; *Почаїв* – 96, 834; *Супрасль* – 815; *Жовква* – 30; *Бучач* – 856; *Дрогобич* – 535-536; *Львів* – 102; *Маріяповч* – 816-817; *Школи* – 456, 810, 825, 856; *друкарні і бібліотеки* – 96, 102, 789, 810, 825; *хроніки* – 788/2  
 ВАСИЛІЯНКИ – 817, 822  
 ВАТИКАНСЬКЕ РАДІО – 596  
 ВАШИНГТОН – 632  
 ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ В., єп. – 532  
 ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ Паїсій – 145, 749, 925, 966  
 ВИГОВСЬКИЙ І., гетьман – 767  
 ВИННИЦЬКИЙ Ю., К. митр. – 1044  
 ВИШЕНСЬКИЙ І., 854, 945-947  
 ВІЗАНТІЯ – 120, 187-188, 200, 224-225, 258, 272, 276, 286, 293, 308, 325, 342, 366-8, 376, 385, 391-2, 412, 813  
 ВІРМЕНИ – 1032, 1040, 1042  
 ВЛАДИСЛАВ IV, пол. король – 499  
 ВОЛИНЬ, єпархія – 588  
 ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ – 184, 190, 201, 226, 229, 239-241, 248, 250, 252, 254-256, 261, 265, 293, 300, 309, 328, 339, 340, 376, 391-392, 886; *Устав* – 193, 201, 705  
 ВОЛЯНСЬКИЙ І., о. – 625  
 ВОЯКОВСЬКИЙ М., о. – 893  
 ГАЙДУДОРОГ, Мадярщина – 140  
 ГАЛИЦЬКА митрополія – 525; *митрополити* – 84, 924; *архів маєтків* – 16; *єрархія* – 84; *доля архіву під час I-ої світової війни* – 530  
 ГАЛИЧ: *Успенський собор* – 523-524  
 ГАЛЯТОВСЬКИЙ Й., *твори* – 8  
 ГАРВАРД: *видання* – 183, 135-139  
 ГЕМТРЕМК, Америка – 631  
 ГЕТЬМАНЩИНА – 724  
 ГІМНАЗІЯ укр. кат. у Львові – 852  
 ГЛАГОЛИЧНІ рукописи – 123, 235, 577  
 ГОПКО В., єп. – 538  
 ГОРАЗД, св. – 387  
 ГОРОДЕНЩИНА – 533  
 ГРИГОРІЙ XVI, папа – 388, 767  
 ГРИГОРІЙ, філософ – 133  
 ГРИГОРОВИЧ-БАРСЬКИЙ В. – 77  
 ГРУШЕВСЬКИЙ М. – 419  
 ГОЙДИЧ П., єп. – 901  
 ДАНИЛО, *Ігумен* – 23, 90, 336, 549, 690; *Заточник* – 47, 50, 212  
 ДЕ КАМІЛІС Й., єп. – 574  
 ДЕСЯТИННА ЦЕРКВА – 223  
 ДЖЕРЗИ СІТІ, Америка – 610  
 ДОВГАЛЕВСЬКИЙ М. – 77  
 ДОБРОХОТОВ П., архів – 49  
 ДОХРИСТІЯНСЬКІ *вірування* – 210, 215, 254, 288, 337, 773  
 ДРЕЙЗІН П. – 496  
 ДРОГОБИЧЧИНА – 535-536  
 ДРУКАРСТВО в Україні – 60, 62, 96-

- 97, 387, 839, 842-844, 848, 851, 853, 855, 858, 866
- ДУБЕНЕЦЬКИЙ Й., о. – 819
- ДУХНОВИЧ О., о. – 571, 869, 871
- ДУХОВЕНСТВО *епархіяльне: спір з Василіянами у 18 ст.* – 554; *сільське в Росії (19 ст.)* – 590; *укр. католицьке в діаспорі* – 86
- ЕКУМЕНІЗМ УКЦ – 711, 766, 878, 888
- ЕСХАТОЛОГІЧНІ ідеї в Київській Русі – 342, 354
- ЄВАНГЕЛІЄ І ПСАЛТИР «руськими писмени» – 312
- ЄВФРОСИНІЯ, Пол. к-ня – 336
- ЄЗУЇТИ – 404, 1041
- ЄРАРХІЯ УКЦ 861-1990 рр. – 84; *Православна* – 84, 108, 392, 520; *перед Володимиром Вел.* – 267; *за княжих часів* – 268; *постання* – 295, 301, 357, 358, 385
- ЖИДЯТА Л., єп. – 47, 896
- ЖИТОМИРСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ – 722
- ЖИХЕВІЧ Т. – 898
- ЖОВКВА, *друкарня* – 789; *школа ху-дожників* – 30
- ЖОХОВСЬКИЙ К., митр. – 133, 974
- ЗАКАРПАТТЯ – 27, 570-571, 584-585, 725, 746, 900; *історія* – 574, 580, 582; *під мадярами 1939-1944* – 575; *від 1944 до 1947* – 379, 625-626; *православ'я* – 572-573, 581
- ЗАКОНОДАВСТВО древньої Русі – 46
- ЗАПИСКИ ЧСВВ – 125
- ЗБАРАЖЧИНА – 537
- ЗИЗАНІЙ С., *катехизм* – 9
- ЗИЗАНІЙ Л. – 255
- ІВАН ПАВЛО II, папа – 278, 876, 1016
- ІГОР, кн. – 186
- ІЗА коло Хусту – 573
- ІКОНИ-ІКОНОГРАФІЯ – 186, 302, 563, 617, 702, 719/2, 723, 725, 735, 756, 760, 774, 778, 782, 786, 885, 886
- ІЛАРІОН, Київ. митр. – 152, 197, 212, 231, 242, 314-315, 342, 387, 390-391, 885-886
- ІСБОРНИК 1076 р. – 118, 133, 251
- ІСИДОР, Київ. митр. – 105, 126, 396
- ІСТОРІЯ ОБОХ ЦЕРКОВ – 158-159, 161, 163, 167-168, 170-172, 194-180
- ЙОСИФ II – 559
- КАГАНЕ Д. – 565
- КАЛЬНОФОЙСЬКИЙ А. – 138
- КАМІНЕЧЧИНА – 542
- КАНАДА – 388, 597, 599-600, 602-605, 607-9, 615, 617-9, 623, 627-629, 630
- КАНОНІЗАЦІЯ у *Православній Церкві* – 491, 749, 874
- КАССІДІ, кард. – 1031
- КАТЕДРАЛЬНІ храми Галичини – 524
- КАТЕХИЗМИ – 9, 42, 73
- КАТЕХИТКИ С.І. – 806, 822
- КАТЕХИТКИ Святої Анни – 809, 822
- КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ – 284, 293, 387, 515, 519, 840-841, 845-846, 850, 857, 859, 862, 864
- КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА – 42, 787, 803, 827
- КИЇВ: *Парк-музей* – 22, 587
- КИЇВСЬКА МИТРОПОЛІЯ: *опис опублікованих джерел* – 32; *заснування* – 244, 273, 291, 295, 301, 357, 803; *єрархія* – 84, 358, 457, 1001/2; *Кирилометодіївські впливи* – 217, 219,

- 223, 326-327, 331, 572, 779; *літургійна мова* – 385; *XV-XVII століття* – 291, 1004/2; *митрополити греки* – 391; *мініятури XI ст.* – 318; *монастирі* – 57, 275, 279, 587; *підпорядкування Москві* – 519, 1001/2; *релігійне життя* – 307, 391; *самоуправа* – 717; *святі* – 307, 308, 310, 384; *храми за князя Володимира* – 379
- КИЇВСЬКА РУСЬ – 216, 219, 220-221, 225-229, 237, 251-254; *Софія, графіти* – 236, 244, 246, 302, 694-696, 764; *Софія, фрески* – 764; *культура* – 251, 259, 279, 284, 294, 330, 382; *глаголичні листки* – 235, 387
- КИПРІЯН, Київ. митр. – 396
- КИРИЛО І МЕТОДІЙ – 130, 205-206, 217, 219, 223, 256, 267, 296, 298, 317, 326-327, 331, 346, 363, 369, 372, 385, 387, 572, 779
- КИСІЛЬ А. – 963, 1015
- КІЧЕНЕР – 609
- КНЯГИНИЦЬКИЙ Й. – 828
- КОВЧ Е., о. – 538
- КОЗАЦТВО – 447, 456, 515
- КОЛЕНДА Г., Київ. митр. – 767
- КОМАРНО – 539
- КОНДЗЕЛЕВИЧ Йов – 728
- КОПИСТЕНСЬКИЙ З. – 54, 137
- КОРМЧАЯ КНИГА – 4, 272
- КОРСУНСЬКА легенда – 223
- КОСІВ С., Київ. митр. – 138, 349
- КОСТОМАРОВ Н. – 461
- КОСТОМЛОТИ над Бугом: *парафія візантійсько-слов'ян. обряду* – 465
- КОЦИЛОВСЬКИЙ Й., еп. – 538, 868
- КРАКОВЕЧЧИНА – 548
- КРЕВЗА Л. – 137
- КРЕМ'ЯНЕЦЬ – 97, 866
- КРИМ – 137, 374
- КУЛЬТ МАРІЇ – 763, 783
- КУНЦЕВИЧ Йосафат, аеп. – 12, 49, 93, 431, 886, 898, 920, 971
- ЛАДИКА В., еп. – 609, 613
- ЛАКОТА Г., еп. – 539
- ЛАСКАРИС Ю., еп. – 826
- ЛАТИНІЗАЦІЯ – 619, 758, 768
- ЛАТИНСЬКА ЦЕРКВА – 151, 167-168, 284-285, 293, 341, 404, 431, 556, 661, 666, 1004/2, 1024, 1033-9, 1043, 1045
- ЛЕВ XIII, папа – 767
- ЛЕМКІВЩИНА: *церкви* – 13, 91, 107, 112, 673-674, 764, 762; *історія* – 561, 557; *архів Апост. адміністрації* – 566; *православ'я (1926-1931)* – 526
- ЛИТВА – 409, 413
- ЛІТЕРАТУРА *релігійна* – 365, 381, 647, 712, 786, 1004/2; *хрестоматія* – 82; *візантійські впливи* – 120; *пам'ятки* – 232, 235-236; *богословська* – 284, 286-7, 296, 353-254, 381, 385
- ЛІТОПИС РУСЬКИЙ – 51
- ЛІТОПИСИ – 121, 139
- ЛІТУРГІЯ: *між-епархіальна комісія* – 737; *літургійні проблеми* – 759, 770; *видання Ап. Престолу 1941* – 742; *Св. Івана Золотоустого* – 761; *Напередосвячених Дарів* – 740
- ЛЮБАЧІВСЬКИЙ Мирослав, Верховний аеп., кард. – 278, 935, 1031
- ЛЮБЛІН – 485, 503, 589; *Люблінське colloquium 1680 р.* – 132, 498
- ЛЯТИШЕВСЬКИЙ І., еп. – 532
- ЛЬВІВ: *історично-архітектурний заповідник* – 7, 19, 542; *собор св. Юра* – 524; *архіви* – 100-102; *доля архіву під час I-ої світової війни* – 530;

- собор 1946 р. – 536; церковне життя – 543; «святоюрці» – 530; стан духовенства 1.1.1944 – 545; укр. католицька гімназія – 852; парафіяльні початкові школи 1772-1914 – 865; міжобрядові відносини – 464; архітектура і мистецтво – 543
- МАДЯРЩИНА** – 583  
**МАКСИМ**, грек – 867  
**МАЛИНОВСЬКИЙ М.**, о. – 528  
**МАЛЯРСТВО** – 29, 320, 728-729  
**МАНЯВСЬКИЙ СКИТ** – 804, 828  
**МАРІЯ ТЕРЕСА** – 559  
**МАРЧАНСЬКИЙ**, еп. в Хорвації – 448  
**МАТЕРІАЛЬНЕ забезпечення Православної Церкви** – 260, 273, 275, 279, 284, 493, 511, 697, 801, 980, 1001/2, 1004/2  
**МИКОЛАЙ**, св. – 89, 105, 386, 748, 784  
**МИСАЇЛ**, Київ. митр. – 405  
**МИСЛИТЕЛІ Київської Русі** – 212  
**МИСТЕЦТВО ЦЕРКОВНЕ** – 31, 53, 296, 386, 699, 702, 719-721, 738, 782  
**МИТРОПОЛИТИ ГАЛИЦЬКІ** – 924  
**МИТРОПОЛИТИ КИЇВСЬКІ** – 1004/2  
**МИТРОПОЛИТИ РУСЬКІ**: – 771; *Київ, Переяслав, Чернігів* – 246, 357  
**МИТРОФАН**, чернець – 966  
**МИХАЙЛІВЦІ** – 577  
**МИХАЇЛ**, прав. аеп. Торонта – 937  
**МІННЕАПОЛІС**, Америка – 616  
**МОГИЛА П.**, митр. – 54, 72, 416, 440, 442, 483, 505, 515, 518, 707, 886, 962, 1001/2, 1015  
**МОНАСТИРІ**: в Російській імперії – 56, 493, 697; в Києві – 57; в Україні – 74, 273, 275, 279, 791, 792/2, 805, 1001/2; св. Катерини на Синаї – 123, 148  
**МОНАСТИРСЬКІ школи** – 863  
**МОНГОЛИ** – 293, 401, 843  
**МОНОМАХ** Волод., кн. – 47, 51, 293  
**МОСКВА** – 447, 456, 458, 481-482, 495, 498, 519  
**МУЗИКА І СПІВ**: церковні – 24, 50, 55, 200, 687-689, 700-701, 703, 707, 743, 747, 751, 757, 780  
**МУКАЧІВСЬКА** єпархія – 574, 579, 956  
**МЮНХЕН** – 634
- НАДБУЖАНЩИНА** – 540  
**НАТАНАЇЛ**, аеп. – 496  
**НЕСТОР**, літописець – 47, 122-2/2 391  
**НИЖАНКІВСЬКИЙ О.**, о. – 883  
**НИКОЛЬСКИЙ Н.К.** – 395  
**НІМЕЧЧИНА** – 598, 622, 634  
**НОВАКІВСЬКИЙ О.** – 697/2  
**НОВГОРОДСЬКІ ГРАМОТИ** – 2, 744  
**НОМОКАНОН** – 54
- ОГІЄНКО** Іл., митр. – 387, 931  
**ОДЕСА** – 861  
**ОЛАФ ТРІГВІСОН** – 240  
**ОЛЕКСІЙ**, Київ. митр. – 396  
**ОЛЕШКІВ б.** Снятина – 739  
**ОЛЬГА**, к-ня – 184, 190, 234, 247, 267, 300, 306, 309, 321, 335, 338, 350, 352, 359, 377, 384, 385, 886  
**ОЛЬШАВСЬКИЙ С.**, еп. – 114, 574  
**ОРЛИК ПИЛИП**, гетьман – 122, 961  
**ОРТИНСЬКИЙ С.**, еп. – 535, 966  
**ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ** – 845, 849; *матеріали до історії* – 52; *Біблія* – 387, 867  
**ОСТРОЗЬКИЙ К.**, кн. – 427, 432, 439, 447, 505, 881  
**ОСТРОМИРОВО ЄВАНГЕЛІЄ** – 58  
**ОТТАВА** – 106

- ПАВЛО З АЛЕППО – 104  
 ПАЛІНОДІЯ – 137  
 ПАРИЖ – 624  
 ПАСТЕРНАК – 523  
 ПАТЕРИК КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ –  
 1, 17, 76, 138, 147, 150, 157, 279,  
 348-349, 387, 727, 736, 833, 836  
 ПАТРІЯРХАТ – 388, 767, 772  
 ПАТРОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКА – 14  
 ПЕРЕКЛАДИ СВ. ПИСЬМА – 372  
 ПЕРЕМИШЛЬ: *епархія* – 92, 522, 524,  
 555, 557, 567-568; *в 1772-1795-х ро-*  
*ках* – 559; *в 70-х роках 19 ст.* – 560;  
*в 1918-1939 роках* – 555; *парафі-*  
*яльна сітка в 15-16 ст.* – 406; *стан*  
*парафій і духовенства 1772-1848 рр.*  
 – 462; *стан різних віровизнань за*  
*короля Ягайла* – 407; *і в 17-му сто-*  
*літті* – 550-551; *парафіяльні школи*  
*1772-1914* – 865; *синод з 1693 р.* –  
 474; *архітектура* – 399, 522; *латин-*  
*ська дієцезія в 1918-1939* – 1045; *Ва-*  
*силіяни і Василіянки* – 820; *відібрання*  
*катедри 1412 р.* – 521-522; *церкви*  
*після війни 1939-1944* – 13, 112, 117;  
*архів* – 566  
 ПЕРЕЯСЛАВ – 246, 357  
 ПЕТРО, Київ. митр. – 396  
 ПИСЬМЕНСТВО – 8-10, 18, 25-26, 36-  
 37, 44, 47, 50, 57, 67, 76-79, 127, 133,  
 147, 152, 198, 218, 230, 307, 846  
 ПІДЛЯШША – 470-1, 501, 508, 540, 592  
 ПОВІСТЬ ВРЕМЕННИХ ЛІТ – 50-51,  
 121, 147; *вірогідність* – 322, 361-362  
 ПОДІЛЛЯ – 588/2  
 ПОЕЗІЯ 14-18 ст. – 79-80  
 ПОЛЕМІЧНА *література* – 76, 135-  
 137, 304, 423, 425-426, 455; *перед*  
*1596 р.* – 399  
 ПОЛТАВА – 860  
 ПОЛЬЩА – 13, 71, 112, 117, 363, 390,  
 409, 499, 503, 509-511, 551-552, 595,  
 765, 951, 954, 967-868, 1007, 1009,  
 1011, 1018, 1023, 1026, 1028  
 ПОТІЙ І., митр. – 422, 432, 542  
 ПОЧАЇВ: *видання* – 96  
 ПРАВО *церковне* – 201  
 ПРАВОСЛАВ'Я – 526, 558, 616, 621, 626  
 ПРАШКО І., еп. – 537  
 ПРОКОПОВИЧ Т. – 77  
 ПРОПОВІДНИЦТВО – 718  
 ПРОТЕСТАНТИ – 1049-1050, 1052,  
 1055; *українці* – 1056  
 ПРОЩІ ДО СВ. ЗЕМЛІ – 336, 549, 690  
 ПРЯШІВЩИНА – 578, 580-581  
 РАТТІ А., Апост. нунцій в Польщі – 88  
 РАДЕХІВЩИНА – 542  
 РЕДЕМПТОРИСТИ – 134, 280, 788,  
 805, 829  
 РЕЙМСЬКА Євангелія – 330, 442, 448  
 РЕЛІГІЇ в Україні – 754  
 РЕЛІГІЙНІСТЬ – 745  
 РЕФОРМАЦІЯ – 397, 409, 419, 436,  
 1001/2, 1004/4  
 РИМ – 155, 303, 319, 329, 353, 402, 1008,  
 1023, 1028  
 РИМ І ВІЗАНТІЯ – 223-224, 252-253,  
 286, 293, 303-304, 353, 1010, 1015,  
 1019, 1030  
 РИМ І МОСКВА – 1000-1002, 1012-14,  
 1016-1017, 1021, 1028, 1031  
 РОБЛИН (Канада) – 134  
 РОГАТИНЩИНА – 543, 547  
 РОГОЗА М., митр. – 1001/2  
 РОТОНДИ – 577, 691, 739  
 РУДКИ – 539  
 РУКОПИСИ слов'ян. на Синаї – 123

- РУКОПИСНА книжкова продукція – 851, 853
- РУСАЛКА ДНІСТРОВА – 64
- РУСКИЙ КЕРЕСТУР – 576
- РУСЬКА ПРАВДА – 28, 272, 279, 714
- РУТКОВИЧ ІВАН – 30
- РУТСЬКИЙ Й., Київ. митр. – 381, 416, 440, 442, 448, 476, 767, 919
- САКОВИЧ К. – 76
- САКРАЛЬНА ТЕРМІНОЛОГІЯ – 750
- САЛЕЗІЯНИ – 805
- САМБІРСЬКА БОГОРОДИЦЯ – 544
- САСКАТУН, Саскечеван – 593, 612-3
- СВЕНЦІЦЬКИЙ І. – 530
- СЕКТАНТИ – 1046, 1049, 1051, 1054
- СЕЛЕЦЬКИЙ К., о. – 870
- СЕМБРАТОВИЧ Й., митр. – 527-528
- СЕМБРАТОВИЧ С., кард. – 902
- СЕМІНАРІЇ МАЛІ: в Римі – 838, в Роліні – 134; в Рогатині – 543; в Станиславові – 532
- СЕМІНАРІЇ в Росії: перед 1917 р. – 861; в ССРСР 1917-1945 – 860
- СИНОДИ: Львівський 1906 року – 62; Львівський 1946 року – 534; УКЦ 1980 – 601; УКЦ 1990 року – 65; УКЦ 1992 року – 59
- СКАНДИНАВСЬКІ САҒИ – 340
- СКАРґА П., о. – 422
- СКОВОРОДА Г. – 44, 864
- СЛЕЗЮК І., єп. – 538
- СЛІПНИЙ Йосиф, кард. – 68, 886, 894-895, 907-908, 914, 927, 933-934, 936, 938-939, 941, 952, 955, 957, 959, 986
- СЛОВО О ЗАКОНІ І БЛАГОДАТІ – 50, 152, 231, 251, 271
- СЛУЖЕБНИЦІ, СЕСТРИ – 280, 793, 802, 808, 812, 829, 837
- СМОЛЕНСЬК – 591
- СМОЛЯТИЧ Клим, Київ. митр. – 47, 152, 212
- СМОТРИЦЬКИЙ М., аєп. – 76, 97-98, 110, 135-136, 913, 922, 943-944
- СОКАЛЬЩИНА – 542
- СТАВРОВЕЦЬКИЙ К.Т., архим. – 42, 76, 284, 882
- СТАНИСЛАВІВ: єпархія – 532
- СТАРОДРУКИ – 20, 42, 709, 842, 846
- СТАРЦІ – 830
- СТЕРНЮК В., аєп. – 930
- СТРИЙЩИНА – 546, 732
- СТУДИНСЬКИЙ К. – 94
- СЯНІЦЬКА земля в середньовіччі – 569
- ТАРАСЕВИЧ О. – 734
- ТАРКОВИЧ Г., єп. – 578
- ТАРНАВСЬКІ: хроніка – 529
- ТЕОГНОСТ, Київ. митр. – 396
- ТЕОДОСІЙ ПЕЧЕРСЬКИЙ – 47, 50, 212, 309, 384, 391
- ТЕРЛЕЦЬКИЙ М., єп. – 958
- ТИТУЛ «всієї Русі» – 360, 777
- 1000-ЛІТТЯ ХРЕЩЕННЯ – 11, 40, 45, 61, 70-71, 99, 141, 154, 164, 278, 281-282, 287, 292-293, 302, 311, 381-382, 385, 389, 392-393, 490
- ТОВТ О., о. – 615, 626
- ТРЕБНИК – 72
- ТУРІВСЬКИЙ К., єп. – 152, 212, 309, 315, 342, 958
- УГЛИЦЬКИЙ Т., архим. і аєп. – 586
- УЖГОРОДСЬКА УНІЯ – 570
- УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА (УАПЦ) – 6, 11, 66, 490, 492, 653, 600, 653; єпархія – 84; ідеологія – 484, 489; пере-

- слідкування – 507, 588/2, 636-637, 643-644, 648, 652-653, 656-657, 672, 680; на Поділлі – 588/2; у Великій Британії – 594
- УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В КАНАДІ – 604-605
- УКРАЇНСЬКА (ГРЕКО) КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА (УКЦ) – 85, 154-156, 160, 162, 164-166, 169, 172, 175-176, 179, 181-183, 531, 537, 664, 679; ерархія – 84; історичні основи – 731; синоди: Львівський 1905 р. – 62; Львівський 1946 р. – 536; УКЦ 1980 р. – 601; синод УКЦ 1990 р. – 65; синод УКЦ 1992 р. – 59; з'єднане духовенство – 463; духовенство в діаспорі – 1751-1988 – 85-86; преса 1871-1915 рр. – 541; спостереження про УКЦ – 111; латинізація – 458, 460, 475, 619, 758; міжобрядові відносини – 464; в 1918-1939 рр. – 562; 1945-1975 рр. – 477; Польща – 458, 553, 562, 564, 569, 595, 606, 611, 642, 646, 651, 667-668, 673-674, 682-683; Німеччина – 597, 622; Америка – 600, 603, 620; Канада – 599, 600, 603, 605, 613, 617; Бразилія і Аргентина – 600, 603, 614; діаспора сучасна – 66, 607; ліквідація – 388, 671; Переслідування – 153, 458, 635, 653-654, 660, 672, 675-679, 684-685; підпілля – 83, 124, 129, 131, 142-143, 156, 172, 176, 178, 181, 183, 393, 638-639, 645, 649-650, 655, 658-659, 663, 665, 670, 675-676, 680-681, 685; ісповідники і мученики – 536, 538, 545; відродження 1990 рр. – 129, 183, 669, 678, 685; значення – 417, 529, 533, 978-979, 982-983, 958-959
- «УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ ХРИСТОВІ» – 290
- УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА – 149, 154, 1770, 182, 486, 681; її питоменності – 775; XIII-XVII ст. – 396; у Польщі – 497-498; толеранція Польщі за кор. Владислава IV – 499; за гетьманату – 504; в литовським князівстві – 413; в Польсько-Литовській державі – 409, 499, 509; у 18-19 ст. – 478, 480-481, 486-487, 495; в Польщі 1918-1939 рр. – 510-512; 562, 569; в Польщі 1939-1944 рр. – 479, 494; на Холмщині між обома війнами – 501; на Люблинщині – 485, 503; на Підляшші в 16-17 ст. – 508; у Радянському Союзі 1921-1939 – 514, 516, 636-637, 640-641, 643, 648; у Радянському Союзі 1965-1985 – 662; унійні тенденції 1674-1786 рр. – 498, 502; навертання жидів і їх участь у Церкві – 496; поділ ерархії в СРСР 1919-1939 – 514; участь духовенства у приєднанні до Москви 1654 р. – 517; приєднання до московського патріархату – 431, 481-482, 519, 1001/2; змагання за незалежнення – 487
- УНІЯ: спроби в 13 і 14 ст. – 393, 440, 442, 446, 454; в 60-ті роки 16 ст. – 402, 416; в 17-му столітті – 444, 483, 498, 502, 503, 505, 1015; укр. церковні унії – 417, 454; екуменізм – 1014, 1031; унійські школи в Польському королівстві і Галичині 1772-1914 рр. – 865; проект унії з 1789 р. з латинською Церквою – 472; Неоунія – 460, 473, 730, 1039; Унійтизм – 313, 381, 466-467, 476,

949, 1010, 1014-1015  
 УСТАВИ КНЯЖІ – 193, 705  
 УЧИТЕЛЬНЕ ЄВАНГЕЛІЄ – 882

ФЕДОРОВ І. – 42, 60, 843-844, 848  
 ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ – 207-208, 212,  
 276, 284, 294, 398, 414, 726, 845  
 ФІОЛЬ ШВАЙПОЛЬТ – 855, 866  
 ФЛОРЕНТІЙСЬКА УНІЯ – 105, 388,  
 405, 408, 410, 414, 416  
 ФОТІЙ, Київ. митр. – 396

ХАНСЬКІ ЯРЛИКИ – 65, 401  
 ХЕРСОНЕС – 213

ХІРА О., єп. – 580, 956

ХОЛМЩИНА: *єпархія* – 88, 540; *стан духовенства до 1875 р.* – 471; *греко-кат. парафіяльні школи* – 865; *перехід на латинський обряд у 19 ст.* – 468; *духовенство у польських повстаннях* – 469; *відгуки польської преси на переслідування* – 470; *православні священики з Галичини (1875-1905)* – 506; *між обома війнами* – 501

ХОМИШИН Гр., єп. – 532, 1029

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ – 184-185, 190-192, 194-196, 199, 203-205, 209, 211, 213-214, 216-221, 223-229, 232-240, 248-249, 255-256, 258, 260, 263, 265-266, 276-277, 281, 283, 285-286, 288-289, 293, 300, 322, 325, 332-335, 352, 362, 371, 374-378, 380, 383, 334-335, 375, 381, 391-394; *теологічні риси* – 345; *перед 988 р.* – 347, 352, 357, 377-378; *початки* – 346; *поширення* – 323-324, 334-335, 346,

375, 380-381; *вплив і значення* – 196, 199, 200, 218, 237, 245, 249-250, 259, 262-263, 265-266, 276-277, 279, 280-281, 286, 289, 370, 373, 389, 390, 393-394, 984-985, 990-991, 993-999; *в чужих джерелах* – 285, 332-333, 356; *в радянській історіографії* – 204, 351, 355

ЦАМБЛАК Гр., К. митр. – 75, 105, 395

ЦАРГОРОД – 303, 448

ЦЕЛІВАТ – 531

ЦЕРКВА в добі *Гетьманщини* – 727

ЦЕРКВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ – 158-159, 161-163, 167-168, 171, 174-177, 396; *організація* – 260, 268, 274-275, 281, 284, 301, 377, 380, 385, 396; *взаємини з княжою владою* – 269, 273-275, 289, 391, 741

ЦЕРКОВНІ посілости – 260, 301, 380, 493-494, 509, 511, 697, 741, 801, 976, 980, 1036

ЧАРНЕЦЬКИЙ М., єп. – 532-533

ЧЕНСТОХОВСЬКА Божа Мати – 540

ЧЕРНЕЦТВО – 85, 176, 381, 388, 431, 792/2, 824, 831-832, 835-836; *початки* – 799, 821; *езіхазм* – 828; *старці* – 830; *занепад* – 798-799; *землеволодіння в південній Русі* – 801

ЧЕРНЕЧІ спільноти в Канаді – 829

ЧЕРНІГІВ – 246, 343, 357, 586, 882

ЧУБАТИЙ – 889

ШАШКЕВИЧ М. – 21, 884, 903-904

ШЕМАТИЗМ УКЦ в діяспорі – 85

ШЕМБЕК М. – 972

ШЕПТИЦЬКИЙ А., митр. – 5, 33-34, 69, 155, 527, 532, 548-549, 564-565,

597, 872, 873, 877-879 887-888, 890-892, 895, 897, 898/2, 900, 904-905, 921, 923, 928-929, 932, 940-942, 948-951, 953-954, 961, 964-965, 967-968, 970, 972-973, 975, 1029; *Галицька Руська Матиця* – 930; *Іван Франко* – 932; *єкуменічна акція* – 878, 948, 954

**ШЕПТИЦЬКИЙ** Климентій – 538,548

**ШКОЛИ** парафіяльні - 592; *церковні і монастирські в Київській Русі* – 863

**ЯВОРІВЩИНА** – 548

**ЯВОРСЬКИЙ С.** – 77

**ЯГАЙЛО**, король – 408, 521

**ЯРЛИКИ** ханські – 65, 400

**ЯРОСЛАВ МУДРИЙ** – 705, 851

**ЯРОСЛАВ ОСЬМОМИСЛ** – 523

## З М І С Т

Вступ .....	5
Скорочення .....	7

### Частина I

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ .....	9
---	---

### Частина II

#### БІБЛІОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

1. – Загальні церковно-історичні праці (чч. 158-183) .....	57
2. – Церква до XII століття (чч. 184-394) .....	63
3. – Українська Церква в XIII-XVI ст. (чч. 395-414) .....	119
4. – Берестейська унія і її доба (чч. 415-457) .....	124
5. – Укр. Католическа Церква після Берестейської Унії (чч. 458-477) .....	136
6. – Українська Православна Церква від XVII ст. (чч. 478-520) .....	141
7. – Галицька митрополія (чч. 521-569) .....	151
8. – Мукачівська і Пряшівська єпархії (чч. 570-585) .....	166
9. – Поодинокі частини Київської митрополії (чч. 586-592) .....	172
10. – Українська Церква на еміграції (чч. 593-634) .....	174
11. – Українська Церква в соціалістичних країнах (чч. 635-686) .....	184
12. – Устрій – Собори – внутрішнє життя Церкви (чч. 687-786) .....	198
13. – Чернечі Чини і монастирі (чч. 787-837).....	223
14. – Церковні братства і школи (чч. 838-867) .....	236
15. – Життєписи визначних церковних особистей (чч. 868-976) .....	245
16. – Значення і впливи Української Церкви (чч. 977-999) .....	273
17. – Рим – Візантія – Москва – Варшава .....	278
18. – Латинська і Вірменська Церкви (чч. 1032-1045) .....	287
19. – Євангелики в Україні (чч. 1046-1056) .....	291
Показчики імен і речей .....	295
З м і с т .....	323

19. ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО Наталія, *Історичні підвалини УАП Церкви*. Рим 1964, стор. 125 – (Historical background of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church).

20. СОЛОВІЙ Мелетій, *Божественна Літургія. Історія-Розвиток-Пояснення*. Рим 1964, р. XIV+422 – (Divine Liturgy: History, Evolution and Commentary).

21. МУЧАЛСЬКИЙ Antonius, «*Liber de Fide*» *Pseudo-Nathanaelis. Fontes et Analysis*. Romæ 1967, р. 149.

22. ПЕКАР Атанасій, *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, т. I. Рим 1967, стор. 241 – (An Outline of Church History in Transcarpathia).

23. СИМУ Hieronymus, *De figura iuridica Archiepiscopi Maioris in Iure Canonico Orientali vigenti*. Romæ 1968, р. 222.

24. ГАЖЕЦЬКИЙ George – БАРАН Alexander, *The Cossacks in the Thirty Years War*, vol. I (1619-1624). Rome 1969, р. 140.

25. ДУХНОВИЧ Alexander, *The History of the Eparchy of Prjašev*. Rome 1971, р. VIII+102.

26. МУДРИЙ Sophronius, *De transitu ad alium Ritum (a Byzantino-ucraino ad Latinum)*. Romæ 1973, р. XXIV+182.

27. БЛАЖЕВСЬКИЙ Dmytro, *De potestate Metropolitanum Kioviensium in cle-rum Regularem (1595-1805)*. Ed. 2-da. Romæ 1973, р. 196.

28. ТРЕМБИЦЬКИЙ В., *Український державний гімн та інші українські патріотичні пісні*. Нью-Йорк-Рим 1973, стор. 126 – (The Ukrainian Anthem and other Patriotic Songs).

29. БЛАЖЕВСЬКИЙ Dmytro, *Ukrainian and Armenian Pontifical Seminaries of Lviv (1665-1784)*. Rome 1975, р. XXVII+280.

30. ГЛІНКА Luigi, *Gregorio Jachymovyc – Metropolita di Halyč ed il suo tempo (1840-1865)*. Roma 1974, р. XXXVII+368.

31. КУПРАНЕЦЬ Орест, *Православна Церква в міжвоєнній Польщі (1918-1939)*. Рим 1974, ст. XXI+235 – (The Orthodox Church in Poland in the Period between the Wars 1918-1939).

32. КУПРАНЕЦЬ Орест, *Духовне Вогнище на скитальщині (Українська Католическа Духовна Семінарія Гіршберг-Кулемборг)*. Рим-Торонто 1975, с. 206. – (A Hearth Away From Home: The Ukrainian Catholic Seminary in Hirschberg – Culemborg).

33. ПАТРИЛЮ Ісидор, *Джерела і бібліографія історії Української Церкви*, том I. Рим 1975, XII+376 – (Fontes et bibliographia Historiae Ecclesiae Ucrainae, vol. I (vol. II – See n. 46; vol. III – n. 49).

34. ГЛІНКА Luigi, *Diocesi Ucraino-Cattolica di Cholm (Liquidazione ed incorporazione alla Chiesa russo-ortodossa)*. Roma 1975, р. 274.

35. КУПРАНЕЦЬ Орест, *Походження назви «Русь» у «Хроніці Руської Землі» О. Гванінуса з 1611 р.* Рим-Торонто 1978, 296. – (The Origin of the Name «Rus'» by A. Gwagninus from 1611).

36-37. СОЛОВІЙ Мелетій, *Мелетій Смотрицький – як письменник*. Торонто (т. 1: 1977, с. 275; т. II: 1978, с. 450. – (Meletius Smotryc'kuj – and his Writings).

38. БАЛИК Борис, *Інокентій Іван Винницький, єпископ Перемиський, Самбірський і Сяницький (1680-1700)*. Рим 1978, стор. XXIII+382. – (Innocentius Joannes Vinnyc'kuj, episcopus Premisliensis... 1680-1700).

39. ФЕДЮК Павло, *Святий Василій Великий і християнське аскетичне життя*. Рим-Торонто 1978, с. 230. – (St. Basil the Great and the Christian Ascetic Life).

40. ВАВРИК Михайло, *Нарис розвитку і стану Василянського Чина XVII-XX ст.* Рим 1979, стор. XXIII+217+карта – (Evolutionis Ordinis Basiliani S-ti Josaphat saec. XVII-XX...delineatio).

41. КОРЧАГІН Клим, *Карне право Української Католицької Церкви*. Історично-юридичний нарис. Рим 1981, стор. XVII+ 147 – (Jus poenale Ecclesiae Ucraino Catholicae).

42. BARAN Alexander – GAJECKY George, *The Cossacks in the Thirty Years War*, vol. II (1625-1648). Rome 1983, p. 124 (vol. I – See n. 24).

43. BLAŽEJOWSKYJ Dmytro, *Byzantine Kyivan Rite Students in Pontifical Colleges, and in Seminaries, Universities and Institutes of Central and Western Europe (1576-1983)*. Rome 1984, p. 365.

44. ДЖУДЖАР Юрій, *Католицька Церква Візантійсько-слов'янського обряду в Югославії* (Історично-юридична праця). Рим 1986, стор. 200. – (La Chiesa di Rito Bizantino-slavo in Jugoslavia).

45. BLAŽEJOWSKYJ Dmytro, *Schematism of the Ukrainian Catholic Church – A Survey of the Church in Diaspora*. Rome 1988, p. 1318.

46. ПАТРИЛО Ісидор, *Джерела і бібліографія історії Української Церкви*, том II. Рим 1988, ст. VIII+330. – (Fontes et bibliographia Ecclesiae Ucrainae, vol. II).

47. HUCULAK Laurence Daniel, *The Divine Liturgy of St. John Chrysostom in the Kievan Metropolitan Province during the period of Union with Rome (1596-1839)*. Rome 1990, p. 420.

48. *Нарис історії Василянського Чину*. Рим 1992, стор. 640. – (A Sketch of the History of Basilian Order – of Saint Josaphat).

49. ПАТРИЛО Ісидор, *Джерела і бібліографія історії Української Церкви*, том III. Рим 1995, стор. VIII+324. – (Fontes et bibliographia Ecclesiae Ucrainae, vol. III).